

**ACADEMIA „ȘTEFAN CEL MARE” A MINISTERULUI
AFACERILOR INTERNE AL REPUBLICII MOLDOVA**

Cu titlu de manuscris
C.Z.U: 343.343.3(043.3)

TIHON VITALIE

**RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU
HULIGANISM**

554.01 – DREPT PENAL ȘI EXECUȚIONAL PENAL

Teză de doctor în drept

Conducător științific:

CHIRIȚA Valentin,
doctor în drept,
conferențiar universitar

Autorul:

CHIȘINĂU, 2024

© TIHON VITALIE, 2024

C U P R I N S

ADNOTARE (română, rusă, engleză).....	4
LISTA ABREVIERILOR	7
INTRODUCERE	8
1. ANALIZA MATERIALELOR ȘTIINȚIFICE PUBLICATE LA TEMA TEZEI DE DOCTOR	
1.1. Materiale științifice la tema tezei de doctor, publicate în Republica Moldova.....	16
1.2. Materiale științifice la tema tezei de doctor, publicate în străinătate.....	23
1.3. Concluzii la capitolul 1.....	32
2. RETROSPECTIVA INCRIMINĂRII ȘI ASPECTE DE DREPT COMPARAT ALE INFRAȚIUNII DE HULIGANISM	
2.1. Evoluția cadrului normativ incriminator al infracțiunii de huliganism.....	34
2.2. Infracțiunea de huliganism în legislațiile penale ale unor state membre UE.....	44
2.3. Infracțiunea de huliganism în legislațiile penale ale unor state din afara UE.....	55
2.4. Concluzii la capitolul 2.....	61
3. ELEMENTE CONSTITUTIVE OBIECTIVE ȘI SUBIECTIVE ALE INFRAȚIUNII DE HULIGANISM	
3.1. Obiectul juridic și obiectul material al infracțiunii de huliganism.....	63
3.2. Latura obiectivă a infracțiunii de huliganism.....	79
3.3. Latura subiectivă a infracțiunii de huliganism.....	103
3.4. Subiectul infracțiunii de huliganism.....	116
3.5. Concluzii la capitolul 3.....	121
4. FORME AGRAVANTE ȘI ASPECTE DELIMITATIVE ALE INFRAȚIUNII DE HULIGANISM	
4.1. Circumstanțe agravante ale infracțiunii de huliganism.....	126
4.2. Delimitarea huliganismului de alte fapte penale și extrapenale similare.....	142
4.3. Concluzii la capitolul 4.....	152
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	156
BIBLIOGRAFIE	162
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	179
CV-ul AUTORULUI	180

ADNOTARE

Vitalie Tihon. Răspunderea penală pentru huliganism. Teză de doctor, specialitatea 554.01 – Drept penal și execuțional penal. Chișinău, 2024

Structura tezei: introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 226 titluri, 161 pagini de text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 7 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: infracțiune, pedeapsă penală, răspundere penală, huliganism, ordinea publică, securitatea publică, ordinea de drept, violența, amenințare, opunere de rezistență etc.

Scopul lucrării îl reprezintă analiza amplă și multilaterală a complexului de probleme cu caracter juridico-penal referitoare la infracțiunea de huliganism, stabilirea esenței social-juridice a acesteia, determinarea locului faptei date în sistemul infracțiunilor contra securității publice și ordinii publice, precum și înaintarea unor recomandări de natură științifico-practică privind perfecționarea cadrului legal existent al infracțiunii de huliganism.

Obiectivele cercetării: studierea evoluției cadrului normativ incriminator al infracțiunii de huliganism; analiza legislațiilor penale ale statelor membre UE, precum și ale altor state în segmentul răspunderii pentru infracțiunea de huliganism și alte fapte asemănătoare; stabilirea corelației conceptelor de ordine publică, securitate publică, ordine de drept în contextul încadrării juridice a infracțiunii de huliganism; cercetarea elementelor constitutive obiective și subiective ale infracțiunii de huliganism; concretizarea și gradarea tipului de violență aplicată asupra persoanelor în procesul încălcării ordinii publice; revizuirea regimului sancționator al infracțiunii de huliganism; stabilirea unor criterii clare de delimitare a infracțiunii de huliganism de alte fapte penale și extrapenale similare; formularea unor recomandări sub formă de lege-ferenda privind modificarea conținutului art. 287 CP etc.

Noutatea și originalitatea științifică. Prezenta teză de doctor reprezintă o cercetare amplă și bine sistematizată a infracțiunii de huliganism sub aspectul juridico-penal. Elementele de noutate reies atât din principalele teze ale studiului, cât și din argumentarea unui set de recomandări sub formă de lege-ferenda, ceea ce va contribui la perfecționarea practicii de aplicare a normei juridico-penale respective.

Problema științifică soluționată se conturează prin: stabilirea unor lacune admise în formularea normei juridico-penale prevăzute de art.287 CP; elaborarea unui cadru conceptual corespunzător standardelor de calitate a legii penale, care va facilita interpretarea și aplicarea normei privind huliganismul în strictă conformitate cu principiul legalității și echității pedepsei penale; modificarea redacției art.287 CP prin excluderea unor semne estimative, gradarea tipurilor de violență aplicată în procesul încălcării ordinii publice în: violența nepericuloasă și violența periculoasă pentru viața sau sănătatea persoanei; introducerea unui șir de circumstanțe agravante noi; modificarea structurii tehnico-juridice și revizuirea regimului sancționator al infracțiunii de huliganism etc.

Semnificația teoretică a studiului reiese atât din investigarea multilaterală a bazelor doctrinare expuse în literatura științifică autohtonă și cea de peste hotare vizând infracțiunea de huliganism, cât și din studierea unui șir de documente internaționale și legislații penale ale statelor de peste hotare. Totodată, concluziile și conținutul prezentului demers științific vor putea fi utilizate la îmbunătățirea bazelor teoretice ale dreptului penal autohton.

Valoarea aplicativă a studiului constă în formularea constatărilor, concluziilor generale și recomandărilor sub aspect de lege-ferenda, menite să perfecționeze legislația penală autohtonă pe segmentul analizat.

Implementarea rezultatelor științifice. Materialele prezentei teze de doctorat pot fi utile pentru angajații organelor de drept în procesul calificării și delimitării infracțiunii de huliganism. De asemenea, prezenta lucrare poate servi drept suport teoretico-practic în procesul de instruire în cadrul celor trei cicluri de studii superioare cu profil de jurisprudență, precum și în cadrul cursurilor de pregătire inițială sau formare managerială a angajaților organelor de drept.

АННОТАЦИЯ

Виталие Тихон. Уголовная ответственность за хулиганство. Докторская диссертация по специальности 554.01 – Уголовное и уголовно-исполнительное право. Кишинев, 2024 г.

Структура диссертации: введение, четыре главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 226 наименований, 161 страницы основного текста. Полученные результаты опубликованы в 7 научных статьях.

Ключевые слова: преступление, уголовное наказание, уголовная ответственность, хулиганство, общественный порядок, общественная безопасность, правопорядок, насилие, угроза, сопротивление и др.

Цель научной работы состоит в многостороннем анализе комплекса уголовно-правовых проблем связанных с хулиганством, установление его социально-правовой сущности, определение места данного деяния в системе преступлений против общественной безопасности и общественного порядка, а также представление некоторых рекомендаций научно-практического характера по совершенствованию действующей правовой базы данного преступления.

Задачи исследования: изучение эволюции инкриминирующей нормативной базы преступления о хулиганстве; анализ уголовного законодательства стран-членов ЕС, а также других государств в части ответственности за преступление хулиганства и других смежных деяний; установление соотношения понятий общественный порядок, общественная безопасность, правопорядок в контексте правовой квалификации хулиганства; исследование объективных и субъективных элементов преступления хулиганства; определение вида насилия, применяемого к людям в процессе нарушения общественного порядка; пересмотр режима уголовного наказания за хулиганство; установление четких критериев разграничения хулиганства от других смежных составов; формулирование рекомендаций относительно изменения редакции ст. 287 УК и т. д.

Научная новизна и оригинальность. Данная докторская диссертация представляет собой обширное и хорошо систематизированное исследование хулиганства с точки зрения уголовно-правового аспекта. Элементы новизны вытекают как из основных тезисов исследования, так и из аргументации комплекса рекомендаций изменения статьи 287 УК, которые будут способствовать совершенствованию практики применения соответствующей уголовно-правовой нормы.

Решённая научная проблема состоит в: установление некоторых допущенных пробелов в формулировке уголовно-правовой нормы, предусмотренной статьей 287 УК; разработка концептуальной основы, соответствующей стандартам качества уголовного законодательства, которая будет способствовать толкованию и применению нормы о хулиганстве в строгом соответствии с принципом законности и справедливости уголовного наказания; внесение изменений в редакцию статьи 287 УК путем исключения оценочных признаков, градации видов насилия, применяемого в процессе нарушения общественного порядка, на неопасное насилие и насилие, опасное для жизни или здоровья человека, введения ряда новых отягчающих обстоятельств, изменения технико-правовой конструкции и пересмотра режима наказания за совершение хулиганства и т.д.

Теоретическая значимость вытекает как из многостороннего исследования доктринальных основ, изложенных в отечественной и зарубежной научной литературе относительно преступления хулиганства, так и из изучения ряда международных документов и уголовных законодательств иностранных государств. При этом выводы и содержание данного научного подхода смогут быть использованы для совершенствования теоретических основ отечественного уголовного права.

Прикладная ценность исследования заключается в формулировке общих выводов и рекомендаций по изменению ст. 287 УК, направленных на совершенствование отечественного уголовного законодательства в анализируемом сегменте.

Внедрение научных результатов. Материалы данной докторской диссертации могут быть полезны сотрудникам правоохранительных органов в процессе квалификации и отграничения хулиганства от других смежных составов. Также, данная работа может служить теоретико-практической поддержкой в процессе обучения в рамках трех циклов высшего образования по профилю юриспруденции, и в обучение на курсах начальной или управленческой подготовки сотрудников органов внутренних дел.

ANNOTATION

Vitalie Tihon. Criminal liability for hooliganism. Doctoral thesis, specialty 554.01 – Criminal law and criminal enforcement. Chisinau, 2024

Structure of the thesis: introduction, four chapters, general conclusions and recommendations, bibliography with 226 titles, 161 pages of main text. The obtained results are published in 7 scientific papers.

Keywords: crime, criminal punishment, criminal liability, hooliganism, public order, public security, law and order, violence, threat, resistance, etc.

The purpose of the paper is the broad and multilateral analysis of the complex of legal-criminal issues related to the offense of hooliganism, the establishment of its social-legal essence, the determination of the place of the given act in the system of crimes against public security and public order, as well as the submission of some scientific-practical recommendations for improving the existing legal framework regarding the offense of hooliganism.

Research objectives: studying the evolution of the incriminating normative framework of the offense of hooliganism; the analysis of criminal legislation of the EU member states as well as of other states regarding liability for the offense of hooliganism and other similar acts; establishing the correlation of the concepts of public order, public security, law and order in the context of the legal classification of the offense of hooliganism; the research of the objective and subjective constitutive elements of the offense of hooliganism; determining the type of violence applied to people in the process of violating public order; revision of the sanctioning regime for the offense of hooliganism; establishing clear criteria for distinguishing the offense of hooliganism and other similar criminal and non-criminal acts; formulating some recommendations in the form of lege ferenda for amending the content of Article 287 of the Criminal Code, etc.

Scientific novelty and originality: This doctoral thesis represents a comprehensive and well-systematized study of the offense of hooliganism from a legal-criminal perspective. The elements of novelty arise both from the main theses of the study and from the argumentation of a set of recommendations in the form of lege ferenda, which will contribute to the improvement of the practice of applying the respective legal-criminal norm.

The scientific problem solved is outlined by: identifying gaps in the formulation of the legal-criminal norm stipulated in Article 287 of the Criminal Code; developing a conceptual framework that meets the standards of quality for criminal law, which will facilitate the interpretation and application of the norm regarding hooliganism in strict accordance with the principle of legality and fairness of criminal punishment; amending the wording of Article 287 of the Criminal Code by excluding certain vague terms, categorizing types of violence applied in the process of disturbing public order into non-dangerous violence and violence dangerous to life or health; introducing a series of new aggravating circumstances; modifying the technical-legal structure and revising the sanctioning regime for the offense of hooliganism, etc.

The theoretical significance of the study arises both from the comprehensive investigation of the doctrinal bases presented in domestic and international scientific literature regarding the offense of hooliganism and from the study of a series of international documents and criminal laws of foreign countries. Additionally, the conclusions and content of this scientific endeavor can be used to improve the theoretical foundations of domestic criminal law.

The applicative value of the study lies in the formulation of findings, general conclusions, and recommendations in the form of lege ferenda, aimed at improving domestic criminal legislation in the analyzed segment.

The implementation of scientific results: The materials of this doctoral thesis can be useful for law enforcement officials in the process of qualifying and defining the offense of hooliganism. Additionally, this work can serve as a theoretical and practical support in the training process within the three cycles of higher education with a jurisprudence profile, as well as in initial training courses or managerial training of law enforcement personnel.

LISTA ABREVIERILOR

RM	–	Republica Moldova
UE	–	Uniunea Europeană
ONU	–	Organizația Națiunilor Unite
DUDO	–	Declarația Universală a Drepturilor Omului
CEDO	–	Convenția Europeană a Drepturilor Omului
URSS	–	Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste
RSSM	–	Republica Sovietică Socialistă Moldovenească
RASSM	–	Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească
CSJ	–	Curtea Supremă de Justiție
MAI	–	Ministerul Afacerilor Interne
CP	–	Codul penal
CPP	–	Codul de procedură penală
CC	–	Codul contravențional
cap.	–	capitol
art.	–	articol
alin.	–	alineat
lit.	–	literă
par.	–	paragraf
pct.	–	punct
nr.	–	număr
ed.	–	ediție
vol.	–	volumul
p.	–	pagina
or.	–	orașul
mun.	–	municipiul
str.	–	strada
sec.	–	secol
î.Hr.	–	înainte de Hristos
ex.	–	exemplu
cet.	–	cetățean
etc.	–	etcetera
ș.a.	–	și alții

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei abordate

Problemele legate de asigurarea securității și ordinii publice sunt în prezent de o importanță majoră pentru statul nostru. Ordinea publică, reprezentând baza securității naționale, este una dintre componentele necesare și extrem de importante ale bunei funcționări a oricărui stat de drept. Perturbarea armoniei sociale reprezintă o amenințare serioasă la adresa dezvoltării economice, politice și spirituale a țării. Pe fundalul unor procese nefavorabile în unele sfere ale societății, apar tendințe criminale negative, care reprezintă un grav pericol pentru persoane, proprietate și ordinea publică în ansamblu. Huliganismul este una dintre cele mai răspândite și periculoase infracțiuni contra ordinii publice.

Prin natura sa, infracțiunea de huliganism se referă la categoria faptelor penale, calificarea cărora prezintă complexități majore pentru lucrătorii practici. Aceasta se datorează existenței în conținutul componentei de bază a art.287 CP a unor semne cu caracter estimativ, care reies din aprecierea gradului de încălcare a ordinii publice, precum și din diapazoane destul de largi ale violenței aplicate asupra victimelor.

Pericolul social al faptei date reiese inclusiv din aceea că, deseori, infracțiunea respectivă este urmată de unele infracțiuni grave contra vieții și sănătății persoanei și de cele împotriva patrimoniului. La prima vedere, structura laturii obiective a infracțiunii prevăzute de art.287 CP este destul de simplă, având în calitate de semn obligatoriu fapta infracțională, care încalcă ordinea publică sau se caracterizează printr-o obraznicie deosebită. Însă, examinând amplu elementul dat al componentei de infracțiune, constatăm că, în esență, fapta prejudiciabilă este formată din mai multe modalități normative cu caracter alternativ.

Prin urmare, în pofida multiplelor modificări ale normei juridico-penale privind huliganismul, în doctrina penală persistă o polemică serioasă vizând determinarea esenței social-juridice, evaluarea semnelor constitutive ale componentei date de infracțiune, precum și delimitarea faptei respective de altele asemănătoare, cum ar fi: jaful, tâlhăria, distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor, dezordinile în masă, vandalismul, huliganismul nu prea grav, tulburarea liniștii în timpul nopții etc.

Totodată, probleme suplimentare la aplicarea legii penale creează și faptul că, deseori, infracțiunea de huliganism se comite în concurs cu alte fapte juridico-penale. În aceste condiții, practica de aplicare a infracțiunii analizate nu este una desăvârșită.

Infracțiunea de huliganism a fost investigată de mai mulți doctrinari atât din Republica Moldova, cât și de peste hotare, care au studiat problematica dată din mai multe perspective,

amplu sau fragmentar. În acest context, o contribuție remarcabilă au adus autorii: Borodac Al., Gherman M., Ulianoschi X., Brînză S., Stati V., Udriou M., Dobrinou, I., Zolyneac M., Oancea I., Aistova L., Borisov S., Voljenkin B., Piterțev S., Șimanovski V., Kozacenko I., Kosarev I., Kuznețov A., Smirnova E., Iațenko S. ș.a.

În pofida faptului că a constituit obiectul de studiu al unui șir de lucrări științifice, totuși, întreaga problematică a normei juridico-penale respective, ținând cont modificările parvenite în legislația penală în vigoare și practica de aplicare a acesteia, nu a fost consumată.

Din aceste considerente, se impune necesitatea realizării unui studiu amplu al problematicii huliganismului din perspectiva dreptului penal.

Prin urmare, considerăm că tema tezei de doctorat este una actuală și importantă atât pentru teorie, cât și pentru practica de aplicare a normei juridico-penale privind huliganismul.

Scopul și obiectivele tezei

Scopul prezentului studiu științific îl reprezintă analiza amplă și multilaterală a complexului de probleme cu caracter juridico-penal referitoare la infracțiunea de huliganism, stabilirea esenței social-juridice a acesteia, determinarea locului faptei date în sistemul infracțiunilor contra securității publice și ordinii publice, precum și înaintarea unor recomandări de natură științifico-practică privind perfecționarea cadrului legal existent al infracțiunii de huliganism.

În vederea atingerii scopului propus, au fost stabilite un șir de obiective, și anume:

- analiza materialelor științifice referitoare la tema tezei de doctorat, publicate în Republica Moldova;
- investigarea surselor doctrinare referitoare la tema tezei de doctorat, publicate în străinătate;
- studierea evoluției cadrului normativ incriminator al infracțiunii de huliganism;
- abordarea documentelor juridice internaționale care, într-o formă directă sau tangențială, ocrotesc drepturile și libertățile fundamentale ale omului, ce pot fi periclitate prin comiterea infracțiunii de huliganism;
- analiza legislațiilor penale ale statelor membre UE, precum și ale altor state pe segmentul răspunderii pentru infracțiunea de huliganism și alte fapte asemănătoare;
- stabilirea corelației conceptelor de ordine publică, securitate publică, ordine de drept în contextul încadrării juridice a infracțiunii de huliganism;
- cercetarea elementelor constitutive obiective și subiective ale infracțiunii de huliganism;

- concretizarea și gradarea tipurilor de violență aplicată asupra persoanelor în procesul încălcării ordinii publice;
- concretizarea momentului de consumare și a motivului infracțiunii prevăzute de art.287 CP;
- investigarea circumstanțelor agravante ale infracțiunii de huliganism;
- revizuirea regimului sancționator al infracțiunii de huliganism;
- stabilirea unor criterii clare de delimitare a infracțiunii de huliganism alte fapte penale și extrapenale similare, precum: jaful, tâlhăria, distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor, dezordinile în masă, vandalismul, huliganismul nu prea grav, tulburarea liniștii în timpul nopții etc.
- formularea unor recomandări sub formă de lege-ferenda privind modificarea conținutului art. 287 CP etc.

Ipoteza de cercetare

Investigarea științifică amplă a infracțiunii de huliganism dictează nuanțarea următoarelor ipoteze:

- cunoașterea și perfecționarea noțiunilor utilizate la aplicarea răspunderii penale pentru comiterea infracțiunii de huliganism va ușura activitatea angajaților organelor de ocrotire a normelor de drept la calificarea și delimitarea de alte fapte a infracțiunii prevăzute de art.287 CP;
- expunerea faptei de huliganism prin evitarea folosirii unor semne estimative, inclusiv prin gradarea justă a răspunderii penale și a tipurilor de violență (periculoasă și nepericuloasă) aplicată asupra persoanelor în cadrul realizării acțiunilor huliganice, va favoriza necondiționat buna acțiune a principiului echității pedepsei penale;
- instituirea răspunderii penale pentru un șir de circumstanțe agravante noi și revizuirea, în acest context, a regimului sancționator prin stabilirea noilor limite de pedeapsă proporționale gradului prejudiciabil al faptei date, va îmbunătăți atât procesul de aplicare a legii penale, cât și efectul preventiv al acesteia.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese

În vederea realizării scopului și obiectivelor propuse, în prezenta lucrare științifică a fost utilizat materialul doctrinar (manuale, tratate, monografii, ghiduri, teze de doctorat și autoreferate, materialele conferințelor științifico-practice, articole științifice publicate în țară și de peste hotare, baze electronice de date etc.), normativ (documente internaționale, legi, coduri, hotărâri etc.), precum și cel de practică judiciară referitor la infracțiunea de huliganism.

Totodată, în teză au fost aplicate o serie de metode generale și speciale, printre care: *metoda istorică* (aplicată în procesul analizei evoluției cadrului normativ incriminator al infracțiunii de huliganism); *metoda logică* (analiza inductivă și deductivă, generalizare și specificare a problematicii supuse studiului); *metoda comparativă* (utilizată în procesul studierii materialelor științifice la tema tezei de doctorat publicate în țară și de peste hotare; la realizarea investigării elementelor de drept penal comparat privind infracțiunea de huliganism, precum și la identificarea criteriilor de delimitare a faptei analizate de celelalte similare); *metoda sistemică* (aplicată în cadrul studierii documentelor juridice internaționale); *metoda interpretării literare* (utilizată la stabilirea sensului sintactic al expresiilor, cuvintelor și sintagmelor folosite în lucrarea d doctorat); *metoda teleologică* (aplicată la stabilirea finalității unor prevederi normative aferente studiului investigat); *metoda studiului de caz* (folosită la investigarea unor fapte concrete de săvârșire a infracțiunii de huliganism) etc.

Baza empirică a studiului este constituită din materialele sentințelor judecătorești pronunțate atât de instanțele autohtone, cât și de cele străine pe cauze referitoare la infracțiunea de huliganism.

Totodată, studiul practic s-a axat pe date statistice oficiale privind numărul infracțiunilor de huliganism înregistrate pe teritoriul Republicii Moldova în perioada 2019-2023, preluate din sistemul informațional automatizat al MAI „Registrul informației criminalistice și criminologice”.

Astfel, în perioada menționată, au fost înregistrate 5471 de infracțiuni de huliganism. Cel mai mare număr de infracțiuni de huliganism a fost atestat în anul 2019, când au fost constatate 1321 de cazuri, iar în următorii patru ani numărul acestora s-a micșorat, constituind, respectiv, în anul 2020 - 1039, 2021 - 1074, 2022 - 1039, 2023 - 998 de infracțiuni. Referitor la structura infracțiunilor, constatăm că, în anul 2023 huliganismul a atins cota de 4,39% din numărul total de 22714 de infracțiuni înregistrate pe teritoriul Republicii Moldova.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute

Fiind o cercetare amplă și bine sistematizată a infracțiunii de huliganism sub aspectul juridico-penal, prezenta teză de doctorat este una din puținele lucrări autohtone dedicată problematicii enunțate atât ca volum, cât și ca conținut.

Elementele de noutate reies din principalele teze ale studiului, în special:

- au fost concretizate și delimitate conceptele de ordine publică, securitate publică, ordine de drept. Astfel, acestea coincid doar parțial sub aspectul relațiilor sociale reglementate de normele de drept;

- a fost definită noțiunea de ordine publică, prin care se înțelege valoarea socială formată în baza normelor morale, etice și juridice, având ca obiectiv crearea și menținerea ordinii reciprocității relațiilor dintre stat, instituțiile sociale și persoane sub aspectul asigurării respectării și realizării drepturilor, obligațiilor și intereselor legitime ale acestora;
- au fost minuțios investigate semnele obiective și subiective ale infracțiunii de huliganism;
- a fost argumentată poziția că anume modul public este propriu realizării infracțiunii de huliganism;
- au fost concretizate și gradate tipurile de violență aplicată asupra persoanelor în procesul încălcării ordinii publice în: violența nepericuloasă și violența periculoasă pentru viața sau sănătatea persoanei;
- a fost constatat că, alături de motivele huliganice, pot coexista, în subsidiar, alte motive, precum cele de prejudecată. Acestea, având calitatea de circumstanță agravantă, sunt considerate drept obligatorii;
- a fost demonstrată atribuirea componenței de infracțiune a huliganismului la categoria celei formale;
- a fost argumentată necesitatea modificării regimului sancționator prin stabilirea noilor limite de pedeapsă proporționale gradului prejudiciabil al faptei date;
- au fost punctate criteriile clare de delimitare a infracțiunii de huliganism de alte fapte penale și extrapenale similare, precum: jaful, tâlhăria, distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor, dezordinile în masă, vandalismul, huliganismul nu prea grav, tulburarea liniștii în timpul nopții etc.

Noutatea științifică se nuanțează inclusiv prin argumentarea unui set de recomandări sub formă de lege-ferenda, ceea ce va contribui la perfecționarea practicii de aplicare a normei juridico-penale respective.

Astfel, au fost înaintate următoarele recomandări:

- suplinirea textului dispoziției alin.1) art.287 CP cu cuvântul „grav”;
- modificarea conținutului art.287 CP prin concretizarea tipului de violență fizică;
- excluderea din componența alin.(1) art.287 CP a sintagmei „de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice” și introducerea lit. f) alin.(2) art.287 CP cu următorul conținut: „cu opunerea de rezistență reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice”;
- excluderea circumstanței agravante prevăzute la lit.c) alin.(2) art.287 CP: „pe teritoriul sau în incinta unei instituții medico-sanitare publice ori private”;

- modificarea conținutului alin.(3) art.287 CP din: „*aplicarea sau cu încercarea aplicării armei sau a altor obiecte pentru vătămarea integrității corporale sau sănătății*” în: „*cu aplicarea sau cu amenințarea aplicării armei sau altor obiecte folosite în calitate de armă*”, atribuindu-i calitatea de circumstanță agravantă prevăzută de lit.a);
- completarea art.287 alin.(3) cu următoarea circumstanță agravantă: lit.b) „*cu aplicarea violenței periculoase pentru viața sau sănătatea persoanei sau cu amenințarea aplicării unei asemenea violențe*”;
- introducerea în cadrul alin.(3) art.287 CP a unei circumstanțe agravante noi, și anume: lit.c) „*de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală*”;
- înlocuirea sintagmei: „*Huliganismul agravat, adică acțiunile prevăzute la alin.(1) sau (2), dacă au fost săvârșite*” cu sintagma: „*Acțiunile prevăzute la alin.(1) sau (2) săvârșite*”;
- completarea alin.(2) art.287 CP cu următoarea circumstanță agravantă: lit.g) „*în transportul aerian, feroviar, maritim, fluvial, terestru sau în orice alt tip de transport public*”;
- completarea alin.(2) art.287 CP cu următoarea circumstanță agravantă nouă: lit. c) „*cu bună știință asupra unui minor sau a unei femei gravide ori profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vârstei înaintate, bolii, dizabilității ori altui factor*”;
- completarea art.287 CP cu o circumstanță agravantă, care își va găsi sediul în cadrul unui aliniat nou - alin.(4) cu următorul conținut: „*Acțiunile prevăzute la alin.(1), (2) sau (3), săvârșite cu aplicarea sau cu amenințarea aplicării substanțelor sau dispozitivelor explozive*”;
- modificarea pedepsei cu închisoare, prevăzută pentru alin.(2) art.287 CP din: „*de până la 5 ani*” în: „*de la 3 la 5 ani*”; pentru alin.(3) art.287 CP din: „*de la 3 la 7 ani*” în: „*de la 5 la 7 ani*”;
- stabilirea pedepsei penale pentru fapta prevăzută la alin.(4) art.287 CP, în următoarea formulă: „*Acțiunile prevăzute la alin.(1), (2) sau (3), săvârșite cu aplicarea sau cu amenințarea aplicării substanțelor sau dispozitivelor explozive, se pedepsesc cu închisoare de la 7 la 9 ani*”;
- modificarea prevederilor alin.(2) art.21 CP prin înlocuirea sintagmei: „287 alin.(2) și (3)” cu sintagma „287 alin.(2) lit. b) și alin.(3)”, iar în contextul acceptării recomandărilor înaintate pentru revizuirea art.287 CP, propunem modificarea prevederilor alin.(2) art.21 CP din: „287 alin.(2) și (3)” în: „287 alin.(2) lit. b), c); alin.(3) și alin.(4)”.

Problema științifică importantă soluționată se conturează prin: stabilirea unor lacune admise în formularea normei juridico-penale prevăzute de art.287 CP; elaborarea unui cadru conceptual corespunzător standardelor de calitate a legii penale, care va facilita interpretarea și aplicarea normei privind huliganismul în strictă conformitate cu principiul legalității și echității

pedepsei penale; modificarea redacției art.287 CP prin excluderea unor semne estimative, gradarea tipurilor de violență aplicate asupra persoanelor în procesul încălcării ordinii publice în: violența nepericuloasă și violența periculoasă pentru viața sau sănătatea persoanei, introducerea unui șir de circumstanțe agravante noi, modificarea structurii tehnico-juridice și revizuirea regimului sancționator prin stabilirea noilor limite de pedeapsă proporționale gradului prejudiciabil al faptei date etc.

Semnificația teoretică a tezei de doctorat reiese din investigarea amplă și multilaterală a bazelor doctrinare expuse în literatura științifică autohtonă și în cea de peste hotare vizând infracțiunea de huliganism. Astfel, drept baze teoretice se prezintă tezele din alte domenii științifice colaterale, precum: istoria statului și dreptului românesc și cea universală, teoria generală a dreptului, dreptul penal internațional, dreptul penal comparat, dreptul contravențional, dreptul procesual-penal, psihologia juridică etc.

Semnificația teoretică rezidă, de asemenea, din studierea unui șir de documente internaționale și legislații penale ale statelor de peste hotare, cum ar fi: România, Grecia, Spania, Olanda, Luxemburg, Belgia, Danemarca, Germania, Finlanda, Franța, Italia, Austria, Bulgaria, Croația, Malta, Polonia, Portugalia, Slovacia, Slovenia, Ungaria, Estonia, Letonia, Lituania, China, Turcia, Ucraina, Belarus, Rusia, Armenia, Azerbaidjan, Kazahstan, Kârgâzstan, Tadjikistan, Uzbekistan etc.

Prin urmare, concluziile și conținutul prezentului demers științific vor putea fi utilizate la îmbunătățirea bazelor teoretice ale dreptului penal autohton.

Valoarea aplicativă a studiului constă în formularea constatărilor, concluziilor generale și recomandărilor sub aspect de lege-ferenda, menite să perfecționeze legislația penală autohtonă pe segmentul infracțiunii de huliganism. De asemenea, valoarea practică rezidă și în eventuala îmbunătățire a Hotărârii explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism.

Materialele prezentei teze de doctorat pot fi utile pentru angajații organelor de drept în procesul calificării și delimitării infracțiunii de huliganism.

De asemenea, prezenta lucrare poate servi drept suport teoretico-practic în procesul de instruire în cadrul celor trei cicluri de studii superioare cu profil de jurisprudență, precum și în cadrul cursurilor de pregătire inițială sau formare managerială a angajaților organelor de drept.

Aprobarea rezultatelor

Tezele principale conținute în prezenta lucrare științifică au fost reflectate în cadrul unor foruri științifico-practice internaționale, și anume: Conferința științifică cu participare internațională „Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării

ordinii și securității publice”. Chișinău, 08 decembrie 2022; Conferința științifică internațională „Omul, criminologia, știința”. Chișinău, 24 martie 2023; Conferința științifico-practică internațională „Știința și practica juridică”. Tadjikistan, or. Dușambe, 29 aprilie 2023.

De asemenea, concluziile și constatările de bază ale studiului s-au regăsit în articole științifice publicate în reviste de profil, precum: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”* a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, *Revistă de proprietate intelectuală, știință și educație „Intellectus”*, *Revista științifico-practică „Legea și viața”*, *Revista științifică internațională „Supremația Dreptului”*.

Sumarul compartimentelor tezei

Pornind de la scopul și obiectivele trasate, precum și de la standardele prestabilite, teza de doctorat prezintă următoarea structură: adnotări în limbile română, rusă și engleză; lista abrevierilor; introducere; patru capitole divizate în cincisprezece paragrafe; concluzii generale și recomandări; bibliografie din 226 surse; declarația privind asumarea răspunderii și CV-ul autorului.

Capitolul 1, intitulat „*Analiza materialelor științifice publicate la tema tezei de doctor*”, cuprinde un studiu al materialelor științifice publicate la tema tezei de doctor atât în Republica Moldova, cât și în străinătate.

Al doilea Capitolul, intitulat „*Retrospectiva incriminării și aspecte de drept comparat ale infracțiunii de huliganism*”, este axat pe investigarea evoluției cadrului normativ incriminator al infracțiunii de huliganism, precum și pe studiul elementelor de drept penal comparat al infracțiunii de huliganism. Astfel, au fost studiate legislațiile penale ale unui șir de state, printre care: România, Grecia, Belgia, Danemarca, Spania, Olanda, Belarus, Azerbaidjan, Ucraina, Croația, Estonia, Finlanda, Rusia, Italia, Franța, Malta, Lituania etc.

În Capitolul 3, cu titlul „*Elemente constitutive obiective și subiective ale infracțiunii de huliganism*”, sunt supuse investigării ample semnele constitutive ale componenței de infracțiune prevăzute de art. 287 CP. Astfel, este studiat obiectul juridic și material al infracțiunii de huliganism; aspectul obiectiv al faptei juridico-penale; latura interioară, psihică a conduitei prejudiciabile a făptuitorului etc.

Ultimul Capitol al tezei de doctorat, „*Forme agravante și aspecte delimitative ale infracțiunii de huliganism*”, este consacrat analizei minuțioase a circumstanțelor agravante ale infracțiunii de huliganism, precum și delimitării infracțiunii de huliganism de alte fapte penale și extrapenale similare, cum ar fi: jaful, tâlhăria, distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor, dezordinile în masă, vandalismul, huliganismul nu prea grav, tulburarea liniștii în timpul nopții etc.

1. ANALIZA MATERIALELOR ȘTIINȚIFICE PUBLICATE LA TEMA TEZEI DE DOCTOR

1.1. Materiale științifice la tema tezei de doctor, publicate în Republica Moldova

În pofida multiplelor modificări ale normei juridico-penale privind huliganismul, în doctrina juridico-penală persistă abordări diferite vizând determinarea esenței social-juridice și evaluarea semnelor constitutive ale componenței de infracțiune în cauză..

Baza științifică a prezentei teze de doctorat o constituie cercetările savanților cu renume atât din Republica Moldova, cât și de peste hotare, care au studiat problematica dată din mai multe perspective, amplu sau fragmentar.

Astfel, în doctrina penală autohtonă, investigarea infracțiunii de huliganism și-a găsit reflectare într-un șir de surse științifice, cum ar fi manuale, tratate, cursuri, articole, printre care remarcăm următoarele: Borodac Al. *Manual de Drept penal. Partea specială, Partea generală*; Bîrgău M., Gherman M. *Aspecte juridico-penale ale huliganismului*; Brînză S., Stati V. *Tratat de Drept penal. Partea specială. Vol. II*; Brînză S., Ulianovschi X., Stati V. ș.a. *Drept penal. Partea specială, vol. II*; Ulianovschi X. *Participația penală*; Pilat S. *Ghid privind calificarea infracțiunii de vandalism*; Chirița V. *Infracțiunea de luare de ostatici: Studiu monografic*; Brînză S., Stati V. *Delimitarea infracțiunii de huliganism de unele fapte penale sau nepenale adiacente*; Voicu P., Mariț A. *Menținerea, asigurarea și restabilirea ordinii publice – obiectiv de bază al poliției*; Poalelungi M., Smochină A. *Ordinea de drept - condiție prioritară pentru instituirea statului de drept*; Baltag D., Robea M. *Ordinea judiciară și responsabilitatea juridică – premisă a ordinii de drept*, etc.

În continuare vom prezenta unele viziuni ale autorilor autohtoni privind aspecte ce caracterizează fapta juridico-penală de huliganism.

Din rândul primelor manuale de drept penal face parte lucrarea intitulată „*Manual de Drept penal. Partea specială*”, autorul căreia este prof. univ. Alexandru Borodac.

Infracțiunile contra securității publice și a ordinii publice sunt cuprinse în Capitolul XIV al respectivei lucrări, unde este realizată minuțios analiza juridico-penală a faptelor date. O atenție deosebită este acordată investigării elementelor constitutive ale componenței de infracțiune prevăzute de art. 287 CP. Astfel, este studiat obiectul juridic și material al infracțiunii de huliganism, aspectul obiectiv al faptei juridico-penale; latura interioară, psihică a conduitei

prejudiciabile a făptuitorului etc. În continuare vom prezenta cele mai importante viziuni ale autorului vis-a-vis de tematica supusă studiului.

Astfel, analizând obiectul juridic generic al unei fapte juridico-penale în general și al infracțiunii de huliganism în particular, autorul Borodac Al., pe bună dreptate, menționează că această sistematizare are o importanță deosebită pentru codificarea normelor juridico-penale. Adoptând legea penală, legiuitorul amplasează infracțiunile în Partea specială a Codului penal, într-o anumită consecutivitate, bazându-se pe obiectul juridic generic. Această consecutivitate depinde de gradul importanței relațiilor sociale ocrotite [103, p. 114]. Prin urmare, infracțiunile din Capitolul XIII al Părții speciale a CP „Infracțiuni contra securității publice și ordinii publice” sunt unificate în baza câtorva obiecte juridice generice, și anume: securitatea publică și ordinea publică.

În continuare, autorul nominalizat propune următoarea definiție a securității publice, în special: „Prin securitatea publică se înțelege un sistem de reguli care asigură ocrotirea celor mai importante valori ale persoanei, valori materiale și spirituale ale societății, autoritatea puterii oficiale, precum și suveranitatea și inviolabilitatea teritorială a țării. Iar ordinea publică reprezintă un sistem de reguli de conviețuire socială, ce asigură liniștea socială, funcționarea normală a organelor de stat sau obștești, precum și relațiile sociale între cetățeni în toate domeniile activității sociale, acceptate de societate [6, p. 399].

Analizând semnul de „obraznicie deosebită”, autorul Borodac Al. consideră că prin acesta se înțelege o încălcare îndelungată și insistentă a ordinii publice, o înjosire a onoarei și demnității personalității, o amenințare a inviolabilității persoanei, distrugerea și deteriorarea bunurilor, zădărnicierea activităților în masă, suspendarea temporară a activității normale a întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor sau a transportului public etc. [6, p. 421].

Destul de amplu și explicit sunt caracterizate și motivele huliganismului, care se deosebesc mult de motivele obișnuite ale infracțiunii, fiindcă în unele cazuri ele au un caracter absolut absurd, ridicol, ceea ce dă naștere, la prima vedere, închipuirii de lipsă de motiv al infracțiunii analizate. Motivele huliganice, specifică în continuare autorul dat, alcătuiesc caracteristica generală a unei grupe întregi de imbolduri diferite, pentru care este comună lipsa de respect față de societate. La ele se referă asemenea motive, cum ar fi ștregăria, străduința de a se opune opiniei publice, bravură la beție, demonstrarea brutală a forței față de cei din jur, insultarea, înjosirea și înfricoșarea acestora, satisfacerea unor dorințe bolnăvicioase, eronate, antiumane etc. [6, p. 422].

Un studiu juridico-penal elocvent care vizează în mod direct infracțiunea de huliganism este elaborat de autorii Bîrgău M. și Gherman M., intitulat: „Aspecte juridico-penale ale

huliganismului”. Monografia este structurată în următoarele compartimente: 1) aspecte generale privind încălcările ordinii publice, unde autorii nominalizați investighează tendințele și manifestările huliganismului în Republica Moldova, definesc noțiunea propriu-zisă de huliganism, delimitează conceptele de securitate și ordine publică, precum și determină locul huliganismului în sistemul faptelor imorale; 2) reglementări de drept privind infracțiunea de huliganism - consacrat studierii elementelor și semnelor constitutive ale infracțiunii prevăzute de art.287 CP; 3) delimitarea de alte infracțiuni, unde este realizată o analiză comparativă a huliganismului și altor fapte asemănătoare; 4) reglementarea relațiilor care asigură ordinea și securitatea publică, potrivit legislațiilor altor state.

Merită atenție poziția autorilor față de definirea ordinii publice, prin care, după părerea acestora, trebuie avute în vedere relațiile sociale, reglementate atât prin normele morale, cât și de drept, referitoare la asigurarea respectării regulilor de comportament în societate și asigurarea liniștii, inviolabilității persoanei, patrimoniului etc. [4, p. 21].

În manualul „*Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu*”, realizat sub redacția prof. univ. Barbăneagră A., la fel este destul de explicit analizată și infracțiunea de huliganism.

Definind noțiunea de ordine publică, autorul Ulianovschi X. ajunge la concluzia că aceasta reprezintă un sistem stabil de relații sociale, care asigură ambianța liniștită de conviețuire în societate, de inviolabilitate a persoanei și a integrității patrimoniului, precum și activitatea normală a organelor și instituțiilor de stat și publice. Iar prin obraznicie deosebită autorul nominalizat înțelege o vădită lipsă de respect față de societate, însoțită, de exemplu, de batjocură față de persoane, încălcarea îndelungată și insistentă a ordinii publice, amenințarea inviolabilității personalității, distrugerea și deteriorarea bunurilor, zădărnicierea activităților de masă, suspendarea temporară a activității normale a întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor sau a transportului obștesc etc. [53, p. 633].

O altă lucrare deosebit de importantă în doctrina de specialitate autohtonă este cea elaborată de autorii Brânza S. și Stati V., intitulată „*Tratat de Drept penal. Partea specială*”. Pe lângă analiza juridico-penală a unui șir de infracțiuni, un loc separat îi revine faptei juridico-penale de huliganism.

Analizând coraportul dintre conceptele de securitate și ordine publică, autorii Brânza S. și Stati V. ajung la concluzia că, doar în plan pur teoretic, securitatea publică poate fi concepută ca fundament al ordinii publice. Or, tocmai starea de protecție a dezvoltării continue a societății reprezintă premisa necesară a regularității realității sociale. În același timp, semnificația prioritară a ordinii publice se exprimă în capacitatea acesteia de a crea condiții pentru toate celelalte valori sociale, necesare activității normale a agregatului social [12, p. 517].

Cu referire la conceptul de ordine publică, autorii nominalizați consideră că aceasta reprezintă segmentul ordinii de drept, reprezentând valoarea socială care s-a format ca urmare a respectării normelor de drept, având ca obiectiv menținerea liniștii și moralității publice, a stimei reciproce, a comportamentului adecvat al cetățenilor în ipostaze cu implicații publice, cu respectul decenței în cuvinte, fapte și atitudini. Se mai poate susține că ordinea publică constituie ordinea politică, economică și socială dintr-un stat, care se asigură printr-un ansamblu de norme și măsuri deosebite de la o orânduire socială la alta și se traduce prin funcționarea normală a aparatului de stat, menținerea liniștii cetățenilor și respectarea drepturilor acestora [12, p. 517].

Pornind de la faptul că obiectul juridic special secundar al infracțiunii de huliganism îl reprezintă relațiile sociale privind sănătatea, integritatea corporală, libertatea psihică, demnitatea și patrimoniul persoanei, susținem integral opinia autorilor Brînza S. și Stati V., care menționează că, dacă bunurile au fost luate ilegal și gratuit din motive huliganice, pentru a șicana victima, și nu pentru a le trece în stăpânirea definitivă a făptuitorului, atunci calificarea se va face numai conform art.287 CP. În acest caz, luarea ilegală și gratuită a bunurilor străine apare ca modalitate faptică fie a încălcării ordinii publice, fie a obrăzniciei deosebite. În același timp, întrucât lipsește unul din semnele constitutive ale sustragerii - scopul de cupiditate - nu pot fi aplicate și normele care prevăd răspunderea pentru infracțiunile săvârșite prin sustragere [12, p. 682].

Destul de utilă și importantă este clasificarea reprezentanților autorităților publice asupra cărora este opusă rezistența violentă, în două categorii, în special: 1) persoane care înfăptuiesc nemijlocit autoritatea legislativă, executivă sau judecătorească și care au dreptul de a realiza pe linia de serviciu acțiuni care generează consecințe juridice obligatorii pentru toți cetățenii sau pentru o mare parte din aceștia; 2) alte persoane care dețin funcții ale autorității publice și care au dreptul de a înainta cerințe persoanelor fizice sau juridice care nu li se subordonează, adică persoanelor din afara sistemului organizațional, din care fac parte acești reprezentanți ai autorității publice [12, p. 582].

Analizând semnul de obrăznicie deosebită propriu infracțiunii de huliganism, observăm că acesta trebuie delimitat de acțiunile care sunt proprii contravenției de huliganism nu prea grav - art.354 Codul contravențional. În acest context, corectă este afirmația autorilor Brînza S. și Stati V., precum că, pentru a atinge gradul prejudiciabil al unei infracțiuni, acțiunile respective trebuie să producă o rezonanță socială considerabilă, revoltând la maximum opinia publică, tulburând pentru mult timp buna desfășurare a relațiilor interumane, devenind subiect de scandal în numeroase publicații din presă etc. [12, p. 688].

Merită atenție și interpretarea motivului huliganic în cazul căruia autoafirmarea poate reprezenta o fațetă a acestor motive, dar, nici pe departe, nu epuizează conținutul lor. În afară de aceasta, trebuie de accentuat că, ghidându-se de motive huliganice, făptuitorul nu încearcă să-și asigure protecția. Aceasta pentru că nu există o situație-premisă, când victima să-i fi adus vreo atingere intereselor lui. În realitate, făptuitorul obține satisfacție din însuși faptul comiterii infracțiunii [12, p. 692].

Totodată, autorii menționați deosebesc trei categorii ale motivelor huliganice: 1) motive emoționale; 2) motive raționale și 3) motivele propriu-zise.

Nu mai puțin important pentru studiul realizat este și manualul de *Drept penal. Partea specială, vol. II*, elaborat de un grup de autori, printre care: Brînză S., Ulianovschi X., Stati V., Țurcanu I. Manualul este structurat în 19 capitole, iar capitolul al XIV-lea „Infracțiuni contra securității publice și a ordinii publice” cuprinde un paragraf separat dedicat studiului juridico-penal al infracțiunii de huliganism.

Analizând conceptul de securitate publică, unul din coautorii acestei lucrări, Țurcanu I., este de părere că acesta se referă la relațiile sociale cu privire la liniștea publică, funcționarea normală a instituțiilor sociale, securitatea intereselor personale, obștești și de stat în timpul efectuării diferitelor activități sau manipulării cu diferite obiecte ce prezintă pericol sporit sau creează condițiile amenințării cu cauzarea unor asemenea daune. Iar cu referire la noțiunea de ordine publică, autorul în cauză, pe bună dreptate, menționează că aceasta reprezintă valoarea socială constând într-o ambianță liniștită de conviețuire în societate, de inviolabilitate a persoanei și a integrității patrimoniului, precum și de activitate normală a instituțiilor de stat și publice [9, p. 533].

O altă lucrare care și-a găsit reflectare în prezentul demers științific este cea elaborată de autorul Ulianovschi X., intitulată „*Participația penală*”. În respectiva monografie autorul realizează o analiză amplă a condițiilor, formelor, naturii juridice a participației penale la comiterea unei anumite infracțiuni, astfel devenind posibilă identificarea conceptului participației improprie. Totodată, o atenție deosebită se atrage mecanismului sancționării participanților la infracțiune.

Prin urmare, autorul Ulianovschi X. menționează că, supunându-se regulilor generale ale dreptului penal pentru combaterea infracționalității, instituția participației îndeplinește, în același timp, și un rol special, caracteristic numai pentru ea: ilustrează criteriile obiective și subiective necesare activității infracționale comune, stabilește cercul de persoane, responsabile pentru această activitate infracțională, reglementează ordinea și limitele răspunderii participanților, adică nu numai a persoanelor care săvârșesc nemijlocit acțiuni ce formează latura obiectivă a

infracțiunii concrete, prevăzute de partea specială a codului penal, dar și a persoanelor care au luat parte la infracțiune în calitate de organizatori, instigatori, complici [124, p. 13].

O lucrare care, de asemenea, cuprinde analiza unor semne ale infracțiunii de huliganism este cea elaborată de autoarea Pilat S., intitulată „*Ghid privind calificarea infracțiunii de vandalism*” [112]. Ghidul este constituit din șapte paragrafe, și anume: infracțiunea de vandalism în legislațiile penale ale altor state; obiectul infracțiunii de vandalism; latura obiectivă a infracțiunii de vandalism; subiectul infracțiunii de vandalism; latura subiectivă a infracțiunii de vandalism; circumstanțele agravante ale infracțiunii de vandalism; delimitarea vandalismului de alte infracțiuni asemănătoare.

Astfel, anume în ultimul paragraf al studiului, autoarea punctează unele reguli clare care permit realizarea unei delimitări dintre infracțiunea de huliganism și cea de vandalism. Acest procedeu are o mare însemnătate pentru teoria și practica judiciară și se realizează în baza acelor semne obiective și subiective prin care respectivele componente se deosebesc.

Prin urmare, comun pentru aceste două fapte juridico-penale este și prezența motivului special, și anume unul huliganic. Deci, în cazul infracțiunii de vandalism motivele huliganice, la fel, au un caracter obligatoriu. Pe lângă acestea, drept motive suplimentare pot apărea altele: răzbunarea; ura socială, națională, rasială sau religioasă; interesul material etc. Totuși, cele de bază rămân a fi motivele huliganice.

O importanță semnificativă pentru înțelegerea și interpretarea corectă a conceptelor de securitate și ordine publică reprezintă lucrarea „*Infracțiunea de luare de ostatici: Studiu monografic*”, elaborată de autorul Chirița V. [21]. Lucrarea este constituită din douăsprezece paragrafe: retrospectiva reglementărilor normative vizând luarea de ostatici; măsuri de prevenire și combatere a luării de ostatici; obiectul infracțiunii de luare de ostatici; latura obiectivă a infracțiunii de luare de ostatici; subiectul infracțiunii de luare de ostatici; latura subiectivă a infracțiunii de luare de ostatici; circumstanțele agravante ale infracțiunii de luare de ostatici; delimitarea luării de ostatici de alte infracțiuni asemănătoare; noțiunea și parametrii statistici ai infracțiunii de luare de ostatici; cauzele și condițiile luării de ostatici; caracteristica personalității infractorului; elemente de drept penal comparat.

Cu referire la conceptul de securitate, autorul nominalizat menționează că aceasta este o categorie socială complicată, pentru care nici până în prezent nu a fost elaborată o concepție unică. Elucidarea conținutului conceptului securității publice și a coraportului acestuia cu conceptul „ordinea publică” este o problemă destul de dificilă [21, p. 43].

Problema determinării conceptului de ordine publică în coraport cu conceptul de securitate publică este una vădită pentru practica de aplicare a normelor de drept, deoarece

anume această categorie se prezintă în calitate de criteriu de sistematizare pentru formarea grupului de infracțiuni, din care face parte și huliganismul. Despre existența separată a categoriilor de securitate publică și ordine publică indică și formularea titlului Capitolului XIII - „Infracțiuni contra securității publice și a ordinii publice” - al Codului penal al R. Moldova.

Prin urmare, doctrina juridico-penală actuală și practica de aplicare a normelor de drept recunosc unanim huliganismul ca faptă juridico-penală ce atentează la ordinea publică. Prin aceasta categorie se înțelege valoarea socială formată în baza normelor morale, etice și juridice, având ca obiectiv crearea și menținerea ordinii reciprocității relațiilor dintre stat, instituțiile sociale și persoane sub aspectul asigurării respectării și realizării drepturilor, obligațiilor și intereselor legitime ale acestora.

Un aport considerabil pentru realizarea studiului de doctorat au avut și cercetările tematicii în cauză, prezentate sub formă de articole științifice.

Astfel, în demersul științific intitulat *„Delimitarea infracțiunii de huliganism de unele fapte penale sau nepenale adiacente”*, autorii Brânza S. și Stati V., analizând delimitarea huliganismului de infracțiunea de dezordini în masă, ajung la concluzia că, în niciun fel de circumstanțe, infracțiunea de huliganism nu poate leza securitatea publică. Chiar atunci când e săvârșit de două sau mai multe persoane, huliganismul nu implică ambianța pe care o presupun dezordinile de masă. Aceasta pentru că dezordinile în masă reprezintă acțiunile unor mase de oameni, folosite de persoane interesate ca instrument de atingere a scopurilor lor, luând în considerație psihologia mulțimii și canalizând conduita stihială a acesteia în direcția dorită. În cazul dezordinilor în masă, pe teritoriul afectat se distrug sau se deteriorează bunuri, se comit atacuri asupra persoanelor, se paralizează funcționarea organelor puterii publice, se blochează activitatea transportului [10, p. 9].

În articolul științific cu titlul *„Menținerea, asigurarea și restabilirea ordinii publice - obiectiv de bază al poliției”*, autori ai căruia sunt Mariș A. și Voicu P., este destul de bine reflectată esența ordinii publice și acel spectru de valori periclitate ca urmare a atentării asupra acesteia.

Prin urmare, autorii subliniază în mod corect că securitatea statului și a societății, siguranța persoanei, constituie o valoare socială fundamentală, de existența și nestingherita ei realizare depinde normala desfășurare a activității statului în realizarea sarcinilor și funcțiilor care îi revin. Reglementarea riguroasă a relațiilor sociale, așezarea întregii vieți pe bazele trainice ale legalității, ale ordinii de drept și disciplinei, reprezintă o cerință firească a democrației [126, p. 131].

O altă lucrare științifică, care are menirea de a concretiza conceptul de ordine publică în raport cu conceptul de ordine de drept, este cea elaborată de autorii Poalelungi M. și Smochină A, intitulată „*Ordinea de drept - condiție prioritară pentru instituirea statului de drept*”.

Autorii nominalizați ajung la concluzia că ordinea de drept reprezintă un sistem al relațiilor sociale reglementate în baza normelor de drept și coordonate în urma afirmării conduitei legale a subiecților în viața socială. Această categorie reprezintă un fenomen social specific, care a apărut ca rezultat al activării mecanismului de instituire a dreptului. Ordinea de drept, menționează autorii respectivi, constituie o mărturie a faptului că prin conduita concretă a subiecților se materializează prescripțiile legale și se „obiectivează” ideile și principiile normelor de drept. Datorită conduitei legale, putem constata că sarcinile promovate de lege sunt îndeplinite, că prescripțiile legale sunt promovate, că scopul trasat este atins, iar mijloacele legale ale puterii de stat, destinate conducerii societății, și-au găsit expresia „obiectivată” în reglementarea și organizarea relațiilor sociale [113, p. 3].

Merită atenție și articolul științific cu titlul „*Ordinea judiciară și responsabilitatea juridică - premisă a ordinii de drept*”, autorii căruia sunt Baltag D., Robea M. La fel ca și în cazul lucrării analizate supra, autorii pun accent pe delimitarea conceptelor de ordine de drept și ordine publică.

În acest context, autorii Baltag D. și Robea M. consideră că anume atitudinea responsabilă față de conduita subiectului și corelarea acesteia cu litera legii fac ca ceea ce include în sine ordinea judiciară să fie o premisă a ordinii de drept, o premisă absolut necesară. În continuare autorii vizați menționează că ordinea de drept reprezintă totalitatea surselor ce constituie izvoare de drept aplicabile în cadrul statului. Pe de altă parte, ordinea juridică, dacă este respectată așa cum este ea constituită, generează ordinea de drept, dar pentru asigurarea ordinii de drept este insuficientă existența simplă a izvoarelor normative. În consecință, ordinea de drept va fi asigurată, dacă subiectele dreptului vor avea un înalt grad de responsabilitate socială și juridică [2, p. 4].

1.2. Materiale științifice la tema tezei de doctor, publicate în străinătate

Dintre materialele științifice publicate în străinătate, care în mod direct sau tangențial au cuprins problematica infracțiunii de huliganism, remarcăm următoarele: Selifonov A.A. *Obshhestvennyj porjadok: opyt issledovaniia*; Dobrinoiu V., Pascu I., Molnar I., Nistoreanu Gh., Boroș A., Lazăr V. *Drept penal. Partea generală*; Mitache C., Mitache Cr. *Drept penal român, partea generală*; Zolyneac M., Michinici M. *Drept penal. Partea generală*; Smirnova E.G.

Huliganstvo: ugovolno-pravovye i kriminologicheskie aspekty; Aistova L.S. Kvalifikacija huliganstva: Uchebno-prakticheskoe posobie; Kosarev I.I. Huliganstvo i huliganskije pobuzhdenija kak ugovolno - pravovoj fenomen; Andreeva I.A. Ohrana obshhestvennogo porjadka v sisteme voprosov mestnogo znachenija; Ghegamov A.R. Nasilstvennye prestuplenija protiv obshhestvennoj bezopasnosti i obshhestvennogo porjadka i ugovolno-pravovoj mehanizm naznachenija spravedlivogo nakazanija; Kuznetov A.V. Huliganstvo i boriba s nim; Kudelici A.V. Ugolovno-pravovaja ohrana obshhestvennogo porjadka v sovremennoj Rossii; Gotovcev A.V. Organizacionno-pravovye voprosy vzaimodejstviya milicii i vnutrennih vojsk v ohrane obshhestvennogo porjadka; Danişin I.N. Ugolovno-pravovaja ohrana obshhestvennogo porjadka; Kozacenko I.Ia. Kvalifikacija huliganstva i otgranichenie ego ot smezhnyh sostavov prestuplenij; Iaţenko S.S. Kvalifikacija huliganstva; Kausîlgazî J. Ugolovno-pravovaja i kriminologicheskaja harakteristika huliganskij dejstvij po zakonodatelstvu Mongolii; Rarog A.I. Ugolovnoe pravo Rossii. Chasti Obshhaja i Osobennaja; Zarubin V.I. Ponjatie obshhestvennogo porjadka kak obekta huliganstva; Ignatov A.N. Spornye voprosy kvalifikacii huliganstva; Batiukova V.E. Subektivnaja storona huliganstva v nauke ugovolnogo prava; Platoşkin N.A. Huliganskij motiv i motiv huliganstva.

Astfel, o lucrare ştiinţifică importantă în doctrina juridico-penală de peste hotare este studiul monografic cu titlul „*Obshhestvennyj porjadok: opyt issledovanija*”, autorul căreia este Selifonov A.A.

Lucrarea monografică este axată pe identificarea etimologiei şi conceptului de ordine publică, precum şi pe evidenţierea unor probleme-cheie ale asigurării ordinii publice de către organele de stat abilitate cu atribuţii de menţinere şi asigurare a acesteia.

Autorul promovează viziunea potrivit căreia constituirea ordinii publice, fiind un proces al unei activităţi clar determinate, poate fi efectuată etapizat.

Astfel, prima etapă presupune crearea unui model de ordine. A doua etapă constă în identificarea metodelor şi mijloacelor de punere pe rol a acestei idei. A treia etapă este direct legată de îndeplinirea propriu-zisă a ideilor date. În cea de-a patra etapă se realizează analiza modelului identificat cu realitatea existentă. Pentru a cincea etapă este caracteristică identificarea şi realizarea unor acţiuni de consolidare a ordinii şi a mijloacelor de asigurare a acesteia [196, p. 51].

Un rol fundamental în formarea ordii publice îl au normele de drept. Anume în ansamblul dreptului subiectiv şi obiectiv se formează adevărata ordine de drept. Dreptul subiectiv creează premise pentru perceperea legitimităţii normei reieşind din aprecierea subiectivă a individului.

Aceasta, la rândul său, inițiază identificarea prevederilor legale și, ca efect, respectarea acestora. Dreptul obiectiv, la rândul său, creează regula de comportament formalizată în textul legii.

În acest sens, după părerea autorului Selifonov A.A., anume eficacitatea mijloacelor juridice în realizarea aprecierilor subiective în practica socială constituie cea de a doua componentă a ordinii de drept [196, p. 51].

Un studiu care reflectă tangențial infracțiunea de huliganism, intitulat „*Drept penal. Partea generală*”, este realizat de grupul de autori în componența: Dobrinou V., Pascu I., Molnar I., Nistoreanu Gh., Boroș A., Lazăr V. Astfel, analizând latura subiectivă a infracțiunii, autorii nominalizați specifică corect că, pentru existența vinovăției, nu este suficient să existe voința de a săvârși fapta, ci mai este necesar ca persoana să aibă capacitatea psiho-fizică de a se autodetermina și de a fi stăpână pe actele sale [83, p. 115].

În manualul „*Drept penal, partea generală*”, elaborat de autorii Mitache C. și Mitache Cr., este clar și explicit lămurită esența și structura obiectului oricărei infracțiuni, precum și a huliganismului în special.

Astfel, definind obiectul infracțiunii, autorii menționați consideră, pe bună dreptate, că acesta reprezintă atât valoarea socială, cât și relațiile sociale create în jurul acestei valori, care sunt periclitare ori vătămăte prin fapta infracțională [108, p. 98].

O definiție analogică celei expuse mai sus găsim și în lucrarea intitulată „*Drept penal. Partea generală*”, autori ai căreia sunt Zolyneac M. și Michinici M. [127, p. 110]. Totodată, manualul respectiv și-a găsit reflectare în prezenta teză de doctorat sub aspectul analizei generale a unor semne ale laturii obiective a infracțiunii de huliganism.

Următorul studiu științific supus analizei, intitulat „*Huliganstvo: ugovno-pravovye i kriminologicheskie aspekty*”, este elaborat de autoarea Smirnova E.G.

Lucrarea este constituită din două capitole: 1) analiza criminologică și prevenirea infracțiunii de huliganism; 2) analiza juridico-penală a infracțiunii de huliganism.

Analizând elementele constitutive subiective ale infracțiunii de huliganism, autoarea ajunge la concluzia că prin motiv huliganic în calitatea sa de semn obligatoriu al laturii subiective a infracțiunii de huliganism urmează să înțelegem un ansamblu de nevoi conștiente și inconștiente, interese și orientări valorice ale unei persoane, trăirile sale emoționale îndreptate spre autoafirmare, autoconfirmarea personalității, deseori complicate de o discrepanță între estimarea eronată subiectivă și capacitatea reală de satisfacere a nevoilor subiectului, recunoașterea socială a acestuia etc. [200, p. 11].

O altă lucrare științifico-metodică elocventă privind infracțiunea de huliganism este intitulată „*Kvalifikacija huliganstva: Uchebno-prakticheskoe posobie*”, autoarea căreia este Aistova L.S.

Lucrarea este axată pe determinarea conceptului de huliganism, cercetarea minuțioasă a elementelor constitutive ale componenței date de infracțiuni, investigarea formelor agravante și stabilirea unor criterii clare de delimitare a huliganismului de ale fapte similare. De asemenea, studiul conține un șir de hotărâri explicative ale plenului Curții Supreme de Justiție, precum și cazuri din practica judiciară.

Pornind de la considerentul că caracterul public al acțiunilor huliganice este unul de esență pentru determinarea în acțiunile persoanei a faptului încălcării ordinii publice, și că ordinea publică poate fi încălcată atât în prezența unui număr mare de oameni, cât și a doar câtorva persoane, susținem integral opinia autoarei Aistova L.S., precum că infracțiunea de huliganism poate fi comisă și într-un apartament [129, p. 5]. Or, legea penală nu se referă la locul public, care permite celor din jur să sesizeze faptul comiterii huliganismului, ci la caracterul public al acțiunilor de huliganism.

Merită o atenție sporită și teza de doctorat elaborată de autoul Kosarev I.I. cu titlul „*Huliganstvo i huliganskije pobuzhdenija kak ugovno - pravovoj fenomen*” [173]. Lucrarea este structurată în trei capitole divizate în șapte paragrafe, și anume: retrospectiva istorică privind răspunderea pentru infracțiunea de huliganism; huliganismul în legislațiile penale ale statelor de peste hotare; definirea conceptului de huliganism și a intențiilor huliganice; tipuri de infracțiuni comise din intențiile huliganice; semnele obiective ale infracțiunii de huliganism; semnele subiective ale huliganismului; modalitățile calificate ale infracțiunii de huliganism.

Analizând motivele huliganice, care pot fi conduse de o emoție negativă, însoțită de o izbucnire emoțională ce este lipsită de vreun pretext, sau cu un pretext neînsemnat, neclar sau inventat, autorul menționat consideră că prin astfel de motiv urmează să înțelegem un factor inconștient care motivează comportamentul, bazat pe nevoia de bază de a-și demonstra propriul „eu” sau protecție împotriva unei amenințări externe percepute.

Analizând definiția și structura ordinii publice, merită atenție poziția autoarei Andreeva I.A., care în autoreferatul tezei sale de doctor cu titlul „*Ohrana obshhestvennogo porjadka v sisteme voprosov mestnogo znachenija*” a identificat următoarele semne ale conceptului dat:

1) limitarea sferei de relații sociale cu caracter normativ și moral, apărute ca rezultat al necesităților sociale ale oamenilor, îndreptate spre asigurarea liniștii sociale, a condițiilor normale de viață, muncă și odihnă;

2) existența unui cumul de norme juridice și alte norme sociale (morale);

3) asigurarea ordinii publice de către organele de ocrotire a normelor de drept și organizațiile publice specializate în prevenirea și combaterea infracțiunilor respective [130, p. 7].

O altă lucrare de doctorat care și-a găsit reflectare în prezentul studiu științific este intitulată *„Nasilstvennye prestuplenija protiv obshhestvennoj bezopasnosti i obshhestvennogo porjadka i ugovno-pravovoj mehanizm naznachenija spravedlivogo nakazanija”*, autorul căreia este Gegamov A. R.

Teza de doctor este constituită din trei capitole divizate în șapte paragrafe. În capitolul I cu titlul „Infracțiunile violente care atentează la securitatea și ordinea publică” autorul face o analiză amplă și multilaterală a conceptului unor astfel de fapte juridico-penale, precum și analiza juridico-penală a acestora. În capitolul II al lucrării „Mecanismul juridico-penal al stabilirii pedepsei și rolul principiului echității pedepsei penale” este studiat minuțios algoritmul aplicării pedepsei penale, precum și corelația acestei proceduri cu principiile aplicării pedepsei, cum ar fi și cel al echității acesteia. Capitolul II „Mecanismul juridico-penal al stabilirii pedepsei pentru persoanele care au comis infracțiuni contra securității și ordinii publice” este divizat în două paragrafe care corespund sistemului acestor fapte penale, și anume: infracțiuni contra securității publice și infracțiuni contra ordinii publice.

Prin urmare, merită atenție poziția autorului Gegamov A.R., potrivit căreia ordinea publică reprezintă nivelul necesar și suficient al ocrotirii normative a intereselor societății, care asigură liniștea socială a oamenilor prin intermediul normelor juridice și morale, ce stabilesc reguli de conviețuire socială în locuri publice [147, p. 8].

O viziune asemănătoare este susținută de autorul *Kuznetsov A.V.* care, în lucrarea sa *„Huliganstvo i boriba s nim”*, prin ordine publică înțelege sistemul relațiilor sociale ocrotite de lege, stabilite ca urmare a creării unor reguli de conviețuire socială în sfera consolidării și dezvoltării statului și sistemului social, precum și în cea de inviolabilitate a persoanei și a siguranței bunurilor [178, p. 18].

Analizând importanța stabilirii și asigurării ordinii publice, autorul Kudelici A.V., în lucrarea sa *„Ugolovno-pravovaja ohrana obshhestvennogo porjadka v sovremennoj Rossii”*, subliniază în mod corect că ordinea publică este fundamentul unei vieți sociale normale pentru toate persoanele fizice și juridice, iar asigurarea ordinii publice reprezintă o funcție atât de importantă a autorităților publice, încât slăbirea acesteia ar avea un impact extrem de negativ asupra altor laturi ale activității statului, precum gestionarea în domeniul economiei, finanțelor, culturii, educației, asistenței sociale etc. [175, p. 11].

O altă lucrare marcantă o constituie *„Organizacionno-pravovye voprosy vzaimodejstviija milicii i vnutrennih vojsk v ohrane obshhestvennogo porjadka”*, elaborată de autorul Gotovcev

A.V. În cadrul lucrării este destul de bine tratată problema corelației conceptelor de ordine publică și securitate publică.

Or, problema determinării conceptului de ordine publică în coraport cu conceptul de securitate publică și ordine de drept este de importantă majoră pentru practica de aplicare a normelor de drept, deoarece anume această categorie se prezintă în calitate de criteriu de sistematizare pentru formarea grupului de infracțiuni, din care face parte și huliganismul.

Astfel, autorul nominalizat menționează că conceptul de securitate publică este mai larg decât cel de ordine publică. În viziunea acestuia, ordinea publică reprezintă asigurarea siguranței persoanelor, iar securitatea publică, pe lângă aceasta, are menirea de asigurare a integrității patrimoniului și activității normale a surselor de pericol sporit, ce pot constitui un pericol real pentru membrii societății [149, p. 13].

Cu toate acestea, în doctrina juridico-penală actuală tot mai des sunt expuse opinii precum că securitatea publică nu este identică cu ordinea publică și, deși conceptele în cauză se află într-o coerență, acestea nu pot fi absorbite unul de altul.

Prezintă interes științifico-practic deosebit și lucrarea intitulată „*Ugolovno-pravovaja ohrana obshhestvennogo porjadka*”, elaborată în anul 1971 de Danișin I.N.

Analizând conceptul de ordine publică, autorul respectiv formulează definiția acesteia, care se rezumă la faptul că prin acest concept se înțelege ordinea relațiilor sociale volitive, formată în procesul respectării conștiinței și benevole de către persoană a regulilor de comportament, stabilite de normele juridice sau cutumiare în domeniul comunicării, ceea ce asigură o conviețuire constantă și bine organizată a oamenilor într-o societate dezvoltată [153, p. 68].

Cu referire la tipul componentei de infracțiune și momentul de consumare a huliganismului, autorul Danișin I.N. susține părerea că fapta dată se referă la infracțiuni cu componente materiale, deoarece, în cazul faptei în cauză, acțiunile prejudiciabile coincid cu urmările prejudiciabile, iar cauzarea propriu-zisă a consecințelor prejudiciabile constituie însăși modalitatea de comitere a acțiunilor infracționale.

Părerea dată nu este lipsită de rațiune, deoarece, în definirea actuală a huliganismului, legiuitorul folosește expresia „acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor”, respectiv, din interpretarea acestei sintagme putem face concluzia că formularea laturii obiective a huliganismului poate fi interpretată atât ca descriere a faptei prejudiciabile, cât și ca descriere a urmării prejudiciabile, iar aceasta deja duce la recunoașterea huliganismului ca infracțiune cu componentă materială.

Totuși, considerăm că infracțiunea prevăzută la art.287 CP are o componentă formală. Aceasta se consideră consumată din momentul realizării acțiunilor intenționate, care încalcă ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice sau a acțiunilor care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-o obraznicie deosebită.

Interesantă și binevenită este caracterizarea motivului infracțiunii de huliganism, unde autorul menționat propune patru trăsături proprii acestui pretext de care este condus făptuitorul: 1) spontaneitatea apariției și rapiditatea formării acestora; 2) insuficiența evidentă a pretextului sau neproporționalitatea acestuia cu acțiunile comise; 3) relativitatea și neclaritatea motivației; 4) expresivitatea exterioară evidentă [153, p. 92].

O lucrare în care este analizată destul de amplu problema consumării infracțiunii de huliganism este cea elaborată de Kozacenko I. Ia., intitulată *„Kvalifikacija huliganstva i otgranichenie ego ot smezhnyh sostavov prestuplenij”*.

Autorul, pe bună dreptate, consideră că, pornind de la faptul că urmările prejudiciabile nu constituie semn al componenței date de infracțiuni, huliganismul are o componentă formală [168, p. 10].

Prin urmare, în cazul aplicării violenței asupra persoanelor, amenințării cu aplicarea unei asemenea violențe sau opunerii de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice etc., componenta infracțiunii de huliganism oricum va fi formală, deoarece, reieșind din conceptele de „aplicare a violenței” sau „amenințare cu violență”, precum și din sensul juridico-penal al conținutului art.287 CP, survenirea unor consecințe prejudiciabile ca urmare a realizării acțiunilor infracționale nu este obligatorie.

O altă monografie, datată cu anul 1979, este elaborată de autorul Iațenko S.S., având titlul *„Kvalifikacija huliganstva”*. În lucrare este minuțios analizată infracțiunea de huliganism sub aspectul juridico-penal ale acesteia. De asemenea, autorul a punctat unele reguli clare de calificare și de delimitare a huliganismului de alte fapte similare.

Interesantă și corectă este poziția autorului vis-a-vis de acțiunile persoanelor care curmă actele huliganice. Prin curmarea actelor huliganice se înțelege intervenția activă în acțiunile făptuitorului cu scopul stopării acțiunilor sale infracționale. Curmarea urmează a fi exprimată prin încercarea de a stopa acțiunile huliganice prin aplicarea față de făptuitor a forței fizice, imobilizarea și/sau reținerea, aducerea acestuia în sediul organelor de drept competente. În situația când solicitarea verbală privind încetarea acțiunilor huliganice este însoțită de acțiunile

active ale persoanei care curmă actele huliganice, aceasta urmează a fi considerată ca curmare propriu-zisă a infracțiunii în cauză.

În acest context, susținem integral părerea autorului Iațenko S.S., care menționează că o astfel de acțiune, cum ar fi apelarea telefonică urgentă a poliției, urmează a fi considerată drept curmare a actelor de huliganism, deoarece aceasta este îndreptată spre influența exterioară asupra făptuitorului [220, p. 30].

Autorul Kausîlgazî J. a structurat lucrarea sa de doctorat cu titlul „*Ugolovno-pravovaja i kriminologičeskaja harakteristika huliganskij dejstvij po zakonodatelstvu Mongolii*” în două capitole, divizate în opt paragrafe. În primul capitol „Geneza reglementării juridice a răspunderii penale pentru huliganism”, autorul examinează probleme importante ce țin de geneza și evoluția legislației mongole privind huliganismul, determină conceptul de huliganism, analizează minuțios circumstanțele agravante ale infracțiunii date, precum și stabilește unele reguli de delimitare a faptei în cauză în raport cu altele similare. În cel de-al doilea capitol, intitulat „Analiza criminologică a huliganismului”, este analizată statistica criminologică a faptei date prin prisma nivelului, structurii și dinamicii, sunt investigate cauzele și condițiile infracțiunii de huliganism, precum și elaborate un set de măsuri privind prevenirea faptei respective.

Cum s-a mai menționat deja, caracterul public al acțiunilor huliganice este unul de esență pentru determinarea în acțiunile persoanei a încălcării ordinii publice, iar aceasta poate fi încălcată atât în prezența unui număr mare de oameni, cât și doar a câtorva persoane. Susținem integral viziunea autorului Kausîlgazî J. precum că infracțiunea de huliganism poate fi comisă și într-un apartament [164, p. 18].

Un manual care reflectă în mod direct infracțiunea de referință a fost elaborat relativ recent sub redacția prof. Rarog A.I. care, în lucrarea „*Ugolovnoe pravo Rossii. Časti Obshhaja i Osobennaja. Učebnik. Izdanie 10-e, pererabotannoe i dopolnennoe*” [206], a reușit să analizeze minuțios particularitățile de calificare atât a componentei de bază, cât și a formelor agravante ale infracțiunii de huliganism, de asemenea a oferit o interpretare generalizată a termenilor utilizați de legiuitor, legate de fapta respectivă. .

Un aport considerabil la realizarea studiului de doctorat l-au adus și cercetările tematicii în cauză, prezentate sub formă de articole științifice.

În articolul științific cu titlul „*Ponjatie obshhestvennogo porjadka kak obekta huliganstva*”, elaborat de autorul Zarubin V.I., este destul de bine analizat și definit conceptul de ordine publică în sens larg.

Astfel, potrivit opiniei autorului nominalizat, ordinea publică constituie totalitatea relațiilor sociale reglementate de normele juridice și cele morale, care asigură liniștea în

societate, respectarea normelor de comportament general recunoscute, activitatea normală a întreprinderilor, organizațiilor și instituțiilor, a transportului public și privat, integritatea tuturor formelor de proprietate, respectarea regulilor morale în societate, a onoarei și demnității cetățenilor [158, p. 128].

Merită atenție și demersul științific cu titlul „*Spornye voprosy kvalifikacii huliganstva*”, elaborat de Ignatov A.N.

Autorul susține o părere destul de contradictorie, precum că huliganismul poate fi comis atât cu intenție directă, cât și cu cea indirectă. De regulă, însă, menționează Ignatov A.N., fapta dată se săvârșește cu intenție directă, când făptuitorul conștientizează că comite acțiunile prejudiciabile care încalcă ordinea publică și dorește să manifeste o obraznicie deosebită etc. Huliganismul comis cu intenție indirectă, continuă autorul menționat, se poate caracteriza, de exemplu, prin aceea că făptuitorul prevede că acțiunile sale pot încălca ordinea publică, astfel periclitând interesele publice, și le comite conștient, admitând manifestarea obrazniciei deosebite [161, p. 14].

O altă viziune privind forma de vinovăție în cadrul infracțiunii de huliganism este prezentată de autoarea Batiukova V.E. în articolul științific „*Subektivnaja storona huliganstva v nauke ugovnogo prava*”.

Astfel, autoarea respectivă consideră, pe bună dreptate, că infracțiunea de huliganism poate fi comisă doar cu intenție directă [136, p. 170].

Prin urmare, dorința de a comite infracțiunea de huliganism constituie momentul volitiv al intenției directe, aceasta constituie un fel de voință, necesară atingerii scopului trasat. Săvârșind acțiunile intenționate, care încalcă ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice, precum și acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc prin obraznicie deosebită, făptuitorul dorește realizarea acestor acțiuni, ceea ce este suficient pentru calificarea lor în baza articolului respectiv.

Un alt studiu destul de important, care și-a găsit reflectare în prezenta teză de doctorat, este realizat de autorul Platoșkin N.A. și intitulat „*Huliganskij motiv i motiv huliganstva*”. Demersul științific este axat pe studiu amplu și multilateral al motivului huliganic ca semn al laturii subiective a infracțiunii de huliganism. Autorul identifică două laturi ale motivului huliganic, și anume: latura juridico-formală și cea psihologică.

Astfel, prima dimensiune, menționează Platoșkin N.A., presupune examinarea motivului în calitate de semn al componenței unei sau altei infracțiuni. Cu referire la motivul huliganic,

acesta presupune declanșarea încălcării grave a ordinii publice și lipsa totală de respect față de societate, deoarece motivul huliganic constituie semnul obligatoriu al componenței infracțiunii de huliganism. Dimensiunea psihologică, la rândul ei, abordează motivul infracțiunii date ca un proces generator al motivației, pus în funcțiune ca urmare a unei necesități apărute, a unui scop sau a unei situații concrete de viață etc. [189, p. 497].

1.3. Concluzii la capitolul 1

- Analiza surselor doctrinare, elaborate la tema tezei de doctorat, evidențiază contribuția esențială a savanților cu renume atât din Republica Moldova, cât și de peste hotare, care au studiat problematica în cauză din mai multe perspective, amplu sau fragmentar.
- Baza științifică a prezentei teze de doctorat o constituie cercetările reflectate într-un șir de surse științifice sau științifico-didactice, cum ar fi: manuale, tratate, monografii, cursuri, ghiduri, articole etc.
- În doctrina juridico-penală persistă abordări diferite ale autorilor vizând determinarea esenței social-juridice și evaluarea semnelor constitutive ale componenței infracțiunii de huliganism.
- În Republica Moldova un aport remarcabil la cercetarea faptei juridico-penale de huliganism au adus următorii savanți: Borodac Al., Ulianovschi X., Brînză S., Stati V., Barbăneagră A., Gherman M., Bîrgău M., Pilat S., Chirița V., Poalelungi M., Smochină A., Baltag D., Robea M., Voicu P., Mariș A. ș. a.
- O contribuție valoroasă la studiul infracțiunii de huliganism au adus și cercetători din alte state, precum: Selifonov A.A., Dobrinoiu V., Pascu I., Molnar I., Nistoreanu Gh., Boroș A., Lazăr V., Zolyneac M., Michinici M., Mitache C., Smirnova E.G., Kosarev I.I., Andreeva I.A., Aistova L.S., Ghegamov A.R., Kuznețov A.V., Kudelici A.V., Gotovcev A.V., Danișin I.N., Kozachenko I.Ia., Iațenko S.S., Kausîlgazî J., Rarog A.I., Zarubin V.I., Ignatov A.N., Batiukova V.E. Platoșkin N.A. ș. a.
- În pofida investigării infracțiunii de huliganism sub aspectul juridico-penal atât în țară, cât și de peste hotare, constatăm că problematica nu a fost epuizată, iar analiza unor aspecte de importanță majoră a avut uneori un caracter fragmentar.
- Domeniul prioritar de studiu al cercetătorilor sus menționați l-a constituit analiza elementelor și semnelor constitutive ale componenței infracțiunii de huliganism; interpretarea unor concepte generale legate de infracțiunea de referință; definirea și delimitarea conceptelor de

securitate publică, ordine publică și ordine de drept; stabilirea criteriilor de delimitare a huliganismului de alte fapte penale și extrapenale similare etc.

- Abordarea științifică a infracțiunii de huliganism înregistrează disensiuni în următoarele aspecte: constatarea tipului de componență a infracțiunii și a momentului de consumare a acesteia; definirea și delimitarea conceptelor de ordine publică, securitate publică, ordine de drept; obligativitatea existenței locului public ori a modului public ca semn obligatoriu al laturii obiective a infracțiunii respective; stabilirea tipului de violență aplicată asupra persoanelor în cadrul componenței de bază a infracțiunii de huliganism etc.

- Direcțiile de soluționare a problemelor enunțate vor consta în acordarea unei atenții sporite aspectelor enunțate mai sus, încercând a le investiga dintr-o perspectivă mai largă, ceea ce ar putea influența pozitiv asupra îmbunătățirii practicii de aplicare a normei juridico-penale privind huliganismul.

- Ca urmare a formulării *problemei științifice* de cercetare, ne propunem să soluționăm un șir de probleme, printre care:

- definirea și stabilirea corelației dintre conceptele de ordine publică, securitate publică, ordine de drept;

- concretizarea caracterului obligatoriu al existenței modului public, și nu a locului public, ca semn inerent al comiterii acțiunilor huliganice;

- determinarea tipului de componență și a momentului de consumare a infracțiunii de huliganism;

- concretizarea motivului în calitatea sa de semn obligatoriu al infracțiunii de huliganism;

- stabilirea coerenței dintre motivul huliganic și cel de prejudecată, existent în forma agravată a infracțiunii de huliganism;

- concretizarea și gradarea tipurilor de violență aplicate asupra persoanelor în procesul încălcării ordinii publice;

- punctarea unor criterii clare de delimitare a infracțiunii de huliganism de alte fapte penale și extrapenale similare, precum: jaful, tâlhăria, distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor, dezordinile în masă, vandalismul, huliganismul nu prea grav, tulburarea liniștii în timpul nopții;

- modificarea redacției art.287 CP prin excluderea unor semne estimative, introducerea unui șir de circumstanțe agravante, modificarea structurii tehnico-juridice a normei date, revizuirea regimului sancționator al infracțiunii de huliganism etc.

2. RETROSPECTIVA INCRIMINĂRII ȘI ASPECTE DE DREPT COMPARAT ALE INFRAȚIUNII DE HULIGANISM

2.1. Evoluția cadrului normativ incriminator al infrațiunii de huliganism

Fundamentul unei comunități armonioase îl constituie respectul reciproc, oferit de fiecare în parte, ca semn de recunoaștere a valorilor existente în cadrul societății. Acesta constituie una dintre cele mai importante valori morale ale ființei umane, deoarece constituie cheia unei interacțiuni sociale armonioase [118, p. 146].

Însă, deși valorile morale sunt promovate pe o scară largă în societate, tot mai frecvent se întâlnesc cazurile de încălcare a acestora, survenite drept rezultat al încălcărilor ordinii și securității publice.

Securitatea statului și a societății, siguranța persoanei constituie o valoare socială fundamentală. De existența și nestingherita ei funcționare depinde normala desfășurare a activității statului în realizarea sarcinilor și funcțiilor care îi revin. Reglementarea riguroasă a relațiilor sociale, așezarea întregii vieți pe bazele trainice ale legalității, ale ordinii de drept și disciplinei reprezintă o cerință firească a democrației. Astfel, într-un stat de drept un loc deosebit de important îl ocupă asigurarea și menținerea ordinii publice și a securității publice, măsurile care contribuie la executarea legilor și hotărârilor judecătorești, buna conviețuire în societate, precum și buna funcționare a serviciilor de stat [126, p. 131].

Însă, în ultimele decenii se atestă o creștere alarmantă a ratei de încălcare a regulilor de conviețuire socială, prin manifestări și acțiuni brutale de tulburare a ordinii publice, fapt ce denotă o lipsă de respect și bun simț față normele morale promovate de societate.

În literatura de specialitate există mai multe teorii în care se relevă originea termenului „*huligan*”.

Conform dicționarului explicativ al limbii române, prin „*huligan*” se subînțelege o persoană care încalcă în mod grosolan normele de conduită în societate sau care comite acte de huliganism [80].

Potrivit dicționarului limbii române moderne, „*huligan*” este persoana care face acte de huliganism, încălcând în mod grosolan drepturile și libertățile celorlalți cetățeni [81, p. 367].

Iar prin „*huliganism*”, conform explicației oferite de dicționarul sus menționat, se subînțelege purtarea sau atitudinea brutală care trădează lipsa de respect față de societate și față de demnitatea omului (prin acte de agresiune, prin devastări etc.) [81, p. 367].

Dicționarul explicativ ilustrat al limbii române constată că huliganul reprezintă persoana care comite acte de huliganism, scandalagiu, îndrăzneț [82, p. 871].

Huliganismul, conform dicționarului explicativ ilustrat al limbii române moderne, reprezintă tulburarea ordinii și a moralei publice prin manifestări care dovedesc lipsă de cuviință față de regulile de conviețuire socială; ultraj contra bunelor moravuri; agresiune stradală; devastare a bunurilor publice sau private [82, p. 871].

Din punct de vedere al retrospectivei istorice, termenul „huligan” apare pentru prima dată în rapoartele întocmite de poliția londoneză în vara anului 1898, drept urmare a uciderii unei persoane de către un membru al unei bande londoneze cunoscute sub numele de *Hooligan Boys*. Ulterior, fenomenul huliganismului a fost descris de nenumărate ori în revista engleză „Daily News”, unde se făcea referire la un cunoscut amator de alcool irlandez pe nume Patrick Hooligan, care era stabilit în Londra și implicat cu regularitate în diverse lupte [86].

Așadar, la sfârșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea în Marea Britanie locuia familia O’Hoolihan, care era vestită datorită stilului de viață adoptat, care se rezuma la consumul excesiv de alcool și comportamentul violent. Din respectiva familie provenea și Patrick Hooligan, renumitul provocator de bătăi stradale. Anume acest individ și i-a determinat pe polițiștii londonezi să atribuie tuturor acțiunilor de agresiune stradală, care demonstrează lipsă de respect față de norme de conviețuire socială, denumirea de „huliganism” [86].

Ulterior, cazurile de huliganism capătă o răspândire largă în rândurile amatorilor de fotbal.

În Anglia, țara care a inventat fotbalul, incidentele de tip *hooligan* au apărut la sfârșitul secolului al XIX-lea, când au fost raportate atacuri la adresa arbitrilor și jucătorilor. Primele incidente majore au apărut în anul 1909 în Scoția, la meciul dintre echipele „Celtic” Glasgow și „Glasgow Rangers”. La sfârșitul meciului, suporterii au pătruns pe teren, confruntarea soldându-se cu distrugerii majore și peste 100 de persoane rănite [86].

Un alt caz de huliganism, comis în timpul unui meci de fotbal, s-a produs în capitala Belgiei – orașul Brussels, la 29 mai 1985, când echipele de fotbal „Liverpool” și „Juventus” s-au întâlnit în finala Cupei Campionilor Europeni pe stadionul „Heysel” [86].

Suporterii celor două echipe au intrat într-un conflict spontan care, din lipsa unei securizări riguroase, s-a transformat într-o adevărată bătălie. Suporterii englezi au intrat în sectorul italienilor, iar peretele de siguranță a cedat. Incidentul izbucnit pe stadion s-a soldat cu 39 de persoane decedate și peste 600 de persoane rănite. Drept urmare a acestui eveniment cu final tragic, prim-ministrul Marii Britanii, Margaret Thatcher, a cerut retragerea echipelor engleze din competițiile europene, iar în urma tuturor investigațiilor realizate pe marginea

cazului produs, s-a hotărât ca pentru următorii 5 ani echipele engleze să nu mai participe la campionatele pentru cupele continentale [86].

Notorietatea suporterilor din Marea Britanie a început să crească simțitor odată cu desfășurarea în anul 1966 a celei de-a VIII-a ediții a Campionatului Mondial de Fotbal, la care au participat echipe naționale din toată lumea, ediție ce s-a desfășurat în Anglia.

Anume acest eveniment și este considerat punctul de cotitură în conturarea faptei de „huliganism” în rândurile societății. Din acest moment spiritul național a început să joace un rol foarte important printre suporterii. Au început să se organizeze deplasări ale acestora prin țară și peste hotarele ei, răspândind astfel fenomenul „huliganism” în toată Europa [120, p. 743].

Primele acte legislative în care se regăseau unele reglementări ale actelor de huliganism datează încă din cele mai vechi timpuri.

Astfel, făcând o retrospectivă istorică a actelor normative ale Orientului Antic, subliniem că primele reglementări ale unor acțiuni intenționate, care încalcă ordinea publică, se regăsesc în Codul de legi al regelui Hammurabi (sec. XVIII î.Hr.).

Regele Hammurabi (1792-1749 î.Hr.), fiind suveran al regatului vechi babilonian, abil, om politic, talentat comandant militar, a transformat micul regat din Mesopotamia centrală în cea mai importantă putere a Orientului Mijlociu [102].

Codul lui Hammurabi este cel mai vechi cod de legi cunoscut până astăzi, întocmit la inițiativa lui Hammurabi și păstrat pe o stelă de diorit, sub forma unei lungi inscripții cuneiforme. A fost descoperit la Susa, în anul 1901. El reunește, în 282 de articole, remarcabile prin concizia și claritatea enunțului, dreptul civil, penal și comercial al epocii [102].

Numeroase documente arată cum a fost pus în practică codul lui Hammurabi, care a dat naștere unei bogate jurisprudențe în epocile posterioare. Această legislație a fost pusă în practică aproape 1000 de ani în regiunea mesopotamiană [117, p. 35].

Ordinea articolelor cuprinse în cod era următoarea: procedura – art. 1-5; apărarea proprietății – art. 6-25; condiția și obligațiunile dregătorilor – art. 26-41; cultura agricolă și animală – art. 42-65; după o lacună urma împrumutul cu dobândă, comerțul și obligațiunile – art. 100-126; căsătoria – art. 127-177; despre femeile templelor și despre concubine – art. 178-184; adopțiunea – 185-193; dreptul penal – art. 194-233; dreptul maritim – art. 234-240; închisoarea și locațiunea de serviciu – art. 241-277; sclavia – art. 278-282 [117, p. 35].

Un loc separat în respectiva culegere de legi îl ocupă reglementările ce se referă la stabilirea pedepselor corespunzătoare - așa numitele „legi ale talionului” - pentru comiterea unor infracțiuni soldate cu vătămări corporale, și anume: „Dacă un om îi scoate ochiul unui om liber, i se va scoate și lui ochiul” (§ 196-225) [117, p. 35].

De asemenea, Codul lui Hammurabi cuprindea și unele reglementări ce se referă la vinovăție. Astfel, fără vinovăție nu poate exista nici infracțiune și nici răspundere penală.

Unele referințe tangențiale privind huliganismul constau în faptul că, dacă persoana care, într-o încăierare, lovind o altă persoană, o rănește și demonstrează că a săvârșit fapta fără vinovăție, nu va fi pedepsită, însă va fi impusă să plătească îngrijirea medicală a persoanei rănite (art. 206). Dacă cel rănit în cele din urmă decedează, delincventul va fi pedepsit cu o amendă de jumătate de mină de argint în cazul când persoana decedată a fost un om liber și, numai cu a treia parte din mină, dacă victima a fost o persoană „măruntă” (art. 207, 208) [117, p. 35].

Următorul monument legislativ important în care se regăsesc unele reflecții privind infracțiunea de huliganism îl constituie Codul lui Iustinian.

Împăratul Iustinian (483-565) este cunoscut pentru codul de legi care a fost întocmit în timpul domniei sale. Codul lui Iustinian a perpetuat geniul creator al Romei în jurisprudență și ulterior a stat la baza dezvoltării sistemului juridic în multe țări europene.

Iustinian s-a născut în jurul anului 483, la Tauresium, în fosta Iugoslavie. Era nepotul lui Iustin I, un țaran trac aproape analfabet, care a urcat treptele ierarhiei militare și a devenit conducătorul Imperiului Roman de Răsărit [26].

Codul lui Iustinian reprezintă o colecție substanțială de legi compilate sub sponsorizarea lui Iustinian I, conducător al Imperiului Bizantin. Opera legislativă a lui Iustinian cuprinde patru lucrări de vază, și anume: Codul, Digestele (Pandectele), Instituțiile și Novelele.

Codul împăratului Iustinian a fost elaborat de o comisie formată din 10 profesori și avocați în frunte cu Tribonian, cel mai mare jurisconsult al vremii. Lucrarea a fost publicată în două ediții. Prima ediție cuprinde constituțiunile imperiale care au fost date din vremea împăratului Hadrian până în anul 529, iar ediția a II-a cuprindea constituțiunile imperiale date din vremea lui Hadrian până în anul 534. Codul a fost împărțit în 12 cărți, după modelul Legii celor XII Table, care erau divizate în funcție de ramura dreptului [23].

Așadar, respectiva lucrare era împărțită în următoarele subiecte: 1) Cartea I: dreptul canonic, dreptul ecleziastic, izvoarele dreptului etc.; 2) Cărțile II-VIII: drept privat cu schița edictului; 3) Cartea IX: dreptul penal; 4) Cărțile X-XII: drept administrativ și financiar.

Anume în Cartea a IX-a, intitulată „Dreptul penal”, se regăseau unele reglementări referitoare la fapte conexe huliganismului, cum ar fi și agresiunea stradală.

Alt monument legislativ unde se regăsesc tangențial unele reglementări ce vizează infracțiunea de huliganism este Pravila rusă. Respectivul act legislativ reprezenta o compilație de vechi cutume slave, realizată în perioada secolelor IX-XII, inițiată în cnezatul Kievului și continuată în cnezatele succesoare acestuia.

Analizând atent conținutul Pravilei ruse, constatăm absența unor abordări concrete ce ar viza ordinea și securitatea publică. Totuși, unele norme, tangențial, reglementează acțiuni similare cu faptele de huliganism, de exemplu pct. 29: „Dacă un om însângerat sau maltratat până la vânătăi va veni la curtea domnească, atunci el nu va avea posibilitatea de a găsi martori și va fi vinovat și va achita cneazului amendă trei hrivne, dar dacă nu va avea semne de violență pe corp și va aduce un martor care va demonstra că el a fost bătut, atunci cel vinovat va achita o amendă de 60 de hrivne cneazului” [182, p. 21].

În 1715, pentru prima dată în Imperiul Rus, împăratul Petru I (1672-1725) a publicat un cod militar procedural-criminal și l-a numit „Articolul Militar” din 1715.

Respectivul articol a fost elaborat de către împărat în scopul gestionării mai eficiente a armatei și prezenta o compilație a diferitelor surse legislative din alte țări. „Articolul Militar” se compunea din 24 de capitole care se divizau în 209 de articole. Fiecare articol din acel cod militar se completa cu anumite interpretări și explicații, care făceau trimitere la definirea conceptului de infracțiune, precum și cu lista acestora, la noțiunea de răspundere penală, sancțiune penală etc. [107].

Acest document a fost valabil până în timpul domniei împăratului Nicolai I (1825-1855).

În pofida specificului reglementărilor de ordin juridico-militar ce se cuprindeau în „Articolul Militar” din 1715, acesta conținea și un șir de norme ce prevedeau răspundere penală pentru încălcarea ordinii publice atât în timpul oficeriei slujbelor religioase (art. 3, 4, 11, 12), cât și în perioada satisfacerii serviciului militar și în timpul concedierii temporare de la serviciu. La fel, în articolul 37 al aceluiași cod era prevăzută răspunderea penală pentru darea unei alarme false sau zgomotul produs după stingere [107].

Un alt articol, și anume art. 48, prevedea răspundere pentru inițierea unor dezordini în cetăți sau oraș. Astfel, cel care producea un zgomot noaptea în cetate, oraș sau pe stradă era supus unei pedepse imediate. Articolul 177 conținea reglementări referitoare la răspunderea penală pentru utilizarea unor cuvinte necenzurate sau interpretarea unor cântece cu conținut obscen [107].

Prin urmare, până în anul 1835, în domeniul dreptului penal rusesc s-au aplicat numeroase legi, valabile și pe teritoriul Basarabiei aflate atunci în componența Imperiului Rus, printre care și „Pravila de Sobor” a Marelui Duce Alexei Mihailovici al Rusiei (1875-1895). Începând cu anul 1835, intră în vigoare Codul general intitulat „Svod zakonov”, codificarea căruia a fost înfăptuită de parlamentarul M.M. Speranski (1772-1839) [1, p. 87].

În art. 425 al codului respectiv era prevăzută răspunderea penală pentru beție, comportament revoltător, desfrânare în loc public a oficialilor sau militarilor trecuți în rezervă. În

respectivul articol sunt descrise tipurile de acțiuni, dar nu este dată o definiție clară a locului public, astfel, deducem că orice loc ar putea fi tratat ca loc public.

La mijlocul secolului al XVII-lea au fost adoptate cele mai importante izvoare ale dreptului scris din epoca feudalismului. Dintre acestea ținem să amintim Cartea românească de învățătură („Carte românească de învățătură de la pravilele împărătești și de alte județe cu zisa și cu toată cheltuiala a lui Vasile voievodul și domnul Țării Moldovei, din multe scripturi tălmăcite din limba elinească pe limba românească”), denumită și „Pravila lui Vasile Lupu” [106, p. 17].

Cartea românească de învățătură este prima codificare legislativă cu caracter laic din istoria dreptului nostru. Ea a fost întocmită de către logofătul Eustratie la ordinul lui Vasile Lupu și tipărită în anul 1646 la tipografia mănăstirii „Trei Sfetiteli” din orașul Iași. Dispozițiile penale din respectivul act normativ erau formulate în baza unor principii moderne pentru acele timpuri, preluate din lucrarea lui Prosper Farinaccius „*Praxi et theoricial criminalis*”, apărută în anii 1609 – 1614 la Veneția [106, p. 17].

În „Pravila lui Vasile Lupu” pedeapsa era numită certare. Pe larg, de asemenea, se aplicau pedepse fizice (decapitarea, spânzurarea, tragerea în țeapă), pedepse privative de libertate (ocna, temnița, surghiunul la mănăstire), pedepse care vizau expunerea celui vinovat în fața propriului public (purtarea prin târg), pedepse religioase (afurisirea, oprirea la biserică) și pedepse pecuniare (amenzile sau gloabele). În anumite cazuri se aplica pedeapsa, ca o reminiscență a sistemului răzbunării private. În anumite cazuri privațiunea de libertate aplicată pe un termen redus (dec ex., câteva săptămâni) putea fi înlocuită cu amenda, dar numai pentru anumite fapte penale, cum ar fi leziunile corporale. Dacă, spre exemplu, era comis un omor, atunci pedeapsa cu moartea nu putea fi înlocuită cu amenda numită „dușegubina” [106, p. 17].

După unirea Principatelor Române (sec. XIX) s-a produs și o unificare a legislației, în rezultatul căreia în Moldova și Țara Românească a început să se aplice Condica criminalicească elaborată de către ministrul de Finanțe al României Alexandru Barbu Știrbei (1837-1895). Astfel, în anul 1865 a intrat în vigoare noul Cod penal – Condica criminalicească, care reprezintă un instrument legislativ complet și evoluat pentru vremea respectivă, având la bază Legile împărătești (Basilicalele), obiceiul pământului și Codul penal austriac din anul 1802 [13, p. 266].

Acesta a rămas în vigoare până la înlocuire, la 30 aprilie 1865, cu Codul penal și Codul de procedură penală ale lui Alexandru Ioan Cuza (1820-1873). După cum anunță și titlul, lucrarea este organizată în două părți. Prima parte – Pravilniceștile orânduiei, întru cercetarea faptelor criminalicești – cuprinde un număr de 12 capitole, iar cea de-a doua parte – Pentru faptele criminalicești și pedepsele lor – 20 de capitole, însumând în total un număr de 263 de articole.

Asemănător altor legiuri moderne, Codul penal român din anul 1865 cunoaște o sistematizare riguroasă a infracțiunilor și pedepselor în trei cărți. În Cartea întâi, codul cuprinde sistemul pedepselor; în Cartea a doua – sistemul crimelor și delictelor; în Cartea a treia – sistemul contravențiilor și sancțiunile contravenționale. Astfel, conform structurii sale, Codul penal român din anul 1865 a adoptat o clasificare tripartită a infracțiunilor în: crime, delikte și contravenții [13, p. 266].

Referindu-ne la infracțiunile ce țin de încălcarea ordinii publice, Codul penal român din anul 1865 conținea reglementări în Cartea a III-a, intitulată „Despre tulburări aduse ordinii publice de către fețele bisericești”, Cap. IV „Rezistență, nesupunere și alte necuviințe contra autorității publice”, Paragraful I „Rebeliuni”, unde, în articolul 170, se stipula: „Orice atac, orice rezistență cu violență prin fapt, în contra vreunui funcționar administrativ ori judecătoresc, de orice treaptă și calitate, care ar fi în lucrarea execuțiunii legilor, ordinelor sau ordonanțelor autorității publice, a ordinelor, a mandatelor sau a hotărârilor judecătorești, se numește rebeliune și se pedepsește, după împrejurări, ca crimă sau ca delict” [84].

La fel, în Paragraful II „Ultraj și violențe contra forței publice și contra autorității publice și depozitarilor lor” se menționa:

Articolul 182: „Cel ce, prin cuvinte sau scrieri înjurătoare, va atinge onoarea unuia sau mai multor funcționari administrativi sau judecătorești, sau a unui jurat, în lucrarea sau cu ocaziunea exercițiului funcției lor, se va pedepsi cu închisoarea de la cincisprezece zile la șase luni;

Articolul 183: „Ultrajul făcut prin cuvinte, gesturi sau amenințări în contra oricărui funcționar public, precum și contra oricărui cetățean însărcinat cu un serviciu public sau municipal, sau agent însărcinat cu forța publică, în exercițiul sau cu ocaziunea funcției sale, se va pedepsi cu închisoare de la cincisprezece zile până la două luni sau cu amenda de la 50 până la 200 lei”;

Articolul 184: „Oricine va lovi, chiar fără armă și chiar fără a rezulta rănire, pe orice funcționar administrativ sau judecătoresc, în exercițiul funcției sale, sau cu ocaziunea acestui exercițiu, se va pedepsi cu închisoare de la un an până la doi ani. Iar dacă lovirea va fi urmat în sala ședințelor unei curți sau a unui tribunal, culpabilul se va osândi încă și cu interdicțiunea pe timp mărginit”;

Articolul 185: „Atacurile prevăzute la art. 184, de vor fi făcute contra unui impiegat sau ofițer ministerial, contra unui agent al forței publice sau contra unui jurat, ori alt cetățean însărcinat cu un serviciu public, în timpul exercițiului serviciului lor, sau cu ocaziunea acestui exercițiu, se vor pedepsi cu închisoarea de la o lună până la un an” [84].

În anul 1924 pe teritoriul Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești a început să se aplice legislația penală unională și ucraineană. Astfel, până în anul 1927, în RASSM s-a aplicat Codul penal al RSS Ucrainene din anul 1922, iar începând cu anul 1927 – un alt Cod penal al Ucrainei.

Alcătuît în deplină concordanță cu bazele legislației penale a URSS și a republicilor unionale din anul 1924, Codul penal al RSS Ucrainene evidențiază două tipuri de infracțiuni, și anume: 1) îndreptate împotriva orânduirii sovietice - ca cele mai grave; 2) toate celelalte infracțiuni [214].

În calitate de pedepse în Codul penal ucrainean din 1922 figurau: pedeapsa cu moartea, declararea drept dușman al poporului și expulzarea din URSS, privațiunea de libertate etc.

În conținutul acestui cod penal existau reglementări referitoare la infracțiunea de huliganism, și anume Titlul 5 „Alte atacuri la adresa persoanei și a demnității sale”, articolul 176 „Huliganismul” cu următorul conținut: „Comportamentul răutăcios exprimat fără un anumit scop, însoțit de manifestarea clară a lipsei de respect față de cetățeni sau societate în ansamblu, se pedepsește cu muncă neremunerată în folosul comunității sau cu închisoare de până la un an” [214].

În contextul globalizării relațiilor internaționale, subiectul promovării și respectării drepturilor omului, la care atentează și infracțiunea de huliganism, devine tot mai actual și larg discutat atât pe plan național, cât și internațional.

Astfel, un rol deosebit de important în promovarea și asigurarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului revine actelor internaționale.

La fel, luând în considerare caracterul de amploare al infracțiunii de huliganism, formele de manifestare ale acesteia și urmările prejudiciabile survenite după comiterea ei, în conținutul cadrului normativ internațional s-au introdus numeroase norme care într-un mod direct sau indirect protejează cele mai sacre valori ale ființei umane.

Primul și cel mai semnificativ act sau „Idealul comun” atins de către toate popoarele și națiunile întru asigurarea respectului pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului este Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la 10 decembrie 1948, prin Rezoluția 217 A, în cadrul celei de-a treia sesiuni a Adunării Generale a ONU [79].

Printre cele mai importante drepturi garantate de DUDO se enumeră următoarele: dreptul la viață, libertatea și securitatea persoanei, viață privată și de familie, inviolabilitatea locuinței, secretul corespondenței, onoare și demnitate, libera circulație etc.

Drepturile enumerate mai sus se regăsesc în următoarele articole din declarație:

articolul 1 „Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sunt înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte unele față de altele în spiritul fraternității”; articolul 3 „Orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale”; articolul 5 „Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante” [79].

Următorul document care garantează respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, îndeosebi dreptul la viață, libertate, securitatea persoanei etc., îl constituie Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, adoptat de către Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la data de 16 decembrie 1966 [111].

Pactul este constituit dintr-un preambul și 53 de articole menite să asigure respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Acest pact asigură respectarea de către părți a drepturilor civile și politice ale persoanelor, inclusiv în conținutul acestuia se regăsesc și reglementări ce se referă la: dreptul la viață, inviolabilitatea persoanei, libertatea de exprimare, libertatea de reuniune, libertatea religioasă etc.

Iar articolul 9, în alin. (1), prevede că „Orice individ are dreptul la libertatea și la securitatea persoanei sale” [111].

Drepturile menționate anterior, la fel, sunt garantate și de Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), elaborată de Consiliul Europei, semnată pe data de 4 noiembrie 1950 la Roma și ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.1298-XIII din data de 24.07.1997 [67].

Respectiva convenție constituie o adevărată compilație a articolelor ce reglementează drepturile și libertățile fundamentale ale omului, fiind considerată una dintre cele mai noi construcții ale sistemului instituțional internațional.

Printre drepturile *inalienabile* cuprinse în CEDO se enumeră următoarele: dreptul la viață și dreptul de a nu fi torturat (art. 3); dreptul de a nu fi ținut în sclavie și dreptul de a nu fi obligat la muncă forțată (art. 4); dreptul la neretroactivitatea legii penale (art.4 din Protocolul nr.7) etc. [67].

În anul 1958 Sovietul Suprem al URSS a adoptat Bazele legislației penale unionale și a republicilor unionale. În conformitate cu ele a fost elaborat și Codul penal al RSSM, votat de Sovietul Suprem al RSSM la 24 martie 1961 și pus în aplicare la 1 iulie 1961.

Codul penal din anul 1961 cuprindea un articol separat care reglementa infracțiunea de huliganism. Acesta se conținea în Capitolul XI „Infracțiuni contra securității publice, a ordinii publice și a sănătății populației”, și anume art. 218 „Huliganismul” cu următorul conținut:

„Huliganismul, adică acte intenționate, care încalcă grosolan ordinea publică și exprimă o vădită lipsă de respect față de societate, se pedepsește cu privațiune de libertate pe un termen de până la un an sau cu amendă în mărime de până la treizeci de salarii minime.

Huliganismul agravat, adică aceleași acte, care prin conținutul lor se deosebesc printr-un cinism excepțional sau o deosebită obraznicie, ori însoțite de opunerea de rezistență unui reprezentant al puterii sau unui reprezentant al obștimii, care îndeplinește funcțiile de menținere a ordinii publice, sau altor cetățeni, care curmă actele huliganice, precum și săvârșite de o persoană, condamnată mai înainte pentru huliganism, se pedepsește cu privațiune de libertate pe un termen de la unu la cinci ani.

Huliganismul deosebit de agravat, adică acte, prevăzute de partea întâi sau partea a doua a prezentului articol, dacă ele au fost săvârșite cu aplicarea sau încercarea aplicării armei de foc sau cuțitelor, boxelor sau altor arme albe, precum și altor obiecte, special adaptate pentru vătămarea integrității corporale, se pedepsește cu privațiune de libertate pe un termen de la trei la șapte ani” [51].

Odată cu adoptarea noului Cod penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002, întreaga esență a articolelor, precum și structura capitolelor au fost modificate radical.

Astfel, în actualul cod penal, infracțiunea de huliganism își regăsește reflectare în art. 287 „Huliganismul” din Capitolul XIII „Infracțiuni contra securității publice și a ordinii publice”, având următorul conținut:

„(1) Huliganismul, adică acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice, precum și acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-o obraznicie deosebită,

se pedepsește cu amendă în mărime de la 550 la 1050 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 3 ani.

(2) Aceeași acțiune săvârșită:

- b) de două sau mai multe persoane;
- c) pe teritoriul sau în incinta unei instituții medico-sanitare publice ori private;
- d) împotriva medicului sau a lucrătorului medical aflat în exercițiul funcțiunii;
- e) din motive de prejudecată,

se pedepsește cu amendă în mărime de la 750 la 1350 unități convenționale sau cu închisoare de până la 5 ani.

(3) Huliganismul agravat, adică acțiunile prevăzute la alin.(1) sau (2), dacă au fost săvârșite cu aplicarea sau cu încercarea aplicării armei sau a altor obiecte pentru vătămarea integrității corporale sau sănătății,

se pedepsește cu închisoare de la 3 la 7 ani” [52].

Prin urmare, redacția art.287 CP a suferit modificări majore. Aceste modificări au survenit pe 12 august 2021, ca urmare a declarării drept neconstituționale a unor cuvinte folosite în dispoziția articolului nominalizat.

Astfel, în conformitate cu Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.25 din 12.08.2021, în vigoare din 12.08.2021, se declară neconstituționale cuvântul „*grosolan*” și textul „*cinism sau*” din art.287 alin.(1) CP [87].

Mai jos vom prezenta doar câteva din argumente aduse de Înalta Curte la pronunțarea respectivei hotărâri.

Astfel, Curtea a constatat că în textul „acțiunile intenționate care încalcă grosolan ordinea publică” prezintă probleme, din perspectiva calității legii, termenul „*grosolan*”. Reglementând acest termen, legislatorul s-a referit la intensitatea încălcării ordinii publice. Totuși, nu sunt clare modul și criteriile de evaluare a acestei intensități, pentru că prezența vreuneia dintre acțiunile adiacente menționate mai sus, care implică aplicarea violenței sau amenințarea cu violență, exclude aplicabilitatea articolului 354 din Codul contravențional, fapta constituind infracțiunea de huliganism. Iar cu referire la noțiunea de „*cinism*” din articolul 287 alin.(1) CP, Curtea a considerat că aceasta este formulată de o manieră imprecisă și neclară, fapt care le conferă autorităților care o aplică o marjă discreționară excesivă [87].

La nivel legislativ, aceste modificări au survenit odată cu adoptarea Legii Republicii Moldova pentru modificarea unor acte normative, nr.136 din 06.06.2024 [114]. De asemenea, prin legea nominalizată a fost abrogată și lit.a) alin.(2) art 287 CP, care prevedea răspunderea penală pentru fapta săvârșită „de o persoană care anterior a săvârșit un act de huliganism”.

2.2. Infracțiunea de huliganism în legislațiile penale ale unor state membre UE

Un rol important în analiza complexă a infracțiunii de huliganism îl are studiul elementelor de drept penal comparat al infracțiunii de huliganism.

Prin urmare, analizând prevederile codurilor penale ale statelor de peste hotare, constatăm că, în pofida faptului că aparent ele au trăsături comune cu prevederile legislației autohtone, totuși, între ele persistă diferențe semnificative. Pe de altă parte, deși conținutul elementelor

componente ale infracțiunii de huliganism variază în funcție de legislațiile penale analizate, pericolul social pe care îl comportă respectiva faptă este unul asemănător.

În continuare, ne propunem să analizăm un șir de legislații penale străine pe segmentul răspunderii pentru infracțiunea de huliganism și alte fapte similare.

Astfel, analizând Codul penal al României, constatăm că acesta nu conține o reglementare separată a infracțiunii de huliganism. În Partea specială, Titlul VIII „Infracțiuni care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială”, Capitolul I „Infracțiuni contra ordinii și liniștii publice”, art. 371 „Tulburarea ordinii și liniștii publice”, se stipulează: „Fapta persoanei care, în public, prin violențe comise împotriva persoanelor sau bunurilor ori prin amenințări sau atingeri grave aduse demnității persoanelor, tulbură ordinea și liniștea publică, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă” [63].

În urma analizei prevederilor art. 371 din Codul penal al României, observăm că dispoziția normei respective diferă după conținut de cea prevăzută în art. 287 din Codul penal al Republicii Moldova. Astfel, în art. 371 CP al României, violențele comise sunt îndreptate atât împotriva persoanelor, cât și a bunurilor, fapt ce nu este stipulat în art. 287 CP al Republicii Moldova, unde în conținutul normei se menționează săvârșirea unor acțiuni intenționate care încalcă ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor, deci, numai asupra persoanelor, nu și a bunurilor.

De asemenea, diferită este și sancțiunea, care în legislația penală a României este mai blândă și prevede închisoare de la 3 luni la 2 ani sau amendă.

În Codul penal al Republicii Bulgaria, în Capitolul X, intitulat „Infracțiuni împotriva ordinii și liniștii publice”, art. 325 alin. (1), se stipulează că „Persoana care comite fapte indecente, ce încalcă grav ordinea publică și care denotă o vădită lipsă de respect față de societate, se pedepsește pentru huliganism cu închisoare de până la doi ani sau cu probațiune, precum și cu mustrare publică” [37]. Alineatele următoare ale articolului menționat mai sus prevăd o pedeapsă mai aspră pentru comiterea actelor huliganice însoțite de circumstanțe agravante.

Așadar, din reglementările Codului penal al Republicii Bulgaria, în primul rând, rezultă că în conținutul normei nu este indicat cu precizie prin care anume fapte indecente se încalcă grav ordinea publică și care denotă o vădită lipsă de respect față de societate, fapt ce creează unele dificultăți la calificarea corectă a faptei.

În al doilea rând, însăși pedeapsa pentru huliganism, cu închisoare până la doi ani, este cu mult mai blândă față de legislația autohtonă, unde infracțiunea de huliganism se pedepsește cu

închisoare de până la trei, cinci ani sau de la trei la șapte ani în cazul săvârșirii huliganismului agravat.

Analizând legislația penală a Republicii Cehe, observăm că reglementările ce se referă la tulburările ordinii publice sunt prevăzute în Capitolul X, intitulat „Infrațiuni contra ordinii publice”, Diviziunea 6 „Alte tulburări ale ordinii publice”, secțiunea 358 „Tulburarea ordinii și liniștii publice”. În respectiva secțiune se stipulează : „(1) Fapta persoanei care comite în mod public sau într-un loc accesibil publicului larg acte indecente sau necontrolate, în special prin agresarea altora, profanarea unui mormânt, a unui monument istoric sau cultural, sau perturbă major pregătirea sau desfășurarea unui eveniment sportiv organizat, unei reuniuni sau ceremonii, se pedepsește cu închisoarea de până la doi ani. (2) Făptuitorul va fi condamnat la pedeapsa cu închisoarea de până la trei ani dacă săvârșește fapta prevăzută de sub-secțiunea (1): a) în mod repetat, sau b) în calitate de membru al unui grup organizat” [38].

În Codul penal al Republicii Cehe, anume în dispoziția art. 358, găsim o compilație a mai multor fapte, printre care acte indecente sau necontrolate, profanarea unui mormânt, monument istoric sau cultural, perturbarea pregătirii sau desfășurării unui eveniment sportiv, unei reuniuni sau ceremonii.

Fapte similare în legislația penală a Republicii Moldova sunt plasate în articole diferite ale Codului penal, fiind privite ca infracțiuni separate de fapta de huliganism. Un exemplu în acest sens poate servi art. 222 „Profanarea mormintelor și a monumentelor”, art. 288 „Vandalismul”, unde se menționează despre pângărirea edificiilor sau a altor încăperi, precum și nimicirea bunurilor în transportul public sau în alte locuri publice etc. Totodată, și sancțiunile pentru respectivele acțiuni, care duc la tulburarea ordinii și liniștii publice, sunt mai blânde în Codul penal al Republicii Cehe și prevăd închisoare de până la doi ani, iar în cazul comiterii faptei însoțite de circumstanțe agravate - până la trei ani.

În legislația penală a Republicii Cipru nu există norme speciale care ar reglementa infracțiunea de huliganism. Însă în conținutul Codului penal al țării respective se întâlnesc norme care tangențial fac referire la unele acțiuni ce tulbură ordinea publică sau atentează la onoarea sau demnitatea persoanei, provocând zgomot, agitație sau distrugerii de bunuri. Astfel de norme se regăsesc în Partea II „Infrațiuni contra ordinii publice”, Subcapitolul „Adunări ilegale, revolte și alte fapte penale împotriva liniștii publice”, articolele: 95 „Tulburarea liniștii publice”, art. 95 a „Spargerea veselei în locurile publice” și art. 99 „Injuriile publice” [39].

Analizând prevederile Codului penal al Republicii Cipru, constatăm că în legislația penală a respectivului stat tulburarea ordinii publice se manifestă prin provocarea zgomotului sau agitației, spargerea veselei și injuriile publice, fapt ce diferă de legislația penală autohtonă, unde

tulburarea ordinii publice se realizează inclusiv prin acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice, precum și acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-o obraznicie deosebită [119, p. 156]. La fel, diferită este și sancțiunea aplicabilă pentru acțiunile ce încalcă ordinea publică.

În acest sens, legiuitorul autohton prevede o pedeapsă mai aspră (închisoare de la trei ani și până la cinci ani pentru comiterea huliganismului săvârșit cu circumstanțe agravante și de la trei la șapte ani pentru huliganismul agravat) și, totodată, mai complexă (amendă, munca neremunerată în folosul comunității, închisoare). În legislația penală a Republicii Cipru pedeapsa cu închisoarea este de trei ani pentru tulburarea liniștii publice sau spargerea veselei în locurile publice și închisoarea de o lună sau amenda de maxim șaptezeci și cinci de euro sau cu ambele pedepse pentru injuriile publice.

În Codul penal al Republicii Croația, la fel, există reglementări ale faptelor care încalcă ordinea publică. Aceste prevederi se conțin în Capitolul XXX din Partea specială a Codului penal – „Infrațiuni împotriva ordinii publice”, art. 324 „Tulburarea ordinii publice”, cu următorul conținut: „(1) Oricine participă într-o mulțime care, prin violență față de alte persoane sau lucruri sau prin amenințarea de a comite violențe, pune în pericol ordinea publică sau instigă mulțimea la violențe, se pedepsește cu închisoarea de până la trei ani” [40]. La fel, articolul descris prevede și circumstanțe agravante.

Așadar, legislația penală a Republicii Croația reglementează fapta de tulburare a ordinii publice, dar nu huliganismul. Tulburarea presupune aplicarea violenței sau amenințare cu aplicarea ei nu numai asupra persoanelor, ci și asupra bunurilor și, la fel, instigarea mulțimii la violențe. Acest fapt și diferențiază conținutul art. 324 din CP al Republicii Croația de art. 287 din CP al Republicii Moldova, în care acțiunile de încălcare a ordinii publice sunt catalogate drept huliganism, care sunt însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice, precum și acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-o obraznicie deosebită.

Deci, obiectul intentării în art. 324 al CP al Republicii Croația este atât persoana, cât și bunurile, dar în art. 287 CP al Republicii Moldova victima intentării poate fi numai persoana.

În legislația penală a Republicii Austria, la fel, găsim unele reglementări ale faptelor ce duc la periclitarea ordinii publice și, în special, a siguranței publice. Respectivetele reglementări se regăsesc în conținutul Părții speciale a Codului penal, și anume în Titlul VII „Fapte penale contra

siguranței publice și fapte penale contra mediului înconjurător”, § 176 „Periclitarea cu intenție a siguranței publice”, unde se indică: „(1) Faptele persoanei care, în alt mod decât prin una din faptele penale prevăzute la alte paragrafe ale prezentului cod, cauzează un pericol grav integrității corporale și vieții unui număr mare de persoane sau unei proprietăți ce nu-i aparține, se pedepsește cu închisoare de la 1 an la 10 ani” [34].

Așadar, analizând prevederile Codului penal al Republicii Austria, constatăm că o reglementare aparte a infracțiunii de huliganism nu se întâlnește, dar există unele reglementări ce doar tangențial se aseamănă cu infracțiunea de huliganism, cum ar fi: cauzarea unui pericol grav integrității corporale și vieții și aplicarea violenței asupra persoanelor sau amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe. Deosebirea constă numai în faptul că § 176 „Periclitarea cu intenție a siguranței publice” prevede și cauzarea unui prejudiciu unei proprietăți.

Următorul cod penal în care, la fel, apar unele reglementări ale acțiunilor huliganice, este Codul penal al Regatului Belgiei, unde în Titlul V „Crime și delictе împotriva ordinii publice comise de particulari”, Capitolul I „Rebeliunea”, apar următoarele articole: 269 „Rebeliunea”, 271 „Rebeliunea comisă de o singură persoană”, 272 „Rebeliunea comisă de mai multe persoane”, 273 „Rebeliunea organizată în bandă sau în mulțime” și 274 „Pedepsa pentru rebeliune” [29].

În conținutul respectivelor articole se regăsesc reglementări referitoare la rebeliune, care este tratată drept o rezistență comisă cu violență sau amenințări împotriva diferitor categorii de persoane în dependență de statutul acestora, fapt ce se deosebește radical de conținutul normei care reglementează infracțiunea de huliganism, unde drept încălcare a ordinii publice sunt catalogate acțiunile intenționate, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor, de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe sau de opunerea de rezistență violentă etc.

În Codul penal al Regatului Danemarcei, în Capitolul 15 „Infracțiuni împotriva ordinii și liniștii publice” din Partea specială, la fel, găsim mai multe articole ce au tangență cu art. 287 din CP al Republicii Moldova, printre care menționăm următoarele: art. 133, art. 134, art. 134 a, art. 134 b [30].

În conținutul articolelor enumerate mai sus, prin infracțiuni împotriva ordinii și liniștii publice se subînțeleg acțiunile de îndemnare a mulțimii la acte de violență atât asupra persoanelor, cât și asupra bunurilor și, de asemenea, îndemnarea la nesupunere ordinelor.

Codul penal al Republicii Estonia prevede răspunderea penală pentru încălcarea ordinii publice în Capitolul 16 „Infracțiuni contra liniștii publice”, Secțiunea a 2-a „Infracțiuni contra ordinii publice”, care conține două articole separate: § 262 „Încălcarea ordinii publice” și § 263 „Încălcarea ordinii publice în formă agravată” [41].

Așadar, primul articol din cele două prevede răspunderea pentru încălcarea ordinii publice propriu-zise, iar în al doilea este descrisă încălcarea agravată a ordinii publice.

Astfel, spre deosebire de codul penal autohton, unde infracțiunea de huliganism este reglementată într-un singur articol (art. 287) ce cuprinde trei aliniate, în codul penal al Republicii Estonia această infracțiune în mod separat nu se întâlnește, dar unele reglementări tangențiale cu acțiunile ce se aseamănă cu cele huliganice, totuși, există și sunt grupate în două articole (§ 262 și § 263) [119, p. 159].

Analizând prevederile legislației penale a Republicii Estonia, observăm că, spre deosebire de art. 287 „Huliganismul” din Codul penal al Republicii Moldova, unde subiectul infracțiunii este persoana fizică, în § 262 „Încălcarea ordinii publice” alin. (2) și § 263 „Încălcarea ordinii publice în formă agravată” alin. (2) din Codul penal al Republicii Estonia, subiectul acestor infracțiuni poate fi și persoana juridică, care va primi o pedeapsă penală sub formă de amendă.

Referindu-ne la Codul penal al Republicii Finlanda, la fel, întâlnim unele reglementări ce se referă la infracțiuni ce încalcă ordinea. În special, ele sunt grupate în Capitolul 17 intitulat „Infracțiuni contra ordinii publice”, Secțiunea 6 „Rezistența față de o persoană care menține ordinea publică” și, respectiv, Secțiunea 13 „Infracțiunea de tulburare a ordinii publice” [43].

În Secțiunea 6, intitulată „Rezistența față de o persoană care menține ordinea publică”, este reglementată fapta de amenințare cu violență în scopul împiedicării sau încercării de a împiedica o persoană care menține ordinea publică, iar în Secțiunea 13 „Infracțiunea de tulburare a ordinii publice” se reglementează acțiunile de provocare a zgomotului care perturbază considerabil cursul unei acțiuni oficiale indiferent de locația acesteia, fie loc public, fie oficiu închis pentru public [43].

Următorul cod în care, la fel, se regăsesc reglementări referitoare la ordinea publică este Codul penal al Republicii Franceze, și anume Secțiunea 2 „Despre participarea defectuoasă la o încăierare”, art. 431-3, art. 431-4, art. 431-5, art. 431-6, art. 431-7, art. 431-8 [44].

În conținutul respectivelor articole este considerată infracțiune de încăierare orice manifestare infracțională a unei grupări de persoane pe un drum public sau într-un loc public, susceptibil de tulburarea ordinii publice. Specific Codului penal francez este faptul că primul articol reglementează fapta propriu-zisă, iar următoarele se referă nemijlocit la circumstanțele agravante.

Așadar, legislația penală franceză tratează actele de huliganism ca încăierări între grupări de persoane pe un drum public sau într-un loc public susceptibil de tulburarea ordinii publice, stabilind pentru astfel de fapte o pedeapsă cu închisoarea, ce variază între 3, 5 și 7 ani sau cu o amendă destul de impunătoare, ce poate ajunge la 100.000 euro [119, p. 161].

Spre deosebire de Codul penal al Republicii Franceze, în legislația penală a Republicii Federale Germania actele care duc la încălcarea ordinii publice sunt reglementate în Partea specială, Titlul IV „Dispoziții comune”, Secțiunea VII „Infrațiuni contra ordinii publice”, § 125 „Tulburarea ordinii publice”, § 125a „Tulburarea ordinii publice cu consecințe deosebit de grave” și § 126 „Tulburarea liniștii publice prin amenințarea cu săvârșirea de fapte penale” [42].

În conținutul articolelor enumerate supra, prin infrațiuni contra ordinii publice se subînțeleg actele de violență îndreptate împotriva persoanelor și a bunurilor sau amenințarea cu aplicarea violenței, acțiuni soldate cu consecințe deosebit de grave sau amenințarea cu săvârșirea de fapte penale.

Unele acțiuni ce încalcă liniștea publică sunt reglementate și în Codul penal al Greciei, anume în Partea specială a codului, Cap. VI „Încălcarea ordinii publice” [27].

Articolele ce reglementează acest gen de fapte penale sunt: art. 183 „Instigarea”, care reglementează fapta persoanei care îndeamnă sau provoacă alte persoane într-un mod public la nesupunere față de legi, decrete sau alte dispoziții legale ale autorității, și art. 189 „Tulburarea liniștii publice”, în care se consideră drept încălcare a ordinii publice fapta persoanei care comite acte de violență împotriva bunurilor sau persoanelor care iau parte la o adunare publică.

O abordare similară cu prevederile codului penal al Greciei (art. 183 „Instigarea”) se întâlnește și în legislația penală a Republicii Italiene. .

Astfel, în Cartea a II-a „Despre delikte în special”, Titlul V „Despre delikte împotriva ordinii publice” [45], la art. 414 „Instigarea la comiterea de infracțiuni” este prevăzută fapta de instigare la comiterea uneia sau mai multor infracțiuni, iar la art. 415 „Instigarea la încălcarea legilor” sunt stabilite pedepsele pentru fapta de instigare în mod public la încălcarea legilor în segmentul ordinii publice sau la ură între clasele sociale.

Așadar, accentul în Codul penal al Greciei și în cel al Republicii Italiene se pune atât pe comiterea acțiunilor ce încalcă liniștea publică, cât și pentru instigarea la comiterea acestora, fapt ce se deosebește de legislația penală a Republicii Moldova, unde în art. 287 sunt reglementate acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței sau de amenințarea cu aplicarea acesteia asupra persoanelor sau de opunerea de rezistență violentă etc.

Următorul cod penal, în care se regăsește infracțiunea de huliganism, este Codul penal al Republicii Letonia. În Partea specială a acestuia, Cap. XX „Infrațiuni împotriva siguranței generale și ordinii publice”, este prevăzută răspunderea penală pentru fapta prevăzută la art. 231 „Huliganismul”, cu următorul conținut: „(1) Persoana care comite o perturbare gravă a liniștii publice, care se manifestă printr-o lipsă de respect pentru public sau insolenți, neținând cont de standardele general acceptate de comportament și perturbând liniștea persoanelor sau activitatea

instituțiilor, întreprinderilor (societăților) sau organizațiilor (huliganismul), este sancționată cu o pedeapsă privativă de libertate pentru o perioadă de cel mult doi ani sau pedeapsa privativă de libertate temporară, munca în folosul comunității sau amenda. (2) Persoana care comite acte de huliganism, dacă au fost săvârșite de un grup de persoane sau au legătură cu vătămări corporale ale victimei, deteriorarea sau distrugerea de bunuri sau rezistența față de reprezentanții autorității publice sau față de o persoană care acționează pentru a preveni încălcarea ordinii publice, sau dacă acestea au fost săvârșite prin utilizarea de arme sau alte obiecte care pot fi folosite pentru a cauza vătămări corporale, este sancționată cu o pedeapsă privativă de libertate pentru o perioadă de cel mult cinci ani sau pedeapsa privativă de libertate temporară, munca în folosul comunității sau amenda” [48].

Deci, spre deosebire de Codul penal al Republicii Moldova, în Codul penal al Republicii Letonia toate acțiunile ce perturbă ordinea publică sunt descrise pe o scară mai largă și cuprind mai multe modalități de comitere (acțiuni care se manifestă într-o lipsă de respect pentru public sau insolenți; care perturbă liniștea persoanelor sau activitatea instituțiilor, întreprinderilor sau organizațiilor; acțiuni care se manifestă prin deteriorarea sau distrugerea de bunuri; opunerea de rezistență reprezentanților autorității publice sau acțiuni comise prin utilizarea de arme sau alte obiecte care pot fi folosite pentru a cauza vătămări corporale) [119, p. 163].

O altă legislație penală, în care se regăsesc unele reglementări tangențiale ale acțiunilor huliganice, este Codul penal al Republicii Lituania. Spre deosebire de Codul penal al Republicii Letonia, unde există o reglementare separată a infracțiunii de huliganism, în legislația penală a Republicii Lituania, Capitolul XI „Fapte împotriva ordinii publice”, există doar unele abordări similare cu cele ce vizează infracțiunea de huliganism [49].

În art. 284 „Încălcarea ordinii publice” este reglementată fapta persoanei, care printr-un comportament batjocoritor, sfidător, amenințări sau acte de vandalism, într-un loc public, perturbă ordinea publică, demonstrând, prin urmare, lipsă de respect față de alte persoane sau mediul înconjurător [49].

Reglementări asemănătoare se regăsesc și în Codul penal al Marelui Ducat de Luxemburg, unde în Titlul V, intitulat „Despre crime și delikte contra ordinii publice comise de persoane private”, Capitolul I „Despre rebeliune și răzvrătire”, articolele 269, 270, 271, 272, 273, 274, 274-1 [28] prevăd că se califică drept crime și delikte contra ordinii publice orice rebeliune, atac sau rezistență opusă prin violență sau amenințarea cu violența asupra persoanelor care efectuează anumite servicii publice.

Analizând Codul penal al Republicii Malta, constatăm, la fel, lipsa unui articol separat care ar reglementa infracțiunea de huliganism. În legislația penală a Republicii Malta, Cartea I

„Legea penală”, Partea III „Despre delikte și sancțiuni”, Titlul I „Despre delikte”, Subtitlul I „Despre delikte contra ordinii publice”, articolul 338, se regăsesc doar unele aspecte tangențiale care reglementează acțiuni ce se atribuie la faptele huliganice, precum delictele comise pe timp de noapte și care, prin urmare, tulbură somnul locuitorilor, dezbrăcatul în locurile publice, altercații pe stradă, rostirea în public a cuvintelor obscene, tulburarea în mod conștient a ordinii publice, nerespectarea dispozițiilor legale ale oricărei autorități sau ale persoanei speciale din sistemul serviciul public etc. [50].

Prin urmare, constatăm că în legislația penală a Republicii Malta acțiunile ilicite, care periclitează ordinea publică, nu sunt sistematizate într-un articol separat, ci se regăsesc doar în unele puncte ale art. 338, care cuprinde și reglementări de alt gen decât cele ce se referă la acțiunile huliganice. La fel, în legislația penală a Republicii Malta instanța de judecată este liberă în luarea deciziei privitoare la aplicarea sancțiunilor pentru delikte.

În consecință, quantumul minim al pedepsei aplicabile pentru comiterea faptei prevăzute la art. 338 lit. (bb) va fi cel puțin amendă în mărime de unsprezece euro și șaiszeci și cinci eurocenți, iar maximumul de pedeapsă poate fi închisoarea cu limita minimă de trei luni, în cazul în care fapta constă în rostirea de cuvinte sau expresii defăimătoare [50].

Prin raportare la Codul penal al Republicii Moldova, în Codul penal al Olandei infracțiunile contra ordinii publice sunt gradate în două categorii: 1) infracțiuni grave și 2) infracțiuni mai puțin grave.

Astfel, infracțiunile grave se regăsesc în Cartea a II-a „Infracțiuni grave”, Partea a V-a „Infracțiuni grave împotriva ordinii publice”, Secțiunea 141, unde se menționează că va fi calificat ca infracțiune gravă orice act de violență a unei persoane împotriva altei persoane sau a proprietății. Infracțiunile mai puțin grave sunt reglementate în Secțiunea 142 din aceeași parte și au conținut asemănător cu cele grave, iar deosebirea dintre acestea ar fi gradul prejudiciabil și sancțiunea [32].

În Codul penal al Republicii Portugheze, spre deosebire de legislația penală autohtonă, nu există o reglementare certă a faptelor ce încalcă ordinea publică. În conținutul acestuia se regăsesc doar unele reglementări, care se atribuie infracțiunii de dezordine în masă, și doar unele legate de infracțiunea de huliganism.

Prin urmare, evidențiem art.302 „Participarea la revoltă” din Cartea a II-a „Partea specială”, Titlul IV „Despre infracțiuni contra vieții în societate”, Capitolul V „Despre infracțiuni contra ordinii și liniștii publice”, cu următorul conținut: „1. Participarea la revoltă, în timpul căreia sunt săvârșite în mod colectiv acte de violență împotriva oamenilor sau bunurilor, se pedepsește cu închisoarea de până la un an sau cu amendă de până la 120 de zile, dacă, în

temeiul altei dispoziții legale, nu se cuvine o pedeapsă mai severă; 2. Dacă autorul a provocat sau a condus revolta, este pedepsit cu închisoarea de până la trei ani sau cu amendă; 3. Autorul nu este pedepsit dacă s-a retras la ordinul sau avertismentul autorității competente fără să fi comis sau provocat acte de violență” [56].

Analizând Codul penal al Republicii Slovace, constatăm că în legislația penală a respectivei țări, în capitolul ce ține de infracțiuni contra ordinii publice, nu există nicio normă care ar reglementa acțiunile ce încalcă ordinea publică, însă în Partea a doua „Partea specială” a respectivului cod, în Capitolul VI „Infracțiuni contra siguranței publice și a mediului înconjurător”, Titlul I „Infracțiuni contra siguranței publice”, art. 284 „Periclitarea siguranței publice”, se conține o abordare tangențială a faptelor care tulbură liniștea publică [57].

Astfel, persoana care în mod intenționat expune un grup de persoane la pericolul de moarte sau vătămare corporală gravă sau expune bunurile unei alte persoane la pericolul de daune pe scară largă prin provocarea incendiilor sau a inundațiilor, sau a unei defecțiuni ori prin accidentarea unui mijloc de transport în comun, sau de efectele nocive ale explozivilor, gazelor, electricității, radioactivității sau altor substanțe sau forțe periculoase în mod similar, sau săvârșește altă faptă periculoasă similară (pericol general), sau crește pericolul general, sau zădărnicește eforturile destinate prevenirii sau atenuării acestuia, se pedepsește cu închisoare de la patru la zece ani [57].

O abordare la fel tangențială a infracțiunii de huliganism întâlnim și în Codul penal al Republicii Slovenia, unde în Partea specială, Capitolul XXIX „Infracțiuni contra ordinii și liniștii publice”, art. 296 „Comportamentul violent”, se prevede că persoana care maltratează altă persoană, o bate sau o pedepsește în orice altă manieră dureroasă sau umilitoare, o persecută sau o privează de libertatea de mișcare prin folosirea forței sau a amenințării cu atac iminent asupra vieții sau a membrilor, o forțează să muncească sau să omită să lucreze; sau altfel, o pune într-o poziție de subordonare prin restrângerea violentă a drepturilor sale egale, se sancționează cu pedeapsa cu închisoarea de până la doi ani [58].

În Codul penal al Regatului Spaniei infracțiunilor care tulbură ordinea și liniștea publică le este dedicat un capitol întreg. Astfel, în Partea a II-a „Infracțiunile și pedepsele acestora”, Titlul XXII „Delicte împotriva ordinii publice”, Capitolul II „Atentate împotriva autorității, agenților și funcționarilor publici”, se regăsesc art. 550-556. Potrivit articolului 550, „Sunt vinovați de atentat persoanele care atacă autoritatea, agenții acesteia sau funcționarii publici sau folosesc forța împotriva lor, îi intimidează grav sau le opun rezistență activă, de asemenea gravă, atunci când aceștia își îndeplinesc atribuțiile sau cu ocazia exercitării acestora” [31].

Totodată, în corespundere cu articolul 552, „Se vor aplica pedepse mai grave dacă în atentat este prezentă una din următoarele circumstanțe: 1) agresiunea s-a realizat cu arme sau alte mijloace periculoase; autorul faptei s-a prevalat de condiția sa de autoritate, agent al acesteia sau funcționar public”. Totodată, conform articolului 556, „Persoanele care opun rezistență autorității sau agenților săi sau dovedesc insubordonare gravă, în exercitarea atribuțiilor lor, vor fi pedepsite cu închisoare de la 6 luni la 1 an” [31].

O reglementare similară întâlnim și în Codul penal al Regatului Suediei, unde, în Capitolul 16 „Infrațiuni contra ordinii publice”, art. 1-4, se regăsesc articolele în care sunt descrise faptele penale similare huliganismului și sancțiunile pentru comiterea acestora.

În consecință, în articolele ce urmează propunem o scurtă trecere în revistă a prevederilor legislației penale suedeze pe segmentul ce ține de infracțiunile de încălcare a ordinii publice.

Astfel, potrivit art. 1, „Dacă o mulțime de oameni tulbură ordinea publică, manifestând intenția ca, unindu-și forțele, să protesteze împotriva unei autorități sau în alt mod să provoace sau să împiedice luarea unei anumite măsuri și nu se dispersează la ordinul unei autorități, instigatorii și conducătorii se pedepsesc pentru revoltă cu închisoarea până la 4 ani, iar alți participanți la activitatea mulțimii - cu amendă sau închisoarea până la 2 ani. Iar dacă mulțimea se dispersează la ordinul unei autorități, instigatorii și conducătorii se pedepsesc pentru revoltă cu amendă sau închisoarea până la 2 ani” [55].

Articolul 3 prevede că „Dacă un participant dintr-o mulțime care tulbură ordinea publică omite să respecte ordinul transmis pentru menținerea ordinii sau dacă pătrunde pe un teritoriu interzis prin lege sau blocat accesului public, se pedepsește, dacă nu este vorba de o revoltă, pentru nesupunere față de poliție, cu amendă sau închisoarea până la 6 luni” [55].

Și, în final, potrivit art. 4, „Dacă o persoană, printr-un act de violență sau zgomot sau în alt mod asemănător tulbură sau încearcă să împiedice oficierea unei slujbe religioase publice, un alt serviciu religios public, cununie sau înmormântare sau alt serviciu asemănător, ședință publică a unei instanțe sau un alt serviciu de stat sau municipal, sau o adunare publică în scopul unei dezbateri, instruirii sau audierii unei prelegeri, se pedepsește, pentru tulburarea desfășurării unui serviciu sau a unei întruniri publice, cu amendă sau închisoarea până la 6 luni [55].

În Codul penal al Ungariei, Capitolul XXXII „Infrațiuni împotriva conviețuirii publice”, se regăsesc două articole tangențiale infracțiunii analizate de noi, unde în mod separat se sancționează atât fapta de tulburare a ordinii publice (art.339), cât și tulburarea publică propriu-zisă (art. 340).

Așadar, în art. 339 „Tulburarea ordinii publice” se menționează că (1), „Fapta persoanei care manifestă un comportament aparent antisocial și violent, având drept scop instigarea la o

atitudine de indignare sau alarmă în spiritul altor persoane, constituie delict și se pedepsește cu închisoare de până la doi ani, cu condiția ca fapta să nu reprezinte o infracțiune mai gravă [64].

Iar potrivit articolului 340 „Tulburarea publică”, orice comportament de rezistență prin violență sau intimidare împotriva activității deținătorului personalului de securitate privind menținerea ordinii la un eveniment public este încadrat drept delict și se pedepsește cu închisoarea de până la doi ani, în măsura în care fapta nu reprezintă o infracțiune mai gravă. Totodată, în corespundere cu alin.(2), se pedepsește fapta persoanei care, în cadrul unui eveniment sportiv, pătrunde fără autorizație sau încalcă orice zonă restricționată în care nu este permis accesul niciunui vizitator sau care este restricționat pentru un anumit grup de vizitatori, sau dacă aruncă orice obiect într-o astfel de zonă, punând astfel în pericol evenimentul sportiv sau integritatea fizică a altor persoane [64].

În aceeași ordine de idei, menționăm că o altă reglementare a infracțiunii de huliganism se întâlnește în Codul penal al Republicii Polone, și anume în Partea Specială, Capitolul XXXII „Infracțiuni contra ordinii publice”, art. 257, unde se menționează că „Persoana care insultă public un grup de persoane sau care, din motivul apartenenței naționale, etnice, rasiale sau religioase, încalcă integritatea fizică a unei alte persoane, este sancționată cu pedeapsa privării de libertate de până la 3 ani” [54].

2.3. Infracțiunea de huliganism în legislațiile penale ale unor state din afara UE

Un rol semnificativ în studierea detaliată a caracteristicilor juridico-penale ale infracțiunii de huliganism îl are și realizarea unui studiu de drept comparat al legislațiilor penale ale altor state decât cele din UE. Răspunderea penală pentru infracțiunea de huliganism și cea pentru alte fapte similare au în codurile penale ale statelor străine multe tangențe. Acestea sunt fixate de legiuitor în diferite capitole sau titluri ale legilor penale naționale, ținând cont atât de obiectul generic al faptelor date, cât și de alte circumstanțe, cum ar fi, spre exemplu, tradițiile legislative ale unui anumit stat etc.

Studierea sistemului de drept străin, menționează autorul Ansel Easton Adams, deschide noi posibilități și oportunități pentru un jurist, oferindu-i posibilitatea de a cunoaște mai aprofundat dreptul țării sale, deoarece toate particularitățile unui sistem de drept devin mai clare și relevante numai în comparație cu alte sisteme” [133, p. 38].

Așadar, analizând prevederile Codului penal al Federației Ruse, constatăm că infracțiunea de huliganism își găsește o reglementare aparte în Partea specială, Titlul IX „Infracțiuni contra securității publice și ordinii publice”, Capitolul 24 „Infracțiuni contra securității publice”, art.

213 „Huliganismul”, care stipulează: „Huliganismul constituie o încălcare grosolană a ordinii publice, exprimată printr-o lipsă vădită de respect față de societate, săvârșită cu: a) aplicarea violenței asupra persoanelor sau cu amenințarea de aplicare a unei asemenea violențe, b) din motive de ură sau dușmănie politică, ideologică, rasială, națională sau religioasă sau din motive de ură sau dușmănie împotriva unui grup social, c) în transportul aerian, feroviar, maritim, fluvial, terestru sau în orice alt tip de transport public [212].

Totodată, potrivit alin.(2), aceeași faptă săvârșită cu aplicarea armei sau a obiectelor folosite în calitate de arme de un grup criminal organizat sau organizație criminală; prin opunerea de rezistență reprezentanților autorităților sau altor persoane care au atribuții de ocrotire a ordinii publice, se pedepsește cu amendă în valoare de cinci sute de mii până la un milion de ruble sau cu o sumă egală cu salariul sau cu alte venituri ale condamnatului pentru o perioadă de la trei până la patru ani sau cu muncă obligatorie pentru o perioadă de până la patru sute optzeci ore, sau cu munca forțată pe un termen de până la cinci ani, ori cu închisoare de până la cinci ani. Iar în acord cu alin.(3), faptele prevăzute în primul sau al doilea alineat al prezentului articol, săvârșite prin aplicarea substanțelor sau mecanismelor explozive, se pedepsesc cu închisoare pe un termen de la cinci până la opt ani” [212].

Prin urmare, constatăm că dispoziția art. 213 al Codului penal al Federației Ruse conține unele reglementări asemănătoare cu prevederile art. 287 al Codului Penal al Republicii Moldova în ceea ce privește faptul că huliganismul constituie o încălcare gravă a ordinii publice și este comis prin aplicarea violenței împotriva persoanelor sau prin amenințarea cu aplicarea acesteia etc.

Ca urmare a studiului comparat al infracțiunii de huliganism, observăm că, spre deosebire de legislația autohtonă, Codul penal al Federației Ruse conține mai multe circumstanțe agravante, ce lipsesc în Codul penal al Republicii Moldova, în special: huliganismul săvârșit din motive de ură sau dușmănie politică, ideologică, rasială, națională sau religioasă sau din motive de ură sau dușmănie împotriva unui grup social; huliganismul săvârșit în transportul aerian, feroviar, maritim, fluvial, terestru sau în orice alt tip de transport public; huliganismul săvârșit de un grup criminal organizat sau organizație criminală; huliganismul săvârșit prin aplicarea substanțelor sau mecanismelor explozive etc.

O altă legislație penală, în care, la fel, se regăsesc reglementări ale infracțiunii de huliganism, este Codul penal al Republicii Belarus. În conținutul respectivului cod, în Partea specială, Capitolul 30 „Infracțiuni contra ordinii publice și a moralei publice”, se regăsește art. 339, care prevede răspunderea penală pentru huliganism, și anume: „Acțiunile intenționate, care încalcă grosolan ordinea publică și exprimă vădit o lipsă de respect față de societate, însoțite de

aplicarea violenței sau de amenințarea cu violența, de distrugere sau deteriorare a bunurilor altor persoane sau care se exprimă printr-un cinism deosebit” [36].

Așadar, din prevederile articolului nominalizat, constatăm că acesta se aseamănă cu reglementările existente în legislația penală a Republicii Moldova (art.287 CP) și cu art. 213 al Codului penal al Federației Ruse în ceea ce privește dispoziția normei juridico-penale respective, și anume acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică, însoțite de aplicarea sau amenințarea cu aplicarea violenței. Diferența ar consta în faptul că legislația penală a Republicii Belarus califică drept acte de huliganism și acțiunile de distrugere sau deteriorare a bunurilor altor persoane. În conținutul art. 339 al Codului penal al Republicii Belarus întâlnim și termenul de „cinism”, termen declarat neconstituțional prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 25 din 12.08.2021.

În Codul penal al Ucrainei infracțiunea de huliganism (art. 296) este reglementată în Capitolul XII „Infracțiuni contra ordinii și moralei publice”. Potrivit acestui articol, prin huliganism se înțelege: (1) o încălcarea gravă a ordinii publice din motive de lipsă vădită de respect față de societate, însoțite de obraznicie sau cinism deosebit, care se pedepsește cu amendă în mărime de la 1000 la 2000, sau arest pe un termen de până la șase luni sau cu închisoare de până la cinci ani [213].

Totodată, potrivit alin.(2) al art.296 CPU, aceeași faptă, săvârșită de un grup de persoane, se pedepsește cu închisoare de până la patru ani. Iar conform alin.(3), acțiunile prevăzute la alin. (1) sau (2), în cazul în care au fost comise de o persoană condamnată anterior pentru huliganism sau au legătură cu rezistența opusă unui reprezentant al autorității sau altei persoane care își exercită atribuțiile de ocrotire a ordinii publice, se pedepsesc cu închisoare pe un termen de la doi la cinci ani. Aliniatul (4) stipulează că acțiunile prevăzute la alin. (1), (2) sau (3), în cazul în care sunt comise cu aplicarea armei de foc sau a altor obiecte folosite în calitate de armă, se pedepsesc cu închisoare pe un termen de la trei la șapte ani” [213].

În Codul penal al Republicii Kazahstan, la fel ca și în Codul penal al Republicii Moldova, infracțiunea de huliganism se întâlnește în Capitolul ce ține de infracțiuni contra securității publice și a ordinii publice, și anume Capitolul 9. [46].

Astfel, art. 257 „Huliganismul” prevede: încălcarea deosebit de gravă a ordinii publice, exprimată printr-un dispreț evident față de societate, însoțit de aplicarea violenței împotriva persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea acesteia, precum și de distrugerea sau deteriorarea bunurilor altor persoane, sau comiterea de acte obscene caracterizate de un cinism deosebit [46].

Așadar, încălcarea ordinii publice în legislația penală a Republicii Kazahstan este exprimată printr-un dispreț vădit față de societate, însoțit de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe.

Un alt cod penal, în care se regăsesc reglementări identice ale infracțiunii de huliganism cu cele specificate în Codul penal al Republicii Kazahstan, este Codul penal al Republicii Azerbaidjan. În Titlul X al acestuia, „Infracțiuni contra securității publice și a ordinii publice”, Capitolul 35 „Infracțiuni contra ordinii publice”, prin art.221, este prevăzută răspunderea penală pentru infracțiunea de huliganism. Respectivul articol prevede: „Huliganismul, adică acțiunile intenționate care încalcă în mod grosolan ordinea publică, exprimând o lipsă vădită de respect față de societate, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu o asemenea violență, sau distrugerea sau deteriorarea bunurilor altor persoane” [35].

Așadar, în codul penal al Republicii Azerbaidjan huliganismul se poate manifesta nu numai prin încălcarea gravă a ordinii publice însoțite de aplicarea violenței, dar și prin distrugerea sau deteriorarea bunurilor altor persoane.

În legislația penală a Republicii Tadjikistan găsim, de asemenea, unele reglementări vizând infracțiunea de huliganism, iar sediul acestora se găsește în Titlul X „Infracțiuni contra ordinii publice și moralității”, Capitolul 25 „Infracțiuni contra ordinii publice și moralității”. Potrivit prevederilor art. 237 „Huliganismul”, din respectivul capitol, huliganismul constituie încălcarea gravă a ordinii publice, exprimată prin lipsa de respect față de societate, însoțită de aplicarea violenței împotriva persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea acesteia, sau distrugerea sau deteriorarea bunurilor altei persoane [59]. Prin urmare, norma ce reglementată infracțiunea de huliganism din Codul penal al Republicii Tadjikistan se aseamănă mult după dispoziție cu prevederile codurilor penale analizate mai sus.

Următoarea legislație penală care, la fel, cuprinde reglementări privind fapta de huliganism, este Codul penal al Republicii Uzbekistan, unde, în Capitolul XX „Infracțiuni contra ordinii publice”, se conține art. 277 „Huliganismul”, cu următorul conținut: „Huliganismul, adică nerespectarea intenționată a regulilor de comportament în societate, care implică bătăi, provocarea de vătămări corporale ușoare sau distrugerea ori deteriorarea bunurilor altor persoane cu provocarea de daune semnificative” [62]. Deci, și în respectivul cod acțiunile huliganice presupun expres și distrugerea sau deteriorarea proprietății altor persoane.

În Codul penal al Republicii Kârgâzstan, în Titlul IX „Infracțiuni contra securității publice și a ordinii publice”, Capitolul 24 „Infracțiuni contra securității publice”, de asemenea, există un articol care incriminează fapta analizată de noi, și anume art. 234 „Huliganismul”, cu următorul conținut: „Huliganismul, adică acțiunile intenționate care încalcă grosolan ordinea

publică sau normele de comportament general acceptate de societate, însoțite de aplicarea violenței sau de amenințarea cu aplicarea violenței, sau distrugerea sau deteriorarea bunurilor” [47]. Analizând prevederile Codului penal al Republicii Kârgâzstan referitoare la infracțiunea de huliganism, observăm, pe lângă mai multe modalități faptice de comitere a faptei în cauză, și pe cele legate de distrugerea sau deteriorarea bunurilor altor persoane.

Codul penal al Republicii Armenia prevede și el răspunderea penală pentru infracțiunea de huliganism. Astfel, în Titlul 9 „Infracțiuni contra securității publice, securității informaționale, ordinii publice, moralei publice și sănătății populației”, Capitolul 25 „Infracțiuni contra ordinii și moralei publice”, este prevăzută, prin art. 258, răspunderea penală pentru huliganism. Această prevedere are următorul conținut: „alin.(1) Huliganismul, adică încălcare gravă a ordinii publice, exprimată prin lipsă vădită de respect față de societate, însoțită de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu o asemenea violență, sau de distrugerea sau deteriorarea bunurilor altei persoane, se pedepsește cu muncă corecțională pe un termen de cel mult șase luni sau cu închisoare pe un termen de până la doi ani [33].

Potrivit alin. (2) al aceluiași articol, încălcarea gravă a ordinii publice, săvârșită cu un cinism deosebit, se pedepsește cu muncă corecțională pe un termen de până la un an sau cu închisoare de până la trei ani. Iar conform alin. (3), acțiunile prevăzute de alineatele (1) și (2) săvârșite: 1) de un grup criminal organizat; 2) cu opunerea de rezistență asupra unui funcționar guvernamental sau unei persoane care îndeplinește atribuții de ocrotire a ordinii publice; 3) de o persoană care a comis anterior acte de huliganism; 4) cu cauzarea unor daune medii sănătății persoanei, se pedepsește cu muncă corecțională pe un termen de la unu la doi ani sau cu închisoare de până la cinci ani. În corespundere cu alin. (4), faptele prevăzute în alin. (1), (2) sau (3) ale prezentului articol, săvârșite cu aplicarea armei sau a obiectelor folosite în calitate de arme, se pedepsesc cu închisoare pe un termen de la patru la șapte ani” [33].

Așadar, după conținut, prevederile art. 258 din Codul penal al Republicii Armenia au unele asemănări cu prevederile art. 287 din Codul penal al Republicii Moldova, în special în privința faptului că este o încălcare a ordinii publice, însoțită de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, sau de opunere de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice.

Diferența dintre prevederile articolelor analizate constă și în faptul că, în legislația penală a Republicii Armenia, în rândul acțiunilor care încalcă grav ordinea publică se încadrează și cinismul deosebit, care în legislația penală autohtonă a fost declarat neconstituțional prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 25 din 12.08.2021 [87].

Infracțiunea de huliganism este reglementată și de Codul penal al Republicii Turkmenistan. Astfel, în Titlul XII „Infracțiunile contra securității publice și sănătății publice”, Capitolul 29 „Infracțiunile contra securității publice și ordinii publice”, prin art.279, este prevăzută răspunderea penală pentru huliganism, în următoarea redacție: „o încălcare gravă a ordinii publice, exprimată prin lipsă vădită de respect față de societate, însoțită de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, precum și distrugerea sau deteriorarea bunurilor altor persoane, se pedepsește cu amendă în mărime de la zece până la treizeci de salarii medii lunare sau cu muncă corecțională pe un termen de până la un an, sau cu închisoare de până la un an [61].

Totodată, potrivit alin.(2), huliganismul săvârșit: a) de două sau mai multe persoane sau de un grup criminal organizat; b) cu opunerea de rezistență asupra unui funcționar guvernamental sau unei persoane care îndeplinește atribuții de ocrotire a ordinii publice; c) în mod repetat, se pedepsește cu închisoare de până la cinci ani. Alineatul (3), la rândul său, prevede răspunderea pentru huliganismul săvârșit cu aplicarea armei sau altor obiecte folosite în calitate de arme. Fapta prevăzută de alineatul respectiv se pedepsește cu închisoare de la doi la șapte ani [61].

Deci, sub aspect general, prevederile art. 279 din Codul penal al Republicii Turkmenistan se aseamănă cu cele din art. 287 CP al Republicii Moldova, îndeosebi prin următoarele acțiuni: încălcare a ordinii publice însoțită de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, sau de opunere de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice.

Analizând prevederile legislației penale a Republicii Populare Chineze, observăm că, spre deosebire de legislațiile statelor menționate mai sus, aceasta nu cuprinde norme speciale care ar reglementa infracțiunea de huliganism.

Însă, în conținutul Codului penal al Chinei, se întâlnesc norme care se referă tangențial la unele acțiuni ce tulbură ordinea publică sau atentează la onoarea sau demnitatea persoanei, provocând zgomot, agitație sau distrugerii de bunuri. Astfel de norme se regăsesc în Partea specială din cod, Capitolul 6 „Infracțiuni contra ordinii de administrare și a ordinii publice”, § 1 „Infracțiuni contra ordinii publice” [211, p. 138].

Prin urmare, art. 293 al codului menționat stipulează că provocarea unui scandal, care ar tulbura ordinea publică, se pedepsește cu închisoare de până la cinci ani, arest sau supravegherea făptuitorului. Aceeași faptă, comisă în prezența mai multor persoane și care tulbură grav ordinea publică, se pedepsește cu închisoare pe un termen de la cinci la zece ani sau, în funcție de gravitatea faptei, cu amendă” [211, p. 138].

Codul penal al Republicii Turcia, de asemenea, conține unele reglementări legate de încălcarea ordinii publice. Acestea se conțin în Secțiunea 5 „Infrațiuni contra ordinii publice”, Capitolul I „Determinarea la comiterea infracțiunii, amenințarea în scopul provocării fricii și temerii”. Prin urmare, art. 311 din Codul penal al Turciei prevede că persoana care, în mod public, determină sau instigă la comiterea faptelor infracționale, se pedepsește cu închisoarea pe un termen de la trei până la cinci ani [60].

În consecință, analizând legislația penală a Republicii Turcia, constatăm că aceasta nu conține o reglementare expresă a infracțiunii de huliganism, limitându-se doar la condamnarea faptelor care instigă în public la comiterea altor genuri de infracțiuni.

2.4. Concluzii la capitolul 2

- Din punct de vedere al retrospectivei istorice, termenul „huligan” apare pentru prima dată în rapoartele întocmite de poliția londoneză în vara anului 1898 drept urmare a uciderii unei persoane de către un membru al unei bande londoneze, cunoscute sub numele de *Hooligan Boys*.

- În formele sale inițiale, răspunderea pentru comiterea infracțiunii de huliganism și pentru alte infracțiuni similare a existat încă din cele mai vechi timpuri, fapt confirmat prin numeroase acte legislative: Codul lui Hammurabi, Codul lui Iustinian, Pravila Rusă, Pravila lui Vasile Lupu, Codul penal român din anul 1865, Codul penal al Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene din anul 1922, Codul penal al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești din anul 1961 etc. [118, p. 156].

- Luând în considerare caracterul, formele de manifestare și urmările prejudiciabile survenite în legătură cu comiterea infracțiunii de huliganism, în conținutul cadrului normativ internațional s-au introdus numeroase prevederi care, într-o formă sau alta, protejează cele mai sacre valori ale ființei umane. Prin urmare, au fost adoptate un șir de documente internaționale, la care a aderat și Republica Moldova, cum ar fi: Declarația Universală a Drepturilor Omului, Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale etc.

- Într-un șir de legislații penale ale statelor de peste hotare supuse cercetării, infracțiunea de huliganism sau alte fapte similare sunt, de regulă, plasate în capitole referitoare la infracțiuni care atentează la ordinea, securitatea publică ori liniștea publică (Codul penal al României, Codul penal al Republicii Bulgaria, Codul penal al Republicii Croația, Codul penal al Federației Ruse, Codul penal al Republicii Belarus, Codul penal al Ucrainei, Codul penal al

Republicii Kazahstan, Codul penal al Republicii Azerbaidjan, Codul penal al Republicii Tadjikistan, Codul penal al Republicii Turcia etc.

- Răspunderea penală pentru infracțiunea de huliganism și cea pentru alte fapte similare au în codurile penale ale statelor străine multe tangențe. Acestea sunt fixate de legiuitor în diferite capitole sau titluri ale legilor penale naționale, ținând cont atât de obiectul generic al faptelor date, cât și de alte circumstanțe, la care se referă tradițiile legislative ale unui anumit stat, specificul sistemelor de drept etc. Totodată, legislațiile penale naționale deseori prevăd răspunderea penală pentru infracțiunile care nu se regăsesc în codurile altor state, respectiv, lipsește o interpretare generală a conceptului de „huliganism”.

3. ELEMENTE CONSTITUTIVE OBIECTIVE ȘI SUBIECTIVE ALE INFRAȚIUNII DE HULIGANISM

3.1. Obiectul juridic și obiectul material al infracțiunii de huliganism

Pentru efectuarea unei ample analize a elementelor constitutive obiective și subiective a infracțiunii de huliganism, urmează să percepem însuși conceptul de componență de infracțiune.

Prin urmare, obiectul oricărei infracțiuni, inclusiv a celei specificate în art.287 CP, constituie un element indispensabil al componenței de infracțiune.

Structural, componența de infracțiune este compusă din patru elemente sau, cu alte cuvinte, din patru grupuri de semne, și anume: obiectul, latura obiectivă, subiectul și latura subiectivă. Primele două grupe de semne se numesc obiective, celelalte două - subiective. La cele obiective se referă semnele ce caracterizează obiectul infracțiunii și manifestarea lui exterioară, care reflectă latura obiectivă a infracțiunii. La cele subiective - semnele ce caracterizează particularitățile persoanei care a săvârșit infracțiunea. Orice faptă penală include în mod obligatoriu semne referitoare la toate cele patru elemente ale componenței de infracțiune [22, p. 48].

O definiție legală a componenței de infracțiune reiese din conținutul art.52 CP, potrivit căruia, se consideră componență a infracțiunii totalitatea semnelor obiective și subiective, stabilite de legea penală, ce califică o faptă prejudiciabilă drept o infracțiune concretă [52].

În continuare, pentru atingerea scopurilor propuse în prezentul demers științific, propunem caracterizarea primului element al componenței infracțiunii de huliganism - obiectul juridic și cel material.

Potrivit dicționarului limbii române moderne, cuvântul „obiect” înseamnă element, materie asupra căreia este îndreptată o activitate [81, p. 552].

Tocmai obiectul infracțiunii apare ca un criteriu de bază pentru delimitarea infracțiunii de alte încălcări de lege, precum și pentru stabilirea exactă a locului unei norme concrete în sistemul normelor părții speciale a legii penale [18, p. 417].

În sensul dat, autorul Kudreavțev V.N., exprimând o viziune asupra importanței obiectului infracțiunii, conchide că stabilirea acestuia, constituie o premisă directă pentru determinarea grupei de componente adiacente, unde ulterior va fi identificată norma juridică corespunzătoare” [177, p. 148].

În doctrina penală noțiunea obiectului juridic al infracțiunii este concepută diferit. De exemplu, în manualele sovietice de Drept penal se pune accent anume pe tipul relațiilor sociale, acestea fiind cele socialiste.

Astfel, potrivit autorul Zagorodnikov N.I., obiectul infracțiunii constituie relațiile sociale ocrotite de legea penală socialistă [155, p. 12].

Obiect al oricărei fapte juridico-penale, menționează Piontkovskii A.A., sunt relațiile sociale, ocrotite de norme penale coercitive [188, p. 129]. Orice infracțiune atentează la relațiile sociale socialiste, acestea fiind obiectul infracțiunii. Totodată, uneori în calitate de obiect se pot prezenta nu relațiile propriu-zise, ci semne ale acestora exprimate material (patrimoniul, integritatea fizică etc.) [186, p. 111].

Potrivit opiniei autorului Kadnikov N.G., obiectul infracțiunii este constituit din relații sociale ocrotite de legea penală, periclitate prin fapta infracțională [163, p. 14].

O altă formulare a noțiunii de obiect al infracțiunii prezintă autorii manualului autohton „Calificarea infracțiunilor”, Borodac Al. și Gherman M., care specifică că obiectul infracțiunii este valoarea la care se atentează și pe care legea penală o ocrotește de atentatele infracționale, valoarea căreia i se cauzează sau i se poate cauza o anumită daună. Valoarea socială, numită și valoare juridică, este unanim recunoscută ca relație socială. Relațiile sociale reglementate de normele juridico-penale capătă caracterul unor raporturi numite juridico-penale [5, p. 59].

Autorii Mitrache C. și Mitrache Cr., având o abordare asemănătoare a noțiunii de obiect, consideră că acesta reprezintă valoarea socială și relațiile sociale create în jurul acestei valori, care sunt periclitare ori vătămă prin fapta infracțională [108, p. 98]. O definiție analogică găsim și în lucrările altor autori români, cum ar fi: Bulai C. [16, p. 195], Oancea I. [110, p. 166], Zolyneac M., Michinici M [127, p. 110].

De aceeași părere este și autorul Grosu V., care definește obiectul juridic al infracțiunii ca valoare socială, împotriva căreia se îndreaptă acțiunea sau omisiunea incriminată, și relațiile sociale corespunzătoare acesteia [8, p. 150].

În același sens, autorul Moldovan A.T. menționează că prin săvârșirea infracțiunii se vatămă o valoare socială ocrotită printr-o normă de drept penal, iar ocrotirea acestei valori sociale prin normele dreptului penal conferă obiectului infracțiunii rangul de obiect juridic [109, p. 55].

Prin urmare, ne aliniem la punctul de vedere al autorilor sus menționați, care consideră că *obiectul juridic al infracțiunii îl constituie valorile și relațiile sociale care sunt periclitare ori vătămă prin faptă infracțională.*

Analizând importanța stabilirii obiectului infracțiunii de huliganism pentru teoria și practica de aplicare a dreptului penal, autorul Kozacenko I. Ia. menționează că realizarea problemei date permite atât determinarea naturii social-juridice a faptei date, cât și determinarea nivelului de prejudiciabilitate a acesteia [168, p. 8].

În literatură de specialitate nu există o unitate de opinii vis-a-vis de componenta cantitativă a obiectului infracțiunii pe verticală.

Astfel, majoritatea doctinarilor ruși clasifică obiectul juridic al infracțiunii în patru categorii: general, integrat, generic și nemijlocit (special) [207, p. 88; 195, p. 151; 205, p. 135; 204, p. 110].

Remarcăm aici că o astfel de divizare a obiectelor infracțiunii în patru segmente este tipică unor legislații penale, cum ar fi și cea a Federației Ruse, deoarece Codul penal al acestui stat sistematizează capitolele în unele titluri. Prin urmare, obiectul integrat reprezintă un grup de relații sociale unitare ocrotite de legea penală, răspunderea pentru periclitatea cărora este stabilită de articole care se regăsesc în același titlu al Codului penal din Federația Rusă.

Și dimpotrivă, sistematizarea în trei trepte a obiectului juridic (general, generic și special) corespunde integral cu construcția Codului penal al Republicii Moldova, unde Partea generală și specială a acestuia nu conține titluri și este formată doar din capitole.

Alți autori, cum ar fi Ivanov N.G., susțin părerea că evidențierea obiectului general al infracțiunii nu are niciun sens, deoarece conceptul și semnele obiectului infracțiunii ca element al unei componente și obiectul general de infracțiune coincid în întregime. Respectiv, una din cele două categorii comparate se caracterizează prin capacitatea nulă a conținutului, ceea ce este incorect din punct de vedere logic. [160, p. 128].

Aceeași poziție o susține și autorul Kosarev I.I., potrivit căruia, din punct de vedere teoretic și practic, are sens și este importantă doar desemnarea a trei tipuri de obiecte juridice de atentare, și anume: integrat, generic și nemijlocit (special). Anume o astfel de divizare pe verticală a obiectelor de atentare, potrivit autorului menționat, este logică și acceptabilă atât practic, cât și sistemic [173, p. 70].

În acest sens, autorul respectiv menționează că totalitatea obiectelor de infracțiuni din Partea specială a Codului penal nu poate constitui obiectul general al infracțiunii. Ansamblul de obiecte juridice reprezintă prin sine un sistem în limitele căruia sunt evidențiate subsisteme cu părțile și semnele lor. Aceste subsisteme conțin grupuri de relații sociale omogene interdependente, care corespund capitolului părții speciale a Codului penal, precum și obiecte individuale, proprii unor componente concrete de infracțiuni [173, p. 70].

Nu putem fi de acord cu opiniile autorilor menționați mai sus, deoarece importanța obiectului juridic general este evidentă. Aceasta reiese inclusiv din necesitatea ierarhizării valorilor și relațiilor sociale ocrotite de legea penală. De asemenea, însemnătatea acestei categorii de obiecte este recunoscută de o mare parte a doctrinarilor.

Prin urmare, susținem afirmația autorului Grosu V. precum că distincția după categorii a obiectului infracțiunii poate fi făcută inclusiv în baza criteriului de ierarhizare a valorilor sociale care fac obiectul infracțiunii, ierarhizare ce conduce la constituirea valorilor fundamentale ca obiecte juridice generice ale infracțiunilor. În conformitate cu acest criteriu, în doctrina penală majoritară se disting obiectul juridic general, obiectul juridic generic și obiectul juridic special [8, p. 151].

În continuare, ne propunem să analizăm cele trei categorii de obiecte ale infracțiunii de huliganism.

Cercul relațiilor sociale ocrotite de legea penală poartă un caracter instabil, care este determinat de diverși factori, inclusiv politici, economici, sociali. Însă trebuie menționat că nu toate relațiile sociale sunt ocrotite de legea penală, ci numai cele mai importante pentru o societate la o etapă anumită de dezvoltare. Această circumstanță a fost luată în considerație de legiuitor la criminalizarea unor fapte prin recunoașterea lor drept prejudiciabile sau, dimpotrivă, la decriminalizarea faptelor considerate anterior ca fiind prejudiciabile [21, p. 41].

În consecință, **obiectul juridic general** este format din ansamblul de valori și relații sociale care reprezintă interesele persoanei, statului, societății, protejate de legea penală împotriva infracțiunilor. Relațiile date reiese în linii generale din art.2 alin.(1) CP, și anume, legea penală apără, împotriva infracțiunilor, persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, mediul înconjurător, orânduirea constituțională, suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Republicii Moldova, pacea și securitatea omenirii, precum și întreaga ordine de drept [52]. Reieșind din categoriile de valori sociale și relații sociale enumerate în prezentul articol, ajungem la concluzia ca obiectul general al infracțiunii este nu altceva decât o totalitate de obiecte juridice ocrotite de codul penal.

Obiectul juridic generic (de grup), fiind o parte componentă a obiectului juridic general, constituie un grup de valori și relații sociale de aceeași natură, ce se formează în jurul acestor valori care sunt periclitate de un grup omogen de fapte infracționale.

Obiectul juridic generic al infracțiunii este constituit din valoarea socială fundamentală, în a cărei componență este inclusă, într-o formă specifică, valoarea socială individuală, care constituie obiectul juridic special (specific) al infracțiunii. De asemenea, fac parte din obiectul juridic generic (de grup) al infracțiunii relațiile sociale create în jurul și datorită valorii sociale

fundamentale respective. Abordând problema privind însemnătatea obiectului juridic generic al infracțiunii, trebuie să remarcăm, în primul rând, că el servește drept criteriu de sistematizare a Părții speciale a legislației penale [8, p. 152].

Deci, el este comun pentru un anumit grup de infracțiuni, constituind, în același timp, o parte a obiectului juridic general, aflându-se într-un raport de la parte la întreg față de acesta [3, p. 149].

În acest context, autorul Borodac Al. stipulează că la baza sistematizării normelor penale în capitole, legiuitorul a amplasat unul sau mai multe obiecte juridice generice ale infracțiunilor. De exemplu, infracțiunile din Capitolul XIII al Părții speciale a CP sunt unificate potrivit câtorva obiecte juridice generice: securitatea publică și ordinea publică. Această sistematizare are o importanță deosebită pentru codificarea normelor juridico-penale. Adoptând legea penală, legiuitorul amplasează infracțiunile în Partea specială a Codului penal într-o anumită consecutivitate, bazându-se pe obiectul juridic generic. Această consecutivitate depinde de gradul importanței relațiilor sociale ocrotite [103, p. 114].

De aceeași părere este și autorul Brînza S., care menționează că obiectul juridic generic al infracțiunii permite clasificarea infracțiunilor în funcție de anumite criterii, contribuie la clasificarea caracterului prejudiciabil al infracțiunii care intră în fiecare grup și, prin aceasta, face posibilă repartizarea materiei legislative după un anumit sistem, subordonat unui criteriu obiectiv unic. În afară de aceasta, obiectul juridic generic al infracțiunii permite a stabili, în sistemul legislației penale deja în vigoare, locul normelor penale nou adoptate, care incriminează o infracțiune sau alta [14, p. 4].

Concluzionând cele reliefate, specificăm că această categorie de obiect, în primul rând, constituie un criteriu de sistematizare a Părții speciale a Codului penal.

Obiectul juridic generic al infracțiunii de huliganism îl constituie relațiile sociale din domeniul ordinii publice și, de asemenea, din domeniul ocrotirii securității publice.

Astfel, reieșind din formularea titlului capitolului XIII al Codului penal „Infracțiuni contra securității publice și a ordinii publice”, devine importantă și necesară delimitarea conceptelor de „ordine publică” și „securitate publică”.

Securitatea publică este o categorie socială complicată, pentru care nici până în prezent nu a fost elaborată o concepție unică. Elucidarea conținutului conceptului securității publice și a coraportului acestuia cu conceptul „ordinea publică” este o problemă destul de dificilă [21, p. 39].

În doctrina juridico-penală există păreri precum că ordinea publică reprezintă o parte componentă a securității publice, însă nu toți autori împărtășesc acest punct de vedere.

În acest context, autorii Brînza S. și Stati V. menționează că doar în plan pur teoretic securitatea publică poate fi concepută ca fundament al ordinii publice. Or, tocmai starea de protecție a dezvoltării continue a societății reprezintă premisa necesară a regularității realității sociale. În același timp, semnificația prioritară a ordinii publice se exprimă prin capacitatea acesteia de a crea condiții pentru toate celelalte valori sociale, necesare activității normale a agregatului social [12, p. 517].

Prin urmare, autoarea Gorbunova O.N. delimitează categoriile respective, menționând că relațiile sociale privind liniștea și siguranța formează un sistem de relații sociale volitive, totalitatea cărora și constituie ordinea publică privită în sens îngust [148, p. 162].

La rândul său, autorul Veremeenko I.I. specifică că, asigurând siguranța personală și cea publică a persoanei, ordinea publică formează prin aceasta o atmosferă de liniște, concordanță și ritmicitate a vieții sociale [140, p. 9]. Astfel, în situația dată, ordinea publică apare ca o premisă a securității publice.

O altă părere este exprimată de autorul Gotovțev A.V., care menționează că conceptul de securitate publică este mai larg decât cel de ordine publică. În viziunea acestuia, ordinea publică reprezintă asigurarea siguranței persoanelor, iar securitatea publică, pe lângă aceasta, are menirea de asigurare a integrității patrimoniului și activității normale a surselor de pericol sporit ce pot constitui un pericol real pentru membrii societății [149, p. 13].

Cu toate acestea, în doctrina juridico-penală actuală tot mai des sunt expuse opinii precum că securitatea publică nu este identică cu ordinea publică și, deși concepte date se află într-o coerență, acestea nu pot fi absorbite unul de altul.

Astfel, autorul Borodac Al. consideră că prin securitatea publică se înțelege un sistem de reguli care asigură ocrotirea celor mai importante valori ale persoanei, valori materiale și spirituale ale societății, autoritatea puterii oficiale, precum și suveranitatea și inviolabilitatea teritorială a țării [6, p. 399]. Iar ordinea publică reprezintă un sistem de reguli de conviețuire socială ce asigură liniștea socială, funcționarea normală a organelor de stat sau obștești, precum și relațiile sociale între cetățeni în toate domeniile activității sociale, acceptate de societate [6, p. 399].

Securitatea publică constituie o tipologie a relațiilor sociale, ce asigură condiții de siguranță a vieții fiecărui membru al societății, siguranța intereselor personale ale acestuia, siguranța ecologică, siguranța sănătății societății etc.

Autorul Țurcanu I. este de părere că securitatea publică se referă la relațiile sociale cu privire la liniștea publică, funcționarea normală a instituțiilor sociale, securitatea intereselor personale, obștești și de stat în timpul efectuării diferitelor activități sau manipulării cu diferite

obiecte ce prezintă pericol sporit sau creează condițiile amenințării cu cauzarea unor asemenea daune [9, p. 533].

Ținând cont de categoria de pericol în contextul asigurării securității publice, se pot evidenția următoarele elemente ale acesteia:

- sociale (activitatea umană);
- fizico-chimice (surse de energie electrică, nucleară, termică, atomică etc.);
- biologice (folosirea bacteriilor, virusilor, altor microorganisme, animale etc.) [209, p. 369].

Așadar, ordinea publică se caracterizează prin crearea unei ambianțe de liniște socială, de activități vitale favorabile pentru oameni, iar securitatea publică se manifestă prin asigurarea unor condiții inofensive în manipularea surselor de pericol sporit, precum și executarea lucrărilor ce prevăd aceste pericole [221, p. 19].

În context, autorul Granin A.F. atrage atenția la faptul că ordinea publică se atinge prin sistematizarea relațiilor sociale cu aplicarea tuturor genurilor de reglementare normativă, iar securitatea publică - prin intermediul realizării a două componente, și anume: norme juridice și cele tehnice [150, p. 12].

Deci, securitatea și ordinea publică sunt categorii strâns legate între ele.

Securitatea publică este starea de fapt creată de normele de drept, destinată să asigure colectivității cele mai prielnice condiții de conviețuire, astfel încât interesele membrilor colectivității să fie puse la adăpost de orice pericol [12, p. 517].

În consecință, aceasta privește colectivitatea în ansamblul ei, spre deosebire de securitatea personală, care vizează indivizii luați în parte. Când legea penală incriminează anumite fapte care aduc atingere securității publice, se reacționează de fapt contra unui pericol de natură să producă efecte colective, adică să atingă interesele unui număr indeterminat, mai mult sau mai puțin important, de indivizi. Normele care incriminează fapte contra securității publice nu apără interesele unei persoane aparte expuse pericolului, ci apără interesele unui număr neconcretizat de persoane. Nu este neapărat ca numărul acestor persoane să fie foarte mare. Important este ca acestea să fie privite sub un unghi depersonalizat, doar ca parte a colectivității, a mulțimii, a publicului [12, p. 517].

La rândul său, ordinea publică, menționează în continuare autorii Brînza S. și Stati V., reprezintă segmentul ordinii de drept, reprezentând valoarea socială care s-a format ca urmare a respectării normelor de drept, având ca obiectiv menținerea liniștii și moralității publice, a stimei reciproce, a comportamentului adecvat al cetățenilor în ipostaze cu implicații publice, cu respectul decenței în cuvinte, fapte și atitudini. Se mai poate susține că ordinea publică constituie

ordinea politică, economică și socială dintr-un stat, care se asigură printr-un ansamblu de norme și măsuri deosebite de la o orânduire socială la alta și se traduce prin funcționarea normală a aparatului de stat, menținerea liniștii cetățenilor și respectarea drepturilor acestora [12, p. 517].

Așadar, securitatea publică constituie o stare neprimejdioasă, de siguranță, pe când ordinea publică înseamnă punerea la punct a unor lucruri, fapte, în baza unui șir de reguli, norme.

Reieșind din cele menționate supra, considerăm că *deși ambele categorii: securitatea publică și ordinea publică, fiind interdependente, contribuie la asigurarea existenței normale a societății, la fel ca și oricare componentă a mecanismului social, totuși acestea au o autonomie clar stabilită, fiecare asigurând activitatea inofensivă a sectorului său de bunăstare socială.*

Despre existența separată a categoriilor de securitate publică și ordine publică indică și formularea titlului Capitolului XIII: „Infrațiuni contra securității publice și a ordinii publice” a Codului penal al Republicii Moldova. În așa fel, însuși legiuitorul stabilește atât coerența, cât și autonomia conceptelor menționate.

Totodată, categoriile analizate cuprind un sistem separat și, în același timp, interdependent de relații sociale, fapt ce reiese nemijlocit și din conținutul art.2 CP „Scopul legii penale”. Determinarea sarcinilor statului în ocrotirea securității publice și ordinii publice în calitate de probleme separate reiese și din conținutul altor acte normative.

Astfel, în conformitate cu prevederile art.2 al Legii cu privire la activitatea poliției și statutul polițistului, poliția este o instituție publică specializată a statului, în subordinea MAI, care are misiunea de a apăra drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei prin activități de menținere, asigurare și restabilire a *ordinii și securității publice*, de prevenire, investigare și de descoperire a infracțiunilor și contravențiilor [92]. În esență, observăm că și legea dată indică expres asupra existenței separate a celor două categorii.

De asemenea, și Hotărârea Plenului CSJ a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism, în pct.3, prevede definirea conceptului de *ordine publică*, prin care se înțelege o totalitate de relații sociale ce asigură o ambianță liniștită de conviețuire în societate, de inviolabilitate a persoanei și a integrității patrimoniului, precum și activitatea normală a instituțiilor de stat și publice [88].

Așadar, în Codul penal al Republicii Moldova conceptele de „ordine publică” și „securitate publică” sunt folosite în calitate de componente relativ independente ale obiectului generic al infracțiunilor prevăzute de Capitolul XIII. Respectiv, totalitatea infracțiunilor conținute în capitolul dat atentează fie la securitatea publică, fie la ordinea publică.

Prin urmare, în calitate de obiect al ocrotirii juridico-penale, pentru majoritatea absolută de fapte infracționale cuprinse în Capitolul XIII „Infracțiuni contra securității publice și a ordinii publice”, se prezintă securitatea publică (art.: 278, 278¹, 279, 279¹, 279², 279³, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 289¹, 289², 289³, 290, 291, 292, 293, 295, 295¹, 295², 296, 297, 298, 300, 301, 301¹), și doar trei infracțiuni, precum huliganismul (art.287 CP), vandalismul (art.288 CP) și organizarea cerșetoriei (art.302 CP) atentează la ordinea publică.

Identificarea obiectului juridic propriu fiecărei fapte juridico-penale se realizează prin intermediul obiectului ei special.

Obiectul juridic special, fiind o componentă a obiectului generic, constituie o valoare, relație socială privită individual, periclitată prin săvârșirea faptei infracționale.

Această categorie de obiecte servește la determinarea individualității unei infracțiuni în cadrul unui grup de infracțiuni de același gen. Obiectul juridic special al infracțiunii este valoarea socială concretă (și, implicit, relațiile sociale corespunzătoare) căreia i se aduce atingere prin infracțiune. Obiectul juridic special al infracțiunii este obiectul infracțiunii, așa cum acesta este descris prin norma incriminatoare [8, p. 153].

De obicei, fiecare faptă infracțională are un singur obiect special. Însă sunt infracțiuni care, în același timp, atentează la mai multe obiecte speciale.

Astfel, doctrina juridico-penală unanim recunoaște asemenea categorii ale obiectului juridic special, cum sunt: „obiectul juridic special principal” și „obiectul juridic special secundar”.

Prin urmare, obiectul infracțiunii de huliganism este unul complex, adică, pe lângă valorile principale, se apără și cele secundare incluse în componența obiectului juridic special secundar.

Deci, obiectul juridic principal al infracțiunii îl formează relațiile sociale referitoare la o anumită valoare socială individuală, care sunt întotdeauna vătămate, efectiv sau potențial, prin săvârșirea unei anumite infracțiuni, pentru care fapt sunt puse în mod special de legiuitor sub protecția legii penale, prin incriminarea infracțiunii respective [8, p. 154].

Obiectul juridic special principal al infracțiunii de huliganism îl constituie relațiile sociale a căror existență și normală dezvoltare sunt condiționate de ocrotirea ordinii publice.

Problema determinării conceptului de „ordine publică” este extrem de importantă în cadrul studiului nostru, deoarece anume această categorie se prezintă în calitate de criteriu de sistematizare pentru formarea grupului de infracțiuni, din care face parte și huliganismul.

Totodată, chestunea privind conceptul de ordine publică este destul de controversată în literatura de specialitate.

Astfel, cercetând conceptul de ordine publică în sens îngust, autoarea Poltorâpavlenko V.N. menționează că acesta îl constituie ordinea de stabilire a unor relații în locuri publice [190, p. 10].

Ordinea publică este fundamentul unei vieți sociale normale pentru toate persoanele fizice și juridice. Asigurarea ordinii publice reprezintă o funcție atât de importantă a autorităților publice, încât slăbirea acesteia ar avea un impact extrem de negativ asupra altor laturi ale activității statului, precum gestionarea în domeniul economiei, finanțelor, culturii, educației, asistenței sociale etc. [175, p. 11].

Ordinea publică, fiind un fenomen indispensabil al vieții sociale, stabilește regulile și consolidează bazele modului de viață existent într-o societate, creând și asigurând astfel condiții normale de activitate a oamenilor în toate domeniile [112, p. 18].

Dualismul categoriei de ordine publică se manifestă prin faptul că acesta se poate prezenta atât ca scop al activității, cât și ca mijloc de atingere a acestuia. Respectiv, într-o anumită perioadă de realizare a activității de ocrotire a ordinii publice, scopul se poate transforma în mijloc și viceversa [19, p. 118].

În literatura de specialitate persistă viziunea potrivit căreia constituirea ordinii publice, fiind un proces al unei activități clar determinate, poate fi efectuată etapizat.

Astfel, prima etapă presupune crearea unui model de ordine. A doua etapă constă în identificarea metodelor și mijloacelor de punere pe rol a acestei idei. A treia etapă este direct legată de îndeplinirea propriu-zisă a ideilor date. În a patra etapă se realizează analiza modelului identificat cu realitatea existentă. Pentru a cincea etapă este caracteristică identificarea și realizarea unor acțiuni de consolidare a ordinii și a mijloacelor de asigurarea a acesteia [196, p. 51].

Un rol fundamental în formarea ordii publice îl au normele de drept. Anume în ansamblul dreptului subiectiv și obiectiv se formează adevărata ordine de drept. Dreptul subiectiv creează premise pentru perceperea legitimității normei, reieșind din aprecierea subiectivă a individului. Aceasta, la rândul său, inițiază identificarea prevederilor legale și, ca efect, respectarea acestora. Dreptul obiectiv, la rândul său, creează regula de comportament formalizată în textul legii.

În acest sens, după părerea autorului Selifonov A.A., eficacitatea mijloacelor juridice în realizarea aprecierilor subiective în practica socială constituie cea de a doua componentă a ordinii de drept [196, p. 51].

Deși un șir de acte legislative din Republica Moldova au menirea de asigurare a securității și ordinii în anumite domenii, cum ar fi securitatea aeronautică [99], securitatea radiologică [93], securitatea industrială [101], securitatea biologică [100] etc., un concept

normativ al noțiunii de ordine sau securitate nu este încă identificat. Totodată, și în doctrină penală lipsește o părere unică în ceea ce privește conceptele respective.

În consecință, constatăm că categoria de ordine publică este una universală și interramurală.

Totodată, conceptul de ordine publică poate fi privit în sens larg și în sens îngust.

Astfel, autorii Matășevski P.S și Kotlearevski G.S., analizând conceptul de ordine publică în sens larg, îl prezintă ca fiind un sistem de relații sociale formate ca urmare a respectării și realizării tuturor normelor sociale din domeniul dat, a principiilor, ideilor de ordin politico-social de stabilire a comportamentului uman și de funcționare a unor organizații și instituții statale și sociale [184, p. 8; 174, p. 100].

Autorul Kuznețov A.V. înțelege prin ordine publică sistemul relațiilor sociale ocrotite de lege, stabilite ca urmare a creării unor reguli de conviețuire socială în sfera consolidării și dezvoltării statului și sistemului social, precum și în cea de inviolabilitate a persoanei și a siguranței bunurilor [178, p. 18].

O altă definiție a ordinii publice este formulată de autorul Danișin I.N., care consideră că prin acest concept trebuie să înțelegem ordinea relațiilor sociale volitive, formată în procesul respectării conștiente și benevole de către persoană a regulilor de comportament stabilite de normele juridice sau cutumiare în domeniul comunicării, ceea ce asigură o conviețuire constantă și bine organizată a oamenilor într-o societate dezvoltată [153, p. 68].

La rândul său, autorul Iavici L.S. este de părere că ordinea publică constituie rezultatul respectării normelor sociale. Aceasta este o regulă a unor relații economice și sociale concrete formate în urma respectării tuturor normelor sociale ce reflectă necesitățile funcționării normative a unui procedeu de producere în societate, creat cu voința și puterea politicului [218, p. 17].

Autorul Socolov Iu.A. consideră că ordinea publică constă în relațiile sociale formate ca urmare a reglementării prin intermediul normelor de drept a unor reguli de conviețuire în societate. Iar menirea principală a ordinii publice se rezumă la asigurarea inviolabilității relațiilor sociale respective [201, p. 7].

O definiție destul de amplă a conceptului de ordine publică este dată de autorul Zarubin V.I. Potrivit opiniei acestuia, ordinea publică constituie totalitatea relațiilor sociale reglementate de normele juridice și cele morale, care asigură liniștea în societate, respectarea normelor de comportament general recunoscute, activitatea normală a întreprinderilor, organizațiilor și instituțiilor, a transportului public și privat, integritatea tuturor formelor de proprietate, respectarea regulilor morale în societate, a onoarei și demnității cetățenilor [158, p. 127].

După părerea noastră, abordările în sens larg ale conceptului de ordine publică exprimate mai sus, în esență, îl încadrează pe acesta într-o categorie universală, la care practic atentează o mare parte de fapte infracționale, care nu întotdeauna au ca obiect special ordinea publică. Într-o asemenea situație, o astfel de abordare dizolvă într-o masă mai mare de infracțiuni cele ce atentează nemijlocit la ordinea publică, cum este și infracțiunea de huliganism.

Prin urmare, în continuare vom aborda conceptul de ordine publică într-un sens îngust.

Astfel, atât în literatura juridico-penală, cât și în cea contravențională definirea ordinii publice este făcută într-un sens mai îngust. Adepții acestei poziții exprimă opinia precum că definirea conceptului de ordine publică urmează să cuprindă doar acele relații sociale care se formează în sfera asigurării unor interese, cum sunt liniștea în societate, condițiile normale de viață și cele de muncă. Anume astfel de abordări și trezesc discuții aprinse în mediu doctrinar, deoarece cercul de relații sociale ocrotite nu este unul exhaustiv.

Așa, autorul Iakubovici M.I. consideră că prin termenul analizat urmează să înțelegem regulile de comportament în societate, condițiile normale de viață, de muncă și de odihnă, viziunile morale ale membrilor societății, instituite de stat și fixate în normele juridice și cele morale [157, p. 480].

Autorul Daghel P.S. este de părere că ordinea publică reprezintă un sistem de relații sociale, reglementate atât de normele de drept, cât și de normele conviețuirii sociale, formate în procesul asigurării liniștii sociale, siguranței persoanei și a patrimoniului, condițiilor normale de muncă și de odihnă ale cetățenilor, instituțiilor, organizațiilor și întreprinderilor [135, p. 43].

O definiție asemănătoare este formulată de autorii Kafarov T.M. și Musaev C.T., care prin ordinea publică înțeleg premisele necesare pentru funcționarea normală a instituțiilor, întreprinderilor și organizațiilor de stat, pentru desfășurarea activităților social-politice, economice și altor activități sociale, precum și pentru asigurarea nivelului de trai, de muncă și de odihnă a persoanei [165, p. 23].

Autorul Iakuba O.M. prezintă ordinea publică ca fiind un sistem de relații sociale reglementate de normele juridice și alte norme sociale, care exprimă esența comportamentului exterior al fiecărui membru al societății în satisfacerea necesităților sale generale [219, p. 88].

În alte definiții, conceptul de ordine publică este tratat într-un sens și mai îngust.

Astfel, autorul Sereghin A.V. definește ordinea publică ca fiind un sistem al relațiilor sociale reglementat de normele juridice și sociale, a căror instituire, dezvoltare și respectare asigură starea de liniște socială și personală a cetățenilor, precum și respectarea cinstei, onoarei și demnității acestora [198, p. 4].

La rândul său, autorul Ulianovschi X. definește ordinea publică ca fiind un sistem stabil de relații sociale care asigură ambianța liniștită de conviețuire în societate, de inviolabilitate a persoanei și a integrității patrimoniului, precum și activitatea normală a organelor și instituțiilor de stat și publice [53, p. 632].

Prin ordine publică, menționează autorii Gherman M. și Bîrgău M., trebuie avute în vedere relațiile sociale, reglementate atât prin normele morale, cât și de drept, referitoare la asigurarea respectării regulilor de comportament în societate și asigurarea liniștii, inviolabilității persoanei, patrimoniului etc. [4, p. 21].

O părere asemănătoare este susținută și de autorul Țurcanu Ion, care menționează că ordinea publică reprezintă valoarea socială constând într-o ambianță liniștită de conviețuire în societate, de inviolabilitate a persoanei și a integrității patrimoniului, precum și de activitate normală a instituțiilor de stat și publice [9, p. 533].

În sensul dat, ordinea publică este un complex de relații interumane instituit în societate, ce asigură liniștea socială, inviolabilitatea persoanei și integritatea patrimoniului, precum și funcționarea normală a instituțiilor, întreprinderilor și organizațiilor [171, p. 815].

Unii autori interpretează acest concept într-o formă și mai restrânsă, reducând-ul la sistemul relațiilor volitive formate preponderent în locurile publice [162, p. 4; 180, p. 14], sau atât în locurile publice, cât și în sfera comunicării sociale [181, p. 299].

Astfel, autoarea Kuznețova N.F. tratează ordinea publică ca fiind o totalitate de forme și categorii de comportament al oamenilor în societate, bazate pe normele morale și actele normative ce reglementează comportamentul oamenilor în locurile publice [179, p. 3].

Analizând definițiile de mai sus, considerăm că perceperea restrânsă a conceptului de ordine publică doar prin intermediul comportamentului persoanei în locurile publice duce spre limitarea neargumentată a conținutului obiectului de ocrotire juridico-penală a faptei date.

De aceea, susținem opinia autorului Zagorodnikov N.I., potrivit căreia ordinea publică înglobează și un alt grup de relații sociale, formate în afara locurilor publice, a căror periclitate aduce atingere inclusiv moralității sociale.

Solidari cu punctul de vedere dat sunt și autorii Visarov A.V. și Voplenko N.N., care atrag atenția asupra faptului că stabilitatea ordinii publice este proporțională cu nivelul de convingeri al grupurilor sociale [142, p. 51]. Ordinea publică, în asemenea situație, reprezintă forma necesară pentru consolidarea metodei de execuție formate istoric. Menirea acestuia rezidă în organizarea unei lumi sociale, stabilirea armoniei și asigurarea sistematizării vieții sociale [145, p. 106].

Merită atenție și poziția autorului Ghegamov A.R., potrivit căreia ordinea publică reprezintă nivelul necesar și suficient al ocrotirii normative a intereselor societății, care asigură liniștea socială a oamenilor prin intermediul normelor juridice și morale ce stabilesc reguli de conviețuire socială în locuri publice [147, p. 8].

Autoarea Andreeva A.I. a identificat următoarele semne ale ordinii publice:

4) limitarea sferei de relații sociale cu caracter normativ și moral, apărute ca rezultat al necesităților sociale ale oamenilor, îndreptate spre asigurarea liniștii sociale, a condițiilor normale de viață, muncă și odihnă;

5) existența unui cumul de norme juridice și alte norme sociale (morale);

6) asigurarea ordinii publice de către organele de ocrotire a normelor de drept și organizațiile publice specializate în prevenirea și combaterea infracțiunilor respective [130, p. 7].

Rezumând opiniile prezentate supra, constatăm că definițiile conceptului de ordine publică atât în sens larg, cât și în cel îngust, au dreptul la existență. Însă urmează să accentuăm că, sub aspect practic, ordinea publică, în calitate de obiect de ocrotire juridico-penală, reprezintă o interacțiune a tuturor elementelor societății civile, formate în scopurile asigurării, menținerii și dezvoltării bazelor social-juridice, precum și în vederea respectării drepturilor și libertăților omului și a intereselor legitime ale altor subiecți ai acestor relații sociale.

Prin urmare, *ordinea publică* poate fi definită ca fiind o *regulă constantă, formată în societate în temeiul prevederilor juridice, morale și a obiceiurilor, bazată pe un raport de reciprocitate dintre stat, instituții, întreprinderi, organizații, și persoane, regulă care asigură respectarea și realizarea drepturilor, libertăților, obligațiilor și intereselor legitime ale acestor subiecți*.

În scopuri teoretico-aplicative, conceptul de „ordine publică” poate fi delimitat și de conceptul de „ordine de drept”, care poate fi asociat semantic cu categoria de „ordine socială”.

Astfel, ordinea socială reprezintă conduita consolidată a membrilor societății, care asigură satisfacerea efectivă a necesităților acestora și realizarea funcțiilor de bază ale societății, inclusiv prin stabilirea nivelului adecvat de control social în segmentul corespunderii orientărilor valorice ale subiecților cu normele comportamentului real al acestora [183, p. 4].

După părerea autorilor Brînza S. și Stati V., atât ordinea publică, cât și securitatea publică sunt componente de sine stătătoare ale ordinii de drept, care sunt apărute de legea penală alături de celelalte valori sociale de maximă importanță [12, p. 517].

Ordinea de drept reprezintă un fenomen social specific, care a apărut ca rezultat al activării mecanismului de instituire a dreptului. Ordinea de drept constituie o mărturie a faptului că prin conduita concretă a subiecților se materializează prescripțiile legale și se „obiectivează”

ideile și principiile normelor de drept. Datorită conduitei legale, putem constata că sarcinile promovate de lege sunt îndeplinite, că prescripțiile legale sunt promovate, că scopul trasat este atins, iar mijloacele legale ale puterii de stat, destinate conducerii societății, și-au găsit expresia „obiectivată” în reglementarea și organizarea relațiilor sociale [113, p. 3].

Ordinea de drept, menționează autorii Poalelungi M. și Smochină A., reprezintă un sistem al relațiilor sociale reglementate în baza normelor de drept și coordonate în urma afirmării conduitei legale a subiecților în viața socială [113, p. 3].

În acest context, autorii Baltag D. și Robea M. consideră că anume atitudinea responsabilă față de conduita subiectului și corelarea acesteia cu litera legii fac ca ceea ce include în sine ordinea judiciară să fie o premisă a ordinii de drept, o premisă absolut necesară [2, p. 4].

Ordinea de drept reprezintă totalitatea surselor ce constituie izvoare de drept aplicabile în cadrul statului. Pe de altă parte, ordinea juridică, dacă este respectată așa cum este ea constituită, generează ordinea de drept, dar pentru asigurarea ordinii de drept este insuficientă existența simplă a izvoarelor normative. Or, ordinea juridică în sine, în sensul exprimat de noi la începutul textului curent, nu poate garanta ordinea de drept în stat. Ordinea de drept va fi asigurată, dacă subiectele dreptului vor avea un înalt grad de responsabilitate socială și juridică [2, p. 4].

Totodată, normele juridice sistematizate în diferite ramuri de drept după conținutul relațiilor sociale formează modelul unei conduite adecvate atât în domeniul ordinii publice, cât și în alte domenii, precum cel politic, social, economic, familial, tehnic etc. Diversitatea acestora nu permite examinarea ordinii de drept exclusiv ca parte componentă a ordinii publice [19, p. 121].

Pe de altă parte, normele ce reglementează segmentul ordinii publice nu se limitează doar la cele cu caracter juridic. Buna funcționare a relațiilor sociale în sfera dată este asigurată și prin normele sociale extrajuridice, cum ar fi cele morale, etice, obiceiurile etc.

Așadar, conceptele de ordine de drept și ordine publică coincid parțial doar sub aspectul relațiilor sociale reglementate de normele de drept.

Prin urmare, subliniem că doctrina juridico-penală actuală și practica de aplicare a normelor de drept unanim recunosc huliganismul ca faptă juridico-penală ce atentează la ordinea publică. Legislația penală actuală a R. Moldova nu prevede o definiție legală a conceptului în cauză.

Generalizând constatările prezentate anterior considerăm că prin *ordinea publică* se înțelege *valoarea socială formată în baza normelor morale, etice și juridice, având ca obiectiv crearea și menținerea ordinii reciprocității relațiilor dintre stat, instituțiile sociale și persoane*

sub aspectul asigurării respectării și realizării drepturilor, obligațiilor și intereselor legitime ale acestora.

Obiectul juridic special secundar, fiind un semn facultativ al infracțiunii comise, este format din acele relații sociale care, deși pot fi ocrotite de sine stătător, în cazul unor fapte juridico-penale sunt protejate în rând cu relațiile sociale ce fac parte din obiectul special principal, cărora li se pot sau nu provoca daune în contextul periclitării obiectului principal.

În calitate de obiect juridic special secundar al infracțiunii de huliganism se prezintă relațiile sociale cu privire la sănătatea, integritatea corporală, libertatea psihică a persoanei.

De asemenea, considerăm că, în cazul săvârșirii infracțiunii de huliganism din motive de prejudecată (alin.(2) lit.e) art.287 CP), obiectul special secundar îl formează relațiile sociale privind demnitatea persoanei.

Totodată, în calitate de obiect juridic special secundar pot apărea și relațiile sociale privind patrimoniul persoanei.

Astfel, susținem părerea autorilor Brînza S. și Stati V., care menționează că, dacă bunurile au fost luate ilegal și gratuit din motive huliganice, pentru a șicana victima, și nu pentru a le trece în stăpânirea definitivă a făptuitorului, atunci calificarea se va face numai conform art.287 CP. În acest caz, luarea ilegală și gratuită a bunurilor străine apare ca modalitate faptică fie a încălcării ordinii publice, fie a obrazniciei deosebite. În același timp, întrucât lipsește unul din semnele constitutive ale sustragerii - scopul de cupiditate - nu pot fi aplicate și normele care prevăd răspunderea pentru infracțiunile săvârșite prin sustragere [12, p. 682].

Prin urmare, *obiectul juridic special secundar al infracțiunii de huliganism îl reprezintă relațiile sociale privind sănătatea, integritatea corporală, libertatea psihică, demnitatea și patrimoniul persoanei.*

Obiectul material constă în entitatea materială asupra căreia se îndreaptă influențarea nemijlocită infracțională, prin al cărei intermediu se aduce atingere obiectului juridic al infracțiunii [8, p. 151].

Așadar, dacă obiectul infracțiunii este o categorie abstractă, fiind inaccesibil pentru perceperea nemijlocită, atunci obiectul material al infracțiunii este întotdeauna o substanță materială, adică este materialul după natura sa, fiind accesibil pentru perceperea cu ajutorul organelor de simț ale omului [85, p. 263].

În context, autorul Brînza S. menționează că nu toate entitățile, aflate în orbita relației sociale, pot avea calitatea de obiect material al infracțiunii. Această calitate o pot avea acele entități care, spre deosebire de fenomenele ideale, au o natură corporală, și care, fiind influențate, fac posibilă fixarea influențării prin percepția din afară [15, p. 49].

Prin urmare, *obiectul material al infracțiunii de huliganism îl reprezintă corpul fizic al persoanei sau bunurile acesteia.*

Înainte de a purcede la caracterizarea propriu-zisă a victimei infracțiunii de huliganism, considerăm oportună interpretarea acestui concept.

Reieșind din considerente că Codul penal al Republicii Moldova nu prevede o noțiune legală de victimă, pentru înțelegerea esenței acesteia se face trimitere la legislația procesual-penală.

Astfel, potrivit art.58 CPP, se consideră victimă orice persoană fizică sau juridică căreia, prin infracțiune, i-au fost aduse daune morale, fizice sau materiale [25]. Totodată, categoria de victimă în interpretarea procesual-penală este mai largă decât în cea juridico-penală, deoarece există o multitudine de infracțiuni, în care victima infracțiunii nu are nicio importanță juridico-penală, însă există în sensul procesual-penal.

În același timp, conceptul de victimă diferă de cel de parte vătămată, care poate fi recunoscută ca atare, spre deosebire de victimă, doar prin ordonanța organului de urmărire penală, imediat după stabilirea temeiurilor de atribuire a unei asemenea calități procesuale.

Deși victima infracțiunii de huliganism poate fi orice persoană, în cazul opunerii de rezistență violentă victima capătă un statut special. În acest sens, numai reprezentantul autorităților sau o altă persoană care curmă actele huliganice poate fi victima infracțiunii de huliganism (în situația opunerii de rezistență violentă).

Astfel, putem deosebi două varietăți de reprezentanți ai autorităților:

1) persoanele care înfăptuiesc nemijlocit autoritatea legislativă, executivă sau judecătorească și care au dreptul de a realiza pe linia de serviciu acțiuni care generează consecințe juridice obligatorii pentru toți cetățenii sau pentru o mare parte din aceștia;

2) alte persoane care dețin funcții ale autorităților publice și care au dreptul de a înainta cerințe persoanelor fizice sau juridice care nu li se subordonează, adică persoanelor din afara sistemului organizațional, din care fac parte acești reprezentanți ai autorității publice [12, p. 582].

Prin „altă persoană care curmă actele huliganice” trebuie de înțeles persoana care contracarează activ huliganismul, încercând să impună în mod silit încetarea activității infracționale sau să rețină făptuitorul, ori să realizeze alte fapte active. Nu se are în vedere persoana care se limitează doar la o observație, revoltă sau o altă formă pasivă a atitudinii de neacceptare a manifestărilor huliganice [12, p. 683].

3.2. Latura obiectivă a infracțiunii de huliganism

Unul din elementele obligatorii ale oricărei componente de infracțiuni, printre care și huliganismul, este latura obiectivă.

Latura obiectivă a infracțiunii se realizează prin acțiune sau inacțiune, care atinge, lezează valorile (obiectul juridic) ocrotite de legea penală, atingere care poate consta într-o anumită schimbare în realitatea obiectivă, denumită urmare infracțională [104, p. 117].

Latura obiectivă a componentei de infracțiune reprezintă acel element, care caracterizează manifestarea exterioară a omului în universul obiectiv cu identificarea semnelor sale principale și facultative [205, p. 143].

Elementul respectiv al componentei de infracțiune constituie un proces al periclitării ilegale a intereselor ocrotite de lege, un aspect exterior al conduitei, din punctul de vedere al consecutivității fenomenelor și evenimentelor, care încep cu acțiunea/ inacțiunea prejudiciabilă și se finisează cu survenirea urmărilor infracționale [177, p. 38].

Determinarea laturii obiective contribuie esențial la punctarea gradului prejudiciabil al faptei infracționale, la aprecierea orientării acțiunilor infractorului asupra relațiilor sociale ocrotite de legea penală, are importanță deosebită în procesul delimitării unei infracțiuni concrete de celelalte similare și, în final, reprezintă o premisă necesară pentru încadrarea juridică corectă a faptei comise [134, p. 10].

Structural, fiind elementul de bază al faptei infracționale, latura obiectivă este formată din cel mai mare număr de semne reprezentative, acestea fiind: fapta prejudiciabilă, urmările prejudiciabile, legătura de cauzalitate dintre faptă și consecințele survenite, locul, timpul, metoda și mijloacele săvârșirii faptei infracționale.

Teoria dreptului penal clasifică convențional semnele laturii obiective în două categorii, și anume: obligatorii și facultative. Semnele obligatorii sunt cele care persistă în orice componentă de infracțiune, adică fără de care nu poate exista nicio infracțiune, iar semnele facultative se întâlnesc doar în unele componente. În acest context, se recunoaște unanim, în calitate de unic semn obligatoriu, acțiunea sau inacțiunea prejudiciabilă - semn ce are o importantă hotărâtoare la calificarea infracțiunilor, toate celelalte semne (consecințele, raportul causal, locul, timpul, împrejurările, metoda și mijloacele) considerându-se facultative [21, p. 53].

La prima vedere, structura laturii obiective a infracțiunii de huliganism este destul de simplă, având în calitate de semn obligatoriu fapta infracțională, care încalcă ordinea publică sau se caracterizează printr-o obraznicie deosebită. Însă, examinând amplu elementul dat al componentei de infracțiune, constatăm că, de fapt, fapta prejudiciabilă este formată din patru modalități normative cu caracter alternativ.

În știința dreptului penal este recunoscută poziția potrivit căreia infracțiunea de huliganism poate fi săvârșită doar prin acțiune ca comportament activ al făptuitorului [170, p. 384; 210, p. 401; 12, p. 683].

Cu toate acestea, asupra posibilității săvârșirii huliganismului prin inacțiune, în lucrarea sa *Drept penal sovietic*, indica savantul Piontkovski A.A., menționând că astfel de comportament nu este atât de prejudiciabil încât să existe necesitatea aplicării măsurilor de represiune judiciară [187, p. 312].

Prin urmare, considerăm că infracțiunea de huliganism poate fi săvârșită doar prin acțiune. Această poziție este susținută și din punct de vedere al practicii judiciare. Astfel, ca urmare a examinării unui șir de dosare penale intentate în baza indicilor infracțiunii prevăzute de art.287 CP, nu am constatat niciun caz de comitere a huliganismului prin comportament pasiv al făptuitorului, adică prin inacțiune.

Totodată, însăși dispoziția articolului nominalizat prevede expres unica modalitate de realizare a faptei prejudiciabile anume prin acțiune.

Până la data de 12 august 2021, latura obiectivă a huliganismului, potrivit alin.(1) art.287 CP, reprezenta acțiunile intenționate care încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice, precum și acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită.

Redacția actuală a componentei de bază a art.287 CP a suferit modificări majore. Aceste modificări au survenit ca urmare a declarării drept neconstituționale a unor cuvinte folosite în dispoziția articolului nominalizat.

Așadar, în conformitate cu Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.25 din 12.08.2021, în vigoare din 12.08.2021, se declară neconstituționale cuvântul „*grosolan*” și sintagma „*cinism sau*” din art.287 alin.(1) CP [87].

Mai jos vom prezenta doar câteva din argumente aduse de către unele instituții în favoarea operării modificărilor sus menționate.

Astfel, Institutul de Reforme Penale a conchis că prevederile contestate sunt afectate de vicii de neconstituționalitate. O eventuală soluție de neconstituționalitate a normelor în discuție va face claritate sub aspectul calificării huliganismului în baza Codului penal sau în baza Codului contravențional [87].

În avizul Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova se menționează că termenul „*grosolan*” din articolul 287 alin. (1) din Codul penal complică textul normei, fiind o

sursă de incertitudine juridică. Acest termen este inutil și trebuie declarat neconstituțional. Potrivit avizului Facultății de Drept, declararea neconstituționalității acestui termen nu va afecta câmpul de aplicare al articolului 287 alin. (1) din Codul penal [87].

Iar cu privire la expresia „precum și acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obrăznicie deosebită” din articolul 287 alin. (1) din Codul penal, Facultatea de Drept consideră că acesta nu trece de testul previzibilității legii penale. Jurisprudența nu a dezvoltat pentru această normă un înțeles care să constituie un reper obiectiv în funcție de care să-i fie apreciat conținutul. Chiar făcându-se apel la consultanța de specialitate, destinatarul normei nu ar putea stabili ce semnifică aceste prevederi. Această modalitate normativă a infracțiunii de huliganism se suprapune cu contravenția de huliganism nu prea grav de la articolul 354 din Codul contravențional [87].

Rezumând cele enunțate, Curtea Constituțională constată că în expresia „acțiunile intenționate care încalcă grosolan ordinea publică” prezintă probleme din perspectiva calității legii doar termenul „grosolan”. Reglementând acest termen, legislatorul s-a referit la intensitatea încălcării ordinii publice. Totuși, nu sunt clare modul și criteriile de evaluare a acestei intensități, pentru că prezența vreuneia dintre acțiunile adiacente menționate mai sus care implică aplicarea violenței sau amenințarea cu violență exclude aplicabilitatea articolului 354 din Codul contravențional, fapta constituind infracțiunea de huliganism. Așadar, din rațiunile clarității și previzibilității legii penale, Curtea reține că termenul „grosolan” din articolul 287 alin. (1) din Codul penal complică în mod inutil formularea legii. Acesta generează o stare de incertitudine juridică și creează impedimente la interpretarea articolului de către instanțele judecătorești. Prin urmare, termenul „grosolan” din articolul 287 alin. (1) din Codul penal nu îndeplinește standardul calității legii penale, fiind contrar articolelor 1 alin. (3) și 22, coroborate cu articolul 23 din Constituție [87].

Cu referire la noțiunea de „cinism” din articolul 287 alin. (1) din Codul penal, Curtea Constituțională conchide că aceasta este formulată de o manieră imprecisă și neclară, fapt care le conferă autorităților care o aplică o marjă discreționară excesivă. Concluzia dată este consolidată și de existența altor dispoziții legale care asigură ordinea, liniștea și respectarea normelor de conviețuire socială, cum ar fi: huliganism nu prea grav (articolul 354 din Codul contravențional), consumul de băuturi alcoolice în locuri publice și apariția în astfel de locuri în stare de ebrietate produsă de alcool (articolul 355 din Codul contravențional), tulburare a liniștii (articolul 357 din Codul contravențional) etc. Așadar, prevederea legală „cinism sau” nu îndeplinește standardul calității legii penale, fiind contrară articolelor 1 alin. (3) și 22, coroborate cu articolul 23 din Constituție [87].

La nivel legislativ, modificările enunțate mai sus, au survenit odată cu adoptarea Legii Republicii Moldova pentru modificarea unor acte normative, nr.136 din 06.06.2024 [114].

În consecință, redacția actuală a alin.(1) art.287 CP arată în felul următor: „*Huliganismul, adică acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice, precum și acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-o obrăznicie deosebită*”.

În continuare vom supune analizei *fapta prejudiciabilă* care, după cum s-a menționat, poate fi realizată prin una dintre cele patru modalități alternative, în special:

1) acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor;

2) acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică, însoțite de amenințarea cu aplicarea violenței asupra persoanelor;

3) acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică, însoțite de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice;

4) acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-o obrăznicie deosebită.

De la bun început trebuie să menționăm că Codul penal al Republicii Moldova nu definește conceptul de „încălcare a ordinii publice”, acesta este atribuit la cel estimativ, ceea ce creează probleme în procesul încadrării juridice a infracțiunii de huliganism. Reieșind din aceasta, considerăm că pentru determinarea corectă a laturii obiective a infracțiunii prevăzute de art.287 CP o importanță deosebită are definirea conceptului nominalizat.

Prin semne estimative, în doctrina dreptului penal, se înțeleg conceptele juridico-penale neconcretizate în lege, menite să nu reflecte obiectul în integritatea sa, ci calitățile acestuia, conținutul cărora se stabilește de persoana imputernicită de aplicarea normei juridico-penale în baza circumstanțelor faptice a cazului [167, p. 4].

Conceptele estimative, de asemenea, pot fi considerate și cele relativ determinate, conținutul cărora este stabilit doar ținând cont de o situație concretă și de circumstanțele cazului examinat [202, p. 70].

În consecință, pentru stabilirea gravității încălcării ordinii publice, organul de drept trebuie să cerceteze minuțios totalitatea acțiunilor făptuitorului.

Pornind de la faptul că stabilirea gradului de încălcare a ordinii publice este în competența exclusivă a organului de aplicare a legii, semnele estimative a huliganismului deseori au o interpretare diferită. Aceasta se întâmplă datorită unui șir de factori, precum: progresul

continuu al societății, modificarea condițiilor viață și trai, calitățile personale ale unor persoane concrete care aplică norma juridico-penală cu semne estimative etc.

Existența factorilor prezentate mai sus uneori lasă un ecou negativ asupra interpretării corecte a semnelor legale ale infracțiunii de huliganism. Totodată, în legătură cu faptul că interpretarea semnelor estimative ale huliganismului nu întotdeauna poartă un caracter determinat, evident, apare necesitatea realizării unui studiu complex al acestora.

Astfel, pentru soluționarea problemei în cauză urmează să ținem cont și de următoarele semne: timpul și locul comiterii huliganismului, forme de manifestare a faptei, existența sau lipsa victimelor, caracterul și gradul pericolului social al faptei respective etc. Investigarea minuțioasă a acestor semne contribuie la gradarea încălcării ordinii publice și, în final, la stabilirea gradului prejudiciabil al huliganismului [20, p. 87].

O interpretare judiciară cu titlul de recomandare a conceptului de „încălcare a ordinii publice” se regăsește în Hotărârea explicativă a Plenului CSJ a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism. Deși în textul Hotărârii respective mai persistă cuvântul „grosolan”, declarat neconstituțional [88], totuși această prevedere definitorie în mare parte poate fi folosită la calificarea infracțiunii în cauză.

Prin urmare, în conformitate cu pct. 3 al Hotărârii sus nominalizate, prin „încălcare grosolană a ordinii publice” ce exprimă o vădită lipsă de respect se consideră săvârșirea unor acțiuni intenționate, ce atentează la regulile sociale și morale de conviețuire, care sunt încălcate într-un mod grosolan și demonstrativ de către violatorul ordinii publice prin necuviință, neobrăzare, comportare batjocoritoare cu cetățenii, prin înjosirea onoarei și demnității persoanei, încălcare îndelungată și insistentă a ordinii publice, zădărniciere a activităților de masă, suspendare temporară a activității normale a întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor, transportului obștesc etc. [88].

Concluzionăm că prin „acțiuni care încalcă ordinea publică” se înțelege fapta săvârșită în public, îndreptată împotriva ordinii publice, care se concretizează în acostarea jignitoare a persoanelor, în alte acțiuni similare, ce încalcă normele etice, tulbură ordinea publică și liniștea persoanelor [20, p. 87].

După cum se observă din prevederile Hotărârii explicative a Plenului CSJ a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism, încălcarea ordinii publice în componența infracțiunii de huliganism este strâns legată de conceptul de „lipsă vădită de respect” față de societate, deoarece doar în aceste condiții putem vorbi despre săvârșirea acțiunilor intenționate a făptuitorului ca componentă a laturii obiective a infracțiunii analizate.

Potrivit Dicționarului limbii române moderne, prin cuvântul „vădit” se înțelege „care este evident, dovedit, clar” [81, p. 919].

Iar cuvântul „societate”, potrivit aceluiași dicționar, semnifică o totalitate de oameni care trăiesc laolaltă, fiind legați de anumite raporturi de producție; orânduire social-economică [81, p. 780].

Prevederile sus menționate, ne permit să specificăm că prin lipsă vădită de respect urmează să înțelegem o atitudine pronunțat necuviincioasă față de societate în ansamblu sau față de un grup mai restrâns de persoane sau chiar față de o persoană privită separat.

În calitate de exemplu al acțiunilor intenționate de încălcare a ordinii publice, care pot fi considerate ca fiind săvârșite cu lipsă vădită de respect față de societate, ar putea servi amenințarea în public cu lovirea unei persoane ce se află la o stație de așteptare sau în scara blocului, curte comună, market etc., însoțită de insulte grave și limbaj necenzurat; amenințare cu stricarea geamurilor în încăperi, deteriorarea automobilelor, distrugerea produselor pe rafturile magazinelor, distrugerea bunurilor personale ale persoanelor etc.

Una din caracteristicile obligatorii ale infracțiunii de huliganism este caracterul public al acțiunilor făptuitorului. În literatura de specialitate nu există o părere unică privind conținutul acestei importante caracteristici.

Astfel, autorul Andrusenko E.A. înțelege prin publicitatea acțiunilor huliganice săvârșirea acestora în locuri publice [132, p. 255]. Autorul Grișaev P.I., dimpotrivă, consideră că important pentru calificare este existența persoanelor terțe [151, p. 65]. Iar savantul Zagorodnikov N.I., menționează că, de regulă, acțiunile huliganice se comit în locuri publice. În cazul în care acestea se săvârșesc în afara locurilor publice, consecințele acestora, la fel, influențează negativ asupra liniștii și ordinii publice [156, p. 502].

O altă părere susține autorul Matășevski P.S., potrivit căruia, locul comiterii huliganismului nu joacă nici un rol. De asemenea, savantul atrage atenția supra caracterului nesemnificativ al existenței sau lipsei caracterului public al acțiunilor huliganice [184, p. 79].

Autorul Kozacenko I.Ia. ajunge la concluzia că caracterul public al huliganismului se exprimă în comiterea acestuia în locuri publice. Totodată, acțiunile huliganice atentează la interesele publice, deoarece huliganul, încălcând ordinea publică și exprimând o lipsă totală de respect față de societate, atentează anume la interesele acesteia. În cazul în care victima este o persoană anumită, iar fapta a fost comisă în condițiile și în locul care nu poate fi considerat drept public, atunci acțiunile făptuitorului urmează a fi calificate potrivit articolelor ce prevăd răspunderea penală pentru infracțiunile contra persoanei [169, p. 118].

În baza celor specificate supra, menționăm că caracterul public al acțiunilor huliganice este unul de esență pentru determinarea în acțiunile persoanei a încălcării ordinii publice. În același timp, observăm că unii doctrinari consideră că săvârșirea infracțiunii de huliganism este posibilă doar în locurile publice (stadion, stradă, transport etc.), adică acolo unde este o concentrare de oameni, și doar în prezența acestora.

Unii autori ce împărtășesc acest punct de vedere propun următoarea definiție a „locului public”, acesta fiind destinat pentru activități cu caracter cultural, social-educativ, industrial etc., cu participarea unui cerc larg de persoane, dislocat în apropierea nemijlocită de locuri de trai sau aflare temporară a oamenilor [137, p. 8].

Nu susținem acest punct de vedere, deoarece, după părerea noastră, ordinea publică poate fi încălcată atât în prezența unui număr mare de oameni, cât și doar a câtorva persoane.

Totodată, considerăm că *legea penală nu se referă la locul public, care permite celor din jur să sesizeze faptul comiterii huliganismului, ci la caracterul public al acțiunilor de huliganism.*

În consecință, susținem integral opinia, susținută în doctrină, precum că infracțiunea de huliganism poate fi comisă și într-un apartament [12, p. 517; 209, p. 389; 129, p. 5; 164, p. 18; 215, p. 38].

Astfel, potrivit pct.9 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism, insultele, loviturile, cauzarea vătămarilor corporale ușoare, medii, grave și alte acțiuni de acest fel, săvârșite în familie, apartament, în privința rudelor, cunoscuților și provocate de relațiile personale ostile etc., vor fi calificate în baza articolelor Codului penal ce prevăd răspunderea pentru infracțiunile împotriva vieții și sănătății persoanei. Însă, în cazurile în care asemenea acțiuni au fost însoțite de o încălcare grosolană evidentă a ordinii publice de către făptuitor și au exprimat o vădită lipsă de respect față de societate, aceste acțiuni urmează a fi calificate drept huliganism [88].

Ca argument al celor menționate aducem un exemplu din practica judiciară de peste hotare. Astfel, drept huliganism au fost declarate acțiunile cet. Ș., care aflându-se în apartamentul fostei sale soții M., în prezența fiicelor comune D. și E., folosind un limbaj necenzurat, a aplicat violența exprimată prin mai multe lovituri asupra lui M. și a distrus prin tăiere paltonul acesteia. Prin acțiunile sale cet. Ș. a încălcat ordinea publică și a tulburat liniștea, exprimând o lipsă totală de respect atât în privința cet. M., cât și în privința D. și E. [139].

Prin urmare, deși infracțiunea de huliganism de cele mai dese ori este comisă în loc public, aceasta reprezintă fapta juridico-penală caracterizată prin modul public de comitere.

O astfel de constatare reiese și din prevederile lit.c) și lit.e) art.131 CP, potrivit căruia, prin faptă săvârșită în public se înțelege fapta comisă: într-un loc inaccesibil publicului, cu intenția însă ca fapta să fie auzită sau văzută, dacă aceasta s-a produs față de două sau mai multe persoane; prin orice mijloace recurgând la care făptuitorul își dădea seama că fapta ar putea ajunge la cunoștința publicului [52].

Iar în corespundere cu lit.a), lit.b) și lit.d) art.131 CP, faptă săvârșită în public se înțelege fapta comisă: într-un loc care, prin natura sau destinația lui, este întotdeauna accesibil publicului, chiar dacă în momentul săvârșirii faptei în acel loc nu era prezentă nicio persoană, dar făptuitorul își dădea seama că fapta ar putea ajunge la cunoștința publicului; în orice alt loc accesibil publicului dacă în momentul săvârșirii faptei erau de față două sau mai multe persoane; într-o adunare sau reuniune de mai multe persoane, cu excepția reuniunilor care pot fi considerate cu caracter familial, datorită naturii relațiilor dintre persoanele participante [52].

În același timp, prin loc de utilizare publică, potrivit art.134⁷, se înțeleg părțile clădirii, ale terenului, ale străzii, ale canalului navigabil ori ale unui alt loc care sunt accesibile sau deschise publicului permanent, periodic sau ocazional, și care includ orice loc comercial, de afaceri, cultural, istoric, educațional, religios, de stat, de divertisment, de recreație sau oricare alt loc similar accesibil sau deschis publicului [52].

Prevederi asemănătoare se conțin și în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism, potrivit căreia, comiterea infracțiunii de huliganism într-un loc public, nu este o caracteristică obligatorie a acestei infracțiuni. Obligatoriu este modul public al infracțiunii: actele huliganice sunt săvârșite în prezența unor persoane sau rezultatul actelor huliganice devine inevitabil cunoscut altor persoane [88].

Totodată, potrivit aceleiași Hotărâri, în cele mai frecvente cazuri, infracțiunea de huliganism este comisă în prezența altor persoane, care ar putea fi victime sau martori. Însă este de menționat că nu poate fi exclusă ipoteza, ca acțiunile de huliganism să fie comise în absența persoanelor străine. Totuși, este important ca autorul să recurgă la astfel de procedee, care să facă posibil ca fapta sau comunicarea despre aceasta să ajungă la cunoștința publicului (de ex., afișează unele texte sau unele imagini cu caracter ofensator, pe timp de noapte, într-un loc public unde, la momentul dat, nu se aflau alte persoane [88].

În consecință, reiese că infracțiunea de huliganism se determină prin caracterul public al acțiunilor făptuitorului, prin care se înțelege comiterea acesteia atât în locurile unde sunt sau pot fi prezente mai multe persoane, cât și în prezența chiar și a câtorva persoane. Totodată, prin

acțiunile sale făptuitorul trebuie să încalce ordinea publică, adică condițiile normale de viață a cel puțin unei persoane pe lângă victima [20, p. 91].

De aceea, atunci când prin acțiunile făptuitorului se încalcă ordinea publică în scara blocului, piață, cinematograful sau chiar apartament particular, ținând cont de circumstanțele cauzei concrete, putem vorbi despre existența în acțiunile sale a componentei infracțiunii de huliganism.

Prin urmare, la determinarea caracterului și intensității încălcării ordinii publice și atribuirea acestuia la sfera juridico-penală o importanță deosebită are atât exprimarea exterioară a celor comise, cât și proprietățile locului săvârșirii faptei de huliganism.

Totodată, considerăm că, în vederea interpretării și gradării exacte a intensității încălcării ordinii publice, textul dispoziției alin.1) art.287 CP ar trebui suplinit cu cuvântul „grav”, similar cu „grosolan” (declarat neconstituțional), însă lingvistic corect. Asumează adjectivul „grav” și formele declinate ale acestuia se regăsesc în mai multe articole din Codul penal al Republicii Moldova, precum și în legislațiile penale ale statelor de peste hotare, cum ar fi, de exemplu, România.

În consecință, huliganismul ar putea fi definit ca acțiuni intenționate care *încalcă grav* ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice, precum și acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-o obraznicie deosebită.

O astfel de abordare ar lăsa o amprentă pozitivă, inclusiv la delimitarea huliganismului de alte fapte penale și extrapenale (contravenții).

Prima modalitate normativă a infracțiunii de huliganism o constituie *acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor*.

Dicționarului limbii române moderne definește cuvântul „violență” ca: constrângere, silire, forțare [81, p. 931].

O definiție amplă a violenței este dată de autorul Serduc L.V., care consideră că violența reprezintă o influență exterioară, intenționată și ilegală asupra unei persoane (sau unui grup de persoane), realizată contrar voinței sale, însoțită de provocarea unei traume fiziologice, organice sau psihice, ori de limitare a libertății de acțiune/ exprimare liberă [197, p. 22].

În conformitate cu pct.3 al Hotărârii Plenumului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism, huliganismul însoțit de aplicarea violenței asupra persoanelor îl constituie violența fizică, ce se poate manifesta prin cauzarea unor prejudicii sănătății, care pot surveni în urma săvârșirii unor acțiuni

cu caracter violent, produse prin aplicarea de lovituri, prin imobilizarea, îmbrâncirea, punerea unei piedici victimei, urmate de vătămarea integrității corporale sau de leziuni corporale, sau fără cauzarea prejudiciului sănătății [88].

Totodată, potrivit aceleiași Hotărâri, prin „violență”, în sensul art.287 CP, se înțelege violența soldată cu vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății, fie cu vătămare neînsemnată, care nu presupune nici dereglarea de scurtă durată a sănătății, nici pierderea neînsemnată și stabilă a capacității de muncă [88].

În continuare ne propunem să realizăm o scurtă interpretare a semnelor *vătămării ușoare* a integrității corporale sau a sănătății.

Astfel, în conformitate cu pct.32 al Regulamentului privind aprecierea medico-legală a gravității vătămării integrității corporale sau sănătății, criteriile de apreciere a vătămării ușoare a integrității corporale sau a sănătății sunt:

- dereglarea sănătății de scurtă durată;
- incapacitatea de muncă generală permanentă și neînsemnată [116].

Dereglarea sănătății de scurtă durată, conform pct.33 din respectivul Regulament, este starea morbidă condiționată de traumă, care are o durată de peste 6 zile, dar nu mai mult de 21 de zile, inclusiv. Iar potrivit pct.34, prin incapacitatea de muncă generală permanentă și neînsemnată se înțelege o incapacitate în volum de până la 10%, inclusiv [116].

Astfel, la 25 aprilie 2018, aproximativ pe la ora 10:45, R.O., aflându-se în mun. Chișinău, la intersecția bd. Ștefan cel Mare și Sfânt cu str. Toma Ciorbă, în loc public, având intenția comiterii unui act de huliganism, însoțit de aplicarea violenței asupra persoanelor, lezând normele de drept și morale de comportare în societate, s-a apropiat de automobilul de model „xxxxx” cu nr/î xxxxx, care staționa în acel moment, deoarece anterior a fost implicat într-un accident rutier, în care se afla T.L., și urmărind scopul demonstrării în public a supremației sale fizice, numind-o cu cuvinte necenzurate prin geamul lateral din față partea șoferului, a apucat-o de păr pe T.L. și a lovit-o de câteva ori cu capul de geamul portierei automobilului, cauzându-i părții vătămăte dureri fizice și leziuni corporale. Conform raportului de expertiză judiciară nr. 201802D2451 din 16.11.2018, ca rezultat al acțiunilor R.O., T.L. i-au fost cauzate următoarele leziuni corporale: trauma cranio-cerebrală închisă, manifestată prin comoție cerebrală, excoriație la nivelul capului, care condiționează dereglarea sănătății de scurtă durată și în baza acestui criteriu se califică ca vătămare corporală ușoară. Acțiunile inculpatei R.O. au fost încadrate juridic în baza art. 287 alin.(1) CP [72].

În altă ordine de idei, în conformitate cu pct.35 al Regulamentului privind aprecierea medico-legală a gravității vătămării integrității corporale sau sănătății, criteriile de apreciere a vătămării neînsemnate a integrității corporale sau a sănătății sunt:

- 1) lipsa dereglării sănătății sau dereglarea sănătății nu mai mult de 6 zile;
- 2) lipsa incapacității de muncă generale permanente [116].

Analizând cele menționate, concretizăm că, de fapt, *vătămarea neînsemnată*, care nu presupune nici dereglarea de scurtă durată a sănătății, nici pierderea neînsemnată și stabilă a capacității de muncă, este nu altceva decât *violența nepericuloasă* pentru viața sau sănătatea persoanei.

Potrivit pct. 5 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor, drept *violență nepericuloasă* pentru viața și sănătatea victimei se consideră vătămări neînsemnate (care nu au generat o dereglare a sănătății mai mult de 6 zile, nici pierderea capacității de muncă) sau aplicarea intenționată de lovituri ori săvârșirea altor acțiuni violente care au cauzat o durere fizică, dacă aceste acțiuni nu au creat pericol pentru viața și sănătatea victimei [91].

Prin alte acțiuni violente putem înțelege doborârea victimei la pământ, legarea mâinilor, imobilizarea acesteia, cauzarea unor dureri fizice, aducerea forțată a victimei la starea de ebrietate etc.

Astfel, de exemplu, *la 29.07.2019, la orele 19:00, A.B. în XXXXX, în stradă, fiind în stare de ebrietate alcoolică, în public, în prezența altor persoane, fără motiv, din intenții huliganice, încălcând grosolan ordinea publică, cu obrăznicie deosebită, urmărind manifestarea bravurii și forței grosolane, intenționat i-a aplicat lui E.F. multiple lovituri cu pumnii și picioarele peste diferite părți ale corpului, cauzându-i, conform concluziei raportului de expertiză medico-legală nr. 201922D0139 din 23.09.2019, vătămări corporale neînsemnate* [73].

Astfel, bătăile reprezintă aplicarea loviturilor multiple și repetate. Chinuirea presupune aplicarea acțiunilor care provoacă victimei suferințe prin privațiunea de hrană, căldură ori prin plasarea sau abandonarea victimei în condiții nocive pentru viață. Iar torturarea se poate manifesta prin acțiuni care produc dureri repetate sau îndelungate, cum ar fi: pișcături, biciuiri, împunsături cu obiecte ascuțite, aplicarea agenților termici sau chimici etc.

Pornind de la faptul că *violența soldată cu vătămarea medie ori gravă a integrității corporale sau a sănătății* sau, după caz, cu omorul intenționat al persoanei, nu este cuprinsă de conținutul laturii obiective a infracțiunii de huliganism, ceea ce înseamnă că este necesar de a fi

aplicat art. 287 din Codul penal, într-un concurs ideal cu una dintre infracțiunile prevăzute la art. 145, 151 sau 152 din Codul penal [71].

Cele menționate, se observă în următorul exemplu din practica judiciară: *la 06.06.2019, la orele 19:00, C.M. aflându-se pe teritoriul marketului ce aparține SRL „XXX”, amplasat în mun. Chișinău, or. YYY, str. WWW, acționând din intenții huliganice, exprimând o vădită lipsă de respect față de societate, a încălcat grosolan ordinea publică și urmărind scopul demonstrării în public a supremației fizice, în urma unui conflict cu T.V., l-a numit cu cuvinte necenzurate, după care i-a aplicat două lovituri cu mâinile în regiunea feței și pieptului doborându-l la sol, cauzându-i ultimului vătămări corporale grave, soldate cu decesul victimei* [78.1.].

Unul dintre principiile fundamentale, statuat la art. 4 din Protocolul 7 adițional al CEDO, iar la nivel național - la art. 7 alin. (2) din Codul penal - este principiul *non bis in idem*, care semnifică, printre altele, că nimeni nu poate fi urmărit și sancționat de două sau mai multe ori pentru una și aceeași faptă. Cu toate acestea, sancționarea prin concurs a infracțiunii specificate la art. 287 Cod penal, cu una dintre infracțiunile stabilite de art. 145, 151 sau 152 Cod penal, nu înseamnă că aceeași violență este sancționată dublu, or, această construcție subscrie ipotezei descifrate în art. 33 alin. (4) Cod penal, care definește noțiunea de concurs ideal de infracțiuni, ca fiind acțiunea (inacțiunea) persoanei care întrunește elementele a mai multor infracțiuni [71].

Calificarea acțiunilor, în sensul art. 287 și art. 145, 151 și 152 Cod penal, nu ar lipsi de conținut și importanță acțiuni adiacente ale laturii obiective a componenței de huliganism, care constă în aplicarea violenței. Bunăoară, violența aplicată, în contextul infracțiunii de huliganism, care se soldează cu vătămarea corporală medie, gravă sau cu omorul unei persoane, include în sine atât intenția de a încălca ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor, cât și partea ce excedează infracțiunea de huliganism, adică vătămarea medie, gravă sau omorul persoanei, astfel fiind necesară și iminentă calificarea suplimentară și conform art. 145, 151 și 152 Cod penal. Totodată, răspunderea, în virtutea art. 354 Cod contravențional, în asemenea cazuri, nu poate surveni, din motiv că actul huliganic contravențional a priori nu poate îngloba în sine acțiunile violente. Acestea depășesc limitele sferei contravenționalului [71].

În baza celor menționate considerăm că interpretarea noțiunii de violență cuprinsă în pct. 3 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism nr.4 din 19.06.2006 nu este racordată obiectiv la gradul prejudiciabil al acțiunilor de huliganism cuprinse în conținutul de baza al art.287 CP.

Limitele gradării caracterului și intensității violenței în cazul dat sunt largi, deviindu-se de la violența nepericuloasă pentru viața sau sănătatea persoanei, până la vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății.

Prin urmare, considerăm oportună modificarea conținutului art.287 CP prin concretizarea tipului de violență fizică. În componența sa de bază - alin.(1) - infracțiunea de huliganism ar fi caracterizată prin violența fizică nepericuloasă pentru viața și sănătatea persoanei. În consecință, în asemenea tip de violență nu se va regăsi violența soldată cu vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății. Prin urmare, fragmentul de text al aliniatului respectiv ar avea următorul conținut: „...*însoțite de aplicarea violenței nepericuloase asupra persoanelor* sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe... ”.

Prin urmare, propunem și completarea art.287 alin.(3) cu următoarea circumstanță agravantă: lit.b) „*Cu aplicarea violenței periculoase pentru viața sau sănătatea persoanei sau cu amenințarea aplicării unei asemenea violențe*”.

În componența respectivei modalități calificate, pe lângă violența care s-a soldat cu vătămare medie a integrității corporale sau a sănătății ori care, deși nu a cauzat aceste urmări, comportă la momentul aplicării sale, datorită metodei de operare, un pericol real pentru viață și sănătate, se va încadra și vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății, existentă în prezent în componența de bază a art.287 CP.

O astfel de tratare a lucrurilor se racordează logicii utilizării noțiunilor și expresiilor din Codul penal și contribuie la triumful principiului echității pedepsei penale.

A doua modalitate normativă a infracțiunii de huliganism o constituie *acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică, însoțite de amenințarea cu aplicarea violenței asupra persoanelor*.

Potrivit dicționarului limbii române moderne, cuvântul „amenințare” înseamnă îngrozire, speriere, primejdie [81, p. 552]

După opinia autorului Simonov V.I., prin violență psihică se înțelege o influențare ilegală asupra psihicului unei persoane în scopul reprimării rezistenței și supunerii voinței acesteia către făptuitor prin amenințare cu aplicarea forței fizice [199, p. 23].

Amenințarea presupune orice act prin care se realizează o constrângere morală, de natură să insufle temere cu privire la aplicarea violenței fizice, urmată de provocarea unor leziuni de gravitate diferită, inclusiv până la cauzarea morții [88].

Aceasta trebuie să conțină în sine posibilitatea sau inevitabilitatea aplicării imediate sau într-un interval scurt de timp a forței fizice și, bineînțeles, să fie îndreptată spre asigurarea comportării victimei într-un mod convenabil pentru făptuitor [21, p. 65].

Amenințarea cu aplicarea violenței trebuie să aibă un caracter real și efectiv. Doar în asemenea împrejurări aceasta constituie un mijloc de paralizare a voinței victimei.

Prin urmare, în sensul celor menționate supra, prezentăm următorul exemplu din practica judiciară a Republicii Moldova.

Astfel, la 13 martie 2019, în jurul orei 10.00, E.S., aflându-se pe str. Alecu Russo 9/1, mun. Chișinău, conducând automobilul de model „xxxx” n/i xxx, din cauza unor pretinse neînțelegeri apărute în traficul rutier, a inițiat un conflict cu U.M., care conducea automobilul de model „xxx” n/i xxxxx. În timpul conflictului menționat, E.S., pe timp de zi, aflându-se în loc public, în fața martorilor oculari, nerespectând obligația de a avea un comportament decent în societate, încălcând grosolan ordinea publică și exprimând o vădită lipsă de respect față de societate, l-a numit pe U.M. cu cuvinte necenzurate, a aplicat mai multe lovituri cu pumnii și cu picioarele în automobilul acestuia, deteriorându-i oglinda retrovizoare din partea stângă. Totodată, amenințând victima cu aplicarea violenței fizice de către el personal, intenție care nu a fost dusă până la capăt independent de voința făptuitorului, deoarece U.M. a blocat ușile automobilului. Acțiunile huliganice ale lui E.S. au durat o perioadă mai îndelungată de timp și au încetat abia după ce U.M. a apelat poliția, iar martorii oculari au intervenit în scopul aplanării conflictului. Astfel, acțiunile lui E.S. au fost încadrate în baza art. 287 alin. (1) CP [74].

Deci, este necesar ca victima, reieșind din circumstanțele concrete de expunere a amenințării, să perceapă ca fiind considerabilă verosimilitatea realizării amenințării. În ipoteza dată, nu este necesară calificarea suplimentară, potrivit art.155 CP, în caz contrar, va fi încălcat principiul de neadmitere a sancționării duble a aceleiași fapte. De această dată, amenințarea cu omorul ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății reprezintă o modalitate faptică a acțiunii adiacente a huliganismului [88].

Conținutul amenințărilor cu aplicarea violenței asupra persoanelor se poate referi la: aplicarea de lovituri, vătămarea integrității corporale sau a sănătății, distrugerea sau deteriorarea bunurilor, săvârșirea altor acțiuni cu caracter violent.

A treia modalitate normativă a infracțiunii de huliganism o constituie *acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică, însoțite de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice.*

Acest tip de huliganism este unul complex, deoarece se constituie din două acțiuni comportamentale: 1) acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică și 2) opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice.

Autorii Brînza S. și Stati V. deosebesc două varietăți de reprezentanți ai autorităților:

1) persoane care înfăptuiesc nemijlocit autoritatea legislativă, executivă sau judecătorească și care au dreptul de a realiza pe linia de serviciu acțiuni care generează consecințe juridice obligatorii pentru toți cetățenii sau pentru o mare parte din aceștia;

2) alte persoane care dețin funcții ale autorității publice și care au dreptul de a înainta cerințe persoanelor fizice sau juridice care nu li se subordonează, adică persoanelor din afara sistemului organizațional, din care fac parte acești reprezentanți ai autorității publice [12, p. 582].

Interpretarea conceptului de „reprezentant al autorităților” reiese și din prevederile art.123 CP, în conformitate cu care, prin persoană cu funcție de răspundere se înțelege persoana căreia, într-o întreprindere, instituție, organizație de stat sau a administrației publice locale ori într-o subdiviziune a lor, i se acordă, permanent sau provizoriu, prin stipularea legii, prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor autorității publice sau a acțiunilor administrative de dispoziție ori organizatorico-economice [52].

Prin persoană publică, potrivit aceluiași articol, se înțelege: funcționarul public, inclusiv funcționarul public cu statut special (colaboratorul serviciului diplomatic, al serviciului vamal, al organelor apărării, securității naționale și ordinii publice, altă persoană care deține grade speciale sau militare); angajatul autorităților publice autonome sau de reglementare, al întreprinderilor de stat sau municipale, al altor persoane juridice de drept public; angajatul din cabinetul persoanelor cu funcții de demnitate publică; persoana autorizată sau investită de stat să presteze în numele acestuia servicii publice sau să îndeplinească activități de interes public. Iar prin persoană cu funcție de demnitate publică se înțelege: persoana al cărei mod de numire sau de alegere este reglementat de Constituția Republicii Moldova sau care este investită în funcție, prin numire sau prin alegere, de către Parlament, Președintele Republicii Moldova sau Guvern, altă persoană cu funcție de demnitate publică stabilită prin lege; persoana căreia persoana cu funcție de demnitate publică i-a delegat împuternicirile sale [52].

În consecință, trăsăturile definitorii ai conceptului de reprezentant al autorităților sunt: deținerea dreptului de efectuare a unor acțiuni urmate de unele efecte juridice obligatorii pentru toate persoane sau pentru o mare parte a acestora; posedarea unor atribuții autoritare vis-a-vis de persoanele ce nu fac parte din sistemul organizațional din care face parte reprezentantul autorităților [146, p. 35].

Totuși, reieșind din specificul infracțiunii de huliganism, la categoria „reprezentant al autorităților”, în primul rând, se referă angajații poliției și ai trupelor speciale de carabinieri, ale căror atribuții funcționale se referă la apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei prin menținerea, asigurarea și restabilirea ordinii publice, prevenirea și descoperirea

infracțiunilor și contravențiilor, protecția obiectivelor de importanță deosebită, prevenirea și combaterea terorismului etc. [95].

Prin „altă persoană care curmă actele huliganice”, potrivit pct.3 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism, trebuie de înțeles persoana care contracarează activ huliganismul, încercând să impună în mod silit încetarea activității infracționale sau să rețină făptuitorul, ori să realizeze alte fapte active. Nu se are în vedere persoana care se limitează doar la o observație, revoltă sau la o altă formă pasivă a atitudinii de neacceptare a manifestărilor huliganice [88].

Prin urmare, din categoria altor persoane care curmă actele huliganice fac parte: angajații structurilor particulare de pază și protecție, persoanele care îndeplinesc sarcinile de asigurare a ordinii publice prin voluntariat sau la inițiativă proprie, inclusiv prin atragerea în această activitate prin intermediul administrației publice locale sau a organelor de drept etc.

Totodată, după părerea noastră, prin altă persoană care curmă actele huliganice poate fi recunoscută și victima infracțiunii de huliganism care, pe lângă faptul de exercitare a rezistenței împotriva acțiunilor făptuitorului, împiedică comiterea de mai departe a acțiunilor sale huliganice. În acest context, optăm pentru interpretarea lărgită a conceptului „de altă persoană care curmă actele huliganice”.

În consecință, prin curmarea actelor huliganice urmează să înțelegem intervenția activă în acțiunile făptuitorului cu scopul stopării acțiunilor sale infracționale. Curmarea urmează a fi exprimată prin încercarea încetării acțiunilor huliganice prin aplicarea față de făptuitor a forței fizice, imobilizarea și/sau reținerea, aducerea acestuia la sediul organelor de drept competente.

Solicitarea verbală de a înceta acțiunile huliganice, după părerea noastră, nu poate fi privită drept curmare a actelor huliganice, deoarece aceasta este îndreptată spre apariția la făptuitor a imboldului de a înceta de sine stătător, după propria dorință, acțiunile ilegale.

În situația când solicitarea verbală privind încetarea acțiunilor huliganice este însoțită de acțiunile active ale persoanei care curmă actele huliganice, aceasta urmează a fi considerată ca curmare propriu-zisă a infracțiunii date.

În acest context, susținem părerea autorului Iațenko S.S., care menționează că o astfel de acțiune, cum ar fi apelarea telefonică urgentă a poliției, urmează a fi considerată drept curmarea actelor de huliganism, deoarece aceasta este îndreptată spre influența exterioară asupra făptuitorului [220, p. 30].

În cazul cauzării daunelor sănătății făptuitorului de către persoana ce curmă actele huliganice, cele săvârșite pot fi examinate după regulile cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei.

În alt context, potrivit prevederilor Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism, prin *opunere de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice* se înțelege săvârșirea unor acțiuni fizice active de opunere de rezistență, care se realizează în procesul comiterii actelor de huliganism. Ignorarea cerințelor persoanelor indicate de a înceta activitatea huliganică nu constituie opunere de rezistență. Numai intervenția fizică, folosirea forței pentru curmarea acțiunilor fizice se consideră drept opunere de rezistență [88].

Examinând stipulările Hotărârii sus indicate, considerăm că prin rezistență violentă urmează să înțelegem acea violență care este soldată cu vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății, fie cu vătămare neînsemnată, care nu presupune nici dereglare de scurtă durată a sănătății, nici pierdere neînsemnată și stabilă a capacității de muncă. De asemenea, tipul dat de rezistență poate fi realizat prin violență psihică.

În cazul în care prin acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică însoțite de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice a fost produsă vătămarea medie sau gravă a integrității corporale sau a sănătății ori decesul victimei, cele comise vor fi calificate în concurs cu una din infracțiunile ce atentează la viața sau sănătatea persoanei, cum ar fi de exemplu art.145, 151 sau 152 CP.

În calitate de acțiuni care obiectiv caracterizează existența rezistenței pot fi: aplicarea loviturilor, provocarea leziunilor corporale, îmbrâncirea, vătămarea integrității corporale etc.

Analizând conceptul de „opunere de rezistență”, considerăm că acesta este total diferit de cel de „nesupunere”.

Astfel, potrivit dicționarului limbii române moderne, cuvântul „rezistență” înseamnă acțiunea de a rezista; împotrivire, opoziție, apărare împotriva unui atac [81, p. 717].

Iar cuvântul „nesupunere” semnifică atitudine, faptă potrivnică dispozițiilor legale [81, p. 540].

De aici rezultă că „opunerea de rezistență” reprezintă un comportament activ al făptuitorului îndreptat împotriva reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice, iar „nesupunere” se exteriorizează printr-un comportament pasiv exprimat în neexecutarea cerințelor reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice.

Prin urmare, considerăm că *opunere de rezistență violentă nu poate fi exprimată prin refuzul de a înceta acțiunile huliganice*.

Huliganismul în procesul căruia făptuitorul exprimă doar nesupunere reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice nu poate constitui modalitatea

normativă de acțiuni intenționate care încalcă ordinea publică, însoțite de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice. În funcție de caz, cele comise pot fi calificate potrivit art. 336 CC „Nesubordonarea cu rea-voință dispoziției sau cererii legitime a colaboratorului organelor de ocrotire a normelor de drept” [24].

Opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice constă în reprimarea activă, care exclude sau îngreunează stoparea acțiunilor huliganice ale făptuitorului. Aici este important a stabili consecutivitatea acțiunilor ilegale ale făptuitorului, care se exprimă prin faptul că acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică sunt urmate de opunere de rezistență violentă. Cu alte cuvinte, rezistența opusă trebuie să se realizeze în procesul comiterii acțiunilor huliganice.

În cazurile în care opunerea de rezistență violentă are loc după finisarea comiterii acțiunilor huliganice sau în legătură cu aducerea făptuitorului în sediul organelor de drept competente, aceasta nu trebuie calificată ca opunere de rezistență violentă realizată în procesul comiterii huliganismului, respectiv nu se va constata prezența modalității normative analizate.

De asemenea, insultele aduse în adresa reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice, după părerea noastră, nu pot constitui opunerea de rezistență violentă, deoarece acestea nu împiedică prin sine comiterea acțiunilor huliganice.

Este important să menționăm că, pentru calificarea huliganismului însoțit de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților, făptuitorul trebuie să cunoască statutul acestor persoane. În caz contrar, calificarea juridico-penală potrivit semnului dat nu va putea fi aplicată.

Analizând statutul persoanelor care curmă actele huliganice, precum și al reprezentanților autorităților, considerăm că însăși opunerea de rezistență acestora denotă un pericol sporit al faptei date. Făptuitorul, cunoscând rolul acestor persoane, totuși, opune rezistență, prin care își exprimă o indiferență totală față de atribuțiile acestora de a preveni și a stopa actele huliganice. În acest sens, suntem de părere că sintagma *„opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice”* trebuie modificată prin excluderea din textul acesteia a cuvântului *„violentă”*. Înseși acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică, însoțite de opunerea de rezistență reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice ating gradul prejudiciabil al unei infracțiuni, fără a mai fi însoțite de violență.

Totodată, pornind de la considerentul că acțiunile respective sunt caracterizate printr-un grad prejudiciabil sporit, considerăm oportună atribuirea acestora la categoria de circumstanțe agravante. Prin urmare, propunem excluderea din componența alin.(1) art.287 CP a sintagmei *„de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă*

actele huliganice”, și introducerea lit. f) alin.(2) art.287 CP cu următorul conținut: „*cu opunerea de rezistență reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice*”.

În altă ordine de idei, persoana în procesul curmării actelor huliganice poate aduce prejudiciu sănătății făptuitorului, iar urmările unui astfel de prejudiciu urmează a fi examinate după regulile cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei, în special - reținerea infractorului. Or, acțiunile persoanelor ce curmă actele huliganice sunt legitime și nu atrag răspunderea penală, chiar dacă făptuitorului i se aduce o daună inevitabilă sănătății. Însă, dacă totuși au fost depășite limitele legitimei apărări sau a măsurilor de reținere a făptuitorului, persoana care curmă actele huliganice va suporta consecințele juridico-penale respective.

Înainte de a trece la cea de a patra modalitate normativă a infracțiunii de huliganism, considerăm necesară concretizarea unor momente ce se referă la delimitarea unor contravenții de infracțiunea de huliganism pe segmentul interpretărilor prezentate mai sus.

Astfel, infracțiunea de huliganism trebuie delimitată de anumite fapte prevăzute în Codul contravențional: ultragierea colaboratorului organelor de ocrotire a normelor de drept, opunerea de rezistență (art.353 Cod contravențional); huliganismul nu prea grav (art.354 Cod contravențional); tulburarea liniștii (art.357 Cod contravențional); vătămarea integrității corporale (alin.(1) și (2) art.78 Cod contravențional). Faptele indicate supra constituie acțiuni intenționate, ce încalcă ordinea publică, iar această circumstanță apropie componența de contravenție menționată de infracțiunea de huliganism. Or, atunci când are un caracter complex, infracțiunea de huliganism include, ca acțiune principală, încălcarea ordinii publice [88].

Prin urmare, deosebirea principală dintre infracțiunea de huliganism și contravențiile sus indicate este că contravențiile nu conțin și o acțiune alternativă adiacentă, și anume:

- 1) aplicarea violenței asupra persoanelor;
- 2) amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe;
- 3) opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice.

În consecință, va fi considerată infracțiune de huliganism, prevăzută la art.287 CP, și nu contravenție reglementată la art.354, 357 Cod contravențional, dacă făptuitorul nu se limitează doar la: acostarea jignitoare, în locuri publice, a persoanei fizice, tulburarea ordinii publice; tulburarea liniștii în timpul nopții, alte acțiuni similare; tragerea din armă de foc, în locuri publice, în locuri rezervate pentru tragere, dar cu încălcarea modului stabilit, însă mai recurge și la aplicarea violenței, la amenințarea, cu aplicarea violenței sau la opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane, care curmă actele huliganice. În astfel de

circumstanțe, fapta comisă depășește gradul de pericol social al unei contravenții, atingând gradul de pericol social al unei infracțiuni [88].

A patra modalitate normativă a infracțiunii de huliganism o constituie *acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-o obraznicie deosebită*.

Modalitatea respectivă este total diferită de cele prezentate mai sus, deoarece nu conține o acțiune principală de „încălcare a ordinii publice”.

Potrivit dicționarului limbii române, prin „obraznicie” se înțelege: aroganță, impertinență, insolentă, măgărie, necuviință, neobrazare, nerușinare, sfruntare, trufie, tupeu etc. [80].

Autorul Borodac Al. definește obraznicie deosebită ca o încălcare îndelungată și insistentă a ordinii publice, o înjosire a onoarei și demnității personalității, o amenințare a inviolabilității persoanei, distrugerea și deteriorarea bunurilor, zădărnicierea activităților în masă, suspendarea temporară a activității normale a întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor sau a transportului public etc. [6, p. 421].

O definiție asemănătoare este dată de autorul Ulianovschi X., care prin obraznicie deosebită înțelege o vădită lipsă de respect față de societate, însoțită, de exemplu, de batjocură față de persoane, încălcarea îndelungată și insistentă a ordinii publice, amenințarea inviolabilității personalității, distrugerea și deteriorarea bunurilor, zădărnicierea activităților de masă, suspendarea temporară a activității normale a întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor sau a transportului obștesc etc. [53, p. 633].

Interpretarea noțiunilor de cinism sau obraznicie deosebită, conținute în textul Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism, ne sugerează că prin acestea urmează să înțelegem încălcarea insistentă și demonstrativă a regulilor morale, manifestată prin disprețuire și batjocură față de bolnavi, de persoanele în etate, aflate în stare de neputință, prin purtare nerușinată în prezența altor persoane, trezind indignarea acestora, precum și acțiunile de distrugere și degradare a bunurilor proprietarului, întreruperea temporară a activității normale a întreprinderilor, instituțiilor sau organizațiilor etc.

Acțiunile care, prin natura lor, se deosebesc prin obraznicie deosebită trebuie delimitate de acțiunile care sunt proprii contravenției de huliganism nu prea grav (art.354 Codul contravențional).

Amploarea acțiunilor care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obraznicie deosebită, după părerea autorilor Brînza S. și Stati V., atinge asemenea cote, încât produce nu indignarea izolată a unei persoane, nu un comentariu negativ particular. Este vorba despre o manifestare care provoacă indignarea sau revolta unei colectivități de persoane care

asistă la fapta săvârșită sau iau cunoștință de aceasta. Pentru a atinge gradul prejudiciabil al unei infracțiuni, acțiunile respective trebuie să producă o rezonanță socială considerabilă, revoltând la maximum opinia publică, tulburând pentru mult timp buna desfășurare a relațiilor interumane, devenind subiect de scandal în numeroase publicații din presă etc. [12, p. 688].

Totodată, delimitarea acestor fapte este foarte sensibilă, uneori greu sau incomplet realizabilă. În apariția unor astfel de situații, credem, trebuie aplicată răspunderea în favoarea făptuitorului, adică cea contravențională (huliganismul nu prea grav - art.354 CC).

Această constatare se observă bine în următorul exemplu din practica judiciară a Republicii Moldova, și anume: *la 29 ianuarie 2013, între orele 10:00-12:00, AB, din intenții huliganice, încălcând grosolan ordinea publică, demonstrând un cinism și obrăznicie deosebită, în timpul desfășurării unui protest în fața sediului Procuraturii, situat pe str. XXX din mun. Chișinău, contrar prevederilor art. 11 pct. 2) din CEDO și art. 8 lit. c) din Legea privind întrunirile, încălcând normele etico-morale unanim acceptate și drepturile altor persoane, a plasat în stradă o expoziție de obiect, cu caracter obscen, care imitau și reprezentau organele genitale feminine și masculine, ofensând astfel cinstea și demnitatea altor persoane* [70].

O altă complexitate creează delimitarea infracțiunii de huliganism comisă prin acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-o obrăznicie deosebită de infracțiunea de distrugere sau deteriorare intenționată a bunurilor (art.197 CP) cuprinsă în primele două aliniate ale sale.

La examinarea acestei probleme ne asociem la explicația dată de autorii Brînza S. și Stati V., care menționează că relațiile sociale cu privire la integritatea, substanța și potențialul de utilizare a bunurilor constituie obiectul juridic secundar al infracțiunii de huliganism. Fapta de distrugere sau deteriorare a bunurilor ca și cum se dizolvă în amalgamul infracțiunii de huliganism. Prin prisma acestor constatări, putem oare postula că fapta specificată la alin.(1) sau (2) art.197 CP ar putea fi absorbită de infracțiunea de huliganism? Regula este că infracțiunea absorbantă (cum este, în cazul nostru, infracțiunea de huliganism) nu poate avea un grad prejudiciabil mai redus decât cel al infracțiunii absorbite. Comparând sancțiunile stabilite la alin. (1) și (2) art. 197 și art.287 CP, se poate susține că infracțiunea de huliganism poate absorbi distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor, descrisă la alin.(1) art. 197 CP. Cât privește distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor, descrisă la alin. (2) art.197 CP, aceasta ar putea fi absorbită doar de infracțiunea prevăzută la alin.(3) art.287 CP [12, p. 690].

Reieșind din cele menționate supra, conchidem că distrugerea sau deteriorarea bunurilor poate fi privită atât ca o manifestare a încălcării ordinii publice, cât și a obrăzniciei deosebite.

Cu referire la semnele facultative ale infracțiunii, menționăm că acestea sunt: locul, timpul, metoda și mijloacele de comitere a faptei.

Astfel, *locul* săvârșirii infracțiunii de huliganism va avea calitatea de semn obligatoriu doar în cazul circumstanței agravante prevăzute de lit.c) alin.(2) art.287 CP, acesta constituind „teritoriul sau incinta unei instituții medico-sanitare publice ori private”. În rest, cum deja am menționat, considerăm că nu locul public, ci modul public este propriu realizării infracțiunii de huliganism.

Timpul săvârșirii infracțiunii de huliganism este, de asemenea, un semn facultativ care nu are importanță pentru calificarea faptei, dar putând spori gradul prejudiciabil al acesteia, este luat în calcul în procesul individualizării pedepsei penale. Prin urmare, săvârșirea huliganismului în timpul desfășurării unei manifestări de masă, sărbătorii naționale etc. poate fi privită drept circumstanță care sporește pericolul social al faptei respective.

Metoda săvârșirii infracțiunii respective este caracterizată prin aplicarea violenței sau amenințarea cu aplicarea acesteia.

Mijloacele ce comitere a infracțiunii constituie semn obligatoriu în cazul circumstanței agravante stipulate de alin.(3) art.287 CP, acestea constituind arma sau alte obiecte folosite pentru vătămarea integrității corporale sau sănătății persoanei.

În continuare ne propunem să examinăm problema construcției legislative a componenței infracțiunii de huliganism după specificul structurii laturii obiective.

Pentru a determina categoria componenței de infracțiune la care poate fi atribuit huliganismul, în continuare propunem o succintă caracteristică a acestor categorii.

Astfel, componența materială este acea componență în latura obiectivă a căreia legiuitorul a introdus în calitate de semne obligatorii nu numai fapta, dar și urmările infracționale. Astfel, latura obiectivă a infracțiunilor cu componența materială este caracterizată prin trei semne obligatorii: fapta infracțională (acțiunea sau inacțiunea), consecințele prejudiciabile, precum și legătura de cauzalitate între fapta și consecințele date. Tipul dat de infracțiuni este considerat ca fiind consumat din momentul survenirii consecințelor indicate (de. ex.: art.145 CP – omorul intenționat, care se consideră consumat din momentul survenirii morții persoanei) [17 p. 44].

Componența formală este acea componență în care apariția urmărilor prejudiciabile nu este obligatorie. Astfel, infracțiunea cu o asemenea componență se consideră consumată din momentul comiterii faptei prejudiciabile, iar survenirea consecințelor infracționale nu influențează cu nimic momentul de consumare, însă, dacă și au survenit, acestea pot fi luate în considerație doar în procesul individualizării răspunderii și pedepsei penale. Un exemplu al acestui tip de componență este și infracțiunea de răpire a unei persoane.

Componența formal-redușă este acea componență, consumarea căreia nu este dictată nici de comiterea până la capăt a faptei infracționale, nici de survenirea unor urmări prejudiciabile

cerute de legea penală. Infracțiunea cu o astfel de componentă se consideră consumată din momentul începerii comiterii faptei prejudiciabile care a creat pericolul real de survenire a consecințelor prejudiciabile. Drept exemplu al unei astfel de componente este și fapta de tâlhărie.

Totodată, în știința dreptului penal se pot evidenția și componente formal-materiale, care înglobează în sine atât semne proprii componentelor formale, cât și a celor materiale.

Divizarea componentelor de infracțiuni pe tipuri se realizează în baza determinării timpului survenirii urmărilor prejudiciabile ale faptei infracționale. Potrivit părerii majoritare a savanților, urmează de luat în considerație doar consecințele materiale ale faptei infracționale, deși unii recunosc drept urmări orice perturbare a relațiilor sociale ce fac parte din obiectul atentării infracționale.

Astfel, un grup de autori (Borodac Al. [6, p. 421], Brînza S., Stati V. [12, p. 690], Ivanov N.G. [160, p. 41], Matășevski P.S. [184, p. 80], Iakubovici M.I. [157, p. 487], Kozacenko I. Ia. [168, p. 10]) consideră că, pornind de la faptul că urmările prejudiciabile nu constituie semn al componente date de infracțiuni, huliganismul are o componentă formală.

Prin urmare, în cazul aplicării violenței asupra persoanelor, amenințării cu aplicarea unei asemenea violențe sau opunerii de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice etc., componenta infracțiunii de huliganism, oricum, va fi formală, deoarece, reieșind din conceptele de „aplicare a violenței” sau „amenințare cu violență”, precum și din sensul juridico-penal al conținutului art.287 CP, survenirea unor consecințe prejudiciabile ca urmare a realizării acțiunilor infracționale nu este obligatorie.

Un alt grup de autori (Danișin I.N. [153, p. 153], Korjanski N.I. [172, p. 17]) susțin părerea că huliganismul se referă la infracțiuni cu componente materiale, deoarece în cazul faptei date acțiunile prejudiciabile coincid cu urmările prejudiciabile, iar cauzarea propriu-zisă a consecințelor prejudiciabile constituie însăși modalitatea de comitere a acțiunilor infracționale.

Părerea dată nu este lipsită de rațiune, deoarece, în formularea actuală a huliganismului, legiuitorul folosește expresia „acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor”, respectiv, din interpretarea sintagmei date putem face concluzia că formularea laturii obiective a huliganismului poate fi interpretată atât ca descrierea faptei prejudiciabile, cât și ca descrierea urmării prejudiciabile, iar aceasta deja duce la recunoașterea huliganismului ca infracțiune cu componentă materială.

Reieșind din opiniile prezentate mai sus, ne alăturăm grupului de autori care pledează pentru atribuirea huliganismului la infracțiuni cu componente formale.

Astfel, *infracțiunea prevăzută la art.287 CP are o componentă formală*. Aceasta se consideră consumată din momentul realizării acțiunilor intenționate care încalcă ordinea publică,

însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice sau a acțiunilor care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-o obrăznicie deosebită.

3.3. Latura subiectivă a infracțiunii de huliganism

Unul din importante elemente ale componenței de infracțiune, care caracterizează atitudinea interioară a persoanei față de fapta prejudiciabilă comisă și față de urmările acesteia, îl reprezintă latura subiectivă.

Spre deosebire de latura obiectivă a infracțiunii, care se bazează pe aspectul exterior al conduitei infracționale, latura subiectivă pune accent pe aspectul ei psihic.

Determinarea corectă a acestui element important al componenței de infracțiune contribuie la încadrarea juridică exactă a faptei infracționale, la realizarea delimitării unei infracțiuni de altele asemănătoare, precum și la individualizarea răspunderii și pedepsei penale.

Potrivit opiniei autorului Borodac Al., prin latura subiectivă a infracțiunii înțelegem reflectarea sau posibilitatea reflectării concomitente în conștiința subiectului infracțiunii a semnelor obiective ale faptei comise, adică a acțiunii sau inacțiunii prejudiciabile, a consecințelor infracționale, a legăturii de cauzalitate dintre ele, precum și a celorlalte semne obiective cu care este descrisă infracțiunea în legea penală. Latura subiectivă a infracțiunii caracterizează atitudinea psihică a infractorului față de faptele sale. Prin urmare, ea reflectă legătura conștiinței și voinței infractorului cu fapta prejudiciabilă comisă de el [103, p. 155].

Latura subiectivă reprezintă o atitudine psihică a persoanei, alcătuită din elemente intelective, volitive și afective ce determină și însoțesc actul fizic de executare [7, p. 119].

O altă definiție a elementului discutat este următoarea: „Latura subiectivă constituie activitatea psihică care persistă în procesul săvârșirii infracțiunii și în interiorul căreia procesele intelective, volitive și emoționale se află într-o interdependență” [138, p. 227].

O definiție asemănătoare este dată și de autorul Kudreavțev V.N., potrivit căruia, latura subiectivă a infracțiunii reprezintă o activitate psihică a persoanei nemijlocit legată de comiterea infracțiunii, reflectarea sau posibilitatea reflectării în conștiința subiectului a semnelor obiective ale faptei prejudiciabile, precum și atitudinea subiectului infracțiunii față de aceste semne [176, p. 147].

La fel ca și semnele laturii obiective, semnele laturii subiective pot fi clasificate în cele obligatorii și facultative. Semnele obligatorii sunt necesare pentru încadrarea juridică a faptei, iar

cele facultative joacă rolul în procesul individualizării răspunderii penale. Semnul obligatoriu pentru oricare infracțiune este vinovăția, iar la cele facultative se referă motivul și scopul infracțiunii.

Însă, câteodată, în textul infracțiunii sunt utilizate unele semne facultative, care preiau rolul semnelor obligatorii pentru calificarea faptei. O astfel de situație este raportată și în cazul infracțiunii de huliganism, unde motivul de prejudecată reprezintă un semn obligatoriu.

Totuși, deși pare a fi destul de simplă, vis-a-vis de structura laturii subiective a infracțiunii de huliganism există păreri contradictorii.

Astfel, spre exemplu, autorii Ivanov N. și Kosarev I. menționează că latura subiectivă a huliganismului este una contradictorie din considerente că aceasta nu conține unele particularități proprii, inerente doar faptei date. Toate componentele laturii subiective a huliganismului sunt, în același timp, proprii și altor componente de infracțiuni [159, p. 39]. O astfel de părere putem susține doar parțial, deoarece atât Codul penal al Federației Ruse, cât și Codul penal al Republicii Moldova conțin unele semne ale laturii subiective a infracțiunii, analizate chiar în textul legii. Astfel, chiar în conținutul art.287 alin.(1) legiuitorul indică tipul vinovăției cu care sunt comise acțiunile huliganice – „acțiunile intenționate”. Iar în lit.e) alin.(2) art.287 CP prevede motivul ca semn obligatoriu – „motive de prejudecată”.

Nucleul laturii subiective a oricărei infracțiuni îl constituie vinovăția, cu toate că nu epuizează totalmente conținutul acesteia [203, p. 161]. Pentru existența vinovăției nu este suficient să existe voința de a săvârși fapta, ci mai este necesar ca persoana să aibă capacitatea psiho-fizică de a se autodetermina și de a fi stăpână pe actele sale [83, p. 115].

Codul penal al Republicii Moldova, prin art.6, stipulează că persoana este supusă răspunderii penale și pedepsei penale numai pentru fapte săvârșite cu vinovăție [52].

Autorul Rarog A.I. determină vinovăția ca atitudinea psihică față de fapta comisă. Modalitățile constitutive ale acesteia sunt: conștiința și voința. Anume diferite combinații ale factorului intelectual și volitiv creează categoriile variate ale vinovăției [194, p. 53].

Astfel, potrivit art.6 alin.(2), răspunderii penale și pedepsei penale este supusă numai persoana care a săvârșit cu intenție sau din imprudență o faptă prevăzută de legea penală.

Intenția criminală este cea mai periculoasă formă a vinovăției, întrucât desemnează voința persoanei îndreptată către un anumit scop. Prin concentrarea factorului intelectual făptuitorul conștientizează că săvârșește un act ilicit, iar prin antrenarea factorului volitiv acesta își dirijează voința în sensul dorit, adică de a îndeplini un act interzis (în cazul acțiunii) sau de a se abține de la îndeplinirea actului care este ordonat de legea penală (în cazul inacțiunii) [65, p. 24].

Pornind de la conținutul art.17 și 18 CP, intenția este divizată în cea directă și indirectă, iar imprudența - în încrederea exagerată în sine și neglijența criminală. Iar în conformitate cu art.19 CP, este prevăzută răspunderea penală pentru infracțiunea săvârșită cu două forme de vinovăție.

Cum a fost menționat deja, reieșind din dispoziția normei juridico-penale privind huliganismul, fapta dată se comite doar cu vinovăție intenționată.

În conformitate cu art.17 CP, se consideră că infracțiunea a fost săvârșită cu intenție dacă persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, le-a dorit sau admitea, în mod conștient, survenirea acestor urmări [52].

Din definiția dată reiese că infracțiunea se consideră a fi săvârșită cu intenție directă, dacă persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile și a dorit în mod conștient survenirea acestor urmări.

Iar intenția indirectă se caracterizează prin aceea că persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile și admitea în mod conștient survenirea acestor urmări.

Deci, forma intenției se determină prin următoarele caracteristici: conștientizarea, prevederea și dorința/admiterea. Primele două caracteristici se referă la factorul intelectual al intenției (conștiința), iar cea de-a treilea – la factor volitiv (voința).

Procese intelective în general sunt: judecata, atenția, capacitatea de asociere, de prevedere etc. Ele, la rândul lor, asigură caracterul conștient al actului volitiv, căruia îi conferă direcție, precizie și eficiență. Factorul intelectual își manifestă prezența chiar înainte de declanșarea actului, adică din momentul deliberării asupra diferitor variante de comportament și al deciziei făptuitorului orientată spre realizarea finalității propuse. Având un rol complex, procesele intelective mai sunt denumite și procese de conștiință [105, p. 37].

Procesul volitiv al actului de voință este întotdeauna o consecință a autodenunțării făptuitorului, care exprimă hotărârea luată și manifestată într-o anumită direcție de a obține un anumit rezultat. Astfel, voința ca proces psihic component al intenției care impulsionează și comandă energia fizică a omului; aceeași schemă poate fi aplicată și în raport cu comiterea infracțiunii [105, p. 37].

Prin urmare, factorul intelectual al intenției determină conținutul acesteia, iar factorul volitiv concretizează orientarea ei [152, p. 83].

Cu toate acestea, pornind de la definirea legală a formelor de vinovăție, considerăm că aceasta se atribuie componentei materiale de infracțiuni. Cum deja s-a menționat supra,

infracțiunile cu componente formale nu se caracterizează prin survenirea consecințelor prejudiciabile, iar dacă și au apărut aceste urmări, ele nu au nici o importanță pentru calificarea faptei penale, ci doar pentru individualizarea pedepsei penale.

În acest context, susținem părerea autorului Șepelnikov V.F. care menționează că momentul volitiv constă în atitudinea psihică a făptuitorului atât față de urmările prejudiciabile, cât și față de însăși fapta infracțională [216, p. 224].

În consecință, intenția la infracțiunile cu componență formală este exprimată prin aceea că făptuitorul își dădea seama de caracterul social-periculos al faptei sale, a prevăzut că prin comiterea acesteia atentează la valorile și relațiile sociale ocrotite de legea penală și a dorit sau a admis comiterea respectivei fapte și a eventualelor urmări prejudiciabile.

În literatura de specialitate nu există o opinie unanimă referitor la forma intenției cu care este comisă infracțiunea de huliganism.

Astfel, un grup de autori, precum Ignatov A.N. [161, p. 14], Kirichenko V.F. [166, p. 10], Serdiuk L.V. [197, p. 231] ș.a. consideră că infracțiunea de huliganism poate fi săvârșită atât cu intenție directă, cât și cu intenție indirectă.

Autorul Ignatov A.N. susține părerea precum că huliganismul poate fi comis atât cu intenție directă, cât și cu cea indirectă. De regulă, însă, fapta dată se săvârșește cu intenție directă, când făptuitorul conștientizează că comite acțiunile prejudiciabile care încalcă ordinea publică și dorește să manifeste obrăznicia deosebită etc. Huliganismul comis cu intenție indirectă se poate caracteriza, de exemplu, prin aceea că făptuitorul prevede că acțiunile sale pot încălca ordinea publică, astfel încălcând interesele publice, și le comite conștient, admitând manifestarea obrăzniciei deosebite [161, p. 14].

O opinie asemănătoare este susținută de autorul Serdiuk L.V. care consideră că huliganismul poate fi comis atât cu intenție directă, cât și cu cea indirectă în raport cu urmările prejudiciabile, survenirea cărora este dorită de făptuitor (de exemplu, aplicarea violenței asupra persoanelor). Alte consecințe prejudiciabile pot și să nu constituie scopul acțiunilor sale infracționale, însă survenirea acestora este admisă de către făptuitor (de exemplu, încălcarea ordinii publice) [197, p. 231].

Un alt grup de autori, printre care Brînza S. și Stati V. [12, p. 690], Danișin I.N. [153, p. 156], Batiukova V.E. [136, p. 172], Prohorov L.A. și Prohorova M.L. [192, p. 249], Kadnikov N.G. [205, p. 402], Rarog A.I. [206, p. 318] consideră, pe bună dreptate, că infracțiunea de huliganism poate fi comisă doar cu intenție directă.

Momentul intelectual al intenției directe constă în aceea că subiectul își dă seama de prejudiciabilitatea acțiunilor sale și prevede că prin comiterea acestora atentează la valorile și

relațiile sociale ocrotite de lege penală. Conștientizarea de către acesta a gradului prejudiciabil al faptei infracționale presupune perceperea conținutului acțiunilor sale și atitudinea față de unele semne ale componenței de infracțiune, precum: timpul, locul, metoda, mijloace de săvârșire a infracțiunii. De asemenea, infractorul este conștient de faptul că acțiunile sale sunt ilegale, acesta înțelegând și însemnătatea relațiilor sociale periclitare.

Prin urmare, momentul intelectual al intenției directe, în cazul infracțiunii de huliganism, se reduce la conștientizarea de către subiect a faptului că el încalcă grav ordinea publică aplicând violența, amenințând cu aceasta sau opunând rezistență violentă autorităților sau altor persoane ce curmă actele huliganice ori realizează unele acțiuni ce se deosebesc prin obraznicie deosebită, și prevederea de către acesta că, prin acțiunile sale intenționate, periclitează relațiile sociale din domeniul ordinii publice și cele privind sănătatea, integritatea corporală, libertatea psihică, demnitatea și patrimoniul persoanei.

Dorința de a comite infracțiunea de huliganism constituie momentul volitiv al intenției directe. Aceasta constituie un fel de voință, necesară atingerii scopului trasat. Săvârșind acțiunile intenționate, care încalcă grav ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice, precum și acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-o obraznicie deosebită, făptuitorul dorește realizarea acestor acțiuni, ceea ce este suficient pentru calificarea lor în baza articolului respectiv. De asemenea, făptuitorul dorește și survenirea rezultatului acțiunilor sale infracționale, însă aceasta nu are nici o importanță pentru calificare, ci doar pentru individualizarea pedepsei penale.

În funcție de momentul apariției și constituirii sale, doctrina dreptului penal mai prevede două categorii de intenție, și anume: premeditată și spontană.

Intenția premeditată apare până la începerea comiterii infracțiunii, când făptuitorul își consolidează hotărârea săvârșirii infracțiunii, chibzuiește proiectul ei, alege metoda și mijloacele învingerii obstacolelor posibile (locul, timpul, instrumentele, mecanismele) [103, p. 165].

De obicei, intenția premeditată se caracterizează printr-o inclinație antisocială îndelungată a făptuitorului, fapt care agravează gradul prejudiciabil al infracțiunii și al făptuitorului.

Intenția subită se realizează imediat ori după un interval neînsemnat de timp și apare spontan la făptuitor [141, p. 161].

Tipul dat de intenție poate fi simplu, atunci când apare la infractor într-o situație psihică normală, și afectat, atunci când presupune săvârșirea faptei ca urmare a trăirii puternice

sufletești. Acest tip de intenție se întâlnește în situații caracterizate prin decurgerea nefavorabilă a lucrurilor pentru făptuitor.

Totuși, ținând cont de specificul huliganismului, considerăm că *această faptă se comite preponderent cu intenție spontană*. Or, înseși acțiunile huliganice se realizează spontan și rapid.

Alături de vinovăție, latura subiectivă a infracțiunii de huliganism poate fi caracterizată și prin *semnele facultative*, precum motivul și scopul. Semnele date sunt indispensabile, absolut necesare actului volitiv, ce fac parte din componența laturii subiective a infracțiunilor săvârșite cu intenție. Ele influențează formarea intenției, direcționarea și realizarea ei, dar în conținutul acesteia nu se includ.

Practica demonstrează că orice faptă intenționată, prevăzută de legea penală, este precedată și determinată de un impuls interior care inspiră făptuitorului ideea de a o comite, fiind orientată spre atingerea unui scop anumit. Între aceste semne există o legătură lăuntrică. Motivația presupune și preconizarea scopului. Însă, deși sunt semne strâns legate între ele și condiționate reciproc, motivul și scopul nu sunt noțiuni identice.

Motivul infracțiunii este un imbold determinat de factori sociali și psihologici, care se manifestă în fapta subiectului infracțiunii și care se realizează prin săvârșirea infracțiunii ca un comportament prejudiciabil, social periculos, ilegal, săvârșit cu vinovăție, pasibil de pedeapsă penală [53, p. 379]. Motive de care se conduce persoane reprezintă nucleul acesteia [128, p. 10]. Acest semn al laturii subiective reprezintă, deci, un impuls intern, un fenomen generat în conștiința omului, care-l determină să comită o infracțiune.

Atât în doctrina dreptului penal, cât și în practica judiciară, motivul infracțiunii de huliganism este privit ca semn obligatoriu al laturii subiective. Acesta este unul special - *motivul huliganic*. Fără motivul huliganic nu pot fi concepute nici acțiunile huliganice.

Totuși, există și unele păreri precum că infracțiunea de huliganism nu necesită reliefaarea unui anumit motiv. Săvârșind acțiunile huliganice, făptuitorul poate fi condus de diferite motive: gelozie, răzbunare etc. [154, p. 31]. În acest aspect, considerăm că infracțiunea de huliganism în componența sa de bază este caracterizată prin existența semnului facultativ obligatoriu – motivul huliganic.

Prin urmare, autorul Borodac Al. menționează că motivele huliganismului se deosebesc mult de motivele obișnuite ale infracțiunii, fiindcă în unele cazuri ele au un caracter absolut absurd, ridicol, ceea ce dă naștere, la prima vedere, închipuirii de lipsă de motiv al infracțiunii analizate. Motivele huliganice, specifică în continuare autorul dat, alcătuiesc caracteristica generală a unei grupe întregi de imbolduri diferite, pentru care este comună lipsa de respect față de societate. La ele se referă asemenea motive, cum ar fi ștrengăria, străduința de a se opune

opinie publice, bravură la beție, demonstrarea brutală a forței față de cei din jur, insultarea, înjosirea și înfricoșarea acestora, satisfacerea unor dorințe bolnăvicioase, eronate, antiumane etc. [6, p. 422].

Autorul Platoșkin N.A. evidențiază două dimensiuni ale motivului huliganic, și anume: juridico-formal și psihologic. Prima dimensiune presupune examinarea motivului în calitate de semn al componenței unei sau altei infracțiuni. Cu referire la motivul huliganic, aceasta presupune declanșarea încălcării grave a ordinii publice și lipsa totală de respect față de societate, deoarece motivul huliganic constituie semnul obligatoriu al componenței infracțiunii de huliganism. Dimensiunea psihologică, la rândul său, abordează motivul infracțiunii date ca un proces generator al motivației, pus în funcțiune ca urmare a unei necesități apărute, a unui scop sau a unei situații concrete de viață etc. [189, p. 497].

Respectul pentru societate și ordinea publică se referă la cele mai înalte valori care sunt realizate de multe altele, cum ar fi: respectul față de oameni, demnitatea lor, pacea, munca, valorile materiale etc. Din această perspectivă, motivul huliganic, exprimând prin sine disprețul față de societate, are ca rezultat o atentare față de o gamă largă de obiecte.

Motivul general al lipsei de respect față de societate determină modalitatea de satisfacere a altor aspirații ale subiectului, precum afirmarea superiorității sale față de ceilalți, demonstrarea forței, curajului, puterii, independenței față de oricare restricție normativă.

O astfel de percepere a motivului huliganic nu înlătură necesitatea unei diferențieri psihologice mai fine a diferitor tipuri ale comportamentului huliganic și a diverselor categorii ale motivației huliganice. Conștientizarea diversității psihologice a motivului huliganic constituie o premisă importantă pentru calificarea corectă a faptei penale, determinarea prejudiciabilității acesteia, individualizarea răspunderii penale și a măsurilor de influență corecțională și educativă asupra făptuitorului.

În acest sens, autorul Voljenkin B.V. determină esența motivului huliganic printr-o atitudine extrem de disprețuitoare față de societate în ansamblu, prin dorința de a se opune opiniei publice, normelor morale general recunoscute, prin demonstrarea superiorității și brutalității etc. [143, p. 8].

Autorul Semin A.A. menționează că motivele huliganice constau în tendința făptuitorului de a se opune ordinii publice, intereselor publice, de a exprima disprețul față de cei din jur, de a-și manifesta cinismul, cruzimea, obrăznicia, bravură și atotpermisiunea. Caracteristic pentru un astfel de comportament este lipsa unui pretext sau existența unui neesențial (de exemplu, refuzul victimei de a servi pe făptuitor cu o țigară) [208, p. 473].

Autoarea Smirnova E.G. consideră că prin motiv huliganic, în calitatea sa de semn obligatoriu al laturii subiective a infracțiunii de huliganism, urmează să înțelegem un ansamblu de nevoi conștiente și inconștiente, interese și orientări valorice ale unei persoane, trăirile sale emoționale îndreptate spre autoafirmare, autoconfirmarea personalității, deseori complicate de o discrepanță între estimarea eronată subiectivă și capacitatea reală de satisfacere a nevoilor subiectului, recunoașterea socială a acestuia etc. [200, p. 11].

În context, susținem părerea autorilor Brînza S. și Stati V., care menționează că autoafirmarea poate reprezenta o fațetă a motivelor huliganice, dar, nici pe departe, nu epuizează conținutul acestora. În afară de aceasta, trebuie de accentuat că, ghidându-se de motive huliganice, făptuitorul nu încearcă să-și asigure protecția. Aceasta pentru că nu există o situație-premisă, când victima să-i fi adus vreo atingere intereselor lui. În realitate, făptuitorul are satisfacție din însuși faptul comiterii infracțiunii [12, p. 692].

Motivul huliganului apare din egoism asociat cu lipsa de respect pentru demnitatea umană, indiferența față de interesele publice, nerespectarea legilor și regulilor de conduită în societate și se bazează pe răutatea cauzată de nesatisfacerea nevoilor antisociale ale făptuitorului [131, p. 32].

După opinia autorului Popov A.N., motivul huliganic poate fi determinat ca unul conceput din egoismul și agresivitatea persoanei, ce cauzează dorința făptuitorului de a se răfui cu victima fără un motiv serios [191, p. 862].

Binevenită este și opinia autorului Volkov B.S., care menționează că motivele huliganice constau în satisfacția făptuitorului însuși de fapta comisă, chiar de încălcarea ordinii publice și de comportamentul antisocial al acestuia [144, p. 146].

Cu referire la varietățile motivelor huliganice, autorii Brînza S. și Stati V. deosebesc trei categorii ale acestora: 1) motive emoționale; 2) motive raționale și 3) motive propriu-zise.

În prima ipoteză, o emoție negativă este cea care condiționează apariția motivelor huliganice. Lipsa unui scop rațional este însoțită de o izbucnire emoțională aparent nemotivată: această reacție emoțională fie este lipsită de vreun pretext, fie are la bază un pretext neînsemnat. Atunci când pretextul lipsește, la baza motivelor huliganice se află o ostilitate nepersonificată: fără vreo cauză evidentă, făptuitorul suferă o iritare care își găsește decompensarea care se îndreaptă împotriva unei persoane întâmplătoare. Nu este exclus ca la baza motivelor huliganice să se afle o ostilitate personificată. În acest caz, iritarea (care este provocată de o anume persoană) este revărsată de către făptuitor asupra unei persoane străine, care nu are nicio legătură cu prima persoană. În fine, când există un pretext neînsemnat pentru a declanșa reacția emoțională a făptuitorului, ostilitatea este personificată, găsindu-și expresia în infracțiunea

îndreptată contra persoanei care a provocat sentimentul de ostilitate. Aceasta deși pretextul respectiv este total disproporționat în raport cu reacția făptuitorului, obiectivizată în comiterea infracțiunii [12, p. 694].

În cea *de-a doua ipoteză* enunțată mai sus - când motivele huliganice adoptă forma motivului „rațional” - putem distinge două situații. În prima din ele, făptuitorul dorește să-și atingă scopul printr-un procedeu care este nepotrivit pentru aceasta din cauza unor caracteristici ale sale. În cea de-a doua situație, se atestă de asemenea un defect de raționament, însă de altă natură: făptuitorul are posibilitatea reală să-și satisfacă necesitățile pe o cale conformă cu legea, dar alege un procedeu antisocial pentru a-și atinge scopul; făptuitorul își atinge scopul lipsit de semnificație pe o cale caracterizată printr-o nepotrivire flagrantă [12, p. 694].

În cea *de-a treia ipoteză* consemnată mai sus, motivele huliganice propriu-zise se manifestă prin teribilism, frondă, autoafirmare. În același timp, a suferit modificări calitative profilul motivelor huliganice propriu-zise. Astfel, de exemplu, capătă proporții fenomenul săvârșirii diverselor infracțiuni din amuzament, pentru distracție, când procesul săvârșirii infracțiunii este înregistrat (de cele mai dese ori, cu ajutorul camerelor video încorporate în telefoanele mobile), pentru ca ulterior imaginile înregistrate să fie afișate în rețeaua Internet [12, p. 694].

Reieșind din cele menționate supra, conchidem că trăsăturile caracteristice motivelor huliganice sunt: ușurința cu care se comite fapta juridico-penală respectivă; reacția inadecvată a infractorului; existența unui pretext nesemnificativ pentru comiterea huliganismului sau lipsa în genere a acestuia; însăși comiterea infracțiunii date provoacă făptuitorului satisfacție; acțiunile huliganice se realizează spontan și rapid.

Astfel, de exemplu, *la 22.11.2012, la orele 01:40, V.D. aflându-se în incinta barului „Doina” și ulterior în față acestuia, situat pe str. XXX din or. YYYYY, fără nici un motiv, din intenții huliganice, încălcând grosolan ordinea publică, l-a insultat cu cuvinte necenzurate și intenționat i-a aplicat mai multe lovituri cu pumnii și picioarele peste diferite părți ale corpului lui D.P. și R.D. Ulterior, l-a lovit cu o rangă metalică în regiunea ochiului drept pe R.D., cauzându-i conform raportului de expertiză medico-legală nr.TTT din 11 ianuarie 2013 leziuni corporale medii* [78.5].

În consecință, motivele huliganice sunt inerente în cazul infracțiunii, prevăzute la art.287 CP, și, în acest context, instanța de judecată trebuie să țină cont de diferența dintre motivul infracțiunii și pretextul de a comite infracțiunea. La baza motivelor huliganice poate fi o emoție negativă, însoțită de o izbucnire emoțională, aparent, fără un anumit motiv, lipsită de vreun pretext, ori are la bază un pretext neînsemnat sau inventat. Motivele huliganice se pot manifesta

și prin teribilism, frondă, autoafirmare. Capătă proporții fenomenul săvârșirii infracțiunii și din amuzament, pentru distracție, când procesul săvârșirii infracțiunii este înregistrat pentru ca, ulterior, imaginile înregistrate să fie aduse la cunoștința publicului, prin orice metode [88].

În context, cu referire la natura pretextelor huliganice, autorul Danișin I.N. menționează că pentru acestea sunt proprii următoarele patru trăsături:

- 1) spontaneitatea apariției și rapiditatea formării acestora;
- 2) insuficiența evidentă a pretextului sau neproportionalitatea acestuia cu acțiunile comise;
- 3) relativitatea și neclaritatea motivației;
- 4) expresivitatea exterioară evidentă [153, p. 92].

Astfel, pentru un huligan este tipic ca această autoafirmare și autoapreciere personală, precum și sporirea nivelului de respect și a demnității personale nu se realizează pe calea implementării activităților pozitive, ci prin săvârșirea unei infracțiuni. Săvârșind acțiunile huliganice, făptuitorul indică asupra „Eului” personal și se autoafirmă în unele forme asociale.

În consecință, considerăm că conceptele sus menționate au contribuit efectiv la determinarea naturii psiho-juridice a motivului huliganic.

Totodată, credem că principala verigă în motivarea săvârșirii acțiunilor huliganice este dorința de a manifesta dispreț față de societate în ansamblul ei, față de demnitatea unei anumite persoane, de a se opune cerințelor legate de ocrotirea ordinii publice, tendința de a-și demonstra cruzimea, puterea, inclusiv prin batjocură față de cei mai slabi, nesupunerea într-o formă agresivă regulilor de conviețuire socială etc.

Așadar, în cele din urmă, motivul huliganic se manifestă prin săvârșirea unor acțiuni care încalcă ordinea publică, caracterizate de latura obiectivă a faptei juridico-penale respective.

Motivele huliganice, bineînțeles, trebuie racordate la cele josnice, deoarece acțiunile comise în urma manifestării lor exterioare sunt îndreptate spre prejudicierea relațiilor sociale protejate de legea penală și, în cele din urmă, a persoanelor în calitatea lor de membri ai societății.

Analizând motivul huliganic al infracțiunii prevăzute de art.287 CP în raport cu motivul faptei specificate de art.288 CP, menționăm că huliganismul manifestat prin comiterea unor acțiuni care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-o obrăznicie deosebită, pe de o parte, și vandalismul, pe de altă parte, se disting după obiectul material.

Astfel, dacă huliganismul are, *inter alia*, ca obiect material oricare bunuri (mobile sau imobile), vandalismul dispune de un obiect material determinat. În mod concret, în cazul alin.(1) art.288 CP, obiect material al vandalismului pot fi: edificiile sau alte încăperi, bunurile din

transportul public sau din alte locuri publice, iar în ipoteza variantei agravante, stipulate la lit.c) alin.(2) art.288 CP, obiectul material îl constituie bunurile, care au o valoare istorică, culturală sau religioasă. Reieșind din materialitatea faptei de vandalism, rezultă că obiectul material al acesteia are o destinație specială, și anume, o destinație publică. De aceea, dacă sunt nimicite bunuri, care nu au o asemenea destinație, deși la momentul comiterii infracțiunii se aflau în loc public, ori se pângăresc încăperi, care nu sunt de uz public, constituind proprietate privată, nu există temei de aplicare a răspunderii penale, în conformitate cu art.288 CP. În acest caz, la încadrare se va reține art.287 CP, cu condiția ca făptuitorul să fi acționat din motive huliganice [88].

Alături de motivele huliganice pot coexista, în subsidiar, alte motive, precum cele de prejudecată. Acestea au calitatea de circumstanță agravantă și sunt astfel considerate drept obligatorii.

Astfel, potrivit art.134²¹ CP, prin motive de prejudecată se înțeleg idei preconceptionale ale făptuitorului, bazate pe considerente de rasă, culoare, origine etnică, națională sau socială, cetățenie, sex, gen, limbă, religie sau convingeri religioase, opinii politice, dizabilitate, orientare sexuală, identitate de gen, stare de sănătate, vârstă, stare civilă, indiferent dacă fapta este comisă în privința persoanei care posedă astfel de caracteristici protejate, în privința bunurilor acesteia ori asociate cu aceasta sau în privința persoanei care acordă suport persoanelor ce posedă astfel de caracteristici protejate ori se asociază cu acestea, această asociere fiind una reală sau percepută ca fiind reală [52].

Totodată, prezența în profilul victimei a anumitor caracteristici protejate nu va constitui în sine o bază suficientă pentru a concluda că s-a comis o infracțiune motivată de prejudecată. Se consideră că infracțiunea s-a comis din motive de prejudecată indiferent de faptul dacă făptuitorul s-a condus integral sau doar parțial de astfel de motive, fiind prezente și alte motive [52].

Atunci când infracțiunea de huliganism are la bază un asemenea motiv subsidiar, ea se consideră a avea atât calitatea de infracțiune, cât și calitatea de activitate extremistă.

Aceasta o confirmă prevederea de la lit.a) art.1 al Legii privind contracararea activității extremiste, potrivit căreia, se consideră activitate extremistă activitatea asociației obștești sau religioase, a mijlocului de informare în masă sau a unei alte organizații ori a persoanei fizice, în vederea planificării, organizării, pregătirii sau îndeplinirii unor acțiuni, orientate spre comiterea faptelor de huliganism, pe motive de ură sau vrajbă ideologică, politică, rasială, națională ori religioasă, precum și pe motive de ură sau vrajbă față de vreun grup social [96].

Cauzele și condițiile unei infracțiuni de huliganism privity individual le constituie:

1) ambianța care formează dizarmonie ori deformare a necesităților, intereselor sau orientărilor unei persoane privity individual, care în consecință și formează temeiul motivației criminogene, precum și astfel de calități, cum ar fi egoismul, brutalitatea, cruzimea, indiferența;

2) motivarea criminogenă propriu-zisă,, caracterizată prin totalitatea nevoilor conștiente sau inconștiente (deseori legate de autoafirmare), intereselor și orientărilor valorice primitive și hipertrofiate, în numele cărora acționează făptuitorul;

3) împrejurarea în care se află persoana nemijlocit în procesul comiterii infracțiunii: starea de ebrietate alcoolică sau narcotică, anomalii psihice (psihoză sau nevroză), care contribuie la apariția și realizarea motivelor/pretextelor huliganice.

În legătură cu acesta, este destul de dificilă determinarea exactă și univocă a motivelor de care era condus făptuitorul la săvârșirea infracțiunii.

Anume din aceste considerente, pentru identificarea existenței sau lipsei în acțiunile persoanei a motivului huliganic sau a celui de prejudecată, urmează să stabilim următoarele:

- 1) atitudinea subiectivă a făptuitorului față de acțiunile sale;
- 2) cauzele conflictului, dinamica acestuia;
- 3) consecutivitatea acțiunilor comise;
- 4) caracterul acțiunilor care confirmă obiectiv încălcarea ordinii publice sau obrăznicia deosebită;
- 5) caracterul relațiilor între făptuitor și victimă;
- 6) circumstanțele care caracterizează personalitatea făptuitorului (inclusiv, dezvoltarea acesteia).

În concluzie, *motivele huliganice pot fi conduse de o emoție negativă, însoțită de o izbucnire emoțională, ce este lipsită de vreun pretext, sau cu un pretext neînsemnat, neclar sau inventat.*

Motivul huliganic se poate manifesta prin atitudine disprețuitoare și lipsă de respect față de societate, insultarea și sfidarea persoanelor, bravură la beție, amuzament însoțit de demonstrarea brutală a forței, dorința de autoafirmare, înfricoșarea și înjosirea celor din jur, satisfacerea unor dorințe bolnăvicioase, necuviință, frondă, ștregărie, teribilism, năzuința de a se opune opiniei publice și normelor general recunoscute în societate etc.

Totodată, conținutul laturii subiective a infracțiunii analizate poate fi determinat doar în baza analizei acțiunilor ce intră în structura laturii obiective a infracțiunii de huliganism. Rațiunea de care a fost condusă persoana ce aplică legea penală la elaborarea concluziei privind conținutul laturii subiective a acțiunilor huliganice este supusă unei motivări desfășurate în documentele procesuale ce prevăd decizia pe dosarul penal.

Scopul infracțiunii reprezintă rezultatul ideal presupus și subiectiv dorit al faptei prejudiciabile (social periculoase), spre atingerea căruia subiectul acționează cu mijloace antisociale, reieșind din anumite considerente. Scopul ca model reprezintă acceptorul rezultatului, care declanșează comanda la acțiune, compară comportamentul faptic cu modelul și îl corectează [123, p. 380].

Apariția scopului este legată de motivul infracțional, ambele formând o bază pe care este concepută activitatea intelectuală și volitivă a făptuitorului - vinovăția [193, p. 53]. Scopul infracțiunii este clar stabilit doar după apariția motivului infracțional.

Autorul Kozacenko I. Ia. menționează că scopul acțiunilor huliganice este tendința de a ulei victima prin aplicarea violenței sau amenințarea cu aplicarea acesteia, de a-i insufla frica și a o supune voinței făptuitorului, de asemenea, de a demonstra lipsa totală de respect față de normele sociale general acceptate [209, p. 390].

Din punct de vedere juridico-psihologic, bazându-se pe specificul motivului și scopului, infracțiunile intenționate pot fi divizate în următoarele categorii:

1) infracțiunile cu un scop bine determinat, ce reiese din interesele personale (materiale, nemateriale, sexuale etc.). La această categorie se atribuie, de exemplu, faptele contra patrimoniului, infracțiunile privind viața sexuală etc.;

2) infracțiunile care reprezintă prin sine mijloace de atingere a altor scopuri infracționale. Din această categorie fac parte asemenea infracțiuni, cum sunt: reținerea sau arestarea ilegală; pronunțarea unei sentințe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii etc.

3) infracțiunile cu „scop în sine”. La această categorie se referă acele infracțiuni care prin însuși procesul comiterii lor aduc satisfacție făptuitorului [217, p. 113].

Prin urmare, considerăm că infracțiunea de huliganism se atribuie anume la cea de a treia categorie de fapte penale, deoarece, pe lângă scopul făptuitorului de a insufla victimei frica de aplicare a violenței, de a o supune voinței sale, de a demonstra lipsa totală de respect față de societate și obraznicie deosebită, însuși procesul de comitere a huliganismului, într-o anumită măsură, conturează scopul acestei fapte penale.

Totuși, la examinarea problemelor legate de latura subiectivă a infracțiunii de huliganism trebuie să ținem cont de faptul că acțiunile asemănătoare cu cele huliganice, dacă sunt provocate de relațiile personale ostile sau de comportamentul antisocial al victimei, urmează a fi calificate potrivit articolelor din Codul penal, ce prevăd răspunderea pentru infracțiunile contra vieții și sănătății persoanei etc. Deci, pentru existența faptei de huliganism, obligatoriu este ca conflictul, pentru a se răfui cu victima, să fie declanșat anume de făptuitor și nu de victimă. Însă, în cazurile

când acțiunile de mai sus sunt însoțite de încălcarea gravă a ordinii publice sau, prin conținutul lor, se deosebesc printr-o obraznicie deosebită, ele urmează a fi calificate drept huliganism.

3.4. Subiectul infracțiunii de huliganism

Unul din importantele elemente ale componenței infracțiunii de huliganism este subiectul infracțiunii, adică huliganul, deoarece „răspunderea penală nu este posibilă fără existența persoanei care a săvârșit infracțiunea.

Subiectul infracțiunii este omul, personalitatea căruia se formează în virtutea unor condiții concrete ale vieții sociale. De aceea, studierea subiectului infracțiunii presupune determinarea criteriilor sale juridice, precum și determinarea caracteristicii sociale, a moralității persoanei vinovate de săvârșirea unei infracțiuni. O caracteristică socială a subiectului infracțiunii este strâns legată de criteriile sale juridice, care servesc cerinței răspunderii penale a persoanei pentru săvârșirea de către ea a unei acțiuni sau inacțiuni socialmente periculoase [104, p. 127].

Subiect al infracțiunii este persoană fizică responsabilă, care la momentul săvârșirii infracțiunii a atins o anumită limită de vârstă prevăzută de legea penală. Pentru a fi pasibilă de răspundere penală, persoana fizică trebuie să întrunească două semne obligatorii: responsabilitatea și vârsta de la care poate surveni răspunderea penală pentru săvârșirea faptei.

La aplicarea art.287 CP, deseori apare îndoială în privința stării psihice a persoanei care a săvârșit acțiuni huliganice. De aceea, unul din semnele obligatorii ale subiectului oricărei infracțiuni și a huliganismului în special este starea de responsabilitate, adică capacitatea de a conștientiza gradul prejudiciabil al acțiunilor sale și de a la dirija în momentul comiterii infracțiunii de huliganism.

Având capacitatea de a gândi, omul cu un psihic sănătos e în stare nu doar să aprecieze corect actele sale, ci și să aleagă cele mai diverse variante de comportament, în corespundere cu motivele, necesitățile, scopurile și sarcinile pe care și le-a determinat. Mediul, multiplii factori externi și circumstanțele care influențează și determină comportamentul său, împreună cu procesele interne care au loc în el, trec mereu prin conștiința sa [185, p. 43].

Anume capacitatea de a înțelege latura faptică a acțiunilor sale, importanța lor socială și aptitudinea de a le dirija conștient diferențiază o persoană responsabilă de cea iresponsabilă.

În conformitate cu art.22 CP, responsabilitatea este starea psihologică a persoanei, care are capacitatea de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei, precum și capacitatea de a-și manifesta voința și a-și dirija acțiunile [52].

Săvârșirea unor acțiuni de către o persoană responsabilă presupune că în derularea lor participă atât conștiința, cât și voința acestuia, deoarece o astfel de persoană este capabilă să estimeze obiectiv circumstanțele exterioare și să aleagă în baza acestei estimări unele modele admisibile de comportament.

Prin urmare, responsabilitatea reprezintă o stare psihică normală a omului sănătos, care are capacitatea de a înțelege nu doar partea faptică a conduitei sale, dar și importanța ei socială, precum și capacitatea de a-și manifesta voința și de a-și dirija acțiunile, ceea ce este caracteristic oamenilor cu facultăți mintale normale. Totodată, responsabilitatea este o premisă obligatorie a vinovăției. Este vădit că numai după determinarea responsabilității poate fi pusă problema vinovăției persoanei pentru cele săvârșite, iar vinovăția, la rândul său, este o condiție necesară a răspunderii penale [103, p. 194].

Și viceversa, persoana iresponsabilă nu poate fi supusă răspunderii penale pentru faptele sale prejudiciabile din cauza că în procesul comiterii acestora nu erau implicate pe deplin voința și conștiința acestuia.

Astfel, potrivit alin.1 art.23 CP, nu este pasibilă de răspundere penală persoana care, în timpul săvârșirii unei fapte prejudiciabile, se afla în stare de iresponsabilitate, adică nu putea să-și dea seama de acțiunile ori inacțiunile sale sau nu putea să le dirijeze din cauza unei boli psihice cronice, a unei tulburări psihice temporare sau a altei stări patologice. Față de o asemenea persoană, în baza hotărârii instanței de judecată, pot fi aplicate măsuri de constrângere cu caracter medical, prevăzute de prezentul cod [52].

Din definirea legală a responsabilității penale se deduce că această instituție are la bază două criterii: criteriul juridic (psihologic) și criteriul medical (biologic).

Criteriul juridic (psihologic) constă în incapacitatea persoanei, în momentul săvârșirii infracțiunii, de a conștientiza (a-și da seama, a realiza) caracterul de fapt și pericolul social ale comportamentului său (semnul intelectual) și de a-l dirija (semnul volitiv). Pentru recunoașterea persoanei iresponsabile este suficientă prezența doar a unuia dintre aceste semne – fie intelectual, fie volitiv, cu condiția ca el să fie determinat de criteriul medical [8, p. 183].

Pornind de la definiția legală a iresponsabilității, *criteriul medical* al acesteia include trei tipuri de boli psihice: 1) boala psihică cronică; 2) tulburare psihică temporară; 3) altă stare patologică.

Semnificația de bază a criteriului medical este aceea de a cuprinde la maximum toate formele de manifestări maladive ale psihicului uman cunoscute științei. Criteriul medical arată caracterul malativ al dereglărilor psihice ale individului. Din aceasta rezultă că dereglările

psihice care nu poartă un caracter maladiv, de exemplu starea de afect – stare emoțională puternică de ură, frică, ce se dezlănțuie fulgerător, nu exclud responsabilitatea [8, p. 181].

În consecință, pentru a recunoaște o persoană drept iresponsabilă, instanța de judecată, ținând cont de rezultatele expertizei psihiatrice, trebuie să stabilească prezența ambelor criterii în timpul săvârșirii infracțiunii de huliganism.

În același timp, în conformitate cu alin.(1) art.23¹ CP, persoana care a săvârșit o infracțiune ca urmare a unei tulburări psihice, constatată prin expertiza medicală efectuată în modul stabilit, din cauza căreia nu-și putea da seama pe deplin de caracterul și legalitatea faptelor sale sau nu le putea dirija pe deplin, este pasibilă de responsabilitate penală redusă. Iar potrivit alin.(2) al aceluiași articol, instanța de judecată, la stabilirea pedepsei sau a măsurilor de siguranță, ține cont de tulburarea psihică existentă, care însă nu exclude răspunderea penală [52].

Următoarea condiție pe care trebuie s-o întrunească persoana fizică pentru a fi subiect al infracțiunii de huliganism, este *vârsta* de la care aceasta poate fi trasă la răspundere penală.

Pornind de la prevederile alin.2 art.21 CP, subiect al infracțiunii de huliganism poate fi orice persoană fizică, responsabilă, care la momentul săvârșirii infracțiunii a împlinit vârsta de șaisprezece ani în cazul componenței de bază a infracțiunii prevăzute de art.287 CP, și paisprezece ani în cazul formelor agravate ale respectivei fapte penale.

Fixarea în legea penală a vârstei de 16 ani, iar în unele cazuri și de 14 ani, înseamnă că, începând cu această vârstă, minorul este deja un potențial subiect al infracțiunii și poate fi tras la răspundere penală pentru faptele comise de el ce constituie infracțiuni. Or, aceasta încă nu înseamnă că el este privit ca un matur în dreptul penal, statutul său fiind diferit de cel al adulților [125, p. 11].

Considerăm că, în general, stabilirea vârstei de paisprezece ani pentru comiterea infracțiunii de huliganism cu unele circumstanțe agravante este justificată și poate fi argumentată prin următoarele: 1) minorul la vârsta de 14 ani percepe și înțelege caracterul prejudiciabil al acțiunilor huliganice comise cu circumstanțe agravante; 2) infracțiunea de huliganism este una intenționată, fiind caracterizată prin intenție directă.

Totodată, constatăm o lipsită de raționament în stabilirea vârstei de 14 ani pentru unele circumstanțe agravante, prevăzute de alin.(2) și (3) art. 287 CP. Or, minorul în vârstă de 14 ani, care comite huliganismul împotriva medicului sau a lucrătorului medical aflat în exercițiul funcțiunii; pe teritoriul sau în incinta unei instituții medico-sanitare publice ori private; sau din motive de prejudecată, nu poate conștientiza gradul prejudiciabil al acțiunilor huliganice, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice? Desigur că poate.

Probabil că includerea grabnică a noilor circumstanțe agravante în componența art.287 CP nu a fost racordată cu prevederile alin.(2) art.21 CP în sensul stabilirii echitabile a limitei de vârstă pentru comiterea acestora.

Totuși, în situația creată, considerăm că lucrurile trebuie privite prin prisma principiului umanismului dreptului penal, și anume prin stabilirea pentru comiterea huliganismului cu circumstanțele agravante enumerate a vârstei de 16 ani, la fel cum este și în cazul componenței de bază a art.287 CP, și nu de 14, cum este la momentul actual.

Prin urmare, propunem modificarea prevederilor alin.(2) art.21 CP prin înlocuirea sintagmei: „287 alin.(2) și (3)” cu sintagma „287 alin.(2) lit. b) și alin.(3)”.

Astfel, vor fi pasibile de răspundere penală persoanele care au vârsta minimă de 14 ani doar în cazul comiterii infracțiunii de huliganism cu următoarele circumstanțe agravante: de două sau mai multe persoane; acțiunile prevăzute la alin.(1) sau (2), dacă au fost săvârșite cu aplicarea sau cu încercarea aplicării armei sau a altor obiecte pentru vătămarea integrității corporale sau sănătății.

Iar în contextul acceptării recomandărilor înaintate pentru revizuirea art.287 CP, propunem modificarea prevederilor alin.(2) art.21 CP din: „287 alin.(2) și (3)” în: „287 alin.(2) lit. b), c), alin.(3) și alin.(4)”.

Deci, determinarea vârstei minime a răspunderii penale pentru infracțiunea de huliganism, se bazează pe caracterul relațiilor sociale periclitate și nivelul de socializare a minorului. Socializarea presupune însușirea de către minor a unor norme și valori general recunoscute de societate și afilierea persoanei într-un anumit mediu social.

Nivelul dezvoltării fizice și psihice, cel al calităților intelectuale și volitive, precum și posibilitatea de socializare este de așa rang, încât minorul în vârstă de 14 ani poate înțelege gradul prejudiciabil al acțiunilor sale huliganice și, de asemenea, le poate dirija.

Manifestarea de către minor a calităților sale personale uneori poate îmbrăca o formă antisocială. Comiterea infracțiunii de huliganism de către minori în majoritatea cazurilor se exprimă prin aplicarea violenței asupra victimei. Maltratarea și lovirea victimei se realizează de cele mai dese ori din tendințe de autoapreciere sau din cauza unor concepte social-morale eronate (manifestarea puterii, fermității, fricii de a nu rămâne în urma prietenilor etc.).

Cu toate că minorii, de regulă, conștientizează pericolozitatea acțiunilor lor huliganice, totuși, lipsa unor viziuni constante față de valorile spiritual-morale și a nivelului general al dezvoltării intelectuale lasă o amprentă negativă asupra sesizării în deplină măsură a caracterului și nivelului gradului prejudiciabil al acțiunilor săvârșite.

Prin urmare, minorii în vârstă de 14-15 ani nu întotdeauna, în măsură deplină, conștientizează că prin aplicarea violenței fizice (lovirea, biciuirea etc.) asupra persoanei dezorganizează condițiile existenței normale a unei societăți și prin acesta încalcă grav ordinea publică. În același timp, ei înțeleg că prin acțiunile lor antisociale încalcă normele de comportament stabilite și că astfel de conduită este percepută în societate ca una ilegală.

Concluzionând cele reliefate menționăm că periclitarea relațiilor sociale privind ordinea publică, ca obiect juridic special principal al huliganismului, este conștientizată de minori doar în linii generale, ceea ce este suficient pentru survenirea răspunderii penale pentru huliganism și, respectiv, vorbește despre recunoașterea minorului în calitate de subiect al acestei infracțiuni.

Totuși, determinarea vârstei minime de tragere la răspundere penală este un proces dificil, care necesită unele cunoștințe speciale din diversele domenii ale vieții sociale, cum ar fi: biologie, medicină, psihologie, sociologie, criminologie etc. Doar după studierea minuțioasă a acestora, legiuitorul poate argumenta necesitatea stabilirii unei anumite vârste pentru o faptă juridico-penală privită individual.

Pentru a recunoaște persoana în calitate de subiect al infracțiunii stipulate de art.287 CP, este necesară determinarea exactă a datei, lunii și anului de naștere a acestuia.

După regula generală, vârsta făptuitorului se stabilește după unele documente: buletin de identitate, pașaport, certificat de naștere, cartea de înregistrare a actelor stării civile etc.

Cu toate acestea, se consideră că persoana a atins o anumită vârstă începând cu ziua următoare zilei sale de naștere [89].

În cazul lipsei documentelor care ar stabili vârsta persoanei, aceasta se determină prin efectuarea expertizei medico-legale.

Prin urmare, potrivit pct. 2 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.39 din 22.11.2004 „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii”, dacă în rezultatul expertizei medico-legale se stabilește:

- 1) doar luna și anul nașterii, ziua nașterii se va considera ultima zi din luna determinată;
- 2) anul nașterii și mai multe luni (stabilite prin presupunere), ziua de naștere se va considera ultima zi din luna cea mai îndepărtată;
- 3) doar anul nașterii, nefiind posibilă invocarea în calitate de variante a unor luni, ziua de naștere se va considera ultima zi a anului stabilit de către expert. În ipoteza în care vârsta este una presupusă și se încadrează între anumiți ani, instanța de judecată urmează să o stabilească, luând în considerare anul minim stabilit prin raportul de expertiză [89].

În baza celor expuse, *subiect al infracțiunii de huliganism poate fi orice persoană fizică, responsabilă, care la momentul săvârșirii infracțiunii a împlinit vârsta de șaisprezece ani în*

cazul componentei de bază a infracțiunii prevăzute de art.287 CP, și paisprezece ani în cazul formelor agravate ale respectivei fapte penale.

3.5. Concluzii la capitolul 3

- În Codul penal al Republicii Moldova conceptele de „ordine publică” și de „securitate publică” sunt folosite în calitate de componente relativ independente ale obiectului generic al infracțiunilor prevăzute de Capitolul XIII. Respectiv, infracțiunile conținute în capitolul dat atentează fie la securitatea publică, fie la ordinea publică [19, p. 116].
- Obiectul juridic special principal al infracțiunii de huliganism îl reprezintă relațiile sociale, a căror existență și normală dezvoltare sunt condiționate de ocrotirea ordinii publice.
- Ordinea publică reprezintă valoarea socială formată în baza normelor morale, etice și juridice, având ca obiectiv crearea și menținerea ordinii reciprocității relațiilor dintre stat, instituțiile sociale și persoane sub aspectul asigurării respectării și realizării drepturilor, obligațiilor și intereselor legitime ale acestora [19, p. 122].
- Obiectul juridic special secundar al infracțiunii de huliganism îl reprezintă relațiile sociale privind sănătatea, integritatea corporală, libertatea psihică, demnitatea și patrimoniul persoanei.
- Obiectul material al infracțiunii de huliganism îl reprezintă corpul fizic al persoanei sau bunurile acesteia.
- Deși victima infracțiunii de huliganism poate fi orice persoană, în cazul opunerii de rezistență violentă victima capătă un statut special. În acest sens, numai reprezentantul autorităților sau o altă persoană care curmă actele huliganice poate fi victima infracțiunii de huliganism (în situația opunerii de rezistență violentă).
- Fapta prejudiciabilă, prevăzută la art.287 CP, poate fi realizată prin una dintre cele patru modalități alternative, în special: 1) acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor; 2) acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică, însoțite de amenințarea cu aplicarea violenței asupra persoanelor; 3) acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică, însoțite de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice; 4) acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-o obraznicie deosebită.
- Modul public este propriu realizării infracțiunii de huliganism.

- Mijloacele de comitere a infracțiunii constituie semn obligatoriu în cazul circumstanței agravante stipulate de alin.(3) art.287 CP, acestea constituind arma sau alte obiecte folosite pentru vătămarea integrității corporale sau sănătății persoanei.

- Metoda săvârșirii infracțiunii respective este caracterizată prin aplicarea violenței sau amenințarea cu aplicarea acesteia.

- Timpul săvârșirii infracțiunii de huliganism este, de asemenea, un semn facultativ, care nu are importanță pentru calificarea faptei, dar, putând spori gradul prejudiciabil al acesteia, este luat în calcul în procesul individualizării pedepsei penale. Prin urmare, săvârșirea huliganismului în timpul desfășurării unei manifestări de masă, sărbători naționale etc. poate fi privită drept circumstanță care sporește pericolul social al faptei respective.

- Infracțiunea prevăzută la art.287 CP are o componentă formală. Aceasta se consideră consumată din momentul realizării acțiunilor intenționate care încalcă ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice, sau a acțiunilor care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-o obraznicie deosebită.

- Ținând cont de specificul huliganismului, considerăm că această faptă se comite preponderent cu intenție spontană. Or, înseși acțiunile huliganice se realizează spontan și rapid.

- Motivul infracțiunii de huliganism este privit ca semn obligatoriu al laturii subiective, acesta este unul special - motivul huliganic. Fără motivul huliganic nu pot fi concepute nici acțiunile huliganice. Pe lângă motivele huliganice pot coexista, în subsidiar, alte motive, precum cele de prejudecată. Acestea au calitatea de circumstanță agravantă și sunt astfel considerate drept obligatorii.

- Motivul huliganic se poate manifesta prin atitudine disprețuitoare și lipsă de respect față de societate, insultarea și sfidarea persoanelor, bravură la beție, amuzament însoțit de demonstrarea brutală a forței, dorința de autoafirmare, înfricoșarea și înjosirea celor din jur, satisfacerea unor dorințe bolnăvicioase, necuviință, frondă, ștregărie, teribilism, năzuința de a se opune opiniei publice și a normelor general recunoscute în societate etc.

- Din punct de vedere juridico-psihologic, reieșind din specificul motivului și scopului, infracțiunea de huliganism face parte din acele fapte care chiar prin procesul comiterii sale produce satisfacție făptuitorului. Astfel, pe lângă scopul făptuitorului de a insufla victimei frica de aplicare a violenței, de a o supune voinței sale, de a demonstra lipsa totală de respect față de societate și obraznicie deosebită, însuși procesul de comitere a huliganismului într-o anumită măsură conturează scopul acestei fapte penale.

- Nivelul dezvoltării fizice și psihice, cel al calităților intelectuale și volitive, precum și posibilitatea de socializare este de așa rang, încât minorul în vârstă de 14 ani poate înțelege gradul prejudiciabil al acțiunilor sale huliganice și, de asemenea, le poate dirija.

- Cu toate că minorii, de regulă, conștientizează pericolozitatea acțiunilor lor huliganice, totuși, lipsa unor viziuni constante față de valorile spiritual-morale și a nivelului general al dezvoltării intelectuale lasă o amprentă negativă asupra sesizării în deplină măsură a caracterului și nivelului gradului prejudiciabil al acțiunilor săvârșite.

- Minorii în vârstă de 14-15 ani nu întotdeauna, în măsură deplină, conștientizează că prin aplicarea violenței fizice (lovirea, biciuirea etc.) asupra persoanei dezorganizează condițiile existenței normale a unei societăți și prin acesta încalcă grav ordinea publică. În același timp, ei înțeleg că prin acțiunile lor antisociale încalcă normele de comportament stabilite și că astfel de conduită este percepută în societate ca una ilegală.

- Subiect al infracțiunii de huliganism poate fi orice persoană fizică, responsabilă, care la momentul săvârșirii infracțiunii a împlinit vârsta de șaisprezece ani, în cazul componentei de bază a infracțiunii prevăzute de art.287 CP, și paisprezece ani - în cazul formelor agravate ale respectivei fapte penale.

- În vederea interpretării și gradării clare a intensității încălcării ordinii publice, considerăm că textul dispoziției alin.1) art.287 CP ar trebui suplinat cu cuvântul „grav”, similar cu „grosolan” (declarat neconstituțional), însă lingvistic corect. Anume adjectivul „grav” și formele declinate ale acestuia se regăsesc în mai multe articole din Codului penal al Republicii Moldova, precum și în legislațiile penale ale statelor de peste hotare, cum ar fi România.

- În consecință, huliganismul ar putea fi conceput ca acțiuni intenționate care încalcă grav ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe etc. O astfel de abordare ar lăsa o amprentă pozitivă, inclusiv la delimitarea huliganismului de alte fapte penale și extrapenale (contravenții).

- Interpretarea noțiunii de violență cuprinsă în pct. 3 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.4 din 19.06.2006 cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism, după părerea noastră, nu este racordată obiectiv la gradul prejudiciabil al acțiunilor de huliganism cuprinse în conținutul de baza al art.287 CP. Limitele gradării caracterului și intensității violenței în cazul dat sunt largi, deviindu de la violența nepericuloasă pentru viața sau sănătatea persoanei până la vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății.

- Considerăm oportună modificarea conținutului art.287 CP prin concretizarea tipului de violență fizică. În componența sa de bază (alin.(1), infracțiunea de huliganism ar fi caracterizată

prin violența nepericuloasă pentru viața și sănătatea persoanei. În consecință, în asemenea tip de violență nu se va regăsi violența soldată cu vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății. Prin urmare, fragmentul de text al aliniatului respectiv ar avea următorul conținut: „...însoțite de aplicarea violenței nepericuloase asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe... ”.

- Propunem completarea art.287 alin.(3) cu următoarea circumstanță agravantă: lit.b) „Cu aplicarea violenței periculoase pentru viața sau sănătatea persoanei sau cu amenințarea aplicării unei asemenea violențe”. În componența respectivei modalități calificate, pe lângă violența care s-a soldat cu vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății ori care, deși nu a cauzat aceste urmări, comportă la momentul aplicării sale, datorită metodei de operare, un pericol real pentru viață și sănătate, se va încadra și vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății, existentă în prezent în componența de bază a art.287 CP. O astfel de tratare a lucrurilor se racordează logicii utilizării noțiunilor și expresiilor din Codul penal și favorizează necondiționat buna acțiune a principiului echității pedepsei penale [20, p. 95].

- Analizând statutul persoanelor care curmă actele huliganice, precum și al reprezentanților autorităților, considerăm că însăși opunerea de rezistență acestora vorbește despre un pericol sporit al faptei date. Făptuitorul, cunoscând rolul acestor persoane, totuși opune rezistență, prin care își exprimă o indiferență totală față de atribuțiile acestora de a preveni și a stopa actele huliganice. În acest sens, suntem de părere că sintagma „opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice” trebuie modificată prin excluderea din textul acesteia a cuvântului „violentă”. Înseși acțiunile intenționate, care încalcă ordinea publică, însoțite de opunerea de rezistență reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice, ating gradul prejudiciabil al unei infracțiuni, fără a mai fi însoțite de violență.

- Pornind de la considerentul că acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică, însoțite de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice, sunt caracterizate printr-un grad prejudiciabil sporit, considerăm oportună atribuirea acestora la categoria de circumstanțe agravante. Prin urmare, propunem excluderea din componența alin.(1) art.287 CP a sintagmei „de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice” și introducerea lit. f) alin.(2) art.287 CP cu următorul conținut: „cu opunerea de rezistență reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice”.

- Constatăm o lipsită de raționament în stabilirea vârstei de 14 ani pentru unele circumstanțe agravante prevăzute de alin.(2) și (3) art. 287 CP. Or, minorul în vârstă de 14 ani,

care comite actul de huliganism împotriva medicului sau a lucrătorului medical aflat în exercițiul funcțiunii; pe teritoriul sau în incinta unei instituții medico-sanitare publice ori private; sau din motive de prejudecată nu poate conștientiza gradul prejudiciabil al acțiunilor huliganice, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice? Desigur că poate. Probabil că includerea grabnică a noilor circumstanțe agravante în componența art.287 CP nu a fost racordată cu prevederile alin.(2) art.21 CP în sensul stabilirii echitabile a limitei de vârstă pentru comiterea acestora. Totuși, în situația creată, considerăm că lucrurile trebuie privite prin prisma principiului umanismului legii penale, și anume prin stabilirea pentru comiterea huliganismului cu circumstanțele agravante enumerate a vârstei de 16 ani, la fel cum este și în cazul componenței de bază a art.287 CP, și nu de 14, cum este la momentul actual.

- Se impune modificarea prevederilor alin.(2) art.21 CP prin înlocuirea sintagmei „287 alin.(2) și (3)” cu sintagma „287 alin.(2) lit. b) și alin.(3)”. Astfel, vor fi pasibile de răspundere penală persoanele care au vârsta minimă de 14 ani doar în cazul comiterii infracțiunii de huliganism cu următoarele circumstanțe agravante: de două sau mai multe persoane; acțiunile prevăzute la alin.(1) sau (2), dacă au fost săvârșite cu aplicarea sau cu încercarea aplicării armei sau a altor obiecte pentru vătămarea integrității corporale sau sănătății. Iar în contextul acceptării recomandărilor înaintate pentru revizuirea art.287 CP, propunem modificarea prevederilor alin.(2) art.21 CP din: „287 alin.(2) și (3)” în: „287 alin.(2) lit. b), c); alin.(3) și alin.(4)”.

4. FORME AGRAVANTE ȘI ASPECTE DELIMITATIVE ALE INFRAȚIUNII DE HULIGANISM

4.1. Circumstanțe agravante ale infracțiunii de huliganism

Circumstanțele agravante ale componenței de infracțiune constituie un mijloc important de diferențiere, deoarece ele sunt chemate să reflecte schimbările considerabile ale gradului prejudiciabil al faptei comise. Semnele calificative ale infracțiunii sunt prevăzute expres în Partea specială a Codului penal și indică un grad prejudiciabil sporit al unei infracțiuni concrete comparativ cu componența de bază a aceleiași infracțiuni. Existența acestor semne (circumstanțe) influențează asupra calificării infracțiunii, spre deosebire de circumstanțele agravante prevăzute în art. 77 CP, care nu au influență asupra calificării infracțiunii, fiind luate în considerație doar la stabilirea pedepsei penale [21, p. 93].

Acestea fiind speciale, sunt prevăzute de Partea specială a Codului penal și se aplică numai pentru infracțiunea la care se referă [122, p. 137].

Articolului 287 CP prin alin.(2) agravează răspunderea penală pentru huliganismul săvârșit:

- de două sau mai multe persoane;
- pe teritoriul sau în incinta unei instituții medico-sanitare publice ori private;
- împotriva medicului sau a lucrătorului medical aflat în exercițiul funcției;
- din motive de prejudecată.

Pe lângă circumstanțele agravante sus enumerate, legiuitorul stabilește prin alin. (3) art.287 CP o circumstanțe specială, și anume: „Huliganismul agravat, adică acțiunile prevăzute la alin.(1) sau (2), dacă au fost săvârșite cu aplicarea sau cu încercarea aplicării armei sau a altor obiecte pentru vătămarea integrității corporale sau sănătății”.

Existența uneia dintre circumstanțele agravante specificate în alin.(2) sau (3) art. 287 CP constituie o premisă obligatorie pentru calificarea faptei potrivit articolului nominalizat. În continuare vom realiza un studiu detaliat al circumstanțelor agravante ale infracțiunii de huliganism.

Huliganismul săvârșit de două sau mai multe persoane

Comiterea infracțiunii de huliganism de două sau mai multe persoane sporește semnificativ pericolul social atât al faptei, cât și al făptuitorului, deoarece presupune o reuniune de intenții infracționale și de eforturi comune pentru realizarea unui scop infracțional. Acesta

formă de cooperare contribuie la sporirea șanselor de atingere a rezultatelor propuse și, de regulă, ușurează comiterea infracțiunii de huliganism. Totodată, îngreunează demascarea infractorilor dându-le siguranță și fermitate deosebită pentru a continua activitatea comună infracțională.

Articolul 41 CP prevede că se consideră participație cooperarea cu intenție a două sau mai multor persoane la săvârșirea unei infracțiuni intenționate [52].

Supunându-se regulilor generale ale dreptului penal pentru combaterea infracționalității, instituția participației îndeplinește, în același timp, și un rol special, caracteristic numai pentru ea: ilustrează criteriile obiective și subiective necesare activității infracționale comune, stabilește cercul de persoane responsabile pentru această activitate infracțională, reglementează ordinea și limitele răspunderii participanților, adică nu numai a persoanelor care săvârșesc nemijlocit acțiuni ce formează latura obiectivă a infracțiunii concrete, prevăzute de partea specială a codului penal, dar și a persoanelor care au luat parte la infracțiune în calitate de organizatori, instigatori, complici [124, p. 13].

Potrivit pct.8 al Hotărârii Plenumului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism, „huliganismul se consideră săvârșit de două sau mai multe persoane (lit.b) alin.(2) art.287 CP) atunci când:

- a) este săvârșit de doi sau mai mulți coautori;
- b) este săvârșit de către o persoană care întrunește semnele subiectului infracțiunii în comun cu o persoană care nu întrunește aceste semne” [88].

Formele participației penale ce corespund infracțiunii de huliganism reies din prevederile art. 44 și 45 CP, acestea fiind: participația simplă și participația complexă.

Astfel, potrivit legii penale, infracțiunea se consideră săvârșită cu participație simplă, dacă la săvârșirea ei au participat în comun, în calitate de coautori, două sau mai multe persoane, fiecare realizând latura obiectivă a infracțiunii. Și, respectiv, infracțiunea se consideră săvârșită cu participație complexă, dacă la săvârșirea ei participanții au contribuit în calitate de autor, organizator, instigator sau complice. În acest caz, latura obiectivă a infracțiunii poate fi realizată:

- a) de un singur autor sau
- b) de doi sau mai mulți autori [52].

Prin urmare, coautoratul poate exista în cazul unei participații simple și în cazul unei participații complexe. Totodată, realizarea faptei nemijlocit de către un singur autor în cadrul participației complexe nu este recunoscută drept coautorat.

Participația simplă reprezintă un procedeu simplu de asociere a câtorva făptuitori. Aici este posibilă concordanța și solidaritatea psihică. Aceasta se observă bine în următorul exemplu

din practica judiciară a Republicii Moldova. Astfel, la 01 februarie 2020, în intervalul de timp 23:15- 23.40, TR, acționând împreună și de comun acord cu MS, în timp ce se aflau în apropiere de localul „Relax”, situat pe XXXXX, acționând cu intenție directă, dându-și seama de caracterul prejudiciabil al acțiunilor sale, prevăzând urmările lor prejudiciabile și dorind în mod conștient survenirea acestor urmări, din motivul apariției unui conflict cu RM și fiind într-un loc public, dând dovadă de o obrăznicie deosebită, a încălcat grosolan ordinea publică și, manifestând o vădită lipsă de respect față de societate, acționând cu o agresivitate excesivă și folosind cuvinte injurioase sau de ocară între ei, după care și-au aplicat mai multe lovituri reciproc cu pumnii și picioarele în regiunea corpului, acțiuni intenționate, prin care au încălcat grosolan ordinea publică, deosebindu-se printr-o obrăznicie deosebită [75].

Cea de-a doua ipostază a huliganismului săvârșit de două sau mai multe persoane este comiterea acestuia de către o persoană care întrunește semnele subiectului infracțiunii în comun cu o persoană care nu întrunește aceste semne.

În acest context, autorii Brînza S. și Stati V. menționează că noțiunea „de două sau mai multe persoane” desemnează o circumstanță obiectivă, relevantă sub aspect juridic, consacrată în Partea Specială a Codului penal în calitate de circumstanță agravantă, constituind reacția legiuitorului împotriva faptelor celor care își înlesnesc activitatea infracțională, apelând la eforturile unor persoane iresponsabile, ale unor persoane care nu au atins vârsta răspunderii penale etc. Este suficient, relatează în continuare autorii menționați, ca cel puțin o persoană din cele două sau mai multe, care acționează împreună, să aibă calitatea de autor ca această circumstanță agravantă să se răsfrângă asupra celorlalți, care au cunoscut împrejurarea că fapta va fi comisă de mai multe persoane. În contextul agravantei „de două sau mai multe persoane” astfel de fapte denotă o pericolozitate socială mai pronunțată a subiectului infracțiunii decât în cazul în care faptele ar fi săvârșite în coautorat. De aceea ele trebuie să-și găsească estimare adecvată și în planul individualizării pedepsei [11, p. 176].

Prin urmare, subiectul care săvârșește infracțiunea împreună cu persoanele care nu sunt pasibile de răspundere penală își sporește considerabil potențialul în vederea atingerii rezultatului infracțional. Astfel de persoane îi înlesnesc subiectului săvârșirea infracțiunii, ca și cum ar acționa un grup constituit numai din subiecți, dacă nu chiar mai rezultativ. În planul evaluării sociale, astfel de grupuri sunt realmente infracționale, deoarece, de rând cu infractorul real, din ele fac parte potențiali infractori, care ulterior vor deveni infractori [11, p. 176].

Pornind de la cele menționate mai sus, specificăm că huliganismul poate fi considerat comis de două sau mai multe persoane atât în situația în care la săvârșirea faptei date au participat în comun doi sau mai mulți coautori, în lipsa unei înțelegeri prealabile, cât și în situația

când la comiterea faptei au participat doi sau mai mulți coautori care s-au înțeles în prealabil privind comiterea în comun a huliganismului.

Lipsa sau prezența înțelegerii prealabile dintre persoanele care săvârșesc huliganismul se ia în considerație la individualizarea pedepsei [88].

Înțelegerea prealabilă se poate reprezenta în următoarele forme: 1) verbală, atunci când acordul se încheie prin viu grai; 2) nonverbală, presupunând fie consemnarea acordului în scris, fie confirmarea încheierii acestuia pe calea unor acțiuni concludente (privirea aprobatoare, semnul confirmativ cu capul, mișcarea aprobativă a mâinii etc.). Nu este exclusă îmbinarea celor două forme. La fel, nu se exclude (mai cu seamă, în situația în care înțelegerea prealabilă adoptă o formă verbală sau scrisă) ca înțelegerea prealabilă să aibă fie un caracter direct (adică să fie încheiată nemijlocit între făptuitori), fie un caracter indirect (adică să presupună prezența unor mijlocitori) [90].

O formă mixtă de existență a înțelegerii prealabile reiese din următorul exemplu din practica judiciară autohtonă. Astfel, *la 14 iulie 2017, ora 17.30, AB, CD și EF, acționând împreună și de comun acord, din intenții huliganice, dându-și seama de caracterul prejudiciabil al acțiunilor lor, în timp ce se deplasau cu automobilul de model „Honda Acord”, cu n/i XXX, pe str. YYY, mun. Chișinău, în apropierea Inspectoratului de Poliție al DP a mun. Chișinău, încălcând grosolan ordinea publică și exprimând o vădită lipsă de respect față de societate, intenționat au tamponat automobilul de model „Dacia”, cu n/i XXX, la volanul căruia se afla LN, după care, continuându-și acțiunile infracționale, toți trei i-au aplicat acestuia multiple lovituri cu mâinile și picioarele peste diferite părți ale corpului, cauzându-i dureri fizice* [69].

Nu mai puțin importantă se conturează a fi soluționarea corectă a problemei privind excesul de autor, în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(3) art.287 CP. Dacă, în timpul comiterii infracțiunii de huliganism, unul dintre participanți aplică sau încearcă să aplice arma sau obiectele aplicate pentru vătămarea integrității corporale sau a sănătății, fără știrea celorlalți participanți, atunci răspunderea, potrivit art.287 alin.(3) CP, o poartă numai persoana care a comis excesul de autor. Ca exces de autor trebuie considerată și comiterea de către autor a unor acțiuni, care nu sunt cuprinse de intenția altor persoane participante, însă în contextul infracțiunii comise în comun. În această situație, se atestă nu excesul cantitativ de autor (când una dintre persoanele participante la infracțiune săvârșește un număr mai mare de infracțiuni), dar excesul calitativ de autor (când una dintre persoanele participante la infracțiune săvârșește aceeași infracțiune, dar într-o formă mai gravă). Dacă participanții la săvârșirea infracțiunii de huliganism nu cunoșteau, în prealabil, despre prezența la una din ei a mijloacelor de săvârșire a infracțiunii, însă, aflând despre prezența acestora, în procesul aplicării lor, continuau să

coopereze cu persoana care le aplică, acțiunile tuturor persoanelor participante trebuie calificate în corespundere cu alin.(3) art.287 CP [88].

În final, dacă huliganismul săvârșit de două sau mai multe persoane cuprinde și atragerea unui minor la activitatea criminală sau instigarea acestuia la comiterea huliganismului, atunci stipularea prevăzută la lit.b) alin.(2) art.287 CP urmează a fi aplicată alături de prevederile art.208 CP (atragera minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale).

Huliganismul săvârșit pe teritoriul sau în incinta unei instituții medico-sanitare publice ori private

Circumstanța agravantă în cauză se referă la locul special de comitere a faptei date. Săvârșirea huliganismului pe teritoriul sau în incinta unei instituții medico-sanitare publice ori private constituie o împrejurare care demonstrează obrăznicia deosebită și lipsa totală de respect a făptuitorului la comiterea acțiunilor sale huliganice.

În conformitate cu prevederile Regulamentului cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Sănătății al Republicii Moldova, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 148 din 25-08-2021 [115], din categoria Instituțiilor medico-sanitare publice fac parte: Agenția Națională pentru Sănătate Publică; Centrul Național de Transfuzie a Sângelui; Centrul Național de Medicină Sportivă „Atletmed”; Centrul de Medicină Legală; Centrul Republican de Reabilitare pentru Copii; Centrul de Plasament și Reabilitare pentru Copii de Vârstă Fragedă, mun. Chișinău; Centrul de Plasament Temporar și Reabilitare pentru Copii, mun. Bălți; Centrul de Recuperare pentru Copii Ceadâr-Lunga; Centrul Ftiziopneumologic de Reabilitare pentru Copii Cornești; Centrul Ftiziopneumologic de Reabilitare pentru Copii Țirnova; Centrul de Reabilitare pentru Copii „Sergheevca”, or. Sergheevca, Ucraina; Centrul de Reabilitare pentru Copii, s. Ivancea, r-nul Orhei; Agenția de Transplant; Instituția Medico-Sanitară Publică Institutul de Medicină Urgentă; Instituția Medico-Sanitară Publică Centrul Republican de Diagnosticare Medicală; Instituția Medico-Sanitară Publică Spitalul de Dermatologie și Maladii Comunicabile; Instituția Medico-Sanitară Publică Dispensarul Republican de Narcologie; Instituția Medico-Sanitară Publică Institutul de Neurologie și Neurochirurgie „Diomid Gherman”; Instituția Medico-Sanitară Publică Institutul de Ftiziopneumologie „Chiril Draganiuc”; Instituția Medico-Sanitară Publică Institutul de Cardiologie; Instituția Medico-Sanitară Publică Institutul Mamei și Copilului; Instituția Medico-Sanitară Publică Institutul Oncologic; Instituția Medico-Sanitară Publică Policlinica Stomatologică Republicană; Instituția Medico-Sanitară Publică Spitalul Clinic Republican „Timofei Moșneaga”; Instituția Medico-Sanitară Publică Spitalul Clinic de Psihiatrie; Instituția

Medico-Sanitară Publică Spitalul Clinic de Traumatologie și Ortopedie; Instituția Medico-Sanitară Publică Spitalul Clinic de Boli Infecțioase „Toma Ciorbă”; Instituția Medico-Sanitară Publică Spitalul Clinic al Ministerului Sănătății; Instituția Medico-Sanitară Publică Spitalul de Psihiatrie Bălți; Instituția Medico-Sanitară Publică Spitalul Clinic Bălți; Instituția Medico-Sanitară Publică Centrul Național de Asistență Medicală Urgentă Prespitalicească; Instituția Medico-Sanitară Publică Spitalul de Psihiatrie Orhei; Instituția Medico-Sanitară Publică Policlinica de Stat; Instituția Medico-Sanitară Publică Spitalul de Stat; Instituția Medico-Sanitară Publică Centrul COVID-19 Chișinău; Unitatea de Coordonare, Implementare și Monitorizare a Proiectelor în Domeniul Sănătății; Clinica Stomatologică Orhei; Clinica Stomatologică Telenești etc.

Iar la categoria Instituțiilor medico-sanitare private, potrivit aceluiași act normativ, se referă: Centrul Medical Privat „Sănătate”; Centrul medical „Excellence”; Medpark International Hospital; Spitalul Polivalent „Novamed”; „ELITE-MED” Clinica Medicală; Centrul Medical „MediPartner” mun.Chișinău, sec.Rîșcani; Centrul Medical de Ginecologie „HELP”; ICS „Centrul de Diagnostic German” SRL etc.

În contextul analizei respectivei circumstanțe agravante, nu putem să nu exprimăm un dezacord privind existența acesteia.

Astfel, pe de o parte, este incontestabil gradul prejudiciabil al comiterii acțiunilor huliganice în locurile speciale, cum ar fi teritoriul sau în incinta instituției medico-sanitare publice ori private. Dar, pe de altă parte, cu aceeași doză de pericol social pot fi săvârșite acțiunile huliganice și în alte locuri vulnerabile, cum ar fi teritoriile sau incinta instituțiilor de învățământ (preșcolar, gimnazial, liceal, superior etc.), a inspectoratelor de poliție, a rețelilor energetice sau altor obiecte de infrastructură critică etc.

Totodată, considerăm că comiterea acțiunilor huliganice pe teritoriul acestor instituții medico-sanitare nu întotdeauna vorbește despre gradul prejudiciabil sporit al faptei date (de exemplu, dacă au fost comise acțiunile huliganice într-o cafenea ce se află pe teritoriul unui spital). Oare în situația dată putem vorbi despre un pericol social sporit, comparativ cu realizarea acelorași acțiuni în alt loc decât cel al teritoriului unei instituții medicale? Credem că nu.

Prin urmare, propunem *excluderea* circumstanței agravante prevăzute de lit.c) alin.(2) art.287 CP: „*pe teritoriul sau în incinta unei instituții medico-sanitare publice ori private*”.

Huliganismul săvârșit împotriva medicului sau a lucrătorului medical aflat în exercițiul funcțiunii

În conformitate cu art. 134¹⁴ CP, prin medic, în sensul 287 din prezentul cod, se înțelege persoana care întrunește condițiile stabilite la art. 4 din Legea nr.264/2005 cu privire la

exercitarea profesiei de medic, inclusiv medicul rezident, în condițiile art.41 al aceiași Legi [52].

Astfel, potrivit art. 4 din Legea Republicii Moldova cu privire la exercitarea profesiei de medic, profesia de medic poate fi exercitată de orice persoană care îndeplinește următoarele condiții:

- a) este cetățean al Republicii Moldova; are domiciliu sau drept de reședință în RM;
- b) are diplomă de licență în medicină (studii integrate) și diplomă de medic specialist sau diplomă de studii superioare profil medicină și diplomă de licență după absolvirea studiilor de rezidențiat/certificat după absolvirea internaturii, eliberate conform legislației Republicii Moldova sau obținute într-un alt stat, recunoscute și echivalate în condițiile stabilite de Guvern;
- c) își perfecționează, pe parcursul întregii sale activități profesionale, cunoștințele teoretice și deprinderile practice conform regulamentelor elaborate și aprobate de Ministerul Sănătății, utilizând în acest scop toate posibilitățile accesibile;
- d) este apt, din punct de vedere medical, pentru exercitarea profesiei;
- e) nu cade sub incidența restricțiilor și incompatibilităților prevăzute de prezenta lege.

(2) Profesia de medic poate fi exercitată în Republica Moldova de către medici cetățeni străini și apatrizi în condițiile prezentei legi, pe bază de reciprocitate stabilită prin tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte [94].

Iar conform art. 4¹ din aceeași Lege, profesia de medic rezident este exercitată de către persoana care urmează studii de rezidențiat. Iar exercitarea profesiei de medic rezident include activități de pregătire profesională teoretică și practică, precum și acordarea asistenței medicale, ghidată de coordonatorul studiilor de rezidențiat sau de medicul specialist desemnat, în volumul și în modul stabilite de Guvern. Totodată, activitatea practică a medicului rezident este remunerată în volumul și în modul stabilit de Guvern, cu menținerea bursei [94].

Noțiunea de lucrător medical este dată în art. 134¹⁵ CP, potrivit căruia, prin lucrător medical, în sensul art. 287 din prezentul cod, se înțelege orice altă persoană, cu excepția medicului, care are studii medicale și calitatea de angajat al unei instituții medico-sanitare publice sau private și care prestează populației servicii de sănătate [52].

O condiție obligatorie pentru existența respectivei circumstanțe agravante este ca victima să se afle în exercițiul funcției la momentul săvârșirii huliganismului, adică nemijlocit să execute atribuțiile sale profesionale care decurg din contractul individual de muncă, încheiat cu o instituție medico-sanitară, indiferent de tipul de proprietate sau de forma juridică de organizare a acesteia, sau atribuțiile care decurg din alte acte normative.

Huliganismul săvârșit din motive de prejudecată

În vederea racordării legislației penale a Republicii Moldova la standardele internaționale în segmentul crimelor bazate pe ură, concepute printr-un șir de documente, cum ar fi: Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la New York la 10 decembrie 1948, Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat la New York la 16 decembrie 1966, Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, adoptată la New York la 21 decembrie 1965 etc., unele articole din Codul penal al Republicii Moldova au fost completate cu o circumstanță agravantă nouă - „motive de prejudecată”.

Potrivit Dicționarului limbii române moderne, cuvântul „prejudecată” semnifică părere, idee preconcepțuită asupra unui lucru sau a unei probleme, adoptată uneori fără cunoașterea directă a obiectului sau a problemei respective [81, p. 655].

Prin urmare, Declarația Universală a Drepturilor Omului proclamă, prin art.2, că fiecare om se poate bucura de toate drepturile și de toate libertățile proclamate în prezenta Declarație, fără nici o deosebire, în special de rasă, de culoare, de sex, de limbă, de religie, de opinie politică sau de orice altă opinie, de origine națională sau socială, de avere, de naștere sau decurgând din orice altă situație. Iar prin articolele 7 și 8 documentul respectiv garantează că toți oamenii sunt egali în fața legii și au dreptul fără deosebire la o protecție egală a legii. Toți oamenii au dreptul la o protecție egală împotriva oricărei discriminări care ar încălca prezenta Declarație și împotriva oricărei provocări la o astfel de discriminare. Orice persoană are dreptul să se adreseze în mod efectiv instanțelor judiciare competente împotriva actelor care violează drepturile fundamentale, ce îi sunt recunoscute prin constituție sau prin lege [79].

Prevederi asemănătoare se regăsesc și în conținutul Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, unde, prin art.14 intitulat „Interzicerea discriminării”, se stipulează că exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație [67].

Totodată, și Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice interzice, prin art.26, orice discriminare și garantează tuturor persoanelor o ocrotire egală și eficace contra oricărei discriminări, în special de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere [111].

Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, la fel, interzice orice deosebire, excludere, restricție sau preferință întemeiată pe rasă, culoare, ascendență sau origine națională sau etnică etc. [68].

De asemenea, potrivit alin.(2) art.16 din Constituția Republicii Moldova, toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială [66].

Analizând prevederile documentelor internaționale și naționale sus menționate, conchidem că esența unui stat de drept, democratic, nu în ultimul rând, se rezumă la respectarea necondiționată a drepturilor omului. Or, nu poate exista o adevărată democrație fără protejarea unor valori universale general recunoscute. Odată ce este respectat cu strictețe principiul egalității în drepturi, nu se lasă loc discriminării.

Astfel, prin Legea Republicii Moldova privind modificarea unor acte normative, alin.(2) art.287 CP a fost completat cu lit.e), care prevede răspunderea penală agravată pentru huliganismul săvârșit „*din motive de prejudecată*” [97]. Această circumstanță agravantă, cum deja s-a menționat, a fost introdusă inclusiv în scopul armonizării legislației penale naționale cu prevederile actelor internaționale [121, p. 214].

În conformitate cu art.134²¹ CP, prin motive de prejudecată se înțeleg idei preconcepute ale făptuitorului, bazate pe considerente de rasă, culoare, origine etnică, națională sau socială, cetățenie, sex, gen, limbă, religie sau convingeri religioase, opinii politice, dizabilitate, orientare sexuală, identitate de gen, stare de sănătate, vârstă, stare civilă, indiferent dacă fapta este comisă în privința persoanei care posedă astfel de caracteristici protejate, în privința bunurilor acesteia ori asociate cu aceasta sau în privința persoanei care acordă suport persoanelor ce posedă astfel de caracteristici protejate ori se asociază cu acestea, această asociere fiind una reală sau percepută ca fiind reală [52].

Totodată, prezența în profilul victimei a anumitor caracteristici protejate nu va constitui în sine o bază suficientă pentru a conchide că s-a comis o infracțiune motivată de prejudecată. Se consideră că infracțiunea s-a comis din motive de prejudecată, indiferent de faptul dacă făptuitorul s-a condus integral sau doar parțial de astfel de motive, fiind prezente și alte motive [52].

Comiterea infracțiunii de huliganism din motive de prejudecată se caracterizează printr-un grad prejudiciabil sporit atât al faptei juridico-penale, cât și al făptuitorului, deoarece, pe lângă acțiunile sale intenționate care încalcă grav ordinea publică sau se deosebesc printr-o obraznicie deosebită, săvârșește fapta bazându-se pe niște idei preconcepute legate de rasă,

culoare, origine etnică, națională sau socială, cetățenie, sex, gen, limbă, religie sau convingeri religioase, opinii politice, dizabilitate etc.

Huliganismul agravat, adică acțiunile prevăzute la alin.(1) sau (2), dacă au fost săvârșite cu aplicarea sau cu încercarea aplicării armei sau a altor obiecte pentru vătămarea integrității corporale sau sănătății

Săvârșirea huliganismului cu o asemenea circumstanță agravantă sporește esențial gradul prejudiciabil al faptei analizate, deoarece se creează o amenințare reală de cauzare a daunelor vieții, integrității corporale sau sănătății persoanei. În același timp, este majorat și nivelul agresivității și obrăzniciei infractorului care, bazându-se pe încrederea ce îi insuflă posedarea acestor mijloace, săvârșește fapta cu o îndrăzneală și brutalitate deosebită.

Agravarea răspunderii penale pentru comiterea huliganismului în condițiile alin.(3) art.287 CP este dictată de calitatea specială a mijloacelor de săvârșire faptei:

- 1) armă;
- 2) obiectele pentru vătămarea integrității corporale sau a sănătății.

Potrivit art.129 CP, prin arme se înțeleg instrumentele, piesele sau dispozitivele astfel declarate prin dispoziții legale. Totodată, sunt asimilate armelor orice alte obiecte ce ar putea fi folosite ca arme sau care au fost întrebuințate pentru atac [52].

În conformitate cu art.2 al Legii Republicii Moldova privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, prin „armă” se înțelege:

- *Armă* - obiect sau dispozitiv, conceput sau adaptat, prin care un plumb, un glonț ori un alt proiectil sau o substanță nocivă gazoasă, lichidă ori în altă stare pot fi descărcate cu ajutorul unei presiuni explozive, gazoase sau atmosferice ori prin intermediul unor alți agenți propulsori;
- *Armă de foc* - armă portabilă cu țeavă care poate arunca, este concepută să arunce sau poate fi transformată să arunce alică, un glonț ori un proiectil prin acțiunea unui combustibil de c propulsie. Se consideră că un obiect poate fi transformat pentru a arunca o alică, un glonț sau un proiectil prin acțiunea unui combustibil de propulsie, dacă are aspectul unei arme de foc și, ca urmare a construcției sale ori a materialului din care este confecționat, poate fi transformat în acest scop;
- *Arme militare* - arme destinate uzului militar, orice alte arme din dotarea organelor apărării naționale, securității statului și ordinii publice, precum și a unităților aflate în subordonarea acestora, înființate prin acte normative;
- *Arme civile* - arme, dispozitive, mijloace materiale proprietate privată sau de stat destinate (adaptate) uzului civil, apte din punct de vedere tehnic pentru vătămarea sau

imobilizarea unei persoane ori a unui animal, pentru practicarea sportului sau a vânătorii, pentru autoapărare, apărare și pază a bunurilor și valorilor sau pentru imitarea proprietăților lor de luptă;

- *Armă albă* - obiect sau dispozitiv destinat, datorită construcției sale, pentru folosirea împotriva persoanelor prin acțiunea directă a utilizatorului, cum ar fi: cuțitul de vânătoare și de supraviețuire, cu lama având un singur tăiș, fixată în mânerul prevăzut cu gardă, cu lungimea lamei de peste 90 mm și grosimea de peste 2,6 mm; baioneta cu lama fixată în mânerul prevăzut cu gardă, dotată cu dispozitiv pentru cuplarea la țeava armei, cu lungimea lamei de peste 150 mm și grosimea de peste 4 mm; cuțitul militar, pumnalul, stiletul, cu lama având tăiș dublu, fixată în mânerul prevăzut cu gardă, cu lungimea lamei de peste 150 mm și grosimea de peste 4 mm; sabia, spada, floreta și alte arme similare, cu lama având tăiș dublu sau un singur tăiș, fixată în mânerul prevăzut cu gardă, cu lungimea lamei de peste 500 mm și grosimea de peste 4 mm; boxul din metal sau din alt material dur, cu orificii pentru degete; buzduganul sau măciuca, cu sau fără mâner, alcătuite din piesa de lovire (greutatea) dintr-un material dur; alte tipuri de cuțite și pumnale: macete, șisuri și altele, care, la tăiș, lamă, mâner, limitator al mânerului, corespund condițiilor tehnice generale din prezenta noțiune. Această noțiune nu include cuțitele pliabile, cele de bucătărie și de turism cu lungimea lamei de până la 105 mm și cu grosimea de până la 3,5 mm [98].

Prin *alte obiecte* folosite pentru vătămarea integrității corporale sau sănătății se înțeleg acele obiecte care au fost pregătite de făptuitor atât din timp, cât și în timpul comiterii acțiunilor huliganice.

Potrivit pct. 10 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor, prin *alte obiecte* folosite în calitate de armă se au în vedere obiectele cu care victimei i s-au cauzat sau putea să i se cauzeze vătămări periculoase pentru viață ori sănătate (cuțite, inclusiv de bucătărie, briciuri, topoare, răngi etc.), precum și obiecte destinate pentru dezorientarea temporară a victimei, cum ar fi revolvare, balonașe și alte dispozitive cu gaze toxice neutralizante [91].

Astfel, de exemplu, la 08.05.2015, la orele 09:30, C.N., în s. XXX, r-nul YYY, în stradă, intenționat, încălcând grosolan ordinea publică, manifestând lipsă de respect față de societate și cu o obrăznicie deosebită, sub un pretext inventat, i-a aplicat lui T.C. cu o cheie metalică mai multe lovituri în diferite părți ale capului și corpului, după care a doborât-o la pământ și a continuat să-i aplice lovituri cu pumnii și picioarele peste diferite părți ale corpului, cauzându-i vătămări corporale ușoare, sub formă de plagă contuză la nivelul capului, hematom subcutan la nivelul capului, excoriație la nivelul degetului II din mâna dreaptă, care condiționează dereglarea sănătății de scurtă durată [78.3.].

Cu referire la categoriile obiectelor sus menționate, autorii Brînză S. și Stati V. le clasifică, în funcție de calitățile și destinația acestora, în următoarele patru tipuri:

1) obiectele care nu sunt destinate, conform construcției, pentru vătămarea integrității corporale sau a sănătății, însă care comportă pericol pentru aceste valori sociale, datorită calităților vulnerante ce sunt specifice acestor obiecte în anumite circumstanțe (cioburi dintr-o sticlă spartă, bucăți din mobilă sfărâmată, ștachete smulse din gard, armătură metalică ascuțită la vârf etc.);

2) obiectele care sunt destinate, conform construcției, pentru vătămarea integrității corporale sau a sănătății, însă nu îndeplinesc toate rigorile pentru a fi considerate arme, care comportă pericol pentru integritatea corporală sau sănătatea victimei, datorită calităților vulnerante ce sunt specifice acestor obiecte în anumite circumstanțe (de ex., armele de foc dezactivate, de panoplie, de recuzită, inutilizabile etc., pe care făptuitorul le folosește, de ex., pentru a-i aplica victimei o lovitură în cap);

3) obiectele destinate pentru vătămarea integrității corporale sau a sănătății (de ex., bastonul de cauciuc, grenadă etc.);

4) armele, în cazul în care făptuitorul utilizează calitățile vulnerante „neconstructive” ale acestora, care comportă pericol pentru integritatea corporală sau sănătatea victimei (de ex., aplicarea loviturii cu patul puștii sau cu mânerul armei albe) [12, p. 701].

Astfel, prin obiectele folosite pentru vătămarea integrității corporale sau a sănătății urmează să înțelegem orice obiecte care au fost aplicate de făptuitor la comiterea acțiunilor huliganice.

Cele reliefate se observă bine în următorul exemplu din practica judiciară a Republicii Moldova. *La data de 25 decembrie 2016, aproximativ ora 23:45, I.A., împreună cu S.D., încălcând grosolan ordinea publică, în prezența mai multor persoane prezente în fața casei de locuit situată pe str. XXXXX, acționând cu obraznicie deosebită, l-au înjurat cu cuvinte necenzurate pe cet. C.J., apoi I.A., având o bâtă în mână, s-a apropiat de cet. C.J. și l-a lovit cu bâtă în umărul drept, însă ultimul, încercând să discute cu I.A. de a se liniști, ultimul l-a bruscăt pe cet. C.J. și, căzând jos, a sărit peste el, astfel lovindu-l cu pumnii pe diferite părți ale corpului. Apoi de către C.J. s-a apropiat S.D. și l-a lovit cu o lopată în regiunea capului, cauzându-i lui C.J., conform Raportului de expertiză judiciară nr. 6427 din 28 decembrie 2016, plagă contuză suturată la nivelul țesuturilor moi ale capului, care a putut fi cauzată în rezultatul acțiunii traumatice a unui obiect contondent dur, posibil în timpul și circumstanțele indicate, care condiționează dereglarea sănătății de scurtă durată și, în baza acestui criteriu, se califică ca vătămare ușoară. Acțiunile lui S.D. au fost încadrate în baza art. 287 alin. (3) CP [76].*

În continuare, în vederea aplicării corecte a circumstanței agravante stipulate de alin.(3) art.287 CP, vom interpreta noțiunea de aplicare sau încercare de aplicare a armei sau a altor obiecte pentru vătămarea integrității corporale sau sănătății.

În corespundere cu pct.5 al Hotărârii explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism, în acest sens, se consemnează:

- a) efectuarea de împușcături la locul faptei;
- b) lovirea victimei cu arma albă;
- c) aplicarea directă a armei de autoapărare;
- d) demonstrarea armei, în scopul înfricoșării;
- e) sprijinirea cuțitului de gâtul victimei;
- f) agitarea pumnului cu boxul îmbrăcat etc. [88].

Astfel, de exemplu, la 10.12.2017, la orele 04.00, G.I. fiind pe teritoriul stației de alimentare cu carburanți „Lukoil” din municipiul Bălți, amplasată pe strada XXX, fără motive, din intenții huliganice, manifestând obrăznicie deosebită față de cei prezenți prin încălcarea normelor de drept și morale de conduită în societate, exprimând o vădită lipsă de respect față de societate, sub privirea altor persoane, s-a exprimat cu cuvinte indecente în adresa cetățeanului D.Ș. Ulterior, în mod intenționat, G.I. s-a apropiat de D.Ș. și l-a amenințat cu arma de tip „Retay Baron HK” seria RBNTD170200143, impunându-l să îngenuncheze, apoi cu un baston din lemn i-a aplicat câteva lovituri în regiunea abdomenului, acțiuni care au fost stopate de terțe persoane până la sosirea poliției [78.4.].

Calificarea huliganismului săvârșit cu aplicarea sau cu încercarea aplicării armei sau a altor obiecte pentru vătămarea integrității corporale sau sănătății se realizează și în situații când infractorul doar încearcă să aplice mijloacele respective. Aici, infractorul nu reușește să aplice arma sau a alte obiecte pentru vătămarea integrității corporale sau sănătății, din cauze independente de voința sa, în pofida faptului că creează un pericol real pentru sănătatea sau integritatea corporală a persoanei.

Deci, ținând cont de intensitatea violenței aplicate la realizarea acțiunilor huliganice ca urmare a încercării aplicării mijloacelor menționate, poate fi totuși creat un pericol real pentru sănătatea sau integritatea corporală a victimei. Pericolul dat se creează în urma unei amenințări.

Dintr-o altă perspectivă, demonstrarea mijloacelor de săvârșire a huliganismului, în scopul înfricoșării, constituie un exemplu de aplicare a mijloacelor de săvârșire a infracțiunii prevăzute la alin.(3) art.287 CP. Și nu e vorba de intenție de aplicare a unor asemenea mijloace. Nu trebuie de uitat că acțiunea adiacentă în cazul infracțiunii de huliganism se poate exprima nu

doar prin aplicarea violenței. Ea se poate exprima și prin amenințarea cu violența. De unde concluzia că alin.(3) art.287 CP RM trebuie aplicat și atunci când amenințarea cu violența este o manifestare a aplicării sau a încercării de aplicare a armei sau a obiectelor pentru vătămarea integrității corporale sau a sănătății [12, p. 702].

Amenințarea pe calea demonstrării mijloacelor de săvârșire a huliganismului, ca și oricare altă amenințare cu relevanță penală, trebuie să aibă un caracter real. Nu unul imaginar, nu unul de glumă, lipsit de seriozitate. De asemenea, pentru aplicarea răspunderii penale conform alin.(3) art.287 CP nu este suficient ca făptuitorul să aibă asupra sa, în timpul săvârșirii huliganismului, mijlocul corespunzător de săvârșire a infracțiunii. Este necesar ca acesta să fie aplicat (sau să se încerce aplicarea lui) în vederea anihilării victimei. Anihilării pe calea influențării psihice [12, p. 702].

În vederea celor menționate, prezentăm un exemplu din practica judiciară autohtonă, *La data de 03 iulie 2013, aproximativ la ora 01:00, T.R., aflându-se în curtea casei din XXXXX, încălcând grosolan ordinea publică și exprimând o vădită lipsă de respect față de societate, tulburând ordinea publică și liniștea cetățenilor, dat fiind faptul că conflictul a avut loc noaptea în curtea blocului locativ, cu o deosebită obrăznicie, cu un cuțit a deteriorat carcasa oglinzii din partea stângă și geamul din partea stângă a automobilului de model „Chevrolet Orlando”, cu XXXXX, ce aparținea lui A.N, după care, cu același cuțit, l-a amenințat pe A.N. cu răfuială fizică* [77].

O problemă importantă la calificarea acțiunilor huliganice, potrivit alin.(3) art.287 CP, o reprezintă existența excesului de autor.

O interpretare în acest sens reiese expres din prevederile pct.8 al Hotărârii explicative a Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism, unde se specifică că, dacă în timpul comiterii infracțiunii de huliganism, unul dintre participanți aplică sau încearcă să aplice arma sau obiectele aplicate pentru vătămarea integrității corporale sau a sănătății, fără știrea celorlalți participanți, atunci răspunderea, potrivit art.287 alin.(3) CP, o poartă numai persoana care a comis excesul de autor [88].

Ca exces de autor trebuie considerată și comiterea de către autor a unor acțiuni, care nu sunt cuprinse de intenția altor persoane participante, însă în contextul infracțiunii comise în comun. În această situație, se atestă nu excesul cantitativ de autor (când una dintre persoanele participante la infracțiune săvârșește un număr mai mare de infracțiuni), dar excesul calitativ de autor (când una dintre persoanele participante la infracțiune săvârșește aceeași infracțiune, dar într-o formă mai gravă). Dacă participanții la săvârșirea infracțiunii de huliganism nu cunoșteau,

în prealabil, despre prezența la unul din ei a mijloacelor de săvârșire a infracțiunii, însă, aflând despre prezența acestora, în procesul aplicării lor, continuau să coopereze cu persoana care le aplică, acțiunile tuturor persoanelor participante trebuie calificate în corespundere cu alin.(3) art.287 CP [88].

În continuare ne vom referi la unele recomandări privind îmbunătățirea cadrului legal al art.287 CP pe segmentul ce ține de modalitățile calificate ale acestuia.

Astfel, considerăm că sintagma „încercarea aplicării armei sau a altor obiecte” face parte din categoria semnelor estimative. Totodată, a doua parte a circumstanței agravante limitează sfera de acțiune a mijloacelor date prin următoarea formulare legislativă: „pentru vătămarea integrității corporale sau sănătății”. Și dacă arma sau alte obiecte folosite în calitate de armă sunt folosite asupra unui animal de companie în public, în scopuri huliganice? Oare folosirea sau aplicarea acestora în circumstanțele date nu atribuie huliganismului gradul prejudiciabil sportit?

În această ordine de idei, propunem modificarea conținutului alin.(3) art.287 CP din: *„aplicarea sau cu încercarea aplicării armei sau a altor obiecte pentru vătămarea integrității corporale sau sănătății”* în: *„cu aplicarea sau cu amenințarea aplicării armei sau altor obiecte folosite în calitate de armă”*, atribuindu-i calitatea de circumstanță agravantă prevăzută de lit.a).

Săvârșirea huliganismului poate fi realizată și de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală. Aceasta împrejurare sporește esențial gradul prejudiciabil al faptei și al făptuitorilor, deoarece presupune o reuniune de eforturi pentru realizarea unui rezultat infracțional, ceea ce creează condiții favorabile de atingere a scopurilor propuse. În acest context, propunem introducerea în cadrul alin.(3) art.287 CP a unei circumstanțe agravante noi, și anume: lit.c) *„de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală”*.

Totodată, pornind din aceea că, pe lângă agravantele sus menționate, anterior am propus completarea alin.(3) cu o altă circumstanță nouă: lit.b *„cu aplicarea violenței periculoase pentru viața sau sănătatea persoanei”*, considerăm că calificativul acesteia de „huliganismul agravat” și-a pierdut esența. Prin urmare, propunem modificarea sintagmei: *„Huliganismul agravat, adică acțiunile prevăzute la alin.(1) sau (2), dacă au fost săvârșite”* cu sintagma: *„Acțiunile prevăzute la alin.(1) sau (2) săvârșite:”*.

Uneori acțiunile huliganice se comit cu unele mijloace deosebit de periculoase, cum ar fi, spre exemplu, substanțe sau dispozitive explozive. Datorită caracteristicilor tehnice ale acestora, aplicarea lor sau amenințarea cu aplicarea lor în locuri publice creează un pericol enorm pentru viața sau sănătatea unui cerc larg de persoane.

Prin urmare, considerăm necesară completarea art.287 CP cu o circumstanță agravantă, care își va găsi sediul în cadrul unui aliniat nou (alin.(4) cu următorul conținut: *„Acțiunile*

prevăzute la alin.(1), (2) sau (3), săvârșite cu aplicarea sau cu amenințarea aplicării substanțelor sau dispozitivelor explozive”.

Pornind de la considerentul că în conținutul alin.(2) există unele circumstanțe agravante care vizează locul comiterii infracțiunii date, cum ar fi teritoriul sau în incinta unei instituții medico-sanitare publice ori private, considerăm că infracțiunea dată poate fi comisă și în alte locuri publice (spre ex., transport), în care intensitatea gradul prejudiciabil uneori este mult mai sporită.

Astfel, propunem completarea alin.(2) art.287 CP cu următoarea circumstanță agravantă: *lit.g) „în transportul aerian, feroviar, maritim, fluvial, terestru sau în orice alt tip de transport public”.*

Necesitatea introducerii agravantei date reiese din considerentul că comiterea acțiunilor huliganice în orice tip de transport sporește esențial gradul prejudiciabil, datorită faptului că în timpul mersului devine dificilă părăsirea imediată a mijlocului de transport, ceea ce însuflă făptuitorului încrederea în acțiunile sale, iar victimei îi diminuează posibilitatea de a opune rezistență, de a chema în ajutor sau de a efectua alte acțiuni pentru a se apăra (de exemplu, într-un vagon stau două persoane în etate și o domniță, față de care se aplică violența în contextul acțiunilor huliganice).

Reieșind din considerentul că deseori victimele huliganismului sunt persoane mult mai slabe, atât fizic, cât și psihic, decât făptuitorul, recomandăm completarea alin.(2) art.287 CP cu următoarea circumstanță agravantă nouă: *lit. c) „cu bună știință asupra unui minor sau a unei femei gravide ori profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vârstei înaintate, bolii, dizabilității ori altui factor”.*

Necesitatea introducerii acesteia este dictată atât de gradul prejudiciabil sporit al faptei comise în asemenea circumstanțe, cât și de faptul că comiterea huliganismului în condițiile lit.e) alin.(2) art.287CP (din motive de prejudecată) uneori este materializată. Oare existența motivului de prejudecată este mai puțin periculoasă decât însăși profitarea de asemenea stări fiziologice ale persoanei, precum dizabilitatea, neputința, vârsta minoră etc.? Credem că nu.

În favoarea recomandării propuse, aducem următorul exemplu din practica judiciară: *la 15.10.2017, la orele 03:30, D.E. (anterior judecat în baza art. 287 alin. (2) lit. b) CP, fiind în stare de ebrietate alcoolică, acționând împreună cu G.F., C.A. și V.M., aflându-se în XXXXX, în stradă, în fața barului „YYY”, fără nici un motiv, din intenții huliganice, demonstrând o obrăznicie deosebită și o lipsă totală de respect față de societate, încălcând liniștea publică, în prezența la mai multe persoane, i-au maltratată pe minorii P.F. și C.N., care în acea seară erau prezentatori de muzică în localul respectiv. D.E. s-a exprimat cu diferite cuvinte necenzurate și*

i-a aplicat lovituri cu pumnii și picioarele pe diferite părți ale corpului lui P.F., provocându-i dureri fizice [78.2.].

În alt context, reieșind din formularea legislativă a huliganismului - ca acțiuni intenționate care încalcă ordinea publică etc. - considerăm binevenită redactarea lingvistică a titlului alin.(2) prin modificarea sintagmei din: „*Aceeași acțiune săvârșită*” în: „*Aceleași acțiuni săvârșite*”.

Ca urmare a propunerilor de lege - ferenda formulate și argumentate mai sus, devine inevitabilă și modificarea regimului sancționator al acestora.

Astfel, ținând cont de recomandările de completare a art.287 CP cu următoarele circumstanțe agravante noi: cu opunerea de rezistență reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice; în transportul aerian, feroviar, maritim, fluvial, terestru sau în orice alt tip de transport public; cu bună știință asupra unui minor sau a unei femei gravide ori profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vârstei înaintate, bolii, dizabilității ori altui factor; cu aplicarea sau cu amenințarea aplicării armei sau altor obiecte folosite în calitate de armă; cu aplicarea violenței periculoase pentru viața sau sănătatea persoanei sau cu amenințarea aplicării unei asemenea violențe; de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală, propunem modificarea pedepsei cu închisoare prevăzute pentru alin.(2) art.287 CP din: „*de până la 5 ani*” în: „*de la 3 la 5 ani*”, pentru alin.(3) art.287 CP din: „*de la 3 la 7 ani*” în: „*de la 5 la 7 ani*”.

De asemenea, propunem stabilirea pedepsei penale pentru fapta prevăzută la alin.(4) art.287 CP, în următoare formulă: „Acțiunile prevăzute la alin.(1), (2) sau (3), săvârșite cu aplicarea sau cu amenințarea aplicării substanțelor sau dispozitivelor explozive, *se pedepsesc cu închisoare de la 7 la 9 ani*”.

4.2. Delimitarea huliganismului de alte fapte penale și extrapenale similare

Pentru încadrarea juridică corectă a faptei potrivit art.287 CP, o importanță deosebită o are delimitarea acestei infracțiuni de altele asemănătoare. Delimitarea faptelor asemănătoare se realizează în baza semnelor obiective și subiective, prin care acestea se deosebesc.

Astfel, infracțiunea de huliganism are tangențe cu așa fapte, cum ar fi: jaful, tâlhăria, distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor, dezordinile în masă, vandalismul, huliganismul nu prea grav etc.

Delimitarea huliganismului de unele infracțiuni contra patrimoniului

Infracțiunea prevăzută de art.287 CP deseori este exprimată prin comiterea unor acțiuni asemănătoare cu unele fapte cupidante contra patrimoniului, cum sunt jaful și tâlhăria. Criteriul de bază, potrivit căruia se realizează delimitarea clară a acestor fapte, reprezintă latura subiectivă a infracțiunii.

Pornind de la faptul că atât jaful, cât și tâlhăria se realizează prin sustrageri, acestea posedă un semn obligatoriu, care este scopul de profit (cupidant).

La comiterea infracțiunii de huliganism, trecerea bunurilor altei persoane în posesia făptuitorului se realizează nu în scopul însușirii acestora, ci pentru săvârșirea acțiunilor intenționate, care încalcă grav ordinea publică sau se deosebesc prin obraznicie deosebită. Spre deosebire de faptele contra patrimoniului, la baza huliganismului stau motivele huliganice, ce generează lipsă de respect față de cei din jur și se caracterizează prin perturbarea liniștii publice.

Astfel, potrivit pct.7 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism, dacă bunurile au fost luate ilegal și gratuit, din motive huliganice, pentru a șicana victima și nu pentru a le trece în stăpânirea definitivă a făptuitorului, atunci calificarea se va face numai prin prisma art.287 CP. În acest caz, luarea ilegală și gratuită a bunurilor străine apare fie ca modalitate faptică a încălcării grosolane a ordinii publice, fie a obrazniciei deosebite. În același timp, întrucât lipsește unul din semnele constitutive ale sustragerii – scopul de cupiditate – nu pot fi aplicate și normele, care prevăd răspunderea pentru infracțiunile săvârșite prin sustragere [88].

Totodată, potrivit aceleiași hotărâri, dacă în timpul comiterii actului de huliganism sunt sustrate bunuri (anume sustrate, dar nu luate din motive huliganice), atunci calificarea trebuie făcută conform regulii, stabilite la art.114 CP, în baza art.287 și a unuia dintre art.186, 187, 188 etc. din CP. Lipsa sau prezența scopului de cupiditate este acel criteriu, ce permite delimitarea infracțiunii de huliganism (care presupune luarea ilegală și gratuită, din motive huliganice, a bunurilor străine) de infracțiunile, prevăzute la art.186-188, 190-192 CP [88].

Cele reliefate pot fi exemplificate prin următorul caz din practica judiciară a Republicii Moldova. *La data de 31 august 2018, aproximativ la ora 00.40, A.B., aflându-se împreună cu alte persoane într-un loc public - stația de alimentare cu combustibil „PSV-PECOTRANS” Societate cu Răspundere Limitată, situată în preajma satului XXX, raionul YYY, pe porțiunea de drum Taraclia-Cahul, în cadrul unui conflict verbal cu cetățeanul C.D., născut la xxxxx, xxxxxx, din motive huliganice, încălcând grosolan ordinea publică, exprimându-se necenzurat, acționând cu o obraznicie deosebită, în mod intenționat, i-a aplicat lui C.D. multiple lovituri cu pumnii și cu picioarele în regiunea capului și feții, cauzându-i astfel suferințe morale și vătămări neînsemnate, sub formă de edem al țesuturilor moi și echimoză pe față din dreapta,*

echimoză și plagă contuză superficială pe mucoasa buzei superioare, echimoză a pavilionului urechii stângi cu trecere în regiunea temporală, echimoză și edem al țesuturilor moi în regiunea occipitală dreapta. Tot el, A.B., aflându-se pe data de 31 august 2018, aproximativ la ora 00.40, împreună cu alte persoane, într-un loc public - stația de alimentare cu combustibil „PSV- 2 PECOTRANS” Societate cu Răspundere Limitată, situată în preajma satului XXX, raionul YYY, pe porțiunea de drum Taraclia - Cahul, având scopul de sustragere deschisă a bunurilor altei persoane, au pătruns ilegal în automobilul de model „xxxxxx” cu numărul de înmatriculare xxxxx, care aparținea cetățeanului C.D., născut la xxxx, locuitor al xxxx, unde au găsit un portmoneu cu mijloace bănești în sumă de 500 de lei, apoi i-au sustras în mod deschis automobilul menționat la prețul 40 000 lei și, de asemenea, din portmoneul indicat - mijloacele bănești în sumă de 500 de lei, ce aparțineau lui C.D., după care cu automobilul sustras și cu suma bănească indicată în mărime de 500 lei, au părăsit fața locului, cauzându-i astfel lui C.D. un prejudiciu material considerabil, în sumă totală de 40 500 lei [78].

Într-o altă ordine de idei, menționăm că amenințarea cu aplicarea violenței asupra persoanelor, realizată în cadrul acțiunilor huliganice care încalcă ordinea publică, dacă a fost urmată de apariția intenției de însușire a bunurilor altor persoane, nu formează componenta calificată a jafului. Însă dacă o astfel de amenințare a fost aplicată la săvârșirea acțiunilor de sustragere deschisă a bunurilor altei persoane, cele săvârșite urmează a fi calificate în baza art.287 și lit.e) alin.(2) art.187 CP.

La delimitarea huliganismului de infracțiunea prevăzută de art.188 CP, trebuie să ținem cont de faptul că tâlhăria reprezintă atacul săvârșit asupra unei persoane în scopul sustragerii bunurilor, însoțit de violență periculoasă pentru viața sau sănătatea persoanei agresate ori de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe.

Prin urmare, reieșind din faptul că atacul în scopul sustragerii bunurilor se realizează rapid, iar amenințarea cu violență are un caracter imediat, considerăm că generarea acțiunilor huliganice în fapta de tâlhărie nu poate avea loc.

Cu referire la delimitarea infracțiunii de huliganism de infracțiunea de distrugere sau deteriorare intenționată a bunurilor, considerăm că într-o anumită conjunctură acesta poate fi privită ca o posibilă manifestare a încălcării ordinii publice sau a obrăzniciei deosebite.

Relațiile sociale cu privire la integritatea, substanța și potențialul de utilizare a bunurilor constituie obiectul juridic secundar al infracțiunii de huliganism. De asemenea, se poate afirma că fapta de distrugere sau deteriorare a bunurilor ca și cum s-a dizolvat în amalgamul elementelor constitutive ale infracțiunii de huliganism [10, p. 2].

Prin urmare, susținem opinia autorilor Brînza S. și Stati V., care menționează că regula este că infracțiunea absorbantă (cum este, în cazul nostru, infracțiunea de huliganism) nu poate avea un grad prejudiciabil mai redus decât cel al infracțiunii absorbite. Comparând sancțiunile stabilite în alin. (1) și (2) art. 197 și art. 287 CP RM, se poate susține că infracțiunea de huliganism poate absorbi distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor descrisă la alin. (1) art. 197 CP RM. Cât privește distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor, descrisă la alin. (2) art. 197 CP RM, aceasta ar putea fi absorbită doar de infracțiunea prevăzută la alin. (3) art. 287 CP RM [12, p. 690].

Totuși, condiția de bază este ca distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor să constituie o manifestare a încălcării ordinii publice sau a obrăzniciei deosebite.

În consecință, menționăm că lipsa sau prezența scopului de profit (cupidant) reprezintă acel criteriu, potrivit căruia se realizează delimitarea infracțiunii de huliganism de unele fapte contra patrimoniului, cum sunt cele prevăzute de art. 186, 187, 188 CP.

Delimitarea huliganismului de infracțiunea de vandalism

În practica de aplicare a normelor de drept, deseori apare problema calificării corecte și delimitării infracțiunilor prevăzute de art. 287 și 288 CP.

Astfel, primul criteriu de delimitare a infracțiunilor sus menționate îl constituie obiectul infracțiunii. Reieșind din considerentul că ambele fapte juridico-penale își au sediul în același capitol, respectiv, și obiectul juridic generic al acestora este asemănător, acesta îl constituie relațiile sociale din domeniul ordinii publice și, de asemenea, din domeniul ocrotirii securității publice. Asemănător este și obiectul juridic special principal al faptelor menționate, acesta fiind reprezentat de relațiile sociale a căror existență și normală dezvoltare sunt condiționate de ocrotirea ordinii publice.

Cu referire la obiectul juridic special secundar al infracțiunilor comparate, constatăm că acesta este unul diferit.

Prin urmare, obiectul juridic special secundar al infracțiunii de huliganism îl reprezintă relațiile sociale privind sănătatea, integritatea corporală, libertatea psihică, demnitatea și patrimoniul persoanei.

În calitate de asemenea obiect al infracțiunii de vandalism se prezintă relațiile sociale privind proprietatea publică, moralitatea publică, buna desfășurare a activității întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor publice, precum și a transportului public.

Referitor la obiectul material al infracțiunii de vandalism, acesta este unul special și îl constituie edificiile sau alte încăperi, bunuri din transportul public sau din alte locuri publice, precum și bunuri care prezintă o valoare istorică, culturală sau religioasă [112, p. 40].

Spre deosebire de infracțiunea de vandalism, obiectul material al huliganismului îl reprezintă corpul fizic al persoanei sau bunurile acesteia. Aici atragem atenția că bunurile mobile sau imobile în cazul huliganismului nu se reduc doar la anumite bunuri exhaustiv enumerate în dispoziția articolului dat, cum este în cazul infracțiunii de vandalism (edificiile sau alte încăperi, bunuri din transportul public sau din alte locuri publice, precum și bunuri care prezintă valoarea istorică, culturală sau religioasă).

Reieșind din materialitatea faptei de vandalism, rezultă că obiectul material al acesteia are o destinație specială, și anume o destinație publică. De aceea, dacă sunt nimicite bunuri, care nu au o asemenea destinație, deși la momentul comiterii infracțiunii se aflau în loc public, ori se pângăresc încăperi, care nu sunt de uz public, constituind proprietate privată, nu există temei de aplicare a răspunderii penale, în conformitate cu art.288 CP. În acest caz, la încadrare se va reține art.287 CP, cu condiția ca făptuitorul să fi acționat din motive huliganice [88].

Totodată, spre deosebire de infracțiunea de vandalism, huliganismul se caracterizează prin existența victimei care, în cazul opunerii de rezistență violentă, capătă un statut special. În acest sens, numai reprezentantul autorităților sau o altă persoană care curmă actele huliganice poate fi victima infracțiunii de huliganism.

Astfel, cum deja s-a mai menționat, putem deosebi două varietăți de reprezentanți ai autorităților:

1) persoanele care înfăptuiesc nemijlocit autoritatea legislativă, executivă sau judecătorească și care au dreptul de a realiza pe linia de serviciu acțiuni care generează consecințe juridice obligatorii pentru toți cetățenii sau pentru o mare parte din aceștia;

2) alte persoane care dețin funcții ale autorităților publice și care au dreptul de a înainta cerințe persoanelor fizice sau juridice care nu li se subordonează, adică persoanelor din afara sistemului organizațional, din care fac parte acești reprezentanți ai autorității publice [12, p. 582].

Prin „altă persoană care curmă actele huliganice” trebuie de înțeles persoana care contracarează activ huliganismul, încercând să impună în mod silit încetarea activității infracționale sau să rețină făptuitorul, ori să realizeze alte fapte active. Nu se are în vedere persoana care se limitează doar la o observație, revoltă sau o altă formă pasivă a atitudinii de neacceptare a manifestărilor huliganice [12, p. 683].

Confruntând latura obiectivă a infracțiunilor analizate, menționăm că aceasta este una diferită. Astfel, fapta prejudiciabilă a infracțiunii de huliganism poate fi realizată prin una dintre cele patru modalități alternative:

1) acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor;

2) acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică, însoțite de amenințarea cu aplicarea violenței asupra persoanelor;

3) acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică, însoțite de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice;

4) acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-o obrăznicie deosebită.

În opoziție, reieșind din prevederile art. 288 CP, fapta de vandalism se realizează prin două modalități normative cu caracter alternativ, și anume:

1) pângărirea edificiilor sau a altor încăperi;

2) nimicirea bunurilor în transportul public sau în alte locuri publice.

Dacă ne referim la infracțiunea de vandalism, observăm că făptuitorul, comițând fapta, tinde să atragă atenția publicului asupra rezultatului produs. În acest sens, se consideră vandalism, conform prevederilor art.288 CP, pângărirea sau nimicirea bunurilor amplasate în locurile publice. Nu cad sub incidența dispoziției art.288 CP acțiunile care, deși comportă un caracter amoral, sunt săvârșite asupra bunurilor ce nu fac parte din domeniul public și nici nu sunt amplasate în locurile publice, deoarece probabilitatea ca ele să fie văzute și criticate de societate este destul de mică [112, p. 45].

În ceea ce privește latura subiectivă, și anume semnul acesteia - vinovăția -, menționăm că infracțiunile supuse analizei se caracterizează prin aceeași atitudine psihică a făptuitorului. Astfel, atât huliganismul, cât și vandalismul se comit cu intenție directă.

Comun pentru aceste două fapte juridico-penale este și prezența motivului special, și anume unul huliganic.

Deci, în cazul infracțiunii de vandalism motivele huliganice, la fel, au un caracter obligatoriu. Pe lângă acestea, drept motive suplimentare pot apărea altele: răzbunarea, ura socială, națională, rasială sau religioasă, interesul material etc. Totuși, cele de bază rămân a fi motivele huliganice.

Delimitarea huliganismului de infracțiunea de dezordini în masă

Deși ambele fapte juridico-penale au același obiect juridic generic, care îl constituie relațiile sociale din domeniul ordinii publice și, de asemenea, din domeniul ocrotirii securității publice, obiectul special al acestora este unul diferit.

Astfel, spre deosebire de infracțiunea de huliganism, al cărei obiect juridic special principal îl reprezintă relațiile sociale privind ocrotirea ordinii publice, dezordinile în masă au în calitate de asemenea obiect relațiile sociale din domeniul ocrotirii securității publice.

În nici un fel de circumstanțe infracțiunea de huliganism nu poate leza securitatea publică. Chiar atunci când e săvârșit de două sau mai multe persoane, huliganismul nu implică

ambianța pe care o presupun dezordinile în masă. Aceasta pentru că dezordinile în masă reprezintă acțiunile unor mase de oameni, folosite de persoanele interesate ca instrument de atingere a scopurilor lor, luând în considerație psihologia mulțimii și canalizând conduita stihială a acesteia în direcția dorită. În cazul dezordinilor în masă, pe teritoriul afectat se distrug sau se deteriorează bunuri, se comit atacuri asupra persoanelor, se paralizează funcționarea organelor autorităților publice, se blochează activitatea transportului [10, p. 9].

Analizând latura obiectivă a infracțiunilor analizate, menționăm că aceasta este una diferită. Astfel, huliganismul poate fi realizat prin una dintre cele patru modalități alternative: 1) acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor; 2) acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică, însoțite de amenințarea cu aplicarea violenței asupra persoanelor; 3) acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică, însoțite de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice; 4) acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-o obrăznicie deosebită.

Infracțiunea prevăzută de art.285 CP poate fi comisă prin următoarele modalități alternative: 1) organizarea sau conducerea unor dezordini în masă, însoțite de aplicarea violenței împotriva persoanelor, de pogromuri, incendieri, distrugeri de bunuri, de aplicarea armei de foc sau a altor obiecte utilizate în calitate de armă, precum și de opunere de rezistență violentă sau armată reprezentanților autorităților; 2) participarea activă la aplicarea violenței împotriva persoanelor, la pogromuri, incendieri, distrugeri de bunuri, la aplicarea armei de foc sau a altor obiecte utilizate în calitate de armă, ori la opunere de rezistență violentă sau armată reprezentanților autorităților; 3) chemările la nesupunere violentă activă cerințelor legitime ale reprezentanților autorităților și la dezordini în masă, precum și la săvârșirea actelor de violență împotriva persoanelor.

În altă ordine de idei, sub aspectul comiterii huliganismului de două sau mai multe persoane, menționăm că, acesta nu poate fi comis de un număr mare de persoane, spre deosebire de dezordinile în masă, care pot fi comise de sute și mii de persoane. Deși deseori dezordinile în masă se dezvoltă din acțiunile huliganice care, luând amploare, atrag pe parcurs mulți participanți până când, conducându-se de anumite motive, se încadrează în dezordini în masă.

Este destul de dificilă delimitarea dezordinilor în masă de huliganismul săvârșit cu distrugerea sau deteriorarea bunurilor.

În sensul dat, ne alăturăm poziției autorilor Brînză S. și Stati V., care menționează că distrugerea sau deteriorarea bunurilor îmbracă, de cele mai multe ori, forme specifice în timpul dezordinilor de masă: pogromuri, incendieri sau alte acțiuni asemănătoare. Aceasta înseamnă că,

spre deosebire de huliganism, dezordinile de masă presupun o mai mare probabilitate că vor fi aplicate mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane (de ex., substanțe inflamabile, încărcături explozive, mijloace de transport utilizate pe post de spărgătoare de bariere instalate de forțele de ordine etc.) [10, p. 9].

Sub aspectul laturii subiective, infracțiunile comparate se delimitează prin aceea că, în cazul huliganismului, făptuitorii tind să demonstreze negarea normelor general recunoscute de societate, astfel demonstrând o lipsă totală de respect față de societate, pe când în cazul dezordinilor în masă făptuitorii tind să demonstreze negarea sau dezaprobarea unor evenimente sau decizii luate inclusiv de autoritățile locale sau centrale. Totodată, infracțiunile supuse analizei se caracterizează prin aceeași atitudine psihică a făptuitorului, ambele fiind comise cu intenție directă.

Diferite sunt și motivele comiterii faptelor respective. Astfel, în cazul infracțiunii prevăzute de art.287 CP, motivele de care este condus făptuitorul sunt huliganice. Acestea pot fi conduse de o emoție negativă, însoțită de o izbucnire emoțională ce este lipsită de vreun pretext, sau cu un pretext neînsemnat, neclar sau inventat.

Motivul huliganic se poate manifesta prin atitudine disprețuitoare și lipsă de respect față de societate, insultarea și sfidarea persoanelor, bravură la beție, amuzament însoțit de demonstrarea brutală a forței, dorința de autoafirmare, înfricoșarea și înjosirea celor din jur, satisfacerea unor dorințe bolnăvicioase, necuviință, frondă, ștregărie, teribilism, năzuința de a se opune opiniei publice și normelor general recunoscute în societate etc.

În cazul infracțiunii de dezordini în masă, motivele sunt destul de clare, acestea nefiind obligatorii, pot fi cele mai diverse: neacceptarea sau dezaprobarea politicii promovate de autorități, înfrângerea echipei de fotbal naționale, înlesnirea activității infracționale, interesul material etc.

Delimitarea infracțiunii de huliganism de unele fapte extrapenale

În practica judiciară deseori apar probleme privind delimitarea infracțiunii de huliganism de unele fapte prevăzute de Codul contravențional, cum ar fi huliganismul nu prea grav; ultragiarea colaboratorului organelor de ocrotire a normelor de drept, opunerea de rezistență; tulburarea liniștii etc.

Astfel, potrivit art.353 CC, huliganismul nu prea grav reprezintă acostarea jignitoare în locuri publice a persoanei fizice, alte acțiuni similare ce tulbură ordinea publică și liniștea persoanei fizice [24].

Ultragiarea colaboratorului organelor de ocrotire a normelor de drept, în conformitate cu art.353 CC, constituie jignirea premeditată a onoarei și demnității procurorului, ofițerului de

urmărire penală, ofițerului de informații și securitate, angajatului cu statut special al Ministerului Afacerilor Interne, altei persoane, aflată în exercițiul funcțiunii sau al datoriei obștești de asigurare a securității statului, de menținere, asigurare și restabilire a ordinii publice, de asigurare a siguranței circulației rutiere, de executare a hotărârilor instanței de judecată și a documentelor executorii și de combatere a criminalității, exprimată prin acțiune, verbal sau în scris [24].

Prin opunere de rezistență, potrivit aceluiași articol, se înțelege opunerea de rezistență procurorului, ofițerului de urmărire penală, ofițerului de informații și securitate, angajatului cu statut special al Ministerului Afacerilor Interne, unei alte persoane, aflată în exercițiul funcțiunii sau al datoriei obștești de asigurare a securității statului, de menținere, asigurare și restabilire a ordinii publice, de asigurare a siguranței circulației rutiere, de executare a hotărârilor instanței de judecată și a documentelor executorii și de combatere a criminalității [24].

Iar art.357 CC prevede răspunderea pentru tulburarea liniștii în timpul nopții, de la ora 22 până la ora 7, inclusiv prin cântare cu voce ridicată, semnalizare acustică, folosire cu intensitate auditivă a aparaturii audiovizuale în locuințe sau în locuri publice, alte acțiuni similare, precum și pentru efectuarea lucrărilor de reconstrucție sau a altor lucrări, însoțite de zgomot, în încăperile din blocurile locative în zilele de duminică, precum și în timpul săptămânii de la ora 18 până la ora 8 [24].

Caracteristic pentru toate cele trei componente de contravenții indicate mai sus este faptul că ele atentează, la fel ca și huliganismul penal, la ordinea publică. De asemenea, comun pentru ele este și comiterea acțiunilor intenționate, care încalcă ordinea publică și exprimă o lipsă vădită de respect față de societate. Anume în acest segment, contravențiile date se aseamănă cu infracțiunea de huliganism, deoarece atunci când are o conjunctură complexă, infracțiunea prevăzută de art.287 CP are în calitate de acțiune principală încălcarea ordinii publice.

Totuși, deosebirea principală dintre contravențiile specificate mai sus și infracțiunea de huliganism constă în faptul că ele nu conțin o acțiune adiacentă, așa cum prevede infracțiunea de huliganism (când are un caracter complex). Această acțiune alternativă adiacentă se exprimă prin:

- 1) aplicarea violenței;
- 2) amenințarea cu aplicarea violenței;
- 3) opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice.

În consecință, va fi considerată infracțiune de huliganism, prevăzută la art.287 CP, și nu contravenție reglementată la art.354, 357 Cod contravențional, dacă făptuitorul nu se limitează doar la: acostarea jignitoare, în locuri publice, a persoanei fizice, tulburarea ordinii publice;

tulburarea liniștii în timpul nopții, alte acțiuni similare; tragerea din armă de foc, în locuri publice, în locuri rezervate pentru tragere, dar cu încălcarea modului stabilit, însă mai recurge și la aplicarea violenței, la amenințarea cu aplicarea violenței sau la opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane, care curmă actele huliganice. În astfel de circumstanțe, fapta comisă depășește gradul de pericol social al unei contravenții, atingând gradul de pericol social al unei infracțiuni [88].

Mai dificilă este delimitarea dintre contravențiile sus menționate și infracțiunea de huliganism, atunci când aceasta nu este însoțită de acțiune adiacentă, adică nu are un conținut complex. Aici ne referim la huliganismul caracterizat prin acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-o obraznicie deosebită.

Amploarea acțiunilor care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-o obraznicie deosebită, după părerea autorilor Brînza S. și Stati V., atinge asemenea cote, încât produce nu indignarea izolată a unei persoane, nu un comentariu negativ particular. Este vorba despre o manifestare care provoacă indignarea sau revolta unei colectivități de persoane, care asistă la fapta săvârșită sau iau cunoștință despre aceasta. Pentru a atinge gradul prejudiciabil al unei infracțiuni, acțiunile respective trebuie să producă o rezonanță socială considerabilă, revoltând la maxim opinia publică, tulburând pentru mult timp buna desfășurare a relațiilor interumane, devenind subiect de scandal în numeroase publicații din presă etc. [12, p. 688].

Astfel de acțiuni trebuie delimitate primordial de acțiunile care sunt proprii contravenției de huliganism nu prea grav (art.354 CC). Desigur, ultimele se caracterizează printr-un grad prejudiciabil mult mai scăzut, comparativ cu art.287 CP. În același timp, nu ne rămâne decât să analizăm toate circumstanțele concrete ale cauzei, cum ar fi: locul, timpul, metoda și condițiile de comitere a faptei, intensitatea etc. Doar examinarea minuțioasă a acestor circumstanțe va face posibilă calificarea corectă și delimitarea huliganismului penal de cel contravențional.

Totodată, pornind de la considerentul că delimitarea acestor fapte este foarte sensibilă, uneori greu sau incomplet realizabilă, credem că, la apariția unor astfel de situații, trebuie aplicată răspunderea în favoarea făptuitorului, adică cea contravențională (huliganismul nu prea grav - art.354 CC).

În consecință, cum deja am menționat în capitolul precedent, considerăm că în vederea interpretării și gradării exacte a intensității încălcării ordinii publice, textul dispoziției alin.1) art.287 CP ar trebui suplinit cu cuvântul „grav”, similar cu „grosolan” (declarat neconstituțional), însă lingvistic corect. Asume adjectivul „grav” și formele declinate ale acestuia se regăsesc în mai multe articole din Codului penal al Republicii Moldova, precum și în legislațiile penale ale statelor de peste hotare, cum ar fi România.

Astfel, huliganismul ar putea fi conceput ca acțiuni intenționate care *încalcă grav* ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe etc.

O astfel de abordare ar lăsa o amprentă pozitivă, inclusiv la delimitarea huliganismului de alte fapte penale și extrapenale (contravenții).

4.3. Concluzii la capitolul 4

- În vederea racordării legislației penale a Republicii Moldova la standardele internaționale pe segmentul crimelor bazate pe ură, concepute printr-un șir de documente, cum ar fi: Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la New York la 10 decembrie 1948, Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, adoptat la New York la 16 decembrie 1966, Convenția Internațională privind Eliminarea tuturor Formelor de Discriminare Rasială, adoptată la New York la 21 decembrie 1965 etc., unele articole din Codul penal al Republicii Moldova, inclusiv huliganismul, au fost completate cu o circumstanță agravantă nouă - „motive de prejudecată”.

- Comiterea infracțiunii de huliganism din motive de prejudecată se caracterizează printr-un grad prejudiciabil sporit atât al faptei juridico-penale, cât și al făptuitorului, deoarece, pe lângă acțiunile sale intenționate care încalcă grav ordinea publică sau se deosebesc printr-o obraznicie deosebită, săvârșește fapta bazându-se pe niște idei preconceptionale legate de rasă, culoare, origine etnică, națională sau socială, cetățenie, sex, gen, limbă, religie sau convingeri religioase, opinii politice, dizabilitate etc.

- Infracțiunea de huliganism are tangențe cu asemenea fapte, cum ar fi: jaful, tâlhăria, distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor, dezordini în masă, vandalismul, huliganismul nu prea grav, tulburarea liniștii în timpul nopții etc.

- Lipsa sau prezența scopului de profit (cupidant) reprezintă criteriul de bază, potrivit căruia se realizează delimitarea infracțiunii de huliganism de unele fapte contra patrimoniului, cum sunt cele prevăzute de art.186, 187, 188 CP.

- În cazul infracțiunii de vandalism motivele huliganice la fel au un caracter obligatoriu. Pe lângă acestea, drept motive suplimentare pot apărea altele: răzbunarea; ura socială, națională, rasială sau religioasă; interesul material etc. Totuși, cele de bază rămân a fi motivele huliganice.

- În cazul infracțiunii de dezordini în masă motivele sunt destul de clare, acestea nefiind obligatorii, pot fi cele mai diverse: neacceptarea sau dezaprobarea politicii promovate de

autorități, înfrângerea echipei de fotbal naționale, înlesnirea activității infracționale, interesul material etc.

- Mai dificilă este delimitarea dintre contravențiile adiacente (huliganismul nu prea grav, tulburarea liniștii în timpul nopții etc.) și infracțiunea de huliganism, atunci când aceasta nu este însoțită de o acțiune adiacentă, adică nu are un conținut complex. Aici ne referim la huliganismul caracterizat prin acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-o obraznicie deosebită. Delimitarea acestor fapte este foarte sensibilă, uneori greu sau incomplet realizabilă, totuși, în asemenea situații credem că trebuie aplicată răspunderea în favoarea făptuitorului, adică cea contravențională (huliganismul nu prea grav - art.354 CC).

- Contravenția de huliganism nu prea grav (art.354 CC) se caracterizează printr-un grad prejudiciabil mult mai scăzut, comparativ cu art.287 CP. Astfel, trebuie analizate toate circumstanțele concrete ale cauzei, cum ar fi: locul, timpul, metoda și condițiile de comitere a faptei, intensitatea etc. Doar examinarea minuțioasă a acestor circumstanțe va face posibilă calificarea corectă și delimitarea huliganismului penal de cel contravențional.

- Sintagma „încercarea aplicării armei sau a altor obiecte” face parte din categoria semnelor estimative. Totodată, a doua parte a circumstanței agravante limitează sfera de acțiune a mijloacelor date prin următoarea formulare legislativă: „pentru vătămarea integrității corporale sau sănătății”. Arma sau alte obiecte folosite în calitate de armă pot fi folosite și asupra unui animal de companie în public, în scopuri huliganice. Folosirea sau aplicarea acestora în circumstanțele menționate, cu siguranță, atribuie huliganismului un grad prejudiciabil sporit. Prin urmare, propunem modificarea conținutului alin.(3) art.287 CP din: „aplicarea sau cu încercarea aplicării armei sau a altor obiecte pentru vătămarea integrității corporale sau sănătății” în: „cu aplicarea sau cu amenințarea aplicării armei sau altor obiecte folosite în calitate de armă”, atribuindu-i calitatea de circumstanță agravantă prevăzută de lit.a).

- Săvârșirea huliganismului poate fi realizată și de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală. Această împrejurare sporește esențial gradul prejudiciabil al faptei și al făptuitorilor, deoarece presupune o reuniune de eforturi pentru realizarea unui rezultat infracțional, ceea ce creează condiții favorabile de atingere a scopurilor propuse. În acest context, propunem introducerea în cadrul alin.(3) art.287 CP a unei circumstanțe agravante noi, și anume: lit.c) „de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală”.

- Pornind de la faptul că, în cadrul capitolului anterior, am propus completarea alin.(3) cu o altă circumstanță agravantă nouă: lit.b „cu aplicarea violenței periculoase pentru viața sau sănătatea persoanei sau cu amenințarea aplicării unei asemenea violențe”, considerăm că calificativul acesteia de „huliganism agravat” și-a pierdut esența. Prin urmare, propunem

înlocuirea sintagmei: „Huliganismul agravat, adică acțiunile prevăzute la alin.(1) sau (2), dacă au fost săvârșite” cu sintagma: „Acțiunile prevăzute la alin.(1) sau (2) săvârșite:”.

- Acțiunile huliganice pot fi săvârșite și cu unele mijloace deosebit de periculoase, cum ar fi, spre exemplu, substanțele sau dispozitivele explozive. Datorită caracteristicilor lor tehnice, aplicarea acestora sau amenințarea cu aplicarea lor în locuri publice creează un pericol enorm pentru viața sau sănătatea unui cerc larg de persoane. Prin urmare, considerăm necesară completarea art.287 CP cu o circumstanță agravantă, care își va găsi sediul în cadrul unui alineat nou - alin.(4) cu următorul conținut: „Acțiunile prevăzute la alin.(1), (2) sau (3) săvârșite cu aplicarea sau cu amenințarea aplicării substanțelor sau dispozitivelor explozive”.

- Reieșind din faptul că în conținutul alin.(2) există unele circumstanțe agravante care vizează locul comiterii infracțiunii date, cum ar fi: teritoriul sau incinta unei instituții medico-sanitare publice ori private, considerăm că infracțiunea dată poate fi comisă și în alte locuri publice (spre ex., în transport), în care intensitatea gradului prejudiciabil uneori este mult mai sporită. Astfel, propunem completarea alin.(2) art.287 CP cu următoarea circumstanță agravantă: lit.g) „în transportul aerian, feroviar, maritim, fluvial, terestru sau în orice alt tip de transport public”. Necesitatea introducerii agravantei date reiese din considerentul că comiterea acțiunilor huliganice în orice tip de transport sporește esențial gradul prejudiciabil, datorită faptului că în timpul mersului devine dificilă părăsirea imediată a mijlocului de transport, ceea ce însuflă făptuitorului încrederea în acțiunile sale, iar victimei îi diminuează posibilitatea de a opune rezistență, de a chema în ajutor sau de a efectua alte acțiuni pentru a se apăra (de ex., într-un vagon stau două persoane în etate și o domniță, față de care se aplică violența în contextul acțiunilor huliganice).

- Comiterea acțiunilor huliganice pe teritoriul sau în incinta instituției medico-sanitare publice ori private nu întotdeauna denotă gradul prejudiciabil sporit al faptei respective (de exemplu, dacă au fost comise acțiunile huliganice într-o cafenea ce se află pe teritoriul unui spital). Cu aceeași doză de pericol social pot fi săvârșite acțiunile huliganice și în alte locuri vulnerabile, cum ar fi teritoriile sau incinta instituțiilor de învățământ (preșcolar, gimnazial, liceal, superior etc.), a inspectoratelor de poliție, a rețelelor energetice sau altor obiecte de infrastructură critică etc. Prin urmare, propunem excluderea circumstanței agravante prevăzute de lit.c) alin.(2) art.287 CP: „pe teritoriul sau în incinta unei instituții medico-sanitare publice ori private”.

- Pornind de la considerentul că deseori victimele huliganismului sunt persoane mult mai slabe atât fizic, cât și psihic decât făptuitorul, recomandăm completarea alin.(2) art.287 CP cu următoarea circumstanță agravantă nouă: lit. c) „cu bună știință asupra unui minor sau a unei

femei gravide ori profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vârstei înaintate, bolii, dizabilității ori altui factor”. Necesitatea introducerii acesteia este dictată atât de gradul prejudiciabil sporit al faptei comise în asemenea circumstanțe, cât și de faptul că comiterea huliganismului în condițiile lit.e) alin.(2) art.287CP (din motive de prejudecată) uneori este materializată. Cu siguranță, existența motivului de prejudecată este mai puțin periculoasă decât însăși profitarea de asemenea stări fiziologice ale persoanei, precum dizabilitatea, neputința, vârsta minoră etc.

- Reieșind din formularea legislativă a huliganismului ca acțiuni intenționate care încalcă ordinea publică etc., considerăm binevenită redactarea lingvistică a titlului alin.(2) prin modificarea sintagmei din: „Aceeși acțiune săvârșită” în: „Aceleași acțiuni săvârșite”.

- Ca urmare a propunerilor de lege - ferenda formulate și argumentate mai sus, devine inevitabilă și modificarea regimului sancționator al acestora.

- Ca urmare a recomandărilor de completare a art.287 CP cu următoarele circumstanțe agravante noi: cu opunerea de rezistență reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice; în transportul aerian, feroviar, maritim, fluvial, terestru sau în orice alt tip de transport public; cu bună știință asupra unui minor sau a unei femei gravide ori profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vârstei înaintate, bolii, dizabilității ori altui factor; cu aplicarea sau cu amenințarea aplicării armei sau altor obiecte folosite în calitate de armă; cu aplicarea violenței periculoase pentru viața sau sănătatea persoanei sau cu amenințarea aplicării unei asemenea violențe; de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală, propunem modificarea pedepsei cu închisoarea, prevăzute la alin.(2) art.287 CP din: „de până la 5 ani” în: „de la 3 la 5 ani”, la alin.(3) art.287 CP din: „de la 3 la 7 ani” în: „de la 5 la 7 ani”.

- Propunem stabilirea pedepsei penale pentru fapta prevăzută la alin.(4) art.287 CP în următoare formulă: „Acțiunile prevăzute la alin.(1), (2) sau (3), săvârșite cu aplicarea sau cu amenințarea aplicării substanțelor sau dispozitivelor explozive, se pedepsesc cu închisoare de la 7 la 9 ani”.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Rezultatele științifice obținute în urma elaborării prezentei lucrări constau în: 1) analiza comparativă a legislațiilor penale ale statelor membre UE, precum și a altor state, pe segmentul răspunderii pentru infracțiunea de huliganism și alte fapte asemănătoare; 2) concretizarea și delimitarea conceptelor de ordine publică, securitate publică, ordine de drept; 3) fundamentarea tezei potrivit căreia anume modul public este propriu realizării infracțiunii de huliganism; 4) concretizarea și delimitarea tipurilor de violență fizică aplicate în procesul încălcării ordinii publice (violența nepericuloasă și violența periculoasă pentru viața sau sănătatea persoanei); 5) argumentarea necesității modificării regimului sancționator prin stabilirea noilor limite de pedeapsă, proporționale gradului prejudiciabil al faptei în cauză.; 6) elaborarea recomandărilor privind perfecționarea cadrului legal al normei juridico-penale prevăzute de art.287 CP etc.

Generalizarea materialului expus în prezenta teză de doctorat se conturează în următoarele **concluzii**:

- Doctrina juridico-penală actuală și practica de aplicare a normelor de drept unanim recunosc huliganismul ca faptă juridico-penală ce atentează la ordinea publică. Deși ambele categorii: securitatea publică și ordinea publică, fiind interdependente, contribuie la asigurarea existenței normale a societății, la fel ca și oricare componentă a mecanismului social, totuși, acestea au o autonomie clar stabilită, fiecare asigurând activitatea inofensivă a sectorului său de bunăstare socială [19, p. 122] (*cap. 3, par. 3.1.*).

- Conceptele de ordine de drept și ordine publică coincid doar parțial sub aspectul relațiilor sociale reglementate de normele de drept. Or, componenta ordinii publice nu constă exclusiv din normele de drept, ci și din cele extrajuridice, cum ar fi normele morale, etice, obiceiurile etc. [19, p. 122] (*cap. 3, par. 3.1.*).

- Conceptul de ordine publică poate fi definit atât în sens larg, cât și în cel îngust, însă, sub aspect practic, ordinea publică, în calitate de obiect de ocrotire juridico-penală, reprezintă o interacțiune a tuturor elementelor societății civile, formate în scopurile asigurării, menținerii și dezvoltării bazelor social-juridice, precum și în vederea respectării drepturilor și libertăților omului și a intereselor legitime ale altor subiecți ai acestor relații sociale (*cap. 3, par. 3.1.*).

- Prin ordinea publică se înțelege valoarea socială formată în baza normelor morale, etice și juridice, având ca obiectiv crearea și menținerea ordinii reciprocității relațiilor dintre stat, instituțiile sociale și persoane sub aspectul asigurării respectării și realizării drepturilor, obligațiilor și intereselor legitime ale acestora [19, p. 122] (*cap. 3, par. 3.1.*).

- Locul săvârșirii infracțiunii de huliganism va avea calitatea de semn obligatoriu doar în cazul circumstanței agravante, prevăzute de lit.c) alin.(2) art.287 CP, acesta constituind „teritoriul sau incinta unei instituții medico-sanitare publice ori private”, iar în contextul acceptării recomandărilor înaintate pentru revizuirea art.287 CP - și în cazul lit.g) alin.(2), acesta fiind „transportul aerian, feroviar, maritim, fluvial, terestru sau orice alt tip de transport public”. În alte circumstanțe, considerăm că anume modul public este propriu realizării infracțiunii de huliganism (*cap. 3, par. 3.2.*).

- Este absolut necesară concretizarea și gradarea tipurilor de violență fizică, aplicate asupra persoanelor în procesul încălcării ordinii publice. Spre deosebire de redacția actuală a codului penal, în componența sa de bază, fapta de huliganism s-ar caracteriza doar prin violența nepericuloasă pentru viața și sănătatea persoanei. În consecință, în asemenea tip de violență nu s-ar regăsi violența soldată cu vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății. Iar în forma agravată, infracțiunea dată s-ar caracteriza prin violența periculoasă pentru viața sau sănătatea persoanei. În componența respectivei modalități calificate, pe lângă violența care s-a soldat cu vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății ori care, deși nu a cauzat aceste urmări, comportă la momentul aplicării sale, datorită metodei de operare, un pericol real pentru viață și sănătate, s-ar încadra și vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății. Asemenea recomandare de modificare a textului normei penale, prevăzute la art.287 CP, se racordează logicii utilizării noțiunilor și expresiilor din Codul penal și favorizează necondiționat buna acțiune a principiului echității pedepsei penale [20, p. 95] (*cap. 3, par. 3.2.*).

- Momentul intelectual al intenției directe, în cazul infracțiunii de huliganism, se reduce la conștientizarea de către subiect a faptului că el încalcă grav ordinea publică, aplicând violența, amenințând cu aceasta sau opunând rezistență violentă autorităților sau altor persoane ce curmă actele huliganice ori realizează unele acțiuni ce se deosebesc prin obrăznicie deosebită, și prevederea de către acesta că, prin acțiunile sale intenționate, periclitează relațiile sociale din domeniul ordinii publice și cele privind sănătatea, integritatea corporală, libertatea psihică, demnitatea și patrimoniul persoanei (*cap. 3, par. 3.3.*).

- Dorința de a comite infracțiunea de huliganism constituie momentul volitiv al intenției directe, aceasta constituie un fel de voință, necesară atingerii scopului trasat. Săvârșind acțiunile intenționate, care încalcă grav ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice, precum și acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-o obrăznicie deosebită, făptuitorul dorește realizarea acestor acțiuni, ceea ce este suficient pentru calificarea lor în baza articolului respectiv. De

asemenea, făptuitorul dorește și survenirea rezultatului acțiunilor sale infracționale, însă aceasta nu are nici o importanță pentru calificare, ci doar pentru individualizarea pedepsei penale (*cap. 3, par. 3.3.*).

- Motivul infracțiunii de huliganism este privit ca semn obligatoriu al laturii subiective - motivul huliganic. Fără motivul huliganic nu pot fi concepute nici acțiunile huliganice. Motivele huliganice pot fi conduse de o emoție negativă, însoțită de o izbucnire emoțională ce este lipsită de vreun pretext sau cu un pretext neînsemnat, neclar sau inventat (*cap. 3, par. 3.3.*).

- Trăsăturile caracteristice motivelor huliganice sunt: ușurința cu care se comite fapta juridico-penală; reacția inadecvată a infractorului; existența unui pretext nesemnificativ pentru comiterea huliganismului sau lipsa în genere a acestuia; însăși comiterea infracțiunii în cauză provoacă făptuitorului satisfacție; acțiunile huliganice se realizează spontan și rapid (*cap. 3, par. 3.3.*).

- La examinarea problemelor legate de latura subiectivă a infracțiunii de huliganism trebuie să ținem cont de faptul că acțiunile asemănătoare cu cele huliganice, dacă sunt provocate de relațiile personale ostile sau de comportamentul antisocial al victimei, urmează a fi calificate potrivit articolelor din codul penal ce prevăd răspunderea pentru infracțiunile contra vieții și sănătății persoanei etc. Deci, pentru existența faptei de huliganism, obligatoriu este ca conflictul pentru a se răfui cu victima să fie declanșat anume de făptuitor, și nu de victimă. Însă, în cazurile când acțiunile de mai sus sunt însoțite de încălcarea gravă a ordinii publice sau prin conținutul lor, se deosebesc printr-o obraznicie deosebită, ele urmează a fi calificate drept huliganism (*cap. 3, par. 3.3.*).

- Manifestarea de către minor a viziunilor sale personale uneori îmbracă o formă antisocială. Comiterea infracțiunii de huliganism de către minori în majoritatea cazurilor se exprimă prin aplicarea violenței asupra victimei. Maltratarea și lovirea victimei se realizează de cele mai dese ori din tendințe de autoapreciere sau din cauza unor concepte social-morale eronate (manifestarea puterii, fermității, fricii de a nu rămâne în urma prietenilor etc.), (*cap. 3, par. 3.4.*).

- Deși minorii, de regulă, conștientizează pericolozitatea acțiunilor lor huliganice, totuși, lipsa unor viziuni constante față de valorile spiritual-morale și nivelul general al dezvoltării intelectuale lasă o amprentă negativă asupra sesizării în deplină măsură a caracterului și nivelului gradului prejudiciabil al acțiunilor săvârșite. În același timp, ei înțeleg că prin acțiunile lor antisociale încalcă normele de comportament stabilite și că astfel de conduită este percepută în societate ca una ilegală (*cap. 3, par. 3.4.*).

- Periclitarea relațiilor sociale privind ordinea publică, ca obiect juridic special principal al huliganismului, este conștientizată de minori doar în linii generale, ceea ce este suficient pentru survenirea răspunderii penale pentru huliganism și, respectiv, denotă recunoașterea minorului în calitate de subiect al acestei infracțiuni. Totodată, constatăm o lipsită de raționament în stabilirea vârstei de 14 ani pentru unele circumstanțe agravante prevăzute de alin.(2) și (3) art. 287 CP. Minorul în vârstă de 14 ani, care comite actul de huliganism împotriva medicului sau a lucrătorului medical aflat în exercițiul funcțiunii; pe teritoriul sau în incinta unei instituții medico-sanitare publice ori private; sau din motive de prejudecată, la fel poate conștientiza și gradul prejudiciabil al acțiunilor huliganice, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice. Probabil că includerea grabnică a noilor circumstanțe agravante în componența art.287 CP nu a fost racordată cu prevederile alin.(2) art.21 CP în sensul stabilirii echitabile a limitei de vârstă pentru comiterea acestora. Totuși, în situația creată, lucrurile trebuie privite prin prisma principiului umanismului legii penale, și anume prin stabilirea pentru comiterea huliganismului cu circumstanțele agravante enumerate a vârstei de 16 ani, la fel cum este și în cazul componenței de bază a art.287 CP, și nu de 14, cum este la momentul actual. O astfel de poziție, va contribui la perfecționarea practicii de aplicare a normei juridico-penale respective. (*cap. 3, par. 3.4.*)

- Pentru încadrarea juridică corectă a faptei potrivit art.287 CP, o importanță deosebită o are delimitarea acestei infracțiuni de alte fapte asemănătoare. Delimitarea faptelor asemănătoare se realizează în baza semnelor obiective și subiective prin care acestea se deosebesc. Infracțiunea de huliganism are tangențe cu asemenea fapte, cum ar fi: jaful, tâlhăria, distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor, dezordinile în masă, vandalismul, huliganismul nu prea grav, tulburarea liniștii în timpul nopții etc. (*cap. 4, par. 4.2.*)

Problema științifică actuală, de importanță majoră, care a fost soluționată constă în următoarele: stabilirea unor lacune admise în formularea normei juridico-penale prevăzute de art.287 CP; elaborarea unui cadru conceptual corespunzător standardelor de calitate a legii penale, care va facilita interpretarea și aplicarea normei privind huliganismul în strictă conformitate cu principiul legalității și echității pedepsei penale; modificarea redacției art.287 CP prin excluderea unor semne estimative, gradarea tipurilor de violență aplicate asupra persoanelor în procesul încălcării ordinii publice în: violența nepericuloasă și violența periculoasă pentru viața sau sănătatea persoanei, introducerea unui șir de circumstanțe agravante noi, modificarea structurii tehnico-juridice și revizuirea regimului sancționator prin stabilirea noilor limite de pedeapsă proporționale gradului prejudiciabil al faptei date etc.

În baza cercetărilor teoretico-practice realizate în prezenta lucrare științifică, înaintăm unele **recomandări sub aspect de lege-ferenda** care, în opinia noastră, ar putea contribui la perfecționarea conținutului și structurii normei juridico-penale privind huliganismul, și anume:

Modificarea redacției art. 287 CP după cum urmează:

Articolul 287. Huliganismul

(1) Huliganismul, adică acțiunile intenționate care încalcă grav ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței nepericuloase asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, precum și acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-o obrăznicie deosebită,

se pedepsește cu amendă în mărime de la 550 la 1050 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 3 ani.

(2) Aceleași acțiuni săvârșite:

b) de două sau mai multe persoane;

c) cu bună știință asupra unui minor sau a unei femei gravide ori profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vârstei înaintate, bolii, dizabilității ori altui factor;

d) împotriva medicului sau a lucrătorului medical aflat în exercițiul funcției;

e) din motive de prejudecată;

f) cu opunerea de rezistență reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice;

g) în transportul aerian, feroviar, maritim, fluvial, terestru sau în orice alt tip de transport public,

se pedepsesc cu amendă în mărime de la 750 la 1350 unități convenționale sau cu închisoare de la 3 la 5 ani.

(3) Acțiunile prevăzute la alin.(1) sau (2) săvârșite:

a) cu aplicarea sau cu amenințarea aplicării armei sau altor obiecte folosite în calitate de armă;

b) cu aplicarea violenței periculoase pentru viața sau sănătatea persoanei sau cu amenințarea aplicării unei asemenea violențe;

c) de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală,

se pedepsesc cu închisoare de la 5 la 7 ani.

(4) Acțiunile prevăzute la alin.(1), (2) sau (3) săvârșite cu aplicarea sau cu amenințarea aplicării substanțelor sau dispozitivelor explozive,

se pedepsesc cu închisoare de la 7 la 9 ani.

Modificarea prevederilor alin.(2) art.21 CP din: „287 alin.(2) și (3)” în: „287 alin.(2) lit. b) și alin.(3)”. Iar în contextul acceptării recomandărilor înaintate pentru revizuirea art.287 CP, propunem modificarea prevederilor alin.(2) art.21 CP din: „287 alin.(2) și (3)” în: „287 alin.(2) lit. b), c); alin.(3) și alin.(4)”.

Sugestii privind potențialele direcții de cercetare pe viitor, legate de tema abordată:

1) investigarea științifică a tematicii cercetate sub aspectul metodicii criminalistice; 2) studierea aspectelor criminologice ale infracțiunii de huliganism prin prisma cauzelor și condițiilor infracțiunii respective, măsurilor de prevenire, caracterizării personalității infractorului și a victimei, parametrilor statisticii etc.; 3) elaborarea unui ghid metodic axat pe aspecte de calificare a infracțiunii de huliganism.

BIBLIOGRAFIE

1. ARAMĂ, Elena. *Istoria dreptului românesc*. Chișinău: „Reclama”, 1998. 199 p. ISBN 9975-900-38-0.
2. BALTAG, Dumitru, ROBEA, Mariana. Ordinea judiciară și responsabilitatea juridică – premisă a ordinii de drept. În: *Revista „Legea și viața”*. 2018, nr.4, pp. 4-9. ISSN 1810-309X.
3. BASARAB, Matei. *Drept penal. Partea generală. Vol. I*. București: „Lumina Lex”, 1997. 416 p. ISBN 973-588-006-7.
4. BÎRGĂU, Mihai, GHERMAN, Marian. *Aspecte juridico-penale ale huliganismului*. Chișinău, 2004. 192 p. ISBN 9975-935-58-3.
5. BORODAC, Alexandru, GHERMAN, Marian. *Calificarea infracțiunilor*. Chișinău, 2006. 264 p. ISBN 978-9975-78-136-7.
6. BORODAC, Alexandru. *Manual de Drept penal. Partea specială*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004. 622 p. ISBN 9975-9788-7-7.
7. BOROI, Alexandru. *Drept penal. Partea generală. Ediția a II-a*. București: „All Beck”, 2000. 352 p. ISBN: 973-655-037-0.
8. BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GROSU, V., GRAMA, M. *Drept penal. Partea generală*. Chișinău: „Cartier juridic”, 2005. 624 p. ISBN 9975-79-329-0.
9. BRÎNZĂ, S., ULIANOVSCI, X., STATI, V., GROSU, V., ȚURCANU, I. *Drept penal. Partea specială. Vol. II*. Chișinău: „Cartier juridic”, 2005. 804 p. ISBN 9975-79-325-8.
10. BRÎNZĂ, Sergiu, STATI, Vitalie. Delimitarea infracțiunii de huliganism de unele fapte penale sau nepenale adiacente. În: *Revista Națională de Drept*. 2008, nr.8., pp. 2-12. ISSN 1811-0770.
11. BRÎNZĂ, Sergiu, STATI, Vitalie. *Drept Penal. Partea Specială. Vol. I*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. 1062 p. ISBN 978-9975-53-029-3.
12. BRÎNZĂ, Sergiu, STATI, Vitalie. *Tratat de Drept penal. Partea specială. Vol. II*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p. ISBN 978-9975-53-468-0.
13. BRÎNZĂ, Sergiu. *Evoluția reglementărilor privind protecția penală a proprietății pe teritoriul Republicii Moldova*. Chișinău: „ARC”, 2001. 448 p. ISBN: 997-561-179-6.
14. BRÎNZĂ, Sergiu. Însemnătatea obiectului juridic generic al infracțiunii. În: *Revista Națională de Drept*. 2004, nr.3, pp. 4-8. ISSN 1811-0770.

15. BRÎNZĂ, Sergiu. Semnificația juridico-penală a obiectului material al infracțiunii. În: *Revista Națională de Drept*. 2003, nr.10, pp. 49-53. ISSN 1811-0770.
16. BULAI, Costică. *Manual de drept penal. Partea generală*. București: „All Beck”, 1997. 647 p. ISBN 973-9229-74-3.
17. CHIRIȚA, Valentin, PELIN, Valeriu. Considerațiuni privind modalitățile componenței de infracțiune. În: *Revista științifico-practică și informativă de drept „Avocatul poporului”*. 2007, nr.3, pp. 43-45. ISSN 1810-7141.
18. CHIRIȚA, Valentin, **TIHON, Vitalie**. Considerațiuni privind obiectul juridic și material al infracțiunii de huliganism. În: *Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice. Ediția a II-a. Materialele Conferinței științifice cu participare internațională, 8 decembrie 2022. Chișinău, 2023*, pp. 416-422. ISBN 978-9975-135-66-5.
19. CHIRIȚA, Valentin, **TIHON, Vitalie**. Corelația conceptelor: ordine publică, securitate publică, ordine de drept în contextul încadrării juridice a infracțiunii de huliganism. În: *Revistă de proprietate intelectuală, știință și educație „INTELLECTUS”*. 2023, nr. 1, pp. 115-123. ISSN 1810-7087.
20. CHIRIȚA, Valentin, **TIHON, Vitalie**. Huliganismul săvârșit cu aplicarea violenței asupra persoanelor sau cu amenințarea aplicării unei asemenea violențe: tratări doctrinare și propuneri de lege-ferenda. În: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Științe juridice*. 2023, nr.17, pp. 84-96. ISSN 1857-0976.
21. CHIRIȚA, Valentin. *Infracțiunea de luare de ostatici: Studiu monografic. Ediție revizuită și adăugită*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2021. 206 p. ISBN 978-9975-121-80-4.
22. CHIRIȚA, Valentin. Obiectul juridic al infracțiunii de luare de ostatici. În: *Revista științifico-practică „Legea și Viața”*. 2009, nr.3, pp. 48-51. ISSN 1810-309X.
23. *Codificarea dreptului roman în timpul lui Justinian*. [citat: 10.02.2023]. Disponibil: <https://administrare.info/domenii/drept/16711-codificarea-dreptului-roman-%C3%AEn-timpul-lui-justinian>.
24. Codul contravențional al Republicii Moldova, nr.218-XVI din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 17.03.2017, nr.78-84/100.
25. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122-XV din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 05.11.2013, nr.248-251/699.

26. Codul lui Iustinian. [citat 11.02.2023]. Disponibil: <https://sanatatea.com/pub/personalitati/834-iustinian-i-cunoscut-pentru-importantul-cod-de-legi.html>.
27. Codul penal al Greciei. În: *Codex penal, Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, proiect editorial elaborat sub coordonarea prof. Toader T.* [citat: 16.05.2023]. Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Grecia-RO.html>.
28. Codul penal al Marelui Ducat de Luxemburg. În: *Codex penal, Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, proiect editorial elaborat sub coordonarea prof. Toader T.* [citat: 14.07.2023]. Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Luxemburg-RO.html>.
29. Codul penal al Regatului Belgiei. În: *Codex penal, Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, proiect editorial elaborat sub coordonarea prof. Toader T.* [citat: 15.05.2023]. Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Belgia-RO.html>.
30. Codul penal al Regatului Danemarcei. În: *Codex penal, Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, proiect editorial elaborat sub coordonarea prof. Toader T.* [citat: 15.05.2023]. Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Danemarca-RO.html>.
31. Codul penal al Regatului Spaniei. În: *Codex penal, Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, proiect editorial elaborat sub coordonarea prof. Toader T.* [citat: 19.07.2023]. Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Spania-RO.html>.
32. Codul penal al Regatului Țărilor de Jos (Olanda). În: *Codex penal, Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, proiect editorial elaborat sub coordonarea prof. Toader T.* [citat: 17.07.2023]. Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Olanda-RO.html>.
33. Codul penal al Republicii Armenia. [citat: 27.11.2023]. Disponibil: <http://www.parliament.am/legislation.php?ID=1349&lang=rus&sel=show#25>.
34. Codul penal al Republicii Austria. În: *Codex penal, Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, proiect editorial elaborat sub coordonarea prof. Toader T.* [citat: 14.05.2023]. Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/downloads/Cod-Penal-Austria-RO.pdf>.
35. Codul penal al Republicii Azerbaidjan. [citat: 18.08.2023]. Disponibil: <https://www.migration.gov.az/content/pdf/7d878287d2a6aa187238b93c7df26ef3.pdf>.
36. Codul penal al Republicii Belarus. [citat: 18.08.2023]. Disponibil: https://adsdatabase.ohchr.org/IssueLibrary/BELARUS_Criminal%20Code.pdf.

37. Codul penal al Republicii Bulgaria. În: *Codex penal, Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, proiect editorial elaborat sub coordonarea prof. Toader T.* [citat: 10.05.2023]. Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Bulgaria-RO.html>.
38. Codul penal al Republicii Cehe. În: *Codex penal, Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, proiect editorial elaborat sub coordonarea prof. Toader T.* [citat: 14.05.2023]. Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Cehia-RO.html>.
39. Codul penal al Republicii Cipru. În: *Codex penal, Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, proiect editorial elaborat sub coordonarea prof. Toader T.* [citat: 14.05.2023]. Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Cipru-RO.html>.
40. Codul penal al Republicii Croația. În: *Codex penal, Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, proiect editorial elaborat sub coordonarea prof. Toader T.* [citat: 14.05.2023]. Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Croatia-RO.html>.
41. Codul penal al Republicii Estonia. În: *Codex penal, Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, proiect editorial elaborat sub coordonarea prof. Toader T.* [citat: 15.05.2023]. Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Estonia-RO.html>.
42. Codul penal al Republicii Federale Germania. În: *Codex penal, Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, proiect editorial elaborat sub coordonarea prof. Toader T.* [citat: 16.05.2023]. Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Germania-RO.html>.
43. Codul penal al Republicii Finlanda. În: *Codex penal, Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, proiect editorial elaborat sub coordonarea prof. Toader T.* [citat: 15.05.2023]. Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Finlanda-RO.html>.
44. Codul penal al Republicii Franceze. În: *Codex penal, Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, proiect editorial elaborat sub coordonarea prof. Toader T.* [citat: 16.05.2023]. Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Franța-RO.html>.
45. Codul penal al Republicii Italiene. În: *Codex penal, Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, proiect editorial elaborat sub coordonarea prof. Toader T.* [citat: 16.05.2023]. Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Italia-RO.html>.
46. Codul penal al Republicii Kazahstan. [citat: 18.08.2023]. Disponibil: <https://wipo.lex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/kz/kz023ru.pdf>.
47. Codul penal al Republicii Kîrgîzstan. [citat: 19.08.2023]. Disponibil: https://shailoo.gov.kg/media/anarbek/2018/01/27/22_jP7011J.pdf.

48. Codul penal al Republicii Letonia. În: *Codex penal, Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, proiect editorial elaborat sub coordonarea prof. Toader T.* [citat: 16.05.2023]. Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Letonia-RO.html>.
49. Codul penal al Republicii Lituania. În: *Codex penal, Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, proiect editorial elaborat sub coordonarea prof. Toader T.* [citat: 16.05.2023]. Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Lituania-RO.html>.
50. Codul penal al Republicii Malta. În: *Codex penal, Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, proiect editorial elaborat sub coordonarea prof. Toader T.* [citat: 17.07.2023]. Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Malta-RO.html>.
51. Codul penal al Republicii Moldova din 24.03.1961, abrogat la 12.06.2003. În: „Veștile”, 24.04.1961, nr. 010, art. nr:41. [citat: 14.02.2023]. Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=314072>.
52. Codul penal al Republicii Moldova, nr.985-XV din 18.04.2002 (în redacția legii modernizate). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 13.09.2002, nr.128-129/1012.
53. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu.* Redactor responsabil și conducător de ediție BARBĂNEAGRĂ, Alexei. Chișinău, 2009. 860 p. ISBN 978-9975-105-20-0.
54. Codul penal al Republicii Polone. În: *Codex penal, Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, proiect editorial elaborat sub coordonarea prof. Toader T.* [citat: 17.07.2023]. Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Polonia-RO.html>.
55. Codul penal al Regatului Suediei. În: *Codex penal, Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, proiect editorial elaborat sub coordonarea prof. Toader T.* [citat: 18.07.2023]. Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Suedia-RO.html>.
56. Codul penal al Republicii Portugheze. În: *Codex penal, Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, proiect editorial elaborat sub coordonarea prof. Toader T.* [citat: 19.07.2023]. Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Portugalia-RO.html>.
57. Codul penal al Republicii Slovace. În: *Codex penal, Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, proiect editorial elaborat sub coordonarea prof. Toader T.* [citat: 19.07.2023]. Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Slovacia-RO.html>.
58. Codul penal al Republicii Slovenia. În: *Codex penal, Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, proiect editorial elaborat sub coordonarea prof. Toader T.* [citat: 19.07.2023]. Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Slovenia-RO.html>.
59. Codul penal al Republicii Tadjikistan. [citat: 19.08.2023]. Disponibil: <https://faolex.fao.org/docs/pdf/taj197648.pdf>.

60. Codul penal al Republicii Turcia. [citat: 19.08.2023]. Disponibil: <https://www.twirpx.com/file/1822177/grant/>.
61. Codul penal al Republicii Turkmenistan. [citat: 27.11.2023]. Disponibil: http://www.untuk.org/publications/legislation/ug_kod/rz_12.htm#st279.
62. Codul penal al Republicii Uzbekistan. [citat: 19.08.2023]. Disponibil: <https://track.unodc.org/uploads/documents/BRI-legal-resources/Uzbekistan/3 - RUS.pdf>.
63. Codul penal al României nr. 286 din 17.07.2009, în vigoare din 01.02.2014. În: *Monitorul Oficial al României. Partea I*, 24.07.2009, nr. 510. [citat: 02.06.2023]. Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/downloads/Cod-Penal-Romania-RO.pdf>.
64. Codul penal al Ungariei. În: *Codex penal, Codurile penale ale statelor membre ale Uniunii Europene, proiect editorial elaborat sub coordonarea prof. Toader T.* [citat: 19.07.2023]. Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Ungaria-RO.html>.
65. COJOCARU, Radion. Unele particularități de încadrare juridică a infracțiunilor săvârșite cu intenție. În: *Legea și viața*. 2023, nr.2 (374), pp. 24-32. ISSN:2587-4365.
66. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 12.08.1994, nr.1.
67. Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr. 1298-XIII din 24.07.1997. În: *Tratate internaționale. Vol. I*. Chișinău, 1998. 388 p. ISBN: 9975-73-022-1.
68. Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, adoptată la New York la 21 decembrie 1965. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr.707-XII din 10.09.1991. În: *Tratate internaționale. Vol. I*. Chișinău, 1998. 388 p. ISBN: 9975-73-022-1.
69. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 08.11.2018. Dosarul nr. nr.4-1re-218/18. [citat: 21.10.2023]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=1678.
70. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 17.09.2019. Dosarul nr. 4-1re-173/2019. [citat: 21.10.2023]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=1877.
71. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 17.12.2020. Dosarul nr. 4-1ril-1/2020. [citat: 25.10.2023]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_interes_lege.php?id=13.

72. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 24.01.2023. Dosarul nr. 4-1re-119/2022. [citat: 27.10.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=2607.
73. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 07.02.2022. Dosarul nr. 4-1re-249/21. [citat: 15.10.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=2434.
74. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 25.10.2022. Dosarul nr. 4-1re-61/2022. [citat: 17.11.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=2561.
75. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 21.02.2022. Dosarul nr. 4-1re-15/22. [citat: 05.10.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=2447.
76. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 23.01.2023. Dosarul nr. 4-1re-141/2022. [citat: 27.11.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=2609.
77. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 03.11.2020. Dosarul nr. 4-1re-211/2020. [citat: 05.12.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=2139.
78. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 02.11.2021. Dosarul nr. 4-1re-180/2021. [citat: 17.12.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=2347.
- 78.1. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 20.09.2022. Dosarul nr. 4-1re-73/2022. [citat: 12.06.2024]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=2518.
- 78.2. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 28.02.2022. Dosarul nr. 4-1re-17/2022. [citat: 12.06.2024]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=2460.
- 78.3. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 03.08.2021. Dosarul nr. 4-1re-92/21. [citat: 12.06.2024]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=2334.
- 78.4. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 06.04.2021. Dosarul nr. 4-1re-84/2021. [citat: 12.06.2024]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=2248.

- 78.5. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 25.02.2021. Dosarul nr. 4-1re-3/2021. [citat: 12.06.2024]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_plen_penal.php?id=2219.
79. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la New York la 10 decembrie 1948. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr. 217–XII din 28.07.1990. În: *Tratate internaționale. Vol. I*. Chișinău, 1998. 388 p. ISBN: 9975-73-022-1.
80. *Dicționar Român Explicativ Online*. [citat: 14.02.2023]. Disponibil: <https://www.dictionarroman.ro>.
81. *Dicționarul limbii române moderne*. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958. 961 p.
82. DIMA, E., COBEȚ, D., MANEA, L., DĂNILĂ, E., DIMA, G. E., DĂNILĂ, A., BOTOȘINEANU, L. *Dicționarul explicativ ilustrat al limbii române*. Chișinău: „Gunivas”, 2007. 2280 p. ISBN: 978-9975-908-04-7.
83. DOBRINOIU, V., PASCU, I., MOLNAR, I., NISTOREANU, Gh., BOROI, A., LAZĂR, V. *Drept penal. Partea generală*. București: „Europa Nova”, 1999. 575 p. ISBN 973-9183-43-3
84. *Enciclopedia liberă*. [citat: 11.02.2023]. Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Codul_penal_al_Rom%C3%A2niei#:~:text=Codul%20penal%20de%20la%201865
85. GLADCHI, Gheorghe. *Drept penal. Partea generală. Manual pentru facultățile de drept. Vol. I. Ed. a 2-a, revizuită și adăugită*. Chișinău, 2022. 636 p. ISBN 978-9975-64-346-7.
86. *Historia*. [citat: 01.02.2023]. Disponibil: <https://historia.ro/sectiune/general/scurta-istorie-a-grupurilor-organizate-de-572934.html>.
87. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din art.287 alin.(1) din Codul penal, nr.25 din 12.08.2021. [citat: 19.01.2023]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_25_2021_208g_2020_rou.pdf.
88. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism, nr.4 din 19.06.2006. În: *Hotărâri explicative în materie penală ale Plenului Curții Supreme de Justiție*. Chișinău: Institutul Național al Justiției, 2019, p. 429-439. ISBN 978-9975-57-259-0.
89. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii nr.39 din 22.11.2004. [citat: 11.12.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_csj.php?id=278.
90. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art. 145-148 CP al

- RM) nr. 11 din 24.12.2012. [citat: 08.11.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_csj.php?id=234.
91. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor nr.23 din 28.06.2004. [citat: 25.10.2023]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_csj.php?id=232.
92. Legea Republicii Moldova cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului, nr.320 din 27.12.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 01.03.2013, nr.42-47/145.
93. Legea Republicii Moldova cu privire la cerințele de bază în securitatea radiologică, nr.289 din 20.10.2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 26.11.2022, nr.383/719.
94. Legea Republicii Moldova cu privire la exercitarea profesiei de medic, nr.264 din 27.10.2005. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 23.12.2005, nr.172-175.
95. Legea Republicii Moldova cu privire la Inspectoratul General de Carabinieri, nr.219 din 08.11.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 12.12.2018, nr.462-466/770.
96. Legea Republicii Moldova privind contracararea activității extremiste, nr.54 din 21.02.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 28.03.2003, nr.56-58.
97. Legea Republicii Moldova privind modificarea unor acte normative, nr.111 din 21.04.2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 03.06.2022, nr.164-169/291.
98. Legea Republicii Moldova privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, nr.130 din 08.06.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 26.10.2012, nr.222-227/721.
99. Legea Republicii Moldova privind securitatea aeronautică, nr.192 din 20.12.2019. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 31.12.2019, nr.400-406/356.
100. Legea Republicii Moldova privind securitatea biologică, nr.755 din 21.12.2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 13.06.2002, nr.75/631.
101. Legea Republicii Moldova privind securitatea industrială a obiectelor industriale periculoase, nr.116 din 18.05.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 06.07.2012, nr.135-141/445.
102. *Legile regelui Hammurabi*. [citat: 10.02.2023]. Disponibil: <https://istoriiregasite.wordpress.com/2016/10/18/legile-regelui-hammurabi/>.
103. *Manual de Drept penal. Partea generală*. Redactor coordonator prof. univ., dr., BORODAC, Alexandru. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005. 516 p. ISBN 9975-935-77-X.
104. MARIȚ, Alexandru. *Drept penal. Partea generală. Vol. I*. Chișinău: „S.n.”, 2002. 355 p. ISBN: 9975-78-198-5.

- 105.MARIȚ, Alexandru. *Forme, modalități și grade de manifestare a vinovăției penale*. Sub redacția dr. hab., prof. univ. COSTACHI, Gheorghe. Chișinău, 2005. 300 p. ISBN: 9975-78-408-9.
- 106.MARTIN, Daniel. *Măsurile alternative privațiunii de libertate în legislația penală a Republicii Moldova*: teza de doctor în drept. Chișinău, 2018. 201 p.
- 107.Militar Articolul 1715. [citat: 22.02.2023]. Disponibil: <https://ro.birmiss.com/militar-articolul-1715-o-prezentare-generală/>.
- 108.MITRACHE, Constantin, MITRACHE, Cristian. *Drept penal român: Partea generală*. București: Casa de editură și presă „Șansa”, 2002. 431 p. ISBN 973-9167-94-2.
- 109.MOLDOVAN, Aurel Teodor. *Drept penal. Partea generală*. Brașov: „Lux Libris”, 2009. 414 p. ISBN 978-973-131-058-9.
- 110.OANCEA, Ioan. *Drept penal. Partea generală*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1971. 570 p.
- 111.Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, adoptat la New York la 16 decembrie 1966. Ratificat prin Hotărârea Parlamentului RM nr.217-XII din 28.07.1990. În: *Tratate internaționale. Vol. I*. Chișinău, 1998. 388 p. ISBN: 9975-73-022-1.
- 112.PILAT, Sofia. *Ghid privind calificarea infracțiunii de vandalism*. Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, 2021. 84 p. ISBN 978-9975-121-78-1.
- 113.POALELUNGI, Mihai, SMOCHINĂ, Andrei. Ordinea de drept - condiție prioritară pentru instituirea statului de drept. În: *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova*. 2002, nr.6, pp. 3-7. ISBN 9975-70-284-8.
- 114.Legea Republicii Moldova pentru modificarea unor acte normative, nr.136 din 06.06.2024. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 07.06.2024, nr.245-246/353.
- 115.Regulamentul cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Sănătății al Republicii Moldova, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.148 din 25.08.2021. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 01.09.2021, nr.206-208.
- 116.Regulamentul privind aprecierea medico-legală a gravității vătămării integrității corporale sau sănătății, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.534/2023 din 26.07.2023. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 03.08.2023, nr.287-290.
- 117.SMOCHINĂ, Andrei. *Istoria universală a statului și dreptului*. Chișinău: Casa Editorial-Poligrafică „Bons Offices”, 2006. 552 p. ISBN 978-9975-9757-2-0.
- 118.TIHON, Vitalie. Evoluția istorică a infracțiunii de huliganism. În: *Revista științifică internațională „Supremația Dreptului”*. 2023, nr.1, pp.146-157. ISSN 2345-1971.

119. **TIHON, Vitalie.** Infracțiunea de huliganism în legislațiile penale ale unor state membre UE. În: *Revista științifico-practică „Legea și viața”*. 2023, nr.2, pp.154-164. ISSN 2587-4365.
120. **TIHON, Vitalie.** Retrospectiva reglementărilor normative privind combaterea infracțiunii de huliganism. În: *Culegerea comunicărilor Conferinței științifice internaționale „Omul, criminologia, știința”, ediția a II-a. Vol. I.* Chișinău, 24 martie 2023, pp.742-747. ISBN 978-9975-3418-5-1.
121. **TIHON, Vitalie.** Some aspects regarding the qualification of the crime of hooliganism committed on grounds of bias. În: *Сборник материалов II-й Международной научно - практической конференции на тему «Юридическая наука и практика», посвященная Дню таджикской науки.* Таджикистан, г. Душанбе, 29 апреля 2023, pp.213-216. ТДУ 34:001(575.3)(063.3).
122. UDROIU, Mihail. *Drept penal: partea generală, partea specială. Ed. a 2-a.* București: Editura „C.H. Beck”, 2011. 520 p. ISBN 978-973-115-886-0.
123. ULIANOVSKI, Xenofon. *Conceptul infracțiunii militare în dreptul penal.* Chișinău: Tipografia ULIM, 2009. 553 p. ISBN 978-9975-934-38-1.
124. ULIANOVSKI, Xenofon. *Participația penală.* Chișinău: Tipografia Centrală, 2000. 239 p. ISBN: 9975-9564-7-5.
125. ULIANOVSKI, Xenofon. Răspunderea penală a minorilor. În: *Revista Națională de Drept.* 2002, nr.3, pp. 10-12. ISSN 1811-0770.
126. VOICU, Pavel, MARÎȚ, Alexandru. Menținerea, asigurarea și restabilirea ordinii publice - obiectiv de bază al poliției. În: *Studii Juridice Universitare.* 2015, nr.3-4, pp.131-142. ISSN 1857-4122.
127. ZOLYNEAK, Maria, MICHINICI, Maria-Ioana. *Drept penal. Partea generală.* Iași: Editura Fundației „Chemarea”, 1999. 517 p. ISBN: 973-9237-50-9.
128. АВАНЕСОВ, Г.А. *10 глав о мотивации и мотивах. Через призму науки криминологии.* Москва: «Юнити-Дана», 2017. 304 с. ISBN 978-5-238-02341-0.
129. АИСТОВА, Л.С. *Квалификация хулиганства: учебно-практическое пособие.* Санкт-Петербург, 1998. 41 с.
130. АНДРЕЕВА, И.А. *Охрана общественного порядка в системе вопросов местного значения: автореферат диссертации кандидата юрид. наук.* Челябинск, 2011. 20 с.
131. АНДРЕЕВА, Л.А. *Квалификация убийств, совершенных при отягчающих обстоятельствах: учебное пособие.* Санкт-Петербург, 1998. 56с. ISBN 5-89094-040-6.
132. АНДРУСЕНКО, Е.А. К вопросу об уголовной ответственности за хулиганство. În: *Ученые записки Таджикского университета. Том XX.* 1959, вып. 9, с. 253-257.

- 133.АНСЕЛЬ, М. Методологические проблемы сравнительного права. În: *Очерки сравнительного права. Сборник*. Москва: «Прогресс», 1981. с. 36-86.
- 134.АНТИПОВ, В.И. *Уголовно - правовая борьба органов внутренних дел с посягательствами на общественную безопасность: учебное пособие*. Киев, 1987. 86с.
- 135.БАРТЫКОВ, И.Ф., ДАГЕЛЬ, П.С., ЕЛИСЕЙКИН, П.Ф., КУКЛИН, В.А., НЕСТЕРОВ, А.И. *Административные правонарушения, рассматриваемые в судебном порядке*. Москва, 1964. 160 с.
- 136.БАТЮКОВА, В.Е. Субъективная сторона хулиганства в науке уголовного права. În: *Новый юридический журнал*. 2013, №2. с. 167-176. ISSN 2076-278X.
- 137.БОРИСОВ, С.В. *Хулиганство: уголовно-правовой и криминологический аспекты*: автореферат диссертации кандидата юридических наук. Москва, 2005. 25 с.
- 138.БРАЙНИН, Я.М. *Уголовная ответственность и её основание в Советском уголовном праве*. Москва: «Госюриздат», 1963. 275 с.
- 139.Бюллетень Верховного Суда Российской Федерации, № 6, 1997. [citat: 22.10.2023]. Disponibil: <https://vsrf.ru/documents/newsletters/1714/>.
- 140.ВЕРЕМЕЕНКО, И.И. *Административно-правовые санкции*: автореферат диссертации кандидата юридических наук. Москва, 1970. 14 с.
- 141.ВЕТРОВ, Н.И. *Уголовное право. Общая часть*. Москва: «Юнити-Дана», 1999. 415 с. ISBN 5-238-00121-5.
- 142.ВИССАРОВ, А.В. *Правопорядок в Российской Федерации и его обеспечение: теория и практика*. Москва: «Юнити-Дана», 2004. 258 с. ISBN 5-238-00444-3.
- 143.ВОЛЖЕНКИН, Б.В., ПИТЕРЦЕВ, С.К., ШИМАНОВСКИЙ, В.В. *Расследование дел о хулиганстве*. Ленинград, 1979. 104 с.
- 144.ВОЛКОВ, Б.С. *Мотив и квалификация преступлений*. Казань: Издательство Казанского университета, 1968. 164 с.
- 145.ВОПЛЕНКО, Н.Н. *Законность и правовой порядок*. Волгоград: Изд-во «ВолГУ», 2006. 135 с. ISBN 5-9669-0218-6.
- 146.ГАРМАЕВ, Ю.П. *Должностные преступления в таможенных органах*. Москва: «Юрлитинформ», 2002. 176 с. ISBN 5-93295-045-5.
- 147.ГЕГАМОВ, А.Р. *Насильственные преступления против общественной безопасности и общественного порядка и уголовно-правовой механизм назначения справедливого наказания*: автореф. диссертации кандидата юридических наук. Саратов, 2011. 23 с.

148. ГОРБУНОВА, О.Н. К вопросу об определении понятия «общественный порядок» в советской науке административного права. *În: Труды Иркутского госуниверситета. Серия юридическая.* Том XIX. Выпуск 8. Часть 2. Иркутск: «Вузиздат», 1967. 332 с.
149. ГОТОВЦЕВ, А.В. *Организационно-правовые вопросы взаимодействия милиции и внутренних войск в охране общественного порядка:* автореферат диссертации кандидата юридических наук. Москва, 2000. 24 с.
150. ГРАНИН, А.Ф. *Теоретические вопросы социалистической законности в деятельности органов внутренних дел:* автореферат диссертации доктора юридических наук. Киев, 1975. 52 с.
151. ГРИШАЕВ, П.И. *Преступления против порядка управления, общественной безопасности и общественного порядка.* Москва: «ВЮЗИ», 1957. 162 с.
152. ДАГЕЛЬ, П.С., КОТОВ, Д.П. *Субъективная сторона преступления и ее установление.* Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1974. 243 с.
153. ДАНЬШИН, И.Н. *Уголовно-правовая охрана общественного порядка.* Харьков, 1971. 192 с.
154. ЕРКУБАЕВА, А.Ю. Соотношение хулиганского мотива и хулиганского побуждения. *În: Российский следователь.* 2015, №7, с. 29-33. ISSN 1812-3783.
155. ЗАГОРОДНИКОВ, Н.И. Значение объекта преступления для определения меры наказания по советскому уголовному праву. *În: Труды Военно - юридической Академии Красной Армии.* Москва: «РИО ВЮА», 1949, №10. с.11-17.
156. ЗАГОРОДНИКОВ, Н.И. *Советское уголовное право. Общая и особенная части.* Москва: «Юрид. лит.», 1976. 568 с.
157. ЗАГОРОДНИКОВ, Н.И., КИРИЧЕНКО, В.Ф., СМЕРНОВ, В.Г. и др. *Уголовное право (общая и особенная части). Учебник для средних юридических школ.* Москва: «Юрид. лит.», 1969. 528 с.
158. ЗАРУБИН, В.И. Понятие общественного порядка как объекта хулиганства. *În: Журнал российского права.* 2001, № 8, с. 123-130. ISSN 1605-6590.
159. ИВАНОВ, Н., КОСАРЕВ, И. Субъективная сторона хулиганства. *În: Уголовное право.* 2007, №5, с. 38-41. ISSN 2071-5870.
160. ИВАНОВ, Н.Г. *Уголовное право России: общая и особенная часть.* Москва: «ЭКЗАМЕН», 2003. 766 с. ISBN 5-94692-496-6.
161. ИГНАТОВ, А.Н. Спорные вопросы квалификации хулиганства. *În: Советская юстиция.* 1987, №2, с.14-18.

162. ИГНАТОВ, В.И. *Административно-правовые и общественные меры в области охраны общественного порядка*: автореферат диссертации кандидата юридических наук. Москва, 1965. 25 с.
163. КАДНИКОВ, Н.Г. *Квалификация преступлений и вопросы судебного толкования*. Москва: «Юриспруденция», 2019. 336 с. ISBN 978-5-9516-0863-5.
164. КАУСЫЛГАЗЫ, Ж. *Уголовно-правовая и криминологическая характеристика хулиганских действий по законодательству Монголии*: автореферат диссертации кандидата юридических наук. Санкт-Петербург, 2008. 24 с.
165. КАФАРОВ, Т.М., МУСАЕВ, Ч.Т. *Борьба с посягательствами на общественный порядок*. Баку: «Элм», 1983. 227 с.
166. КИРИЧЕНКО, В.Ф. *Преступления против общественной безопасности, общественного порядка и здоровья населения*. Москва, 1970. 172 с.
167. КОБЗЕВА, Е.В. *Оценочные признаки в уголовном законе*: автореферат диссертации кандидата юридических наук. Саратов, 2002. 31 с.
168. КОЗАЧЕНКО, И.Я. *Квалификация хулиганства и отграничение его от смежных составов преступлений*. Свердловск, 1984. 84 с.
169. КОЗАЧЕНКО, И.Я. Публичность как обязательный признак хулиганства. *În: Проблемы советского уголовного права и криминологии*. Свердловск, 1973. с. 116-125.
170. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. 3-е изд., перераб. и доп.* Ответственный редактор доктор юрид. наук, профессор РАРОГ, А.И. Москва: Проспект, 2005. 640 с. ISBN 5-482-00248-9.
171. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Ответственный редактор ЛЕБЕДЕВ, В.М. Москва: «Юрайт», 2014. 1077 с. ISBN 978-5-9916-4748-9.
172. КОРЖАНСКИЙ, Н.И. *Объект и предмет уголовно-правовой охраны*. Москва, 1980. 248 с.
173. КОСАРЕВ, И.И. *Хулиганство и хулиганские побуждения как уголовно - правовой феномен*: диссертация кандидата юридических наук. Москва, 2012. 169 с.
174. КОТЛЯРЕВСКИЙ, Г.С. Некоторые вопросы советского социалистического правопорядка. *În: Вопросы теории государства и права и истории политических учений: ученые записки ВЮЗИ. Вып. XI*. Москва, 1960, с. 91-118.
175. КУДЕЛИЧ, АВ. *Уголовно-правовая охрана общественного порядка в современной России*: автореферат диссертации доктора юридических наук. Москва, 2000. 45 с.
176. КУДРЯВЦЕВ, В.Н. *Общая теория квалификации преступлений - 2-е издание, перераб. и доп.* Москва: «Юристъ», 2004. 304 с. ISBN 5-7975-0170-8.

177. КУДРЯВЦЕВ, В.Н. *Объективная сторона преступления*. Москва: «Госюриздат», 1960. 244 с.
178. КУЗНЕЦОВ, А.В. *Хулиганство и борьба с ним*. Москва: «Госюриздат», 1962. 79 с.
179. КУЗНЕЦОВА, Н.Ф. *Уголовная ответственность за нарушение общественного порядка*. Москва: «Госюриздат», 1963. 32 с.
180. КУЗНЕЦОВА, Н.Ф. *Уголовное право и мораль*. Москва: Изд. Моск. ун-та, 1967. 104 с.
181. *Курс уголовного права. Общая часть. Том 1: Учение о преступлении. Учебник для вузов*. Под редакцией КУЗНЕЦОВОЙ, Н.Ф. и ТЯЖКОВОЙ, И.М. Москва: «Зерцало-М», 2002. 624 с. ISBN: 5-94373-034-6.
182. КУТЬИНА, Г.А., НОВИЦКАЯ, Т.Е. и др. *Отечественное законодательство XI - XX веков: пособие для семинаров в 2 частях, Ч. 1: XI - XIX века*. Под редакцией проф. Чистякова, О.И. Москва: «Юристъ», 1999. 462 с. ISBN 5-7975-0146-5.
183. ЛАПИН, Н.И. Проблема формирования современного социального порядка в России. *In: Вопросы философии*. 2006, №11, с.3-13. ISSN 0042-8744.
184. МАТЫШЕВСКИЙ, П.С. *Ответственность за преступления против общественной безопасности, общественного порядка и здоровья населения*. Москва: «Юрид. лит.», 1964. 158 с.
185. ПАВЛОВ, В.Г. *Субъект преступления и уголовная ответственность*. Санкт-Петербург: «Лань», 2000. 190 с. ISBN 5-8114-0260-0.
186. ПИОНТКОВСКИЙ, А.А. *Курс советского уголовного права. Часть общая. Том 2*. Москва: «Наука», 1970. 516 с.
187. ПИОНТКОВСКИЙ, А.А. *Советское уголовное право: Особенная часть. Том 2*. Москва, Л.: «Госиздат», 1928. 428 с.
188. ПИОНТКОВСКИЙ, А.А. *Уголовное право РСФСР. Часть общая*. Москва: «Госиздат», 1925. 235 с.
189. ПЛАТОШКИН, Н.А. Хулиганский мотив и мотив хулиганства. *In: Актуальные проблемы российского права*. 2007, №1, с. 496-503. ISSN 1994-1471.
190. ПОЛТОРЫПАВЛЕНКО, В.Н. *Общественный порядок и правовая активность личности: автореферат диссертации кандидата юридических наук*. Санкт-Петербург, 1999. 25 с.
191. ПОПОВ, А.Н. *Убийства приотягчающих обстоятельствах*. Санкт-Петербург: Юрид. центр Пресс, 2003. 898 с. ISBN 5-94201-169-9.
192. ПРОХОРОВ, Л.А., ПРОХОРОВА, М.Л. *Уголовное право. Учебник*. Москва: «Юристъ», 1999. 480 с. ISBN 5-7975-0203-8.

- 193.РАРОГ, А.И. *Общая теория вины в уголовном праве*. Учебное пособие. Москва: «РИО ВЮЗИ», 1980. 91 с.
- 194.РАРОГ, А.И. *Проблемы квалификации преступлений по субъективным признакам*. Москва: «Проспект», 2016. 232 с. ISBN 978-5-392-20155-6.
- 195.*Российское уголовное право. Общая часть*. Под редакцией доктора юрид. наук, проф. КОМИССАРОВА, В.С. Москва: «Питер», 2005. 551 с. ISBN 5-469-00606-9.
- 196.СЕЛИФОНОВ, А.А. *Общественный порядок: опыт исследования*. Санкт-Петербург: СПбУ МВД России, 2011. 130 с.
- 197.СЕРДЮК, Л.В. *Насилие: криминологическое и уголовно-правовое исследование*. Москва: «Юрлитинформ», 2002. 384 с. ISBN 5-93295-059-5.
- 198.СЕРЕГИН, А.В. *Советский общественный порядок и административно-правовые средства его укрепления*. Учебное пособие. Москва, 1975. 194 с.
- 199.СИМОНОВ, В.И., ШУМИХИН, В.Г. *Квалификация насильственных посягательств на собственность*. Учебное пособие. Москва, 1993. 68 с.
- 200.СМИРНОВА, Е.Г. *Хулиганство: уголовно-правовые и криминологические аспекты*: автореферат диссертации кандидата юридических наук. Краснодар, 2005. 26 с.
- 201.СОКОЛОВ, Ю.А. *Участие трудящихся в охране советского общественного порядка*. Москва: «Госюриздат», 1962. 147 с.
- 202.СОЛОВЬЕВА, Т.А. Оценочные понятия и суждения в уголовно-процессуальном праве. *Ип: Правоведение*. 1986, №3, с. 68-73.
- 203.*Уголовное право России. Общая часть: учебник*. Ответственный редактор ЗДРАВОМЫСЛОВ, Б.В. Москва: «Юристь», 1996. 509 с.
- 204.*Уголовное право России. Общая часть: учебник*. Под ред. доктора юрид. наук, проф. РЕВИНА, В.П. Москва: «Юстицинформ», 2016. 580 с. ISBN 978-5-7205-1312-22.
- 205.*Уголовное право России. Общая часть: учебник. Том 1*. Под ред. доктора юрид. наук, профессора КАДНИКОВА, Н.Г. Москва: «Юриспруденция», 2018. 436 с. ISBN 978-5-9516-0810-9.
- 206.*Уголовное право России. Части Общая и Особенная: учебник*. 10-е издание. Под ред. доктора юрид. наук, профессора РАРОГА, А.И. Москва: «Проспект», 2018. 941 с. ISBN 978-5-392-28181-7.
- 207.*Уголовное право. Общая часть: учебник*. 2-е издание. Под ред. доктора юрид. наук, проф. ИНОГАМОВОЙ-ХЕГАЙ, Л.В., доктора юрид. наук, проф. РАРОГА, А.И., доктора юрид. наук, проф. ЧУЧАЕВА, А.И. Москва: «ИНФРА-М», 2008. 560 с. ISBN 978-5-98209-032-4.

208. *Уголовное право. Особенная часть*. Под редакцией канд. юрид. наук, доцента КАШЕВСКОГО, В.А. Минск: Акад. МВД, 2012. 734 с. ISBN 978-985-427-775-2.
209. *Уголовное право. Особенная часть: учебник для вузов*. Ответственные редакторы КОЗАЧЕНКО, И.Я., НЕЗНАМОВА, З.А. и НОВОСЕЛОВ, Г.П. Москва: «Норма», «Инфра-М.», 1998. 768 с. ISBN 5-89123-511-0.
210. *Уголовное право. Особенная часть: учебник для вузов*. Под общей ред. доктора юрид. наук, проф. ПРОЗУМЕНТОВА, Л.М. Томск: Издательский Дом ТГУ, 2019. 844 с. ISBN 978-5-94621-836-8.
211. *Уголовный кодекс Китая*. Под редакцией проф. КОРОБЕЕВА, А.И. и проф. ЧУЧАЕВА А.И. Перевод с китайского проф. ДАОСЮ, Хуан. Москва: «Контракт», 2017. 256 с. ISBN 978-5-9909060-1-3.
212. Уголовный кодекс Российской Федерации № 63-ФЗ от 13.06.1996 (с изм. и доп.) [citat 18.08.2023]. Disponibil: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/9d692997b8cddf26782684f489987701b0daacf3/.
213. Уголовный кодекс Украины от 5 апреля 2001 года № 2341-III. (с изм. и доп.) [citat 18.08.2023]. Disponibil: https://continent-online.com/Document/?doc_id=30418109.
214. *Уголовный кодекс УССР 1922 года*. [citat 26.03.2023]. Disponibil: <http://museumreforms.ru/node/13810>.
215. ХАЛДЕЕВ, Л.С. Ответственность за хулиганство. În: *Российская юстиция*. 1997, №5, с. 38-40. ISSN 0131-6761.
216. ЩЕПЕЛЬНИКОВ, В.Ф. *Уголовный закон: преодоление противоречий и неполноты*. Москва: «Юрлитинформ», 2003. 416 с. ISBN 5-93295-078-1.
217. ЭМИНОВ, В.Е., ЕНИКЕЕВ, М.И. Криминологические проблемы юридической психологии. În: *Уголовное право*. 2001, №2, с. 111-114. ISSN 2071-5870.
218. ЯВИЧ, Л.С. *Государство, право, общественный порядок в период строительства коммунизма*. Москва: «НИРИО», 1967. 43 с.
219. ЯКУБА, О.М. Советский общественный порядок и его охрана административно - правовыми средствами. În: *Тезисы докладов межвузовской научной конференции на тему: «Проблемы законности на современном этапе развития советского государства»*. Харьков: Изд-во Харьк. ун-та, 1968. с. 88-89.
220. ЯЦЕНКО, С.С. *Квалификация хулиганства*. Киев: Изд. Мин. Юст. УССР, 1979. 64 с.
221. ЯЦЕНКО, С.С. *Ответственность за преступления против общественного порядка*. Киев, 1976. 192 с.

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnatul, Tihon Vitalie, declar pe proprie răspundere că materialele prezentate în teza de doctorat se referă la propriile activități și realizări, în caz contrar urmând să suport consecințele, în conformitate cu legislația în vigoare.

Tihon Vitalie

/ /

14 iunie 2024

CV-ul AUTORULUI

Numele, prenumele: Tihon Vitalie

Data nașterii: 11 decembrie 1980.

Locul nașterii: Republica Moldova, r. Orhei, s. Puținței.

Studii: - Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, Facultatea Drept,

2003 - licențiat în drept;

- Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Drept, 2005 - master în drept;

- Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, studii postuniversitare de doctorat, înmatriculat în 2014.

Activitatea profesională:

- decembrie 2016 - prezent, avocat C.A. „Tihon Vitalie”;
- noiembrie 2013 - decembrie 2016, avocat stagiar, C.A. „Alexandr Beșleaga”;
- iunie 2013 - noiembrie 2013, jurisconsult, „Shan Lian International Group” S.R.L.;
- noiembrie 2011 - iunie 2013, avocat stagiar, C.A. „Alexandr Beșleaga” ;
- iunie 2008 - noiembrie 2011, jurisconsult, „Zheng Shi International Group S.R.L. / „Shan Lian International Group” S.R.L.;
- octombrie 2006 - martie 2008, șef-adjunct secție juridică, „IMC Market” S.R.L.;
- mai 2005 - octombrie 2006, Jurist, BIA «IMC Consulting & Assistance»;
- iunie 2003 - aprilie 2005, șef secție juridică, „Orhei-Vit” S.A.

Domeniile de activitate științifică: drept penal.

Participări la foruri științifice internaționale:

1. Conferința științifică cu participare internațională „*Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice*”. Chișinău, 08.12.2022;
2. Conferința științifică internațională „*Omul, criminologia, știința*”. Chișinău, 24.03.2023;
3. Conferința științifico-practică internațională „*Știința și practica juridică*”. Tadjikistan, or. Dușambe, 29.04.2023.

Lucrări științifice publicate la tema tezei:

1. Tihon V. Evoluția istorică a infracțiunii de huliganism. În: *Revista științifică internațională „Supremația Dreptului”*, nr.1, 2023, pp.146-157. ISSN 2345-1971. Categoria – B.
2. Tihon V. (în coautorat). Corelația conceptelor: ordine publică, securitate publică, ordine de drept în contextul încadrării juridice a infracțiunii de huliganism. În: *Revistă de proprietate intelectuală, știință și educație „INTELLECTUS”*, nr.1, 2023, pp.115-123. ISSN 1810-7087. Categoria – B.
3. Tihon V. (în coautorat). Huliganismul săvârșit cu aplicarea violenței asupra persoanelor sau cu amenințarea aplicării unei asemenea violențe: tratări doctrinare și propuneri de lege-ferenda. În: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Științe juridice*. Chișinău, 2023, nr.17. ISSN 1857-0976. Categoria – B.
4. Tihon V. (în coautorat). Considerațiuni privind obiectul juridic și material al infracțiunii de huliganism. În: *Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice*. Materialele Conferinței științifice cu participare internațională. Ediția a II-a. Chișinău, 08 decembrie 2022, pp. 416-422. ISBN 978-9975-135-66-5.
5. Tihon V. Infracțiunea de huliganism în legislațiile penale ale unor state membre UE. În: *Revista științifico-practică „Legea și viața”*, nr.2 (374), 2023, pp.154-164. ISSN 2587-4365. Categoria – C.
6. Tihon V. Retrospectiva reglementărilor normative privind combaterea infracțiunii de huliganism. În: *Omul, criminologia, știința*. Culegerea comunicărilor Conferinței științifice internaționale. Ediția a II-a. Vol. I. Chișinău, 24 martie 2023, pp.742-747. ISBN 978-9975-3418-5-1.
7. Tihon V. Some aspects regarding the qualification of the crime of hooliganism committed on grounds of bias. În: *Юридическая наука и практика. Сборник материалов II-й Международной научно - практической конференции посвященной Дню таджикской науки*. Таджикистан, г. Душанбе, 29 апреля 2023, pp. 213-216. ТДУ 34:001(575.3) (063.3).

Limbi vorbite: româna, rusa, engleza.

Date de contact: adresa: Republica Moldova, mun. Chișinău, str. Nicolae Costin, 57, ap. 139;
tel.: (dom.) 022515744, (mob.) 079511895/ 068200623; e-mail: tihon.vitalie@yahoo.com